

1847
Linguistic

HOFER & BURGER ZURICH.

161888
807.5
F 96

FUNUS LINGUÆ
HELLENISTICÆ,

E. Jute
B
31

Sive

Confutatio Exercitationis

DE

HELLENISTIS ET LINGUA

HELLENISTICA.

*Cui libet exequias ire Hellenistica, i,
licet. Ecce illa iam effertur.*

18762

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.

MDCCXLIII.

FUNUS LINGUÆ
HELLENISTICÆ,

Sive

Confutatio Exercitationis

DE

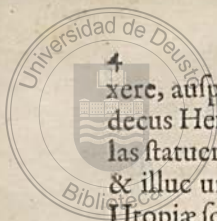
HELLENISTIS ET LINGUA

HELLENISTICA.

Ad Sectionem I.

X I T tandem nuper è tenebris in lucem per tot annos expectata, multum diuque desiderata doctis omnibus, de Hellenistis & lingua Hellenistica Exercitatio. Prima inscribitur, cum sit sola. Fortean quia & sequuturas alias hæc prima minatur. Quæ si tamdiu se finent expectari, ut hæc facit, moræ crucem vix feramus: dolituri interea vicem miserorum Hellenistarum, quod tempore tam longo status eorum pendeat, novorum orbis litterarii colonorum. Deducere eos ex urbe Νεφελοκοκκυρία, ubi semper antea vi-

F U N U S

4
xere, auspiciato aggressus est litteratorum decus Heinſius, ut huius illos mundi incolas statueret. Redauspicatus est Salmaſius, & illuc unde malum pedem tulerant, in Utopiæ ſolas terras referre, magna vi, ſed avi bona, & ſecundis ominibus coëgit. Auspiciū, nos meliora ſequentes, quia addicunt aves, primæ Exercitationi, dum aliæ quas iubemur expectare venient, hanc confutationem oppoſuimus, remorâ fortæſſe an futuram earum quas ſequuturas deſtinavit auctor. Hoc enim, ſi non coniectura fallit, præſtabit, ut ne libeat reliquis ſubſequendi ordinem & caſum ſubire, quas idem manebit fatum, niſi ſi forte velint intereſſe pompæ funeris quod primæ paravitinus. Tam infelicis foetus parens nomen ſuum in Titulo Exercitationis comparere noluit, conditę ſtylo Heinſiano, nullis argumentis, rationibus nihili, probationibus & aſſertionibus omnibus aut magnam partem falſis, id eſt, plane Heinſianis. Ea inſcribitur ad Nobiliſſimos Clariffimosque viros DANIELEM HEINSIUM, & CLAUDIUM SALMASIUM. Mira inſcriptio, cum Exercitatio tota pro Heinſio ſit contra Salmaſium. Cur ita tamen voluerit frontem operis proſcribere Diatribæ auctor, haud difficile divinatu eſt. Si Heinſius ipſe eius auctor

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 5
tor eſt, ut non vane auguror, quaſi magiſter diſcipulo præire dignum duxit. Si fautor aliquis Heinſianarum partium, armis eius ac telis inſtructus, hanc adornavit ofellam vel opellam, cuius gratiam volebat, ſic eidem ſubblandiri neceſſe habuit. Nec tamen, ſive hic, ſive ille, Salmaſiū videntur inciviliter aut inhumane tractaſſe, quem Heinſio titulis exæquarunt. Cæterum ſi bene ille mihi notus eſt, quandoquidem ſe nobilem maiorum ſuorum virtute ac beneficio natum meminit, nihil ultra requirit, & ſuperlativum nobilitatis gradum aliis relinquit, quo nunc donantur viles quique & obſcuro doctores. Sufficit apud nos bono & antiquo genere prognatis, ſi nobiles vocentur; qui nihil morantur ſe *Nobiliſſimos* dici; quomodo nuncupari ius fuit, Cæſarū & Auguſtorum primogenitos, vel ſucceſſores imperii deſignatos, circa medium eius ævum, atque etiam inſimum. Hac Hyperocha per me gaudeant molles ignobilium magiſtrelorum auriculæ. Tota paſſim Exercitatione pleniſ buccis, immo ſaccis, laudes in Salmaſium uſque ad faſtidium lectoris congeruntur. Quam ſincere hoc ab illo fiat, ipſe viderit, & alii iudicent. Qui naſum habebunt, facile odorabuntur, perpetuam laudantis eſſe ironiam. Salmaſius in-

terim primo in limine quasi negligens carpitur, quod quæcunque sub acumen styli occurrunt chartis soleat committere. Talem ego malim negligentiam, quam istorum diligentiam, qui magno conatu, magna industria & labore, magnas nugas dicunt. Quas si bono ordine & eleganter differunt, tum pulcre sibi processisse opus putant, & lectoribus luculenter satisfecisse. Ego rudes & indigestas auri moles & massas in acervum fortuito coniectu accumulatas malo, quam plumbi lancellas multo artificio belle compositas vel dispositas. Exemplo tamen Salmasii, qui *ἀπεροδοτῶς* est, excusare contendunt, quod in his Exercitationibus *ἀνελεῖται* methodi minus observarint. Mira hæc hominum ratio, qui de minimo peccato se purgare satagunt, propter quod nemo eos accularet, nisi qui similis horum esset: at grandia & enormia vitia quibus totum opus scatet, non laborant excusare. Hac in re tamen inculpabiles eos pronuntiare non verear, & hac una ratione videntur defendi posse, quod non putant se errasse. Ut videant ergo errores suos, ad quos cæcutiunt, ingeramus illis in os, & oculis subiiciamus quæ peccarunt. Si nec sic ea fatebuntur & agnoscent, pro cæcis eos, vel pro malis traducemus, & tales sibi propina-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 7
pinatos lector eruditus subsannabit. Salmasius porro, qui veris encomiis, quia ea spernit, nihil moveretur, fictis & figuratis non tenebitur, qui largitores eorum non sibi metuendos censet. Ipse semet Hein-
sius, pro modestia sua, præter Nobilissimi & Clarissimi titulos, etiam summum virorum, & politissimum & ingeniosissimum ubique perhibet. Nos eum talibus elogiis, quoniam ut propria sibi vindicat, neutiquam fraudabimus, & sic deinceps modo hoc, modo illo modo compellabimus, ut sciat nos suam gratiam velle, & impensius amicitiam expetere quam ipse vanos & ambitiosos appetit titulos. Sed profecto summus ille virorum Hein-
sius magnopere spe sua exciderit, si simplicior aliquis ac minime vaser, ut erunt haud dubie multi eius lectores, laudes illas quibus adeo liberaliter vel prodige potius Salmasium perfundit, ex animo ac vere dici putarit. Tum væ illis qui aliter accipi vellent; Minime intellecti sic certe pœnas dabunt *εἰσπέρας*.
Nunc ad rem. Controversia hæc agitur inter Nobilem Salmasium, & Nobilissimum Dominum Hein-
sium, de lingua Hellenistica, & quæritur, an fuerit olim in rerum natura, & si non fuit, cur hodie sit. Esse vult politissimus Hein-
sius, negat Salmasius, quia
A 4 impo-

impotens est, & non vult hodierno die huiusmodi linguam aut dialectum extare, quia nec olim extiterit. Si non fuit, inquit Exercitationis auctor, tum oleum operamque perdidit Dominus Heinſius; *Quippe ſi ita ſit, pleraſque eius obſervationes ad N. T. pronugis eruditis, & mortuariis glosſariis haberi neceſſe fuerit, non ſolum eius amulis, quorum princeps nempe eſt Salmaſtus, ſed etiam ab iis qui hætenus ingenium eius ſuſpexerunt.* Fateor ego hæc quoque, cum Helleniſticæ linguæ ruina, quæ nuſquam ſtetit, ruere operis ſacri longe maximam & nobiliſſimam partem. Quôcirca haud mirum, ſi tanquam pro aris & focis pro iſta lingua pugnat Nobiliſſimus Dominus, idemque vir politiſſimus, & ingenioſiſſimus. Fortunæ eius omnes hinc pendet; opes, ſalus, & fama ſummi virorum in hoc ſita ſunt. Tolle Helleniſtas, nuſquam ille nec nomine nec re futurus. Quantus quâtus eſt, totus vir ſummus peribit, niſi des, in quo conſiſtat & ſubiſtat, Helleniſticæ linguæ fixum ac ſtabile fundamentum. Ut hæc ipſa ſit, oportet aliquos eſſe homines, id eſt, aliquam nationem quæ hanc linguam uſurparit, in propria ac nativa loquela. Eos *Ἑλληνας* eſſe proſum neceſſum eſt. Et non diffiretur Exercitator, qui linguam Helleniſticam ita dictam

ab

ab *Ἑλληνας* concedit, ut à *ποιητῆς ποιητικῶν*. Ut ergo poëtæ proprios habent eloquendi modos, tam in vocabulis, quæ & ipſa poëtica cenſentur, quam in phraſi, quæ multum diſtat à pedestri oratorum & hitoricorum ſermone: & quemadmodum poëtæ ſunt ac dicuntur, qui peculiari ac poëtico ſermone utuntur: ſic Helleniſta vocabantur qui lingua utebantur dicta Helleniſtica. Ubi illi morati ſunt, qua in parte terrarum ſedem ſibi fixerint, qui fuerint ipſi, magna quæſtio eſt. Ipſorum tamen nomen ab Helleniſticariis, ex antiquitate producitur: de lingua eorum fatentur neminem ex antiquis ſcriptoribus ſic Dialectum hanc vocaſſe. Ita enim ſcribunt in Sectione V. Quod profecto vix poſſum facere quin admirer. Cogniti veteribus Helleniſtae fuerunt, eorumque in ſcriptis antiquorum occurrit mentio, cum linguæ illorum ſive Dialecti, quæ nunc Helleniſtica nuncupatur ab hodiernis doctoribus & litteratoribus, profundum apud eos ſit ſilentium. *Æoles* novimus cum ſua ſibi Dialecto, quos nec antiquitas ignoravit. Idem eſt de Dorici & Ionici generibus, non magis nobis ex antiquitate noſcendis traditis quam ſunt eorum dialecti Dorica & Ionica. Etiam communis & Hellenica vocata

A 5

aucto-

IO

FUNUS

auctores suos habet, in antiquitate & ipsos adæque celebres, *Ελληνες* nuncupatos. Persæ Persica lingua loquuntur, Arabes Arabica, Hebræi Hebraica, Syri Syriaca. Et quis non populus, qui modo linguam propriam & peculiarem habuit, à se denominatam, nec minus inde notam quam ipse est, eam de se dedit? Omnis lingua à natione cui naturaliter familiaris est, nuncupationem nanciscitur, nec intelligitur sine gente cuius ore enuntiatur. Hæc etiam relativa sunt. Persa, quatenus à Græco vel Arabe linguæ genio differt, Persico loquitur. Et *Persica* lingua à Persica gente, ut *Græca* à Græcanica nuncupatur. Ergo sic *Hellenistica* ab Hellenistis quibus erat naturalis vocitata est. Et hæc invicem reciprocantur. Si fuere ulli Hellenistæ lingua à cæteris Græcis diversa loquentes, ut Doræ, Æoles, Iones, ab Hellenibus differente dialecto utebantur, fuit aliqua lingua Hellenistica ab Hellenica, hoc est, Græca dialecto dissentanea, ut & ab Æolica, Dorica, & Ionica. E contrario si detur fuisse lingua Hellenistica vocabulis & phrasibus ab illis quas posuimus supra Græciæ dialectis discrepans, omnino oportet fuerint Hellenistæ aliqui quibus hæc Hellenistica lingua propria ac peculiaris æque fuit, ut Doribus Dorica, Ionibus Ionica, Atticis

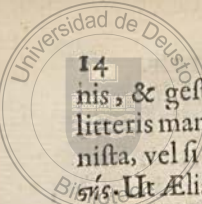
Atti-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. II

Attica, Hellenibus Hellenica & Græca. At *Hellenistas* istos putant se reperisse nostri Hellenisticarii: in Hellenistica lingua laborant, quum nequeant ex ullo verusto auctore ostendere qualis fuerit, quia nemo eius ex antiquis meminit. Sic fuere, quantum ad veteres attinet, Hellenistæ quidam, qui separatam ab aliis Græciæ dialectis linguam habuere, cuius tamen nullum in tota antiquitate nominis vestigium apparet. Ne id quidem possunt isti Patroni Hellenisticæ ullius auctoris testimonio probare, quia in re hæc lingua, quam commenti sunt, ab Græca communi dialecto discrepet. Ipsi quidem stultis aliquid dicere videntur, cum dicunt, esse nempe dialectum verbis Græcis constantem, quæ in *φρασιολογία* Syriasmos & Hebraismos præferat admixtos. Sed hoc quo teste, quo auctore asserunt? Si certa habet præter phrasibus vocabula, quæ eodem sono, significatione tamen differant à Græcis vocibus, Atticis, Doricis, & Ionicis, Æolicisque; cur veteribus omnibus Grammaticis, & Glossographis, tam ignorata fuit hæc dialectus Hellenistica, ut nusquam in *πλυσίχους* suis Lexicis eius meminerint, nec ullam ex ea voculam prompserint? Quod oppido perquam mirandum, in tam diffusa, tam copiosa, quam fuisse volunt, lingua Hellenisti-

lenistica, utpote quam universus Oriens Græce loquens usurparet. Sic enim de ea scribunt. Cur Hesychius, cum passim minus, & obscuras singularum non gentium aut provinciarum, sed interdum & urbium Græciæ dialectos recenseat, vocesque ex iis allatas explicet, nihil profert ex Hellenistica, quam nec nomine tenus memoravit? Atqui Laonicas, Creticas, Cypriacas, Rhodias, Pamphylicas, Phrygias, Cappadocicas, Lycias vuculas & glossas, immo & Pergæas exponit. Omitto Orientales, ut Chaldaicas, Parthicas, Persicas, Babylonicas plures, quas etiam interpretatur. Et cum auctor fuerit Christianus, quid causæ fuisse dicemus, quamobrem præterierit Hellenisticas, si ea dialecto conscriptam fuisse liquet veteris ac novi fœderis paginam, ut isti boni viri nobis probare contendunt? Docebo illos, si dociles esse poterunt, cur nemo veterum Hellenistica linguæ meminerit, nec Grammaticorū nec Glossographorum. Sane quia nec Doristica usquam mentionem fecisse leguntur, nec Æolistica nec Ionistica. Atqui constat, fuisse olim plures Atticistas, Doristas, & Æolistas, ut & Hellenistas, cum tamen nulla fuerit lingua Doristica vel Atticistica. Ergo nec fuit ulla Hellenistica, quamvis extiterint plures Hellenista.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 13
 nista. Rationem, si me dignum duxerint quem audiant, statim illis reddam. Attica lingua communis fuit tam Atticorum scriptorum quam Atticistarum. Quod aliqui Atticista dicti sunt, non ex eo sequitur, Atticisticam linguam fuisse nominatam qua illi in scribendo usi sunt. Attica quippe illa fuit, nec differabat ab ea Attica quam Attici scriptores loquebantur. Sed Atticos auctores inter & Atticistas hoc intererat, quod illi linguam Atticam nativam, utpote in Attico solo nati, habuere, isti cum aliunde essent oriundi, eam addiscebant. Belga qui nostrum idioma edoctus est, tamen de puritate sermonis Gallici cum quolibet Gallo, ut multi Belgæ reperiuntur, contendere possit, *Gallicista* optime diceretur, ut Atticista, qui Atticam callebat, non Attici soli indigena, sed Dorici generis vir, vel etiam Latii incola. Quam multos enim certum est extitisse Romanos cives, qui linguæ Græcæ vel Atticæ adeo periti fuerint, ut Græcis ipsis vel Atticis non concederent? Albinus ille de quo est apud Agellium, Historiam Romanam Græce scripserat. Certe Romanus fuit *Hellenista*. Ælianus cum Attice optime scripserit, nobis quoque sit Latinus Atticista. Da mihi Græcum vel Atticum, qui Latine doctus, loqui cum Romanis,

F U N U S

nis, & gesta Romanorum, eorum lingua litteris mandare possit, Græcus erit Latinista, vel si Græce dici mavis, Ἑλλῶν Ῥωμαϊστής. Ut Alianus contra vel Albinus Ῥωμαῖοι fuere Ἑλλῶνται. Quis enim proprie Ἑλλῆνιστής? Certe omnis Ἑλλῆνίζων, quicumque Græce loquitur, cui Ἑλλῆνις dialectus familiaris est. Cui Ἑλλῆνισμός notus. Pone aliquem Græcum oriundo, qui Hebraicam linguam, ἢ Ἑβραϊδα Διάλεκτον, ἢ Ἑβραϊσμὸν noverit, nonne is Græcus erit Ἑβραϊστής? Haud aliter dixeris. Quis enim Ἑβραϊστής, nisi qui Ἑβραΐζει? At qui Ἑβραΐζει, id est, Hebraice scit, & loquitur, quamvis Græcus homo sit vel Romanus, si linguam quam præter nativam tenet, spectes, optimo iure vocabitur Ἑβραϊστής. Fac illum Græcum naturalem duas linguas callere, Græcam nativam & Hebraicam extraneam. Ab ista peregrina non dicitur Ἑβραΐσται, quamlibet de peritia eius certare queat cum Hebræo indigeno, sed Ἑβραϊστής. E contra quamvis mihi opponat, Græcum illum bilinguem minus peritum esse suæ linguæ ac nativæ Græcæ quam Hebraicæ, nunquam tamen nuncupabitur Ἑλλῆνιστής, sed Ἑλλῶν, quia Græcus est oriundo, licet melius Hebraice loquatur quam Hellenice, id est, Græce. Convertamus hoc. Hebræus natus, qui utramque linguam tenet,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 15
 neat, Hebraicam, id est, suam, & Græcam sive Ἑλλῆνικῶν, quæ ipsi peregrina est, ab hac Græca dicitur Ἑλλῆνιστής, ab illa Hebræa Ἑβραΐσται. Sic omnis Hebræus Græce doctus possit dici Ἑλλῆνιστής. Nec Hebræus tantum, sed ex qualibet alia gente, quicumque Græce scierit, id est, Ἑλλῆνικῶς, quia potest Ἑλλῆνίζειν, id est, Græce loqui, potest etiam appellari Hellenista. Non tamen qui in Novo fœdere dicuntur proprie Hellenistici, Hebræi fuere Græce scientes, ut infra pluribus explicabimus. Latissima quippe notione omnis Hebræus Græce sciens Hellenista est, ut omnis Græcus Hebraice callens, Ἑβραϊστής. Sed nulla unquam fuit discretio Hebræorum naturalium inter se à linguæ Græcæ peritia aut inscitia, ut alii cognominati fuerint Hellenistæ, alii non, sicut infra docebimus. Cum Hellenistæ porro fuerint, quicumque nempe Ἑλλῆνικῶς sciebant, nulla ideo tamen fuit lingua Hellenistica, quia Hellenica, id est, Græca, communis erat tam Ἑλλῆνων, id est, Græcorum naturalium, quam Ἑλλῆνιστῶν, hoc est, alienigenarum Græca lingua utentium, id est, Ἑλλῆνιστῶν. Cum hoc idem esse in lingua Attica negare non possint, qua communiter utebantur Attici & Atticistæ, hoc est, indigenæ Attici soli, & alienigenæ, qui tamen

tamen nullam *Atticisticam* linguam condiderunt; cur in Hellenica non concedent? Tam *Ἑλληνες* quam *Ἑλληνισταί* communem eam habuerunt. Ideo Hellenica in utriusque dicebatur, non Hellenistica in Hellenisticis: sed in Hellenibus erat naturalis illa ipsa lingua Hellenica sive Græca, Hellenisticis vero peregrina & extranea. Ideo ab Hellenisticis non est deducta Hellenistica lingua, quia non alia fuit ab *Hellenica* vel *Hellenide*, id est, Græca. Et cum primitive ab Hellenibus dicta fuerit, quorum & propria fuit, à quibus per doctrinam in alios quoscunque eam addiscere idoneos transiit, qui & inde *Ἑλληνισταί* appellat sunt, non visum est necessarium, ab istis Hellenisticis ullam linguam Hellenisticam formare, quia ipsissimam illam quam Hellenes loquebantur, effingerent. Inde ab *Ἑλλω* omnia quæ ad linguam eorum pertinent deducta vocabula, verba, nomina, & adverbia. *Ἑλλωίς* vel *Ἑλληνική Διάλεκτος*, Græcanica dialectus. *Ἑλλωίζειν*, Græce loqui. *Ἑλλωιστής*, qui Græce loquitur etiamsi non sit *Ἑλλω*. *Ἑλλωιστής*, Græce. *Ἑλλωισμός*, Græca loquutio. Quis enim *Ἑλληνιστής* nisi qui *Ἑλληνίζει*, idemque cum eò qui dicitur *Ἑλληνίζων*? Nomina quippe verbalia Græci & participia, ut etiam Latini, indifferenter & eodem

eodem significato ponunt. Sic idem *ὁ στρατιώτης* & *στρατιώτης*, militans & miles. Xenophonti, *μεταβασιόμην* & *μεταβαλέως*, ut Latinis negotians & negotiator. Sic *Ἑλλωιστής* & *Ἑλλωίζων*. Quis porro *Ἑλλωισμός* nisi sermo proprius *Ἑλλω* & *Ἑλληνίζοντες*? Unde inter virtutes orationis à Græcis Rhetoribus recensetur, & secundo quidem loco, *ὁ Ἑλλωισμός*. Nisi Græce loquatur Græcus orator, nihili sit. Hinc omnia vocabula exotica, peregrina, & barbara quæ Græca non sunt, nec Græcis optime ac pure loquentibus usu recepta, *ἀνελληνισαί* ea vocare solent Græci Critici, quibus opponuntur *τὰ Ἑλλωικά*. Nonne igitur infaniunt isti Hellenisticarii, qui linguam appellari vellint *Hellenisticam* quæ tota scatet vocibus & loquutionibus *ἀνελλωίσις*, hoc est, minime Græcis, sed barbaris & *ἐπιφύλοις*? Hebraismi quidem & Syriacismi Græce orationi intermixti totidem sunt barbarissimi. Hæc cum Salmasius summo virorum Heinſio obiectasset, nihil respondit vir politissimus & catus. Nec sane mirum. Ingeniosus orator, ut ille est, premere solet quæ rusticus inepte promeret. Sic tacita multa meliora sunt. Nemo nisi stultus allegat quæ contra se faciunt. *Ἑλλωίς Διάλεκτος*, *Ἑλλωισμός*, *Ἑλλωιστής*, *Ἑλλωιστής ἀνελλωίσις*

son, hæc omnia dicent esse grammaticalia. Sed sunt, dum summos virorum illaqueent, Theologos, Exercitatores sacros, & id genus omne qui illis Grammaticalibus tricus irretiti, inde compelluntur verum fatari. Pergamus *γεθύματα* eos docere. Omnia hæc verba quæ formantur ac terminantur, ut *τὸ Ἐλλωίζειν*, significationem habent studii, æmulationis, imitationis, affectationis, dum personam cui similes nos reddere studemus in moribus, aut vestitu, aut lingua, aut superstitione, imitamur, effingimus & exprimimus. *Μηδίξει* Græcus qui pro partibus Medorum stat. *Πατερίζει*, vel *πατερίζει*, qui patrem non vultu tantum refert, sed vita & moribus, *morum quoque filius*, ut Satyricus ait. Quem & Latini dicunt *Patrisfate*. Sic *Atticissare* Plauto *τὸ Ἀτικίζειν*, & *Sicilissare*, *Σικελίζειν*, de fabula Siculi argumenti. *Ξενίζειν* dicitur, qui peregrinos vel voce vel habitu imitatur. Harpocraton *ξένη τῆ φωνῆ χροῖον* interpretatur. Alii *τῆ ἐσθήτι*. Utrumque verum pro re nata. Cuiuscunque gentis vel personæ imitator, vel affectator, vocabulo sic inde ficto significari potest, sive religionem sive habitum sive linguam sive rem aliam quamcunque æmulari gestiat. *Ἐλλωίζει* Romanus, qui vestitum affectat Græcanicum, pallium,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 19
pallium, crepidas, palliolum. Sed non simpliciter tunc *Ἐλλωίζειν* dicitur, sed *ἐσθῆτι Ἐλλωίζειν*, *veste Græcari*, ut diceret Tertullianus. Si linguam & sermonem Græci Latini exprimit, etiam *Ἐλλωίζει*, Græcatur, sed voce. Si *Θρησκευίαν* Hellenis & Græci amplectatur & sequatur aliquis, tum quoque *Ἐλλωίζειν* dicitur. Inde *Ἐλλωιστῆς* etiam pro gentili & idololatra, quia talis superstitio Græcorum, id est, Hellenum. Quem & *Ἐλλωισμόν* propterea appellat Eriphanius, ut *Σκυθισμόν*, Scytharum religionem, *Ἰουδαισμόν*, Iudæorum. Atque ita de cæteris. Ex eo *Ἐλλωισταί* non unius generis veniunt. Sunt qui religionem Græcorum sectantur, sunt qui sermone eorum utuntur. *Ἀπὸ χριστιανῶν Ἐλλωιστῶ* Ammonium factum Suidas dixerat, id est, ex Christiano sectæ vel superstitionis Græcnicæ & gentilis studiosum. Obiicitur hic Salmasio *μνημονικὸν ἀμάρτημα*, quia apud Suidam legatur hodie, *Ἐλλω*, non *Ἐλλωιστῆς*. At certus sum, Salmasium non eo errore ibi lapsum, sed alio loco apud Suidam locum ita conceptum, ut retulit, reperisse. Sed sit hoc eius *σφάλμα* memoriæ, quid ad rem? Meminerat forsitan, eum Ammonium à Photio *Ἐλλωιστῆν* eo sensu appellatum. Ideo Suidam pro Photio memoriæ ignoscendo
B 2 lapsu

lapsu nominavit. Sic enim Photius scribit de Socrate Historico: ὁ ἡ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας Ἰουδαίας ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἔτι παῖς ὢν τὰ ἑβραϊκά ἐδιδάσκετο, ἑλληνιστὴς ἔστι. Ita Ammonius Photio ἑλληνιστὴς superstitione, qui ἑλλω Suidæ, id est, gentilis. De re ipsa non dissentiunt, quin ἑλληνιστὴς eū Græcis significet, qui τῆς θεοσεβείας ἑλλωίζει, & superstitionem Græcorum, qui ἑλλωισμὸς dicitur Epiphanio, sequitur. Non minus ἑλλωίζην dicitur, nec minori iure ἑλληνιστὴς dici potest, qui & linguam Græcorum æmulator, & qui Græce loquitur. Non tamen quærendum, an ab hoc huiusmodi ἑλλωιστῆ lingua ulla ἑλληνιστικὴ dicta sit, quia nulla est nec ulla veteribus hoc nomine memoratur. Nam si ulla usquam latet hac forma denominata, non alia possit esse præter ἑλλωίδα vel ἑλλωικλή. Quia ἑλληνιστὴς est Græce doctus: ἑλλωισμὸς Græca loquutio: ἑλλω ζην Græce sermocinari: ἑλλωιστὴς idem quod Græce: ἑλλωιστὴς quod Græcum non est, barbarum & peregrinum vocabulum. Sic cum nulla sit specialis lingua Hellenistica, quæ ne nominata quidem veteribus, sed si sit debeat esse communis omnium ἑλλωιστῶν, eademque cum ἑλλωίδι, inquirendum potius, qui sint illi

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 21
illi Hellenistæ Actorum, à quibus tanquam auctoribus accessunt linguæ suæ Hellenistica originem. In hoc igitur cardine nunc tota versatur quæstio, ἑλληνιστῶν, illi quorum in Actis aliquoties fit mentio, quinam fuerint, unde dicti sint, & an linguam ullam Hellenisticam ab ipsis vocatam propriam ac specialem habuerint, quasi dialectum peculiarem, Græcis aliis incognitam & inusitatam. Hoc iam campo decurramus. Ait Nobilissimus Heinsius, Salmasium, ex parte secutum Bezam, existimasse, eos nec Hebraice scripsisse, nec Iudeos genere aut origine fuisse, sed περὶ ἑβραίων ex Græcis, qui Græce loquerentur. Nescio ego, utrum ex parte, an ex toto, sequutus sit in hac opinione Reverendum Bezam, sed cum Salmasio plane sentio, ἑλλωιστῶν illos Hebraice nescisse, sed Græce, nec Iudeos origine aut genere fuisse. Aut profelyti ergo fuerunt Græci, aut certe profelytorum filii & nepotes. Nam & hoc Salmasius vult, cui hac in parte etiam assentior. Ut probet ille, non fuisse Iudeos origine, adduxit versum xx. ex cap. xi. Actorum, & aperte ex eo colligi dicit, discerni ἑλληνιστῶν τῶν Ἰουδαίων. Sic enim scribit Lucas. Ἦσαν δὲ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι, & Κυρηναῖοι, οἵτινες ἐξελθόντες εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουν πρὸς τοὺς ἑλλωιστῶν, εὐαγγελιζόμενοι τὸ λόγον

22
F U N U S
ρον κρείς. *Precedente, inquit Salmasius, versiculo, nomine Iudeorū intelliguntur ii, quibus solis verbū adnuntiabant, qui ex persecutione Stephani facta dispersi fuerant per diversa loca Domini discipuli. Ad hæc Salmasii verba reponit summus virorum Heinsius, bonum factum esse, quod procedens versiculus non sit adscriptus, ut asciam enim restire in cura Salmasii. Ridiculum. Quasi adscriptus plus nociturus citanti fuerit quam allegatus. Sic igitur ille versiculus, quem nunc pro malleo incutiemus in caput ac cerebrū summi viri. Οἱ μὲν ἐν Δαμασκῶντες ἴδοι τὸ θλιψέως τὸ ἠρομλήνης ἑπὶ Στεφάνου, διήλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλῶντες τὸ λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. Quid clarius, inquit vir supremus virorum, à Luca dici potuisset contra Salmasii sententiam? Versu xix. dicitur, dispersos post afflictionem nemini loquutos fuisse nisi solis Iudæis: versu sequenti additur, loquutos fuisse πρὸς τὸν Ἑλλωσιαῖς. Quis, inquit, nisi ἄλογος, inde colligat, τὸν Ἑλλωσιαῖς fuisse Iudeos? Ego, qui ἄλογος non sum, non tamen sic colligerem. Priore versiculo dicitur, dissipatos Christianos post persecutionē Stephani, peragrata Phœnice, Cyro, & Antiochia, nemini verbum Domini adnuntiaffe nisi solis Iudæis. Additur sequenti versu, quosdam ex his Cyprios & Cyrenæos viros, cum Antiochiam in-*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 23
ingressi essent, colloquutos fuisse cum Hellenistis, & Euangeliū iis prædicasse. Nemo non inde argumentetur, diversos illos fuisse Iudæos, quibus solis loquebantur verbum Domini omnes illi, quos profugisse dicit Hierosolymis, ut vitarent persecutionem quæ Stephanum occiderat, ab Hellenistis illis, quibus colloquuti sunt quidam ex iis profugis qui Cyrenæi domo erant & Cyprii. Nec aliter interpretes Gallicus accepit, ut ex eius versione apparet. Cum primo, qui profugerunt ex Christianis ob persecutionem qua post necem Stephani vexabantur, Antiochiam usque pervenissent, non nisi Iudæis solis Euangelizantes, statim adiungit sequente versiculo, quosdam tamen ex illis Cyrenenses, qui erant & Cyprii, Antiochiam ingressos, non Iudæis solum, sed etiam Hellenistis verbum Domini prædicasse. Quid clarius quam hos Hellenistas alios fuisse à Iudæis? Unde ista exceptio quorundam, qui, cæteris nolentibus nisi cum Iudæis verbum Dei communicare, cum Hellenistis, id est, non Iudæis, communicarunt? In eadem urbe Antiochiæ solis Iudæis profugorum ob persequutionem Christianorum plerique verbum adnuntiabant, nonnulli vero ex illo numero Cyprii & Cyrenenses etiam Hellenistas hoc eodem

FUNUS

dem Euangelio participarunt. Οἱ μὲν ἔν, isti sunt; qui nemini de Christo loquebantur, nisi qui Iudæus esset: τινὲς ὃ ἐξ αὐτῶν, quidam vero ex illis, etiam Euangelizarunt Hellenistis, id est, aliis quam Iudæis. An quicquam apertius dari potest? Nec sane intellexerunt omnes interpretes. Cyrenenses autem illi & Cyprii duplici modo possunt accipi: vel de Iudæis Cypriis & Cyrenensibus, qui Christo nomen dederant, vel de Cypriis & Cyrenensibus profelytis æque Christianis. Tempore quippe quo Stephanus martyrium passus est, Ecclesia Christi nondum gentibus patebat, sed solis constabat vel Iudæis veris qui fidem erant amplexi, vel profelytis Iudæorum. Utriusque generis intelligi queunt illi Cyrenenses & Cyprii discipuli Christi qui Hierosolymis profugerant post eadem Stephani. Sed magis est, ut de Iudæis veris eos accipiamus, id est, originariis Iudæis. Nam vocabantur Iudæi à loco originis suæ. Ut Cyprii autem & Cyrenenses Græce loquebantur, ita & Iudæi inter eos nati eadē quoq; lingua utebantur. Ideo huiusmodi Iudæi inter Græcos nati & educati, & Græce callentes, potuerant sermonem habere cum Hellenistis Antiochenis, qui Profelyti erant natione Græci. Vide caput

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 25
caput 11. Actorum vers. x. ubi fit mentio Iudæorum Cyrenensium. Certe Hellenistæ in Actis non alii sunt, quam quos diximus. Addit Exercitator, hoc est, Heinsius, vel Heinsianus aliquis: *Animadvertit hoc Oecumenius. Quid animadvertit? Ἐλλωιστῆς fuisse Iudæos origine? Ubi hoc dixit Oecumenius? Sic enim, inquit, ad præcedentia verba commentatur. Fortassis eo Græcos ipsos appellabant quod Hebraice sonare non possent. Non potuit aliter interpretari Hellenistas Oecumenius, quam Ἐλλωιστὶ φθεργομένους. Ex linguæ quippe quam vernaculam habuit proprietate non alius est Ἐλλωιστῆς, nisi Ἐλλωιστὶ λαλῶν. Sed quod addit vir ingeniosissimus, Erant enim origine Iudæi: hoc non Oecumenii est. Ipse hoc illi adsuit. Ex quo tamen παραρρήματα ausus est dicere, Oecumenium animadvertisse, Hellenistas fuisse Iudæos origine. Quid si & alium ex Actis locum obtrudamus viro politissimo, ubi Iudæi ab Hellenistis distinguuntur? Actorum cap. 1x. vers. xxxi1 dicitur Paulus post conversionem *consultasse Iudæos, qui Damascum incolebant. Eodem cap. vers. xxix, contra Hellenistas disputasse perhibetur. Cum tam propinquis spatiis Iudæos & Hellenistas quasi diversos memoret, quis nisi ἄλογον putare queat, eosdem esse?**

esse? Tertius restat locus, nam tres omnino sunt in Actis, in quo mentio fit Hellenistarum: ubi etiam separantur ab Hebræis, capite nempe vi. Εἴρητο γογγυσμός τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν Ἑβραίων. Quo ex loco Salmasius doceri nos pertendit, non fuisse Iudæos origine istos Hellenistas, quandoquidem ubique à Iudæis & Hebræis seiunguntur. Hic nobilissimus & clarissimus Heinſius argutatur, notari debere, confundi à Salmasio Ἑβραίων & Ἰουδαίων. An hæc confusio est ubi distinguenda discernuntur? Cum duobus locis Actorum Hellenistæ à Iudæis separentur, tertius ab Hebræis eosdem segrerget, an potuit aliter facere Salmasius, quam Iudæos & Hebræos eosdem statuere, Hellenistas vero ab utrisque diversos? Quis unquam audivit, Iudæos ab Hebræis alios esse? Aut Iudæos proprie dictos esse Hellenistas, cum Hebræi non essent Hellenistæ? Negabuntur Paulum fuisse Hebræum? Ipse hoc de se affirmat, Ἑβραῖοί εἰσι; καὶ γὰρ Ἑβραῖοί εἰσι. Ego quoque. An Paulus Græce nesciit? Non dicent. Ergo etiam Ἑλλήνων fuit. Quis enim Ἑλλήνων, nisi Ἑλλήνων, aut Ἑλλήνων λαλῶν? Ergo Hebræi Græce scientes & loquentes, etiam Hellenistæ cum fuere, tum dici potuere. Cur igitur in Actis, aut quo iure, distinguuntur ab Hebræis

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 27
bræis Hellenistæ, item à Iudæis? Velint nolint, non poterunt efficere, quin Hebræus & Iudæus idem sit, cum in Actis æque à Iudæo, ut ab Hebræo, discernatur Hellenista. Ut Ἑβραῖοι ab Hebero dicti, ita Iudæi à Iuda. Ἑβραῖοι, addit Exercitator, quibus opponuntur Ἑλλήνων, erant illi de Iudæis, qui tum Hebraice sciebant, tum Hebraica lingua in Synagogis suis utebantur. Ἑβραῖοι Ἑβραῖοι vocantur à Chrysoſtomo. Ex illis Hebræis qui Hebraice sciebant, & Hebraica lingua in Synagogis suis utebantur, nulli ne fuerunt qui Græce intelligerent, & loquerentur? Immo puto, paucissimos fuisse Hebræorum illo in tempore, qui in Græcia & Asia manebant, quin Græce scierint. Ut hodie nemo fere est Iudæorum, sive Hebræorum, qui in Germania domicilium habent, qui nō Germanicam linguam calleat: sic Itali Iudæi Italice norunt: Galli Gallice: Lusitani Lusitanice: Belgæ etiam Belgice. Cur non idem de Græcis olim Iudæis ariolabimur, Græcæ linguæ notitiam eos habuisse? In Græcia nati, educati, cur ignorassent dialectum eius civitatis ex qua oriundi erant? Similiter per totum orientem dispersos hodieque Iudæos videmus earum nationum idioma perfecte callere, inter quas nascuntur, negotiantur & conversantur. In Armenia

F U N U S

28
menia nati ac degentes Armeniacam linguam tenent. In Perside Persidem, in Turcia Turcicam, in India Indicam. Paulus Tarfensis præter Cilicum idioma, cui assueverat, nec Hebraicæ linguæ, hoc est, suæ, expers fuit. Ab ista Hebræus, ab illo Hellenistes fuit. Nam & Cilices Εἰλωτιζοντες. Iudæos, qui illa ætate Romæ vivebant, possit ne aliter aliquis credere, quin & Latinum sermonem imbiberint? Cur hodie quisquam putet, qui Romæ sunt Iudæos nosse melius Italicum sermonem, quam olim, siqui in urbe habitaverunt, Latinum? Certe Græcos olim Iudæos, & Græcarum urbium non solum inquilinos, sed etiam vernas, Græca loquela imbutos fuisse, plusquam verisimile est, quia verum est. Si Græce intelligebant, certe & Εἰλωτιζοντες fuere, & Εἰλωτισαί. Quis aliud dicere audeat? Εἰλεγειῶται, inquit Exercitator, quibus opponuntur Εἰλωτισαί, vocantur Καθεῖς Εἰλεγειῶται à Chrysofomo. Qui sunt isti Καθεῖς Εἰλεγειῶται? Quo sensu sic appellantur? Ex oppositis Hellenistis hoc facile intelligemus, quos viro ingeniosissimus gente quidem & domo fuisse Iudæos affirmat, sed minus profundos & Exactiatis. Hoc quid verbi sit, parum intelligo. An voluit exactiatis? An exactos? Hoc potius. Ergo Hellenistæ

Iu-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 29

Iudæi quidem origine, sed minus profundi & exacti. Quæ profunditas maior in illis Hebræis quibus opponuntur Hellenistæ, cum par origo sit utrorumque? Cur isti minus quam illi exacti? An quia minus exacte linguam Hebraicam callebant Hellenistæ, quam perfecte didicerant Hebræi? Miratio quam subiicit vir summus. *Legebant enim in Synagogis Εἰλωτισαί, sive, ut Talmudistæ loquuntur, רשונים.* An quia legebant in Synagogis suis Εἰλωτισαί, ideo minus erant profundi & exacti? Sed mirum, cur dixerit, eos legisse Εἰλωτισαί, & non potius Εἰλωτικῶς. Nam si propria eorum lingua fuit *Hellenistica*, quæ ab ipsis hoc nomen invenit, non Εἰλωτισαί, id est, Græce, sed Εἰλληνικῶς legebant, id est, *Hellenistice*, sive *Hellenistica* lingua. En ut vel invitis ipsis excidit, linguam Hellenisticam non differre ab Hellenica & Græca! Non suum tamen hoc somnium esse narrat, aut Scaligeri coniecturam, sed ipsius Chrysofomi sententiam. Videamus. Is in Homilia XXI. ad Acta ita scribit: Εἰλληνικῶς, ὅτι Εἰλωτισαί Φθερσομήδης λέγει. Ἐπειὸ σφόδρα ἱσχυρῶς. εἰμένοι γὰρ ἄλλοι. εἰδὲ ἰδεῖν αὐτὸς ἠθέλησαν οἱ Καθεῖς Εἰλεγειῶται. Certe ex istis verbis Chrysofomi liquet, Εἰλληνικῶς istos Græce, id est, Εἰλωτισαί, loquutos esse, non Εἰλωτικῶς, id est, *Hellenistica* lingua.

F U N U S
30
gua. Nec aliter poruit exponere, cum
Ελληνιστής idem sit qui & Ελληνιστής, ut supra
docuimus, vel Ελληνιστής Φηγεγόμενος. Hic
vir nobilissimus Καθεῖς Εγγύς reddidit
intime Hebræos. Quis sit intime Hebræus, haud
magis percipio, quam intime Gallus, intime
Latinus, intime Græcus. Paulo ante inter-
pretabatur profundum & exactum Hebræum.
An, quia isti Hebræi magis callebant He-
braïsmum quam Hellenistæ, ideo profundi
dicti sunt & intime Hebræi? Ita certe vide-
tur intellexisse vir profundæ & exactæ eru-
ditionis, & intime, ut cum ipso loquar, do-
ctus. Age sic rem hanc putemus exacte &
intime. Inter Hebræos illos ipsos profun-
dos fuere quidam etiam minus profundi.
Exempli gratia, Ex iis quidam Rabbini fue-
rant ac magistri. Si ad horum doctrinam
cæteros de vulgo compares & conferas
Hebræos qui non tam exactum linguæ co-
gnitionem habebant, ut erant idiotæ &
plebeii, rursus isti Hellenistarum loco erant
censendi, quibus opponi poterunt οἱ Καθεῖς
Εγγύς, profundi nempe & exacti in co-
gnitione linguæ & disciplinæ Hebraicæ.
Inter Hellenistas ipsos quoque haud du-
bium est quin fuerint huius & illius gene-
ris, quidam multum profundi in Helleni-
stica lingua, alii minus. Sic alii dicentur

Εα-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 31
Καθεῖς Ελληνιστής, alii ἀκαθεῖς. At, si virum
generosum audiamus, ipsi Hellenistæ ideo
opponuntur illis Καθεῖς Εγγύς, profun-
dis Hebræis, quia Hebræi quidem & ipsi,
sed non profundi. Sic enim apud eum se-
quitur: *Contentiones intercessisse inter profundos
hos Hebræos & Hellenistas pene inexpiabiles, ex
laudato sexto capite Actuum liquet.* Ergo Hel-
lenistæ Hebræi quoque, sed non profundi.
Fundum certe hoc nullum video. Et ne-
scio quomodo emerfurus sit vir ingeniosis-
simus ex tam profundis νεκροτόμοις, quibus
totum eum immersum & obrutum cum in-
dignatione minore quam misericordia de-
spicio. Καθεῖς Εγγύς appellat Chrystosto-
mus & post eum Oecumenius, ὅτι ἀνεκαθεν
Εγγύς, antiquos & ab ultima origine
Hebræos Iudæosve. Eos opponit Helleni-
stis, quos planum est ab eo haberi quasi no-
vos, & novitios Iudæos vel Hebræos, utpo-
te profelytos aut profelytorum nepotes,
Græca lingua urentes, non ab omni ævo
Iudaïsmum, ut illi Καθεῖς Εγγύς, sed à certo
tempore professos, ex quo huic sectæ aut
patres eorum aut ipsi nomen dederant.
Sic antiquos nobiles novis discernere li-
ceat, ut illi sint Καθεῖς Ὀρθοί. Quod de
novis non possit dici, qui vel ipsi vel quo-
rum patres, vel avi, nobilitati sunt. Ex his
plane

F U N U S

plane liquet, Chrysolomū, &, qui cum sequuntur, Græcos interpretes, Hellenistas intellexisse de profelytorum filiis vel profelytis qui ad Iudaismū accesserant ex Græcis. Ideo Græce tantum norant, in Synagogis lingua Græca utebantur, & Biblia versa in Græcum sermonē legebant, quia Hebraice nesciebant. Hos opponit καθ' ἑαυτοῖς, id est, Hebræis originariis. Istienim, Hebræi vel Iudæi etiā habiti, sed de novo facti. Et sane Iudæi appellatio cū latissime accipitur, tam veteres Iudæos, hoc est, καθ' ἑαυτοῖς, quā novos comprehendit, id est, ἑλληνογενῆς sive profelytos ex Græcis, qui Hellenistæ sunt aut ex aliis nationibus. Nam vox profelyti latius patet quam Hellenistæ, cum profelytus non Hellenistam solum, sed ex quacunque gente accedentem Iudaismo denotet. Nam in illis Apostoli verbis, Ἰσραὴλ ἡ πρώτη, ἢ καὶ ἑλληνι, nomine Iudæi, quemcunque professum Iudaicam religionem, sive antiquum Hebræum, sive novum, & ex Græcia profelytum, vel profelytorum progeniem, complectitur. Ut sub ἑλλῶν nomine quicumque gentilis, & paganus, intelligitur. Nec enim ibi Apostolus ἑλλῶν appellatione eos qui ab ἑλλῶν θρησκείᾳ discesserant, intellexit, quos ἑλληνιστῆς vocarunt proprie Apostoli.

Idolo-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 33
Idololatræ isti fuerant, id est, ἑλλῶν, sed non amplius erant. Et ἑλληνιστῆς vocabantur, id est, Iudæi professione ac religione, sed Græco tantum sermone, id est, patrio utentes. Postquam dixit vir Nobilissimus, inter profundos Hebræos & Hellenistas internecinū semper intercessisse odium, subiungit, *Apostolum vero Paulum infestiores perpetuo expertum fuisse Hebræos, quamvis Hebraice sciret, & ex eorum secta oriundus esset.* Cur hoc adiiciat, nescio. Apparet tamen, ideo istoc subnectere, ex occasione contentionum, quas inter profundo Hebræos, & Hellenistas, inexpiabiles intercessisse hīc dixit. An igitur Paulum pro Hellenista habuit? Ita videtur. Inde ergo & expertus fuerit infestiores profundos illos Hebræos, ex nativo quod insitum erat utrique parti inter se odio. *Quamvis, inquit, & Hebraice sciret.* Ergo fuere quidam Hellenistæ, etiam Hebraice intelligentes, ut hic Paulus, quem proinde & profundum Hebræum pariter & Hellenistam fuisse liquet. Ex illis autem profundis Hebræis qui Hebraice sciebant, & lingua Græca in Synagogis suis utebantur, quæ definitio est Heiniana profundi Hebræi, nullosne putamus extitisse qui Græce scirent? Immo plures liquet fuisse, etiam Hierosolymis. Nam qui per Græ-

C

ciam

34

FUNUS

ciam dispersi erant, omnes fere Græce intellexisse verisimile est. Ergo & isti simul profundi Hebræi, simulque *Ελληνοί*, ex interpretatione Chrysofomi, id est, *Ελληνοί φεγγόμενοι*. Cur ista sic sint, satis laborabit vir ingeniosissimus in reperiunda vera ac specifica differentia Hellenistæ & Hebræi profundi, si discedat à Salmasiana. Præterea quod ait, Paulum, forte quod esset Hellenista, ideo infestiores semper expertum fuisse Hebræos, quam id certum fit, non video. Non enim minus invisus fuit Hellenestis & Iudæis, siquidem Iudæos ab Hebræis distinguendos putat virorum summus. In Actis capite ix, cum Iudæos confundere conaretur, in eius necem conspirasse dicuntur. An potuit infestiores experiri profundos Hebræos, quam hos habuit Iudæos, qui insidias vitæ eius moliti sunt? Eodem capite non minus capitales hostes sensit ipsos Hellenistas, qui & ipsi eum occidere voluerant. Nihil peius in eius caput suere potuerunt Hebræi illi profundi. Odii causa, tam Hebræorum, quam Iudæorum, qui iidem erant, quamq; etiam Hellenistarum, qui Iudaismum amplexi fuerant, manifesta est. Quia nempe à religione quam professus antea fuerat, descivisset, & novam, id est, Christianam,

am-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 35
amplexus esset, quam æquali odio Iudæi, sive Hebræi *Εαθείς*, & Hellenistæ, id est, profelyti Græci, prosequabantur. Tam Hellenistarum, quam Hebræorum sive Iudæorum, una eademque fuit religio, nempe Iudaismus. Quem cum deseruisset Paulus, æque his invisus quam illis fuisse haud mirum. Addit Exercitator: *Ordinatus quippe erat Apostolus gentium, & sæpe intrabat Synagogas Hellenistarum. Exempla occurrant Actorum XIIII. & XIV. & alibi.* In illis capitibus nulla fit mentio Hellenistarum. Quod Lucas ibi meminerit Synagogæ Iudæorum, si per Iudæos vir politicissimus intelligit Hellenistas, toto cælo errat. Et tamen certum est, ita eum Iudæos cum Hellenistis eosdem facere, ut utrosque diversos ab Hebræis quos profundos appellat, statuerit. Actorū capite XIIII. vers. XLIII. Iudæorum mentio fit & profelytorum Deo servientium, qui Paulum & Barnabam sequuti dicuntur. Profelyti illi cum Iudæis iunctim memorati, non alii sunt præter Hellenistas, id est, Græcos, aut etiam aliarum gentium profelytos. Nam ut ante diximus, profelytorum notio latius extenditur quam Hellenistarum, quia Hellenista Græcus est, vel Græco sermone utens profelytus, cum fuerint apud Iudæos aliarum gentium profelyti, Syri scilicet,

C 2

Medi,

36
F U N U S
Medi, Elamitæ, Persæ, Aegyptii. Ridiculum porro, inter causas odii quo Paulum Hebræi prosequerentur, & hanc referre quod Hellenistarum Synagogas sæpe intraret; qui scilicet haud minus infensos pateretur Hellenistas quam ipsos Hebræos. Sequitur apud Exercitorem Hellenisticarium: *Hinc & ab iis discerptus fuisset, nisi Hebraice loquendo placasset. Act. xxi. cap. v. ult.* Ab iis nempe Hellenistis de quibus proxime apud eundem Exercitorem præcessit. Certum tamen est, de Hebræis illum loqui velle, & quidem profundis, quos inter & Hellenistas plusquam odium Vatinianum intercessisse vult vir summus, quos Hebræos tam à Iudæis quam ab Hellenistis distinguit. Atqui capite illo *xxi.* Actorum non nominantur Hebræi, sed Iudæi, & quidem Asiatici. An Hebræos fuisse ideo censet quia Paulus alloquutus est eos Hebraice? Ita velle videtur. Non enim nisi Hebraice intelligentes hoc sermone esset affatus Paulus. Cum Hebraice intelligerent, Iudæos tamen eos appellat Lucas, & ex Asia fuisse docet. Ergo nulla iam inter Hebræos & Iudæos differentia, sed nec inter Hellenistas, & Hebræos, si auscultamus Hellenisticario patrono. Hebræi enim & Iudæi iidem, ut ex Luca constat ex inter-

pretat-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 37
pretatione Exercitatoris. Deinde, idem Iudæos & Hellenistas eisdem facit. Ergo Hebræi Iudæi & Hellenistæ iidem. Lucas tamen contra stat, qui duobus locis Hellenistas à Iudæis seiungit, tertio Hebræos ab Hellenistis alios facit. Sic Lucæ Hebræi & Iudæi iidem, *Hellenistæ* vero ab utrisque diversi. Pergit Exercitator, & ait: *Ad eisdem Hebræos Epistolam scripsit, cui nomen suum propterea non præfixit, quod sciret, admodum inter eos esse exosum. Præmissi nominis, hæc ut opinor causa est, ne quis alias investigando se delasser.* Ad eisdem Hebræos, id est, *Exbræis* illos & profundos, exactos & intime Hebræos, Epistolam Pauli scriptam esse vult. Sed cur non æque ad alios, minus profundos, ut erant Iudæi & Hellenistæ, cum omnia quæ Epistola continentur religionem Iudæorum spectent, & cæremonias, sacrificiaque eiusdem gentis, quæ communia erant tam Ebræorum illorum quam aliorum Iudæorum? An quia Iudæi non intelligebant Hebraice? Hoc de Hellenistis verum. Ad quos si scripsisset Paulus, sine dubio Græco sermone Epistolam exarasset. Sed alii omnes Iudæi Hebraice norant, tam bene fortasse quam Paulus ipse, præcipue legis doctores, quos turpe fuisset legem docere, in ea meditari, & linguam qua scripta erat

C 3

non

38 F U N U S
non assequi. Ratio porro frivola est, nomen suum ei Epistolæ non præfixisse Paulum, quia sciret, iis Hebræis admodum esse exosum. Qui ubique & passim non dubitabat, aperto capite cum iis pedem conferre, disputare, eos confutare, præsens præsentem, per Epistolam id facere veritus esset, cui nomen suum inscriberet? Hæc pusillanimitas non convenit libertati & fiducia Pauli. Si misit ad eos hanc Epistolam, scire sane debuerunt à quo sibi missa veniret. Cuius enim auctoritatis foret Epistola non solum sine nomine, sed etiam cuius auctor ignoraretur? Si auctores sciverunt, nonne hoc idem valuit ac si nomen ei suum adscripsisset? Veretur vir summorum summus, ne quis alias præter hanc causas prætermisisti nominis Pauli in Epistola Paulina investigando se delasset. Nescio an multum laboraverit in ea reperiunda, sed scio, potuisse, immo & debuisse huic lassitudini parcere, cum vario labori indulserit. Nihil enim illa causa falsius. Non multum mihi fuit æstuandum in multo meliore ac veriore inveniunda. Cum meminisset Paulus, se Apostolum esse gentium, non Iudæorum, quæ cura Evangelii circumcisis prædicandi Petro commissæ fuerat, ut apparet ex Epistolæ ad Galatas cap. 11, ne videretur

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 39
retur falcem in alienam messem immittere, si ad Iudæos scriberet, qui tamen multa haberet, de quibus necesse esset per se eos admoneri, scripsit quidem ad eos hanc Epistolam, sed nomen suum non adposuit. Scripsit eam Hebraice, ut legeretur ab Hebræis qui Græce nesciebant. Quæ & versa eodem tempore in Græcum sermonem, editaque est, ut ab Hellenistis & aliis Iudæis Græce callentibus legi posset. Sine nomine suo eam porro publicam voluit, ne Apostolis, quibus erat commissæ Hebræorum sive Iudæorum conversio, præripere videretur quod muneris illis fuerat destinatum. Et hæc quidem valde verisimiliter dici queunt, si Paulina illa est Epistola. De quo dubitatur à multis. Nec litem hic eam decidemus. Post hæc subiicit summorum summus: *Ex his liquide constat, apud Lucam & Cæcilius alios esse à Iudæis, nec eos, ut vult Salmasius, opponit τοῖς Ἑλλήνισαῖς.* Hoc plane est ἀεγοβατέιν. Nec enim in iis quæ apud eum præcesserunt, ullum ex Luca argumentum vel testimonium prolatum extat, unde constet, Hebræos alios esse à Iudæis. Contraria omnia ex eo probantur. Quod Hebraice loquendo placaverit Paulus Iudæos qui ipsum discerpere volebant, non ex eo sequitur, Hebræos à Iudæis diversos

40
F U N U S
a Luca poni. Nam diserte capite illo A-
torum Lucas eos Iudæos & quidem Asi-
aticos appellat, non Hebræos. Si Hebraice
sciverunt, adeo ut necesse habuerit alloqui
eos Paulus Hebraice, non ex eo constat, He-
bræos à Iudæis fuisse diversos. Hoc qui-
dem dici potest, Iudæos fuisse Hebraice
callentes: Quid si etiam Græce scisse eos
dicemus? quis prohibebit? Quid si Paulus
alia qua ex causa eos Hebraice affatus est,
quam ex necessitate quod aliam linguam
ignorarent? Asiatici fuere illi Iudæi, quos
probabile est non nescisse linguam eorum
locorum unde erant oriundi. In Asia mi-
nore, lingua Græca passim in usu erat. Im-
mo nec alia ibi fere frequentabatur. Præ-
terea non illos Iudæos Asiaticos alloquu-
tus ibi dicitur, sed Hierosolymitanos. Iudæi
quidem illi Asiatici qui Paulum in templo
viderant, turbam Iudæorum Hierosolymita-
norum adversus eum concitarunt, accu-
santes quod templum pollueret, Græcos
introducendo. Ad illam seditionem & tu-
multum totus accucurrisset fertur populus
Hierosolymitanus, qui Paulum prehensum,
& extra templum eiectum, conabantur in-
terficere, nisi Tribunus Cohortis cui cu-
stodia templi credita erat, ad tumultum
excitatus, cum centurionibus & militibus

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 41
eo properans, Paulum iniecta manu captū,
& vinculis oneratum, tenuisset. Ex illis
vinculis permissu Tribuni populum allo-
quutus est Ε'εραϊδι Διγλέκλω. Ea scilicet
quæ populo Hierosolymitano familiaris
erat. Ad populum enim verba fecisse dici-
tur, non ad solos legis doctores, & Hebræos
profundos & exactos, & intime Hebræos.
Ut eos igitur sibi magis conciliaret, &
ostenderet, se legis exactum fuisse audito-
rem & observatorem, utpote qui ad pedes
Gamalielis educatus & eruditus fuisset, ut
ibidem ipse, dum populum alloquitur, di-
xit. Et capite sequenti scribit Lucas, atten-
torem populum esse redditum quod lo-
quentem Paulum Hebraice audiret. He-
bræum sermonem, quo tum usus est Pau-
lus, defæcatum fuisse ab omnibus Syriacis,
vult Exercitator Hellenisticarius, ob dictam,
inquit, rationem. Quam rationem? Nec
enim memini, ullam ab eo allatam? An ut
videatur Paulus ex profundis illis Hebræis
esse? At populus qui audiebat & intellige-
bat, haud minus Ε'αδύς Ε'εραϊδι fuerit. Po-
pulus porro ille vere Iudæorum fuisse ex-
istimandus, siquidem illi proprie Iudæi di-
cti videntur, qui in Iudæa habitabant. Quo-
modo igitur nobis Hebræos illos profundos
à Iudæis distinguet Exercitator? Hebræus
sermo

sermo purus & putus, quo sacra scriptura veteris testamenti concepta est, non magis frequens ac familiaris in Iudæa, & ipsa urbe Hierosolymitana, illo tempore videtur fuisse, quam in Asia, & Græcia, inter Iudæos earum nationum. Syriaca lingua vulgo usitata erat Hierosolymis & in tota Iudæa. Dominus ipse noster non alia usus est. Apostoli discipulique eius idioma loquebantur unusquisque loci unde erat. In variis quippe regionibus & urbibus Iudææ Syriaca lingua, non eadem nec æque pura, usurpabatur. Petrum Galilæum esse, ex loquelæ genio agnovit ancilla summi pontificis. Legis doctores addiscebant ex lege quam terebant linguam mere Hebraicam. Nec minus Hierosolymitani & vere Iudæi magistri eam ex libris sacris haurire debebant, quam Asiatici aut Græci, hoc est, in Asia aut Græcia nati. Non tamen eam sinceram & impermixtam usurpabant, sed ex colluvie idiomatis Syriaci, & Hebraici antiqui sermonis, interdum & Arabici, nec non Græcanici & idiotici, atque etiam Romani, concinnatam. Hinc tam multa etiam vocabula Romana in novo Testamento reperiuntur, & Macedonicæ Alexandrinæque dialecti, quod idioma Græcum fuit, in Syria vulgo & Aegypto usitatum. Hic mos

mos est recentium Rabbīnorum, multa scriptis suis admiscere vocabula, ex gentium idiotismo, in quibus nati erant, & inter quas vivebant, sumpta, Germanica, Gallica, & Italica. Quinetiam loquutiones sæpe ex iisdem nationibus usitatas habent, non solas dictiones indidem petitas. Quare falsissimum videtur quod hic adstruit nobilissimus Dominus, defæcatum ab omnibus Syriacis fuisse Hebraicum quo usus est Paulus. *Ἑβραϊσὶ δίαλεκτῷ* vocatur à Luca, non quod mere esset Hebraica, sed quod à Syriaca pura multum diverteret, utpote ex Hebraica multum retinens, & ex utraque coalita. Quinimmo *Ἑβραϊσὶ* vel *Ἑβραϊκῆ διαλέκτῳ* in N. T. non alia intelligenda, præter vulgarem Syriacam, quæ in usu erat Hierosolymis, & in reliqua Iudæa. Et cum dicunt auctores, Euangeliū *Ἰ* Matthæum scriptum fuisse Hebraico sermone, de Chaldaïco & Syriaco intelligi debere, auctor est Hieronymus, quale Matthæi tempore fuit & Christi ipsius idioma Hierosolymitanum. Apud Iohannem cap. *χι κ λ ι δέσμων* dicitur *Ἑβραϊσὶ* appellari *Γαββαθα*, quod accipi debet de dialecto Syriaca Hierosolymis usitata. Hebraica pura in solis Bibliis eo tempore reperiebatur, quæ non magis vernacula tum Iudææ fuit quam Slavono-

Sclavonica. Certe Græca Macedonica, longe per ea tempora frequentior usitatioque in Syria tota & Iudæa erat, quam illa Hebraica vetus, qua sacræ condita sunt volumina scripturæ. Hebræi igitur eo tempore dicti Iudæi, non quod lingua Hebraica uterentur sincera & incorrupta, sed quod in Synagogis eorum Biblia illo sermone conscripta legerentur. Unde & aliquem usum eius linguæ habuisse illos necesse est, quod assidue audirent eam legi in suis Synagogis. Magistri vero legisque doctores ac scribæ longe etiam maiorem eiusdem notitiam assequebantur ex assidua lectione ac meditatione sacrarum tabularum Hebraice scriptarum. Quando igitur Hebræos legimus in Actis appellatos Iudæos, & ab Hellenistis distinctos, de Iudæis accipiendi illi sunt, quorum in Synagogis Hebraica Biblia solum legebantur, cum in Hellenistarum Synagoga, quia Hebraice non intelligebant, Græce versa solum legerentur. Ut merito Salmasius scripserit de istis Hellenistis: *Si Hebraice scissent, & Iudæi origine fuissent, quæ ratio eos distinguendi à Iudæis & Hebræis? His opponit Exercitator Hellenisticarius, non distinguere Evangelistam hosce Hellenistas à Iudæis, sed ab Hebræis.* Ego repono, immo ab utrisque. Alibi enim à Iudæis,

ut

ut supra indicavimus, hos Hellenistas distinguit, alibi ab Ebræis. Ergo Iudæi & Hebræi iidem, Hellenistæ vero ab utrisque diversi. *Iudæus*, inquit Hellenisticarius, *generis rationem habet: species illius sunt, Hebræus, & Hellenista.* Si hoc concedam, quid inde fiet? Certe & Iudæi appellatio valde generalis, quæ aliquando comprehendit omnem omnino Iudaismi sectatorem professoremque. Et sic Syrus interpret intelligendus, cum verba illa in x Actorum vertit, *cum Iudæis, qui norunt Græce.* Sed Iudæos intelligit religione, non origine. Sic cum apud Paulum distinguitur, *Ἰουδαῖοι* & *Ἑλλῆνες*, Iudæus & gentilis sive Græcus, nomine *Ἰουδαῖος*, non solum origine Iudæus qui est, accipi vult, sed qui religionem amplexus est, & *Ἰουδαϊσµὸν* accepit. Qui enim *Ἰουδαῖος*, pro Iudæo omnino accipitur, ut qui *Χριστιανός*, Christianus censetur. Iudæi igitur appellatio generaliter sumpti religionem spectat, non linguam. Iudaicam quippe dialectum haud temere dici reperias, sed superstitionem & religionem. Videor tamen legisse alicubi apud Iosephum *Ἰουδαίων Ἀλάλειον* pro Hebræa, vel Syra, quæ tunc temporis in usu communi erat apud Iudæos. Et sic Iudæa & Hebræa dialectus eadem. Ergo Hebræi & Iudæi iidem, quandoqui-

46
FUNUS
doquidem Ἑβραϊσὶς διαλέκτις in Novo Fo-
dere vocatur Syriacum idioma vulgare, si-
ve Hierosolymitanum Iudæorum illius æ-
vi. Communius tamen Ἰσραηλισμός de reli-
gione. Unde in Epistola ad Galatas de Pe-
tro, qui gentes ad Christi fidem venientes
Ἰσραηλιζέειν cogebat, id est, Iudæicās cærimo-
nias recipere, & circumcisionem. At vox
Ebræi ad linguam magis pertinet quam ad
religionem. Nemo enim Ἑβραϊζέειν dixit,
pro Iudæorum profelytum fieri, & in ritus
eorum iurare, quod Ἰσραηλιζέειν. Sic cum
Ἰσραηλισμός & Ἑβραϊσμός in eandem cadere
personam possit, id est, sermo Ebræus, &
Iudaica religio, unum eundemque Iudæum
& Ebræum esse dicique, nihil prohibet.
Hellenistæ erant Ἰσραηλιζόντες, non Ἑβραϊζόν-
τες, quia linguæ Ebraicæ ignari, solam re-
ligionem susceperant. Quod est proprie
Ἰσραηλιζέειν. Unde & Iudæorum interdum
appellatione continentur, cum hæc vox
latius accipitur de omni Ἰσραηλιζόντι. Alias
distinguitur à Iudæo Hellenista, cum Iu-
dæi appellatio pro vero & originario Iu-
dæo sumitur, qui etiam Ebræus est, quia
Ebraica in eorum Synagogis locum habe-
bat, sed & quia antiquitus hanc linguam ha-
buere vernaculam & nativam. Galli sic o-
lim nomen suum perdiderunt, quan-
do

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 47
do Gallice loqui desierunt, Romano ser-
mone assumpto in locum vernaculæ lin-
guæ. Quod & de aliis dicere est. Ita Ἑβραϊστί
nihilominus tum dicebantur, Apostolorum
nempe & Christi ætate, cum tamen ab usu
vulgari recessit vetus eorū lingua & Ebræa.
Tacitus Ebraas terras dixit de Iudæa. Pausa-
nias Iudæos sui temporis Ἑβραϊστίς appella-
vit. Theologus Ἑβραϊκῶν παλαιότητος de Iudæis
sui sæculi. Iohannes Ἑβραϊστὴς dixit de lin-
gua, tunc Iudæis usitata, quam & Lucas
Ἑβραϊδα διαλέκτιν nuncupavit. Duobus
locis apud eundem Lucam quos supra no-
tavimus, Hellenistæ separantur à Iudæis, id
est, Ἰσραηλιτοὶ Ἑβραϊζῶσι, qui Ebraicis Bibliis
utebantur solis in suis Synagogis, & qui
Ebraice loquebantur. Ex Bibliorum E-
braicorum lectione frequenti non vulga-
rem etiam idiotæ contraxerant eius linguæ
cognitionem, magistri vero & legis docto-
res satis magnam. Quæ confusa cum idio-
mate materno statim Rabbinicum compo-
suit. Quod loquendi genus potest & Ἑ-
βραϊκῶν appellari, ut Ἑβραϊσὶς διάλεκτος de idio-
mate Syro, & Chaldæo vel Hierosolymita-
no, à Luca & Iohanne usurpatur. Cum
itaque Sexto Actorum legimus, commur-
murationem fuisse τῶν Ἑβραϊστικῶν πρὸς τὴν
Ἑβραϊστίς, per illos Ebræos intelligit Lu-
cas

48 F U N U S
cas Iudæos veros, & *ιδιῶς* sic appellatos, non quod linguam Ebraicam nativam tunc haberent, & ut vulgo loquimur, maternam, sed quod eam multi, & præcipue eorum doctores, intelligerēt, & quod in Synagogis vulgo Ebraicę scripturę lectio frequentaretur. Immo quod lingua quę tunc utebantur, licet multum ab antiqua Ebræa diversa foret, nihilofecius Ebræa appellabatur. Ita iis opponit Hellenistas, quia *Ἑλληνιστῆς* tantum sciebant, non *Ἑβραϊστικῶς*, Græce & Ebraice, non Hellenistice, & quod sola versione Bibliorum Græcica uterentur. Ecclesia tunc constabat ex solis Iudæis, id est, Iudaismum professis, cum nondum gentibus aditum dedisset Spiritus Sanctus. Iudæi illi, hoc est, omnes *Ἰσραηλιτῆς*, partim naturales erant & originarii, partim extranei & adventitii. Atque hi *προσelyτι* proprie dicebantur, quorum totidem genera quot gentes à Iudaica alienæ. Syri, Græci, Persæ, Romani, Arabes, Aegyptii, & aliarum nationum. Græci *προσelyτι* proprie *Ἑλληνιστῆς* vocabantur, ob linguę Græcę usum, quia *Ἑβραϊστικῶς* in loquendo usurpabant, id est, Græcicam sermocinationem. Hęc longe maxima pars fuit *προσelyτων* inter Iudæos, quia cæterarum gentium *προσelyτι*, eo tempore aut in turbam verorum Iudæorum

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 49
rum concedere debebant, aut in Hellenistarum. Cum enim his duabus solis linguis, Ebraica & Hellenica, sacra Scripturæ vulgum haberentur, non poterant legi in Synagogis antiqui fœderis tabulæ, nisi Ebraice aut *Ἑβραϊστικῶς*, id est, Græci. Inde fiebat, ut ex his duobus generibus Iudæorum, sive *Ἰσραηλιτῶν*, Ecclesia Christiana, necdum admittis gentibus, componeretur, Ebraicis & *Ἑβραϊστικῶς*. Ebręi vere Iudęi sacras Scripturas Ebraice legebant in suis cœtibus & conventibus, *Ἑβραϊστικῶς* ex versione Septuaginta easdem habebant in Græcum Sermone translatas. In nulla præterea lingua, his exceptis duabus, Ebraica & Græca, sacrarum scripturarum lectio concelebrabatur, neque in Synagogis Iudaicis, neque in conventibus Christianis. Ideo soli memorantur per illa initia nascentis Ecclesię, inter Christi discipulos, Ebręi & Hellenistę, id est, Iudęi originarii *Ἰσραηλιτῆς*, vel Ebraicis scripturis utentes, & *προσelyτι* *Ἑλληνιστῆς*, id est, Hellenistę. Et primo quidem cum maior esset numerus verorum Iudæorum & fratrum *Ἰσραηλιτῶν*, & Ecclesia exigua esset, præpolebat in ea auctoritas Hebręorum: postea cum multiplicati essent discipuli, & grex Hellenistarum incrementum accepisset, commurmurare hi

D cœpe-

50
FUNUS
coeperunt adversus *E'eg'iss*, quod eorum
viduæ in quotidiano ministerio negligeren-
tur. Ut horum ergo Hellenistarum ratio
haberetur, convenit inter fratres, ut ex il-
lorum corpore septem eligerentur, qui
mensarum ministerium pauperumque cu-
ram susciperent. Si quis ex Ebræorum
numero, id est, Iudæorum vernaculorum,
& *E'egoi'zovov*, Græce sciebat, ut verisimile
est, infinitos Græce scisse, non solû in Græ-
cia natos, sed etiam Hierosolymitanos, non
propterea numero *E'x'lwis'wv* adiungendus
veniebat, sed eo ipso Ebræis tantum accen-
sebatur, quia erat eius Synagogæ mem-
brum, in qua scriptura Hebraice legebatur,
& quia ex illa gente erat oriundus cui olim
lingua Ebræa naturalis fuit. At Hellenistæ
his oppositi ii soli dicebantur, qui Græci o-
rigine, aut Græcæ linguæ notitia & usu vi-
gentes, quamvis à Græcis orti non forent,
religione utique Iudaizantes, scripturas in
Synagogis suis Græce tantum legebant,
quia Ebraice non intelligebant. Ex his
Hellenistis *I'x'doi'zovov*, & Iudæis illis *E'egoi'zovov*,
ad Christianam fidem conversis, pri-
ma Christi Ecclesia, priusquam gentes ad
eam admittæ fuissent, erat conflata. Cum
hæc ita sint, recte Salmasius in præfatione
sua scripserat; *An, quicumque tunc temporis E-*
bræis

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 51
bræus genere, ac Iudæus, Græcam linguam calleret,
eo ipso à cæteris Iudæis segregandus fuit, & in cõ-
tum Hellenistarum compellendus? Quod est ine-
ptissimum. Bona verba, inquit Hellenisti-
carius. Cur non bona, si vera? An meliora
reponat, videndum. *Non sola, inquit, cog-
nitio Græcæ linguæ quem ad Synagogam Hellenista-*
rum compellebat, sed partim minus perfecta lin-
guæ Ebrææ cognitio, partim quoque præcipue opi-
nio de perfectione & βραβη Synagoges Helleni-
starum. Male omnia omnino verba, quia
inepta, ridicula, & falsa. *Cognitio non sola, ais,*
linguæ Græcicæ, sed minus perfecta Hebraicæ
notitia, compellebat homines ad Synagogam Hel-
lenistarum. Quid? An credat, omnes qui Syn-
agogæ Iudaicæ intererant, ad perfectum
imbutos linguæ Ebraicæ cognitione? Si scri-
bas & legis doctores excipias, an quem-
quam illius ævi ex plebe Iudæam censet E-
braice ad plenum scisse? Scire ipse debue-
ras, linguam Ebraicam illo tempore in Iu-
dæa plane abolitam penes plebem fuisse,
cui Syriacum idioma in usu erat. Dominus
noster non alia dialecto usus ex novi fœde-
ris libris cognoscitur, cum turbas alloque-
retur. Nec eius discipuli alia sunt usi, ut
multis probari potest. Nec si alia loquuti
essent, à populis ad quos loquebantur in-
tellecti foret. Si de veteres Ebraica quæstio,

F U N U S

Soli eam doctores & magistri callebant. Si de recente, qualis tunc in usu fuit, omnes eam norant, qui Iudæi dicebantur: tam Hierosolymis, quam in reliqua Iudæa. Immo & innumeri alii ex Asia & Græcia Iudæi, qui quotannis plures Hierosolyma ventitabant, & linguam in ea urbe pollentem addiscebant. Quid de mulieribus Iudaicis dices? an & illas perfecte tenuisse linguæ Ebraicæ notitiam, ideoq; interfuisse Synagogæ Iudaicæ? An ex sola linguæ illius intelligentia minus aut magis perfecta alios ex Iudæis Hellenistas evasisse, ac Synagogas separatas habuisse, alios Ebræos? Cui præter te, qui id asseris, probabile fiat, Iudæum, qui minus esset intelligens linguæ suæ, statim secessisse ad Hellenistarum Synagogam? Si hoc esset, ut nos credere iubes, inlanū longe maior numerus fuisset eo tempore Hellenistarum quam Ebræorum. Numero etiam Synagogarum illi vicissent, qui superabantur eruditione & linguæ Ebraicæ scientia. Quanto enim isti plures rudiores illis perfectioribus & profundioribus Ebræis? Vide vero, an sic satis convenient & rationi consentanea sint quæ scribis. Proxime præcedente pagina dixisti, internecinum odium fuisse inter Hellenistas & profundos Ebræos, hoc est, inter cal-

lento-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 53
lentores Ebraicæ linguæ, & minus eius gnaros. Paulum eo nomine exosum in-
visumque illis profundis Ebræis, id est, linguæ Ebraicæ peritissimis, quod Synago-
gas intraret Hellenistarum, id est, Ἑλληνιστῶν
minus Ἑβραίων. Nunc te ipsum iudicem ap-
pello, an verisimile sit, Iudæum Iudæo, fra-
trem fratri, ea de causâ exosum, quod E-
braicæ linguæ minorem haberet notitiam
quam frater, & minus profundus esset in
eius cognitione, ut tuam phrasim sæpe re-
petam? Sed demus, hanc idoneam odiorum
& irarum causam fuisse inter fratres peri-
tissimos Hebraidis dialecti, & minus peri-
tos; an quisquam suæ sibi inscitia, aut minus
exactæ scientiæ, conscius, ob hoc solum sta-
tim transfisset in castra toti genti Ebrææ in-
visorum Hellenistarum, & earum Synago-
gas frequentaret, relictis Ebraicis, hoc est,
iis in quibus Ebraicæ legebatur scriptura?
Aliquid esset, si resectæ tunc fuissent Syna-
gogæ, in quibus ea lingua legi solita erat
scriptura, qua viris, qua mulieribus, etiam
pueris, Ebraicæ profundum in modum do-
ctis. Sed quis nescit, etiam hodieque Syna-
gogas Iudaicas plures habere linguæ san-
ctæ ignaros quam peritos? Quod & ipse
fateretur summus Hellenisticarius Sectione
IV. Idem vir Hellenisticè doctissimus no-

tionem Græcanicam Bibliorum detestabantur, & ab his abhorrebant qui ea uterentur. Malebant propterea audire in Synagoga quod non intelligerent, dum scirent, id sacra lingua esse conceptum, quam sacræ scripturæ aures admovere profano & idololatrarum sermone conscriptæ. Nec solos Iudæos tenuit hæc superstitio, aliquid nempe sanctitatis residere in dialecto. Aegyptiaca lingua vetus iam pridem ab usu recessit, recepta per totam Aegyptum in eius locum Arabica. Copti tamen hodierni, qui antiqui sunt Aegyptii, veteri lingua liturgiam celebrant, & populo exhibent, parum eius intelligenti, quam ipsi sacerdotes vix interpretari queant. Syri Christiani, quibus Arabica notior quam Syriaca, hanc tamen quamvis obsoletam sanctiorem existimant, & siquid scripturæ sacræ Arabice versum est, Characteribus Syris malunt exarare quam Arabicis, quibus Muhammedica lex conscripta est. Synaxes etiam suas Syriaco idiomate vix à plebe intelligendas peragunt. Aliam linguam habent Aethiopes, quibus sacrum officium faciunt, nempe *χαιδαίσιον*, quæ soli doctiores callent; aliam quæ vulgus utitur. Dic alicui pontificio & Romano Catholico, quo missas Latino sermone celebratas, missas faciat,

faciat, quia non intelligit, & se conferat ad Reformatorem Ecclesiam, in qua omnia audienti patent: despuet te & pro hæretico traducet, & si potest, confodiet. Quid ergo mirum, si Iudæus, maiore sanctitatis linguæ suæ opinione imbutus quam quilibet ex illis quos modo allegavi, præoptavit semper eam audire in Synagoga, sibi licet obscuram, quam aliam apertiolem, sed quam habeat profanam? Non sola, inquit Hellenisticarius, minus perfecta linguæ Ebrææ cognitio, sed etiam, idque præcipue, opinio de perfectione *ἑβραϊκῆς* Synagoga Hellenistarum, ad Synagogam eorum compellebat. Ut intima linguæ Hellenisticæ nemo magis *ἑν ὀνειροῖς* penetravit, ita etiam, si forte videtur, olim, cum somniculose ægrotaret, sibi visus est intrare Synagogam Hellenistarum, ut de *ἑβραϊκῆς* eius quæ ibi videt aut vidisse putavit nobis enarraret. Sed falsa plane nobis videtur hæc visio, nec puto, quenquam Iudæum hac sola *ἑβραϊκῆς*, etiam si esset maior in Synagoga Hellenistarum quam in Hebræorū profundorū, ad lectionem Bibliorum Græcanicorum convolaturum, relicta Hebraica. Sed miror, Hellenisticarium ita loqui de Hellenistarum Synagoga, ut diversam hic facere videatur à Iudaica. Ebræi, inquit, minus perfecte linguæ suæ periti compelluntur ad

D 5   Syna-

F U N U S

Synagogam Hellenistarum, partim etiam, immo vel præcipue, quod apud Hellenistas maior *εὐλασία* sit. Atque isti Hellenistæ etiam Ebræi sunt, iudicio Hellenisticarii, & constituunt Synagogam sic dictam, in qua congregari debent quicumque minorem habent linguæ Ebraicæ cognitionem. Sive ergo *εὐλασία* sit inter Hellenistas, sive non sit, hoc non debet alios attrahere Iudæos ad hanc congregationem, quam impleri necesse est ab omnibus in minori perfectione linguam Ebraicam callentibus. Hoc vero etiam ridiculum, ut minus exacta cognitio linguæ Ebraicæ possit conciliare maiorem *εὐλασίαν* Synagogæ Hellenistarum, id est, Iudæorum minus peritorum linguæ suæ. Omnes Iudæi perfecte & profunde eruditi, secundum doctorem Hellenisticarium, debent constituere diversam ac sui generis Synagogam: Minus in linguæ sacræ cognitione perfecti tenentur & suam seorsim condere, & congregare. Quæ vero ratio dari potest, ut hi Iudæi perfecti & profundi minus sint *εὐλαδοί* in Synagogis suis quam illi qui minorem habent perfectionem? Exemplum quod affert Hellenisticarius de Belgis inter Batavos Orthodoxis Gallice scientibus, qui non coguntur adire conciones Gallicas, nihil facit

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 59
cit ad rem. Si Belgæ isti tanti facerent linguam suam præ Gallica, tantamque in ea sanctitatem reponerent, ut Iudæi faciebant, nemo ex his facile se compelli pateretur ad audiendas conciones Gallicas, nedum libens accederet. Quod videtur sentire, omnia *διεγνώσκων* magis peragi in Ecclesia apud Batavos Gallica quam Belgica, palpam Wallonibus sic obtrudit, quorum Ecclesiæ se adscribi maluit ante aliquot annos Nobilissimus eruditorum Heinsius, deserta Belgica, quod vulgo vocant *immatriculare*. An huius *διεγνώσκων* opinione adductus à Belgica secesserit, ut Wallonicam capesseret, nescio. Sed illud scio, ut ab amicis, qui illic vivant, accepi, postquam Salmasius in Hollandiam venit, & interesse cœpit concionibus Ecclesiæ Gallicæ, desuisse eo ventitare Nobilissimum Heinsum. Ab eo tempore inter duas Ecclesias, materiam & adoptatam, iam neutram tenet. *Interim*, inquit, *tam illi qui cum Ecclesia Gallica communionem colunt, quam qui apud Belgas manent, licet Gallice intelligant, sunt & manent Orthodoxi*. Quid hoc ad rem? Certum est, eiusdem religionis consecratos & symyctas fuisse Hellenistas & Hebræos. Non tamen hæc communio doctrinæ impediebat ne Ebræi Hellenistas summo odio pro-

prosequerentur. Quod & ipse faretur potitissimus Heinsius. Rationem odii etiam supra exposuimus. Quomodo igitur Ebraeus ad Synagogam Hellenistæ compelli potuisset, quem tantopere odisset? At Ebraeus, inquiet, qui ab Hellenista dividitur, is solus intelligendus, cui perfecta ac profunda inest suæ linguæ cognitio. Is non temere duci aut trahi se sinet ad Synagogam Hellenistarum, sed minus profundus eo sponte sua accurret. Sed quæro iterum, quid causæ sit, ut perfectus iste semiperfectum tantopere averteretur atque abominetur? Semiperfectus iste si eiusdem gentis est & originis, æque Εἰσῆσις dici & haberi debuit. Lingæ Græcicæ cognitio non debet eum secernere à profundo Ebraeo, qua hic plerumque etiam maiore præditus est quam semiperfectus Ebraeus. Qui neglexit linguam suam, tam sanctam, tanti faciendam, tanti æstimatam inter homines suæ gentis, quomodo in aliena & peregrina laborabit, quæ ipsi conciliatura sit odium & inimicitiam omnium perfectorum & exacte eruditorum in eadem gente? Hæc mihi expediat virorum summus, & vir esto tantum. Has omnes difficultates vitare in proclivi erit, statuenti, sicut facimus, Hellenistas fuisse profelytos à Græcia, qui ad fidem

dem adducti una cum Hebræis ἡριστῶνισσι, Ecclesiam primam illam, & nascentem, quæ nondum gentes admiserat, constituentebant. Proprie igitur Hellenista profelytus est Ἐλλησίων, non Iudæus origine. Nam multi ex his Ἐλλησίωνες, qui nunquam tamen propria & speciali appellatione vocati sunt Ἐλλησίων. Et, hoc est, quod Salmasius scripserat in præfatione: *An nullos eo tempore fuisse putamus Iudæos qui Latine scirent? Non sinunt nos id ignorare, Romani auctores illorum temporum. Quid igitur? Numquid illi Iudæi Romana linguæ periti Ῥωμαίωνισσι fuere dicendi, & à Iudæis eo nomine distinguendi, qui Romane nesciebant? Ita certe oportet.* Auctor Heinsius, vel fautor Heinsii Hellenisticarius, ne & hic sine elogio procedat, vir subtilissimus, sic respondet. *Se ipsos potuissent separare, si Biblia tum in Romanam linguam fuissent translata, illiusque aut zelo flagrassent, aut Ebrææ Græcæque linguæ ignorantia laborassent.* Non erat hæc quæstio, utrum separare se potuissent, si Biblia in Romanum sermonem habuissent versa Iudæi Romane eruditi. Nec hoc sic intellexit Salmasius Vos Hellenisticarii dicitis, Hellenistas proprie vocari Iudæos, qui inter Græce loquendum subinde admiscebant Syriacos & Hebraicos, & ea appellatione ab reliquis distinctos fuisse Iudæis.

Quæ-

Quæsit Salmasius, an Iudæi qui Latine utcumque sciebant, ut plures tum fuisset Romæ compertum est, Πρωμαϊστῶν fuerint dicendi quia Latine loquentes Ebraicas & Syriacas phrasas usurparent. De Synagogæ separatione ille nihil. Hoc eodem modo & Iudæi Lusitanice periti, *Lusitanista* appellandi viderentur, & hoc cognomento à reliquis Iudæis discernendi. Et sic de aliarum gentium Iudæis. Deberent quippe apud diversas nationes dispersi, ibidemque nati Ebræi, eorum populorum idioma callentes, cognomine inde adscito ab aliis Iudæis aliarum gentium sciungi. Nec hoc tamen etiam sic simpliciter procederet, sed oporteret, si cognomen illud inde nancisci vellet, linguam gentis in qua nati sunt & educati, non perfecte callere, sed mediocriter, ut loquentes illam dialectum, præ imperitia possent Ebraismos & Syriasmos subinde inter loquendum usurpare. Nec enim iuxta eorum sententiam alii appellationem merentur Hellenistarum, nisi qui tam male illam linguam sciunt, ut loqui illa non possint quin subinde Syriasmos & Ebraismos simul proloquerentur. Quæ sunt ineptissima, falsissima, & rationis omnis inania. *Se ipsos*, inquit Hellenisticarius, *potuissent separare, si Biblia tum in Roma-*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 63
nam linguam fuissent translata. Cur non ipsi transtulerunt, aut in Græcum vertere? Nam ab ipsis Iudæis Biblia in linguam Græcam conversa vult Hellenisticarius. Non longo tempore post Christi mortem Latine versa est scriptura sacra. Cur non ea usi sunt? Si noluerunt recipere à Christianis factam versionem, cur non ipsi fecerunt? Sed linguæ illius zelo non flagrabant, reponet Hellenisticarius, ut Græcæ. Qui minus quam Græcæ? Certe lingua illa erat dominantis populi, sub cuius potestatem, & in formam provincie, erat tum redacta Iudæa: omnes Iudæi toto orbe dispersi, imperio Romano erant subiecti. Nihil fuit igitur causæ, cur minus zelo Romanæ Græci flagrare debuerint Iudæi quam Græcæ? Quis autem unquam audivit aut legit, Iudæos Græcæ linguæ zelo flagrantes vertisse Græcæ Biblia, ut & uti possent in Synagogis? Contrarium omnes sciunt, quanto peius ab ea lingua abhorruerint Iudæi, & quot modis detestati sint versionem Bibliorum ea lingua procuratam. Qua de re videndus Scaliger Animadversionibus in Eusebium, vel Hieronymum potius. *Si illius, inquit, zelo flagrassent, aut Ebrææ Græcæve lingua ignorantia laborassent.* At quam multos Romæ vixisse per ea tempora Iudæos credibile est, qui

qui nec Græce nec Ebraice sciebant, sed tantum Latine? Sic hodie multi in Italia Iudæi, qui tantum Italice norunt: multi in Germania, qui præter Germanicam nullam aliam tenent linguam. Quæ subiicit proinde Hellenisticarius, falsissima sunt: *Qui Roma florente ex Iudæis Latine erant docti, aut Ebraice perfecte, aut Græce sciebant; erantque aut in cætu Ebræorum aut Hellenistarum. Novam Πρωμαϊστῶν Synagogam constitui haud fuit necessum.* Ridiculum illud non minus, quam falsum, qui Roma florente Romæ vixere Iudæi, perfecte Græce scisse, aut Ebraice. Cur oportuit Iudæos qui Romæ Latine erant docti, perfecte Græce scisse, cum ne in Græcia quidem media nati, educati, instituti, eam perfectionem Græcæ linguæ attingerent quam Romanis Iudæis attribuit Hellenisticarius? Paulus ipse Apostolus gentium, civis Tarvensis, ex civitate quæ Græce loquebatur, in Græco sermone idiota fuit. Quos alios proferent ipso disertiores doctioresque ex Iudæis doctoribus Græce illo tempore scientibus? Apostoli reliqui, & discipuli Christi, Græce docti fuerunt? etiam ἰδιῶ πικώτεροι. nec, quem excipiam ex eo numero, reperio. Sic præcipuum habuit Roma, ut Iudæos apud se manentes Græce perfectius doctos redderet quam Græ-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 65
Græcia? Cur non? Cum & Ebraice perfecte peritos faceret. Ita enim pronuntiat Hellenisticarius. *Qui Roma florente ex Iudæis erant Latine docti, aut Ebraice perfecte, aut Græce sciebant.* Iudæa scilicet non poterat perfectiores vel æque perfectos in Ebraicæ linguæ cognitione concinnare. Misera profetichæ pauperulorum Iudæorum, quales erant Romæ ipsa florente, doctioribus Græce & Ebraice magistris abundabant, quam ipsa Hierosolyma, quam tota Iudæa. *Nam novam, inquit, Πρωμαϊστῶν Synagogam constitui haud fuit necessum.* Nec hoc Salmasius dixit, qui ne Hellenisticam quidem Iudæorum originarium Synagogam ullam unquam fuisse asserit. Hellenisticæ quippe Synagogæ Hellenistarum fuere profelytorum, hoc est, ἑλλῆνιστῶν, & Græco sermone utentium, non Iudæorum originarium. Si in aliam linguam præter Ebraicam versa Biblia habere voluissent Iudæi, eaque in Synagogis suis legere, probabile est, ex omnibus Syriacam fuisse electuros. Nam & multi erant profelyti Syri, qui communem habuere linguam per ea tempora cum Iudæis. *Qui Syri cum præter Syriacam vix ullam aliam intelligerent linguam, facile ipsis fuit, versionem procudere Bibliorum Syriacam, eaque in Synagogis suis*

fuis uti. Et linguæ iam pridem assueverant ipsi Iudæi, & quasi naturalem habebant. post reditum è captivitate Babylonica. Magis itaque probassent, aut saltem minus improbassent, sacram Scripturam ea lingua in Syrorum profelytorum Synagogis legi, quam Græcam in Hellenistarum. Et tamen nullas fuisse legimus Synagogas, in quibus legerentur Biblia Syriace. Sed dicat nobis, Synagogæ illæ Syrorum profelytorum, si ullæ extitissent, quomodo vocandæ fuissent? An *Syriastice*. Ipsi Syri profelyti nunquid vocari debuissent *Syriastice*. Nullo modo. Secundum Hellenisticarium, qui pure & sincere Græco sermone loquitur, sine admixtione alterius dialecti, non intelligitur Hellenista, sed ille qui barbare loquitur, dum Græce loquitur. Ergo nec *Syriaste* dicendi venirent, qui puro & impermixto illo sermone uterentur, sed qui Syriace loquendo Hellenismos subinde & Latinismos Syriacis vocibus exprimerent. Quæsierim etiam libenter ab istis Hellenisticæ patronis, cum Lucas in Actis hæc duo tantum genera commemoret, ex quibus constabat tunc temporis Ecclesia Christi, Ebræos nempe & Hellenistas, an ea Ecclesia nullum habuerit profelytum? Habuisse, porro, non verisimile est, quia vero est verius.

rius. In septem diaconorum munere qui ex Hellenistis sumpti sunt, unum saltem profelytum fuisse, non negabunt, quia expresse hoc ibi dicitur, & Nicolaus unus ex septem nominatur Antiochenus profelytus. In iisdem Actis præterea, cap. xiiii. vers. xlii, scribit Lucas, dissoluta Synagoga, multos ex Iudæis & profelytis, Deo servientes, sequutos esse Paulum & Barnabam, qui & Synagogæ interfuerant. Et Synagogam eam Iudæorum fuisse, ibi scribitur. Profelyti illi ex alia gente quam Græca fuisse videntur, qui eandem cum Iudæis Synagogam colerent, quia propriam non habebant ad quam convenirent, ut Græci profelyti. Ex omnium autem gentium profelytis nonnullos Ecclesiam Christi auctiorem fecisse, haud minus quam Iudæos, prorsum verisimile, etiamsi non expresse id scriptum haberetur. In illa turba Hellenistarum qui adversus Ebræos murmurationem excitarunt, fuisse profelytos, vel Lucæ credendum, qui in septem diaconis ex illo corpore electis unum saltē profelytum fuisse disertim memorat. Ergo & ille profelytus Hellenista fuerit, & Græce sciens. Si cæteri fuere origine Iudæi, & Hellenistæ æque dicti, iam habebimus duo genera Hellenistarum, Iudæos nempe ve-

FUNUS

ros, & profelytos. Si queratur ratio, cur confundantur genera tam diversa, profelyti nempe Græci generis, & Iudæi, quid responsuri sint Hellenisticarii, aveo scire. Quid enim dicent? Profelytos nempe illos pariter cum Iudæis nomen Hellenistarum sortitos esse, quia Græce non perfecte scirent, & Ebraice etiam non perfecte. Sed quid si illi profelyti Græci nihil omnino Ebraice scierant? Cur Hellenistæ appellati sunt? An quia Græce tantum noverant? Certe hoc verum, sed non concedent Hellenisticarii, qui Hellenisticam eam volunt esse, quæ Græcis verbis confuta, intertextos habet Syriasmos, & Ebraismos. At quomodo Ebraice prorsum & Syriace imperitus homo Græcus, Ebraismis, & Syriasmis variare posset textum suæ orationis? Expediant igitur hinc se, si poterunt, & mihi dicant, cur in eodem cœtu Hellenistarum fuerint, qui Græcam originem præferentes Græce tantum scirent, & Iudæi originarii, qui utramque linguam, Græcam & Ebraicam, didicissent, sed non perfecte. Nam ut fabulæ peragenda ex decoro inserviant, fingunt, illos Ebræos qui futuri sunt Hellenistæ, eatenus profecisse in Ebraismo, ut Græce loquentes possent Ebraizare. Nam Hellenistica ipsis sine Ebraismis & Syriasmis nulla est, quasi
caro

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 69
caro suilla sine condimento. Ecce tamen, inter Hellenistas illos, Ebraice & Græce semidoctos, alii Hellenistæ profelyti, ut ille Nicolaus Antiochenus, unus ex septem, qui Hellenisticam habuit puram, ut verisimile est, & Ebraismis carentem. Sed fortasse an contendent, ut omnifarii sunt, Nicolaum illum etiam Ebraice, sed mediocriter, scisse. Quippini? Cum nullus fuerit Hellenista, qui non simul cum Græca loquutione eructaverit Ebraismos & Syriasmos. Facetum etiam ac iocularare illud, quod nō nisi Ebraice semidoctorum volunt esse propriam istam linguam Hellenisticam. Quasi vero profunde & alte imbuti cognitione linguæ Ebraicæ non queant Hellenisticam tractare, vestitam ac decoratam multis phrasibus Ebraicis. Sic tanto melius, si velint, & copiosius aspergent loquelæ Græcæ Ebraismos, ubi peritius sciverint ac melius Εβραϊστικῶν. Respondeant igitur, si tanti nos facient, quo usque peritos Ebraice esse oporteat, & quem ad gradum mediocritatis pervenire, quos mittunt in Synagogā Hellenisticam, & quos idoneos haberi velint auctores linguæ Hellenisticæ condendæ? Certi sine dubio sunt fines, ultra & citra quos non queat consistere linguæ Hellenisticæ proprietas ab Ebræo, si velit Hellenista
E 3 nista

F U N U S

nista haberi, possidenda. Usque ad illum nescio quem limitem perfectionis in Ebraica lingua ediscenda Iudæo progredi necesse est, & intra illū stare debet, si consors esse expetat Hellenisticae Synagogæ, & Hellenisticam linguam probe tenere. Si ulterius processerit, & maiorem in doctrina huius linguæ perfectionem attigerit, in Hebraica Synagoga manebit, & quamvis omnibus numeris absolutam linguæ Hellenicæ cognitionem sibi vindicet, & Ἑλλῆνιστὴς loquendo nullis cedat Hellenibus, ne speret tamen pro Hellenista sic se posse venditare. Ebraice & Græce, hoc est, Ἑλλῆνιστὴς doctissimus non erit linguæ Hellenisticae capax. Græce etiam quantumlibet peritus, si Ebraice fuerit omni ex parte imperitus, nec is fuerit dignus Hellenista. Quid ergo? Quid erit ex mente Hellenistæ? Mediocriter gnaris Græce & Ebraice solis competit illius linguæ idioma cum appellatione. Nisi hæc mens sit eorum qui se plus sapere quam totam antiquitatem putant, linguam creando quæ veteribus omnibus incognita fuit, melius nobis explicent, quid de ea sentiunt, clareque eam definiant. Optime tamen visus sum percepisse quis sit genius illius linguæ quam pro Hellenistica nobis dant. De qua & infra adhuc erit

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 71
erit dicendum. Potior itaque Salmasii sententia, has omnes ineptias, alogias & absurditates, in quas incurrunt Hellenisticarii, minima quasi declinatione corporis vitantis, dum omnes illos Hellenistas, quorum in sexto Actorum mentio, censet fuisse Græcos profelytos, Ebraice ignaros, linguæ suæ solius gnaros. Hellenisticarii enim non possunt effugere quin ex eo loco duo genera Hellenistarum agnoscere debeant, Ebraeos Græce callentes, & profelytos non Ebraeos, sed omnino Græcos, cum in septem Diaconis qui ex corpore Hellenistarum designati sunt, unus à Luca memoretur profelytus. At isto & inter alia argumento nitentur Salmasius, ut probaret, omnes Græcos fuisse, id est, Ἑλλῆνιστῶν, quod nomina eorum omnia essent Græca, nulla Ebraica. Non videt consequentiam huius argumenti vir λογικώτατος, & circumspicte negat, tale quid posse colligi. Tandem concludit, rationem esse ficulneam. Modestiam eius exosculor, quam pari remunabor. Evincidæ sunt, quas contra opponit obiectiones. *Quis ignorat, inquit, Ebraica aut Syriaca nomina propria Græce converti à scriptoribus Novi Testamenti?* Sane nec hoc puto Salmasium ignorasse. Sed cum videret, Diaconorum septem ex Hellenistis sumptorum

E 4 mere

F U N U S

mere omnia Græca esse, nullum Ebraicum, nec mentionem in Novo Testamento uspiam fieri nominis ullius Ebraici, unde conversum sit aliquod ex illis septem Græcis; merito credidit, nullum horum ex Ebraico versum posse dici. Tria omnino profert Hellenisticarius ex toto novo Fœdere huiusmodi nomina Græca ex Ebraicis facta, quorum duo pro nominibus propriis apud Græcos nunquam in usu fuere, ut *Simon Cananites*, *Ζηλωτής*. Quis Græce nominatus *Ζηλωτής* invenitur? *Cephas* dictus Petrus. Neminem apud Græcos sic appellatum reperire est. Præterea *Cephas* etiam in Novo Testamento dictus occurrit Petrus cum Ebraico nomine. At nullus illorum septem Diaconorum aliter quam Græco nomine nuncupatus legitur. Et cum Historia passionis Stephani latius à Luca enarrata & explicata sit, nusquam aliter quam *Στέφανος* appellatus extat. Apud Iohannem, unico loco Thomas appellatus *Δίδυμος* dicitur ex Ebraici nominis interpretatione, sed nusquã alibi aliter quam Thomas legitur vocatus. Et si quis hodie *Sanctus Didymus* diceret, pro sancto Thoma, non intelligeretur ab illis qui minus periti sint Ebraicę & Hellenisticę linguę quam vir summus Heinsius. De nomine Apostoli

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 73
stoli qui *Φίλιππος* vocatus est, hoc possum dicere, mihi videri, non esse ex Ebraico versum. Nomen est proprium Macedonicum & Regiũ. Quod puto & multos Syros suis infantibus imponere solitos ex quo Dominatio Macedonum Syriam occupaverat. Ex eadem Macedonum Græca Dialecto compertum est Syriace peritis, multa vocabula in linguam Syrorum irrepfisse. Ipsę vocales eorum inde expressę, ex Græcorum nempe vocalibus. Mensium anni appellationes Syromacedonicę ab iisdem Macedonibus. Cur non & nomina etiam propria ab iis fluxisse verisimile sit? Certe & in nominibus illorum septem Diaconorum pleraque Macedonum videntur peculiarissima fuisse, quę nec possunt videri ex Ebraico versa, ut *Ιμεων*, *Νικάνωρ*, *Παρμηνας*. *Prochorus* nomen etiam purum putum Græcum, ut & *Στέφανος*. *Φίλιππος* ut iam dixi etiam Macedonicum. Mirum itaque Salmasio visum est, si Hellenistę illi, ex quibus creati sunt septem primi Diaconi, Iudæi origine fuerunt, ita potuisse incidere, ut omnium eorum appellationes mere Græcę sint, nulla omnino ex his Ebraica, nec ex Ebraico versa. Hocce aliquis putare possit ita cecidisse in cœtu Ebræorum, ut in nominibus septem Diaconorum, de-

E 5 lecto-

74
FUNUS
lectorum ex universo corpore Hellenistarum, origine Iudæorum, nullum repertum sit Iudaicum? Mira profecto fuisset hæc συγγρηία. Si hoc solo argumento confirmasset Salmasius, Hellenistas illos fuisse Græcos, poterat fortassean videri ficulneū. Sed cum alia multa adiunxerit, sic evadet robusteum. Bonus tamen Logicus cum videret τὸ σῆκνον suæ obiectinis, non tamen dubitavit ita concludere: *Sive Diaconorum nomina fuerint à Luca conversa, sive non, certum est, eos omnes non fuisse origine Græcos.* Desperantis hæc verba sunt de firmitate suæ refutationis, & nihilominus obstinate animum obfirmantis non cedere rationi. Sed quomodo hæc illius verba accipiemus? *Certū est, eos omnes non fuisse origine Græcos.* Si omnes non fuere Græci, omnes fuere Ebræi. An non ita vult? Non tamen bona hæc consequentia. Quid igitur? Si septem illi omnes non fuere origine Græci, certum tamen est, non omnes fuisse origine Iudæos. Nam unus ex illis dicitur, nempe Nicolaus, profelytus Antiochenus. Nemo, ut puto, profelytus, origine Iudæus fuit. Unde igitur erit ille profelytus? Perhibetur Antiochenus. Sed utrum Syrus, an Græcus? Si Syrus, quid ille faciebat inter Hellenistas? An & Hellenistæ aliqui Syri? At Græce
for-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 75
fortasse sciebat. Sic fuerint non solum Iudæi Hellenistæ, sed etiam Syri. Quidni & Romani? Quidni & Arabes, Armenii & Persæ? Sed Syri implebant Hellenisticam suam Syriasmis, Romani Latini-
smis, Persæ Persismis, Arabes Arabismis, Armenii Armeniaismis. Ita multiplices exhibunt Hellenisticæ, & totidem fere quot Orientalium linguarum fuere idiomata ac dialecti. Sed Græcum illum Nicolaum detur fuisse. quæ enim ratio id prohibebit? Id nominis appellatio suadet plane Græcica, nisi ex Syriaco versum dicent. Hoc nomine extitit Philosophus & Historicus insignis, Augusto perquã acceptus & familiaris, Nicolaus Damascenus, non Syrus origine, sed Græcus. Nam Damascus, ut & reliquæ urbes omnium Syriarum, referatæ Græcis ex Græcorum Macedonum dominatione. Si Nicolaus iste porro, Diaconus ex numero ἑπτε, profelytus fuit Græcus, & Hellenista, quid vetabit, nos credere, quin reliqui septem eius generis & originis fuerint? Nam Damasceni illi Græci & Antiocheni, non Græci origine, sed Syri, quia nati in Syria, non in Græcia. Cæterum quia ex Græcis patribus orti, & patriū nomē inter Syros sermonem retinuerant, ideo Ἑλλησιστῶν appellati, id est, Ἑλλησιστῶντες vel
ΕΛ-

F U N U S

Ἑλλήνων Φηγγύμοι. Ut sciamus autem, omnes illos Diaconos non fuisse origine Græcos, audire nos iubet ipsum Stephanum Hellenistam Hellenisticarius summus. Ex primis verbis concionis habitæ in concilio magno coram Pontifice Maximo, probare satagit, nihil eum pertinuisse ad Græcorum originem sive gentem. Sic enim ad Iudæos loquens introducitur: Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ὁ Θεὸς τῆς Δόξης ἠρώτησεν τὸν πατέρα ἡμῶν Ἀβραάμ ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Non potuisse sic proloqui quemquam τῶν προσηλύτων affirmat, & inde arguit, non fuisse talem. Atqui vir ingeniosissimus cogitare debuit, Stephanum in ea concione non pro se solum loqui, sed pro toto cætu, & præcipue septem Diaconorum numero, in quibus unus profelytus. Immo iam ex his quæ diximus, constat, omnes fuisse profelytos. Præterea pro universis loquitur qui tunc temporis Ecclesiam Christianam constituiebant, in quibus fuere plures Ebraei, vel origine Iudæi. *Sed unde, inquit, probabit Salmasius, eos profelytos siempse legem cum reliquis Iudæis fuisse?* Tamen id non probet, & certum sit, deteriori conditione ὄντα fuisse, nec participes nominis aut privilegiorum Israëlitarum, an inde sequitur, non potuisse eos Abraham patrem suum voca-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 77
 vocare: Si communem habuerunt cum Iudæis legem qui Iudaismum ex gentibus amplectebantur, communia etiam utiquè promissa, quæ à Deo legem ab ipso datam sequentibus facta sunt, cum eos participarunt. Deus Iudæorum, qui se Deum Abraham, Deum Iacob & Isaac ipse appellat, Deus etiam profelytorum, quia profelyti unum eundemque cum Iudæis Deum adorabant, eidemque legi quam Iudæis dederat, observandæ sese addixerant. Si Deum Iudæorum, Deum suum vocare potuerunt, æque ac Iudæi, Abraham patrem suum appellare quis negat potuisse? Cum vero Abraham ex promissione ipsi per Deum facta pater gentium, nuncupatus sit, gentes illæ, quarum pater à Deo appellatus est, haud aliæ possunt esse præter eas quæ à Messia Deo patri sanguine suo acquisitæ sunt. Et non dubium est, quin Christiani hodie Abraham suum patrem queant indigetare. Stephanus igitur non solum ut Christianus, sed etiam ut Iudæus vel Iudæorum religioni insertus, ita loqui potuit. Apparet ex illis eius verbis, quibus ad Iudæos utitur, Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, non ut Iudæum origine hæc proloqui, sed ut profelytum. Vir enim Iudæus dixisset tantum, Ἄνδρες ἀδελφοί. At Stephanus, qui profelytus erat, Iu-

Iudæos vocat ἀδελφοί, ut earum promissionum cum iisdem consors, eiusdem legis observator, eiusdemque numinis cultor. Πατέρας etiam appellat, quia profelyti ut discipuli eorum à quibus legem acceperant, quasi filii censebantur, & illi tanquam patres. Nihil itaque obstant verba orationis Stephani quin profelytum fuisse eum censeamus. Immo vel unice id probant, ne aliquid validius quæramus. Salmasius tamen alio magis invicto argumento ostendebat, septem illos Diaconos fuisse profelytos, quia in iis enumerandis Lucas Nicolaum profelytum Antiochenum fuisse monuit. Hoc non videtur ita firmum Hellenisticario, quin potius imbecillimum iudicet. *Quotquot, inquit, naso non carent, contrarium colligent è Luca verbis.* Non tamen carere naso Salmasium puto. Qui hominem viderunt, mihi retulere, satis esse Nasificam. Ex his ipse colligo, omnes, qui libros legunt, non eosdem habere oculos, nec eandem mentem, forte nec eundem nasum. Ex iisdem Lucae verbis contrarium colligit Salmasius, contrarium colligi debere ait nasitissimus Heinsius, qui & in Nasonis scriptis melius versatus videtur, quam in sacrae Scripturae libris. *Ideo, inquit iste, expresse annotat, Nicolaum Antiochenum fuisse*
profely-

profelytum, quia reliqui sex erant Iudæi. Primum falsum est, Lucam adnotare, Nicolaum Antiochenum, fuisse profelytum. Quæ si verba ita concepta essent apud Lucam, faterer, & ipse quoque, unum excipiendo Nicolaum Antiochenum qui profelytus esset, reliquos sex intellexisse eum non esse profelytos, sed Iudæos. Non igitur dicit, & Nicolaus Antiochenus, profelytus, sed, & Nicolaus profelytus Antiochenus. Reliqui ergo etiam profelyti, sed Hierosolymitani. Hierosolymis enim illa acta sunt. Ecclesia quippe prima Christi ex Iudæis coacta solis fuit, nondum vocatis nec admissis gentibus. Ex duobus generibus constabat, Ebræis, id est, Iudæis veris & originariis, & ex Hellenisticis, id est, profelytis, Græce intelligentibus. Ex Hellenistarum corpore ac numero electi primi Ecclesie septem Diaconi, qui omnes uno excepto fuere Hierosolymitani. Et cum essent Hellenisticæ profelyti, omnesque illi sex essent Hierosolymitani, septimum ultimo loco recensuit, quem monuit fuisse profelytum Antiochenum. Si simpliciter legeretur apud Lucam, *Et Nicolaus profelytus, nihil esset dubium quin deberet intelligi, reliquos sex esse Iudæos non profelytos.* Sed cum addit, *profelytus Antiochenus, cui dubium esse potest, quin alii æque profelyti*
fue-

fuerint, non tamen Antiocheni, sed Hierosolymitani? Vir acutissimus & eorum quæ alii ignorant scientissimus, linguæ nempe Hellenisticæ, ita infirmat consequentiam Salmasii. *Si*, inquit, *admittatur hæc sequela, æque probabiliter mihi licebit concludere, omnes Christi Apostolos fuisse ἑνὸς Κοινοῦ ὄππιδο* tribus Iudæ, quia *Matthæus cap. x. inter Apostolos ultimo loco recensens proditorem Iudam, expresse de eo hoc testatur.* Stupidus est & hebes Salmasius, si hæc consequentia similis est ei quam ex Lucaë verbis deducit. Si non est, tum haud vitare poterit, quin stolido stupore cor Hellenisticario constet qui talem ei affingit. Iam videamus similitudinem consequentiarum. In Matthæo enumeratis ordine cæteris Apostolis ultimo loco ponitur Iudas cum cognomento *Iscaarioth*. Si quis inde concluderet, omnes Apostolos esse Ἰσκαριώτας, non dicam qualis foret. Nam eius insaniam superaret quodcunque de infanis possem dicere. Si simile est quod ex Luca collegit Salmasius, sit sane quod eum esse vult ingeniosissimus Heinsius, qui tamen eum Alpha eruditorum hic appellat, incomparabilem, & quid non? Sex priorum Diaconorum nomina nuda apud Lucam proponuntur, septimus cum hac nota memoratur, *Nicolaus profelytus*

Antiochenus. Ergo cæteri, inquit Salmasius, quorum nomina præcesserunt, non profelyti Antiocheni, sed Hierosolymitani, quia res illa acta est Hierosolymis, ubi Ecclesia Christi incipiebat coalescere, ubi etiam septem Diaconi ex Hellenistis in ea urbe commorantibus electi sunt. Cum itaque essent Hierosolymitani omnes illi Hellenistæ qui Ecclesiam cum Ebræis eiusdem loci ad Christi fidem conversis componebant, cum & profelyti essent; unus ex illis, qui non erat Hierosolymitanus, hac nota ab reliquis distinctus est à Luca, & profelytus Antiochenus vocatus. Quod idem est ac si dixisset, *Hellenista Antiochenus.* Hellenistarum eorum Antiochenorum mentio in Actis cap. xi, cum quibus contulerunt de verbo Christi discipuli eius, quos per varias urbes dispererat in Stephanum edita persecutio. Addit tamen Hellenisticarius: *Queratio sequela à Nicolao Antiocheno, quem Θεοδότου fuisse testatur Lucas, ad Hellenistas quorum mentio fit Act. xi?* Ut iterum hanc consequentiam traducat, accersit aliud simile ex Iosepho quo semet ipsum ridiculum facit. *Ex Iosepho, inquit, lib. xvi. Antiquitatum, cap. 1v, liquet, Iudæos frequentes in Ionia commorantes eodem iure censos fuisse cum civibus ibi natis.* Ergo cum Salmasio conclude,

eos omnes fuisse *προσηλυτους*. Si paulo calidior essem, vel genio, vel iuvenili ætate, ad hæc stomacho commoverer, & dicerem quæ convenirent in talem *ἀλογία*. Iterum videanus germanitatem conclusionum. Hæc Heiniana est: Iudei in Ionia commorantes eodem iure censebantur cum civibus ibi natis. Ergo omnes fuere profelyti. Rideam, an stomacher, dubito. Simile est argumentum, ac si quis diceret, corvum & merulam similes colore esse, & inde concluderet, corvum & merulam lusciniæ esse. Non dividenda sunt, quæ & hoc ordine posita sunt apud Lucam, illa verba, nec illo ordine leguntur ut citat Hellenisticarius, *Nicolaus Antiochenus, profelytus*. Sed ut habentur in Actis scripta, ita etiam explicanda sunt: *Nicolaus, profelytus Antiochenus*. Quod iam ante indicavi. Ergo reliqui non profelyti Antiocheni, sed profelyti Hierosolymitani. Dein, inquit Hellenisticarius, *quæ ratio à Nicolao Antiocheno, quem profelytum fuisse testatur, ad Hellenistas Antiochenos? Immo dic, Quæ ratio à Nicolao profelyto Antiocheno ad Hellenistas Antiochenos*. Iam tibi ostendam quæ ratio sit. Nicolaus, profelytus Antiochenus à Luca fuisse dicitur. Meminit idem Lucas Antiochenorum Hellenistarum. Hellenistæ illi fuere *προσηλυτοι Ἐπιλιζοντες*.
Ergo

Ergo Nicolaus & Antiochenus fuit, & profelytus, atque etiam Hellenista, ut ipse testatur Lucas, qui ex numero Hellenistarum diaconum cum aliis sex electum fuisse scribit. Optima hæc argumentatio & ratio sequelæ à Nicolao Antiocheno Hellenista, ut à Luca vocatur, ad Antiochenos Hellenistas, quorum idem Lucas alio loco meminit. Quis enim dubitet, quin ille Nicolaus Hellenista Antiochenus, fuerit ex illis Hellenistis Antiochenis quos alibi commemoravit? At ille idem Nicolaus Hellenista Antiochenus, *προσηλυτος* etiam appellatur Antiochenus à Luca. Nemini ergo dubium esse potest quin concludi ex illis debeat, Hellenistas Antiochenos fuisse profelytos. Nec deterior conclusio de illis Hellenistis ex quibus Diaconi sumpti sunt septem, quin fuerint etiam omnes profelyti, cum inter illos Hellenistas Diaconos unum recenseat Lucas profelytum Antiochenum, qui & Antiochenus Hellenista etiam fuit. Pergit Salmasius, & præter nominum rationem quibus Diaconi illi nuncupati sunt mere Græcanicis, ex interpretatione Theophylacti eos Hellenistas Græcos fuisse probat. *Ἑλληνιστῶν δὲ, inquit, οἱ μὲν καλεῖσθαι Ἐπιλιζοντες Φραγγομύτας*. Hellenisticarius Exercitator, qui omnia pro se
F 2 arri

F U N U S

arripit, sic ad illa subiicit. *Tantum vero abest, ut aduersetur nostræ opinioni Theophylactus, qui utroq; pollice ei fauet.* Facile est utrumque pollicé illi demetere, ut ne amplius Hellenisticariis faueat. Sed favorem illum, qualis sit, spectemus. *Testatur tantum, inquit, Ἑλληνιστὸς Græce loquutos fuisse; Iudæos eos origine extrisse, neque affirmat, neque negat. Hoc vero nobis sufficit, Ἑλληνιστὸς Græce scivisse.* Immo & nobis hoc etiam sufficere credimus. Si Ἑλληνιστὶ illi loquebantur Hellenistæ, non tui sunt, nec pro te faciunt, nec pro tua lingua Hellenistica. Ἑλληνιστὶ, si quid Græce scio, Græce est, non Hellenistice. At lingua Græca diversa ab Hellenistica. Qui Ἑλληνιστὶ, id est, Græce loquuntur, non Ebraismos orationi suæ intermiscunt, nec Syriasmos. Græca eloquutio, qui Ἑλληνισμὸς est Græcis rethoribus, non se patitur variegari phrasibus Syriacis & Ebraicis, ut opus phrygionicum. Talis autem est Hellenistica dialectus, quam febriculosi somniiatores pepererunt. Tota intertexta est Syrorum & Ebraeorum loquutionibus, & sic partim Ἑβραϊστὶ, partim Συριαστὶ, partim etiam Ἑλληνιστὶ. Verbis Ἑλληνιστὶ, loquutionibus Ἑβραϊστὶ. Hellenisticam, sed diversi generis, garriebat delictum illius Sophistæ ab India advectum, qui cum Indicæ

sua

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 85
suæ & vernaculæ linguæ ex parte oblitus esset, ex parte Græcam didicisset, delectabat dominum suum nova garrulitate, Indica Græcis admiscens, Græca Indicis. Genium & ideam Indicæ eloquutionis nondum abiecerat, voces Græcas edidicerat. Sic vocabulis Græcis exprimebat *Φρασιολογίαν* Indicam. Quis neget, hanc fuisse Hellenisticam veram, hoc solo differentem nostrorum Hellenisticariorum Hellenistica, quod hæc pro *Ἰνδισμοῖς* habet *Ἑβραϊσμοῖς*? Fac nunc, & audeat affirmare Dæmonion illud Heinsii, Theophylactum eius opinioni utroque pollice favere, dum Hellenistas Ἑλληνιστὶ, id est, Græce loquutos esse affirmat. Nisi velit, non discrepasse linguam Græcam communem ab Hellenistica. Quod simpliciter & absolute Ἑλληνιστὸς interpretatur, ἢ Ἑλληνιστὶ *Φρασιολογίαν*, Græce loquentes, non potuit aliter ex linguæ Græcæ proprietate, quæ Ἑλληνιστὶ vocat omnem Ἑλληνιστὸν, Græce loquentem, ut supra docebamus. Hac ratione omnis Ebraicus etiam profunda suæ linguæ eruditione imbutus poterit esse ac dici Ἑλληνιστὸς, si Græci sermonis peritiam adiunxerit. Quod etiam aduersatur opinioni Hellenisticariorum, qui solos semiperitos Ebræos tam in Ebraico quam in Græco idiomate hoc nomine

Hellenistarum donandos censent. Non tamen Luca loci de omnibus omnino Ἑλληνιστῶν accipiendi sunt, sed quoniam distinguuntur ab Ebraeis & Iudæis, Iudæi sive Ebraei Ἑλληνοῖς hac appellatione non comprehenduntur. Quinam igitur erunt? Haud alii possunt videri præter eos quos Salmasius docuit, Græcos nempe vel Græca oratione utentes profelytos. Syri interpretis expositio quam pro sua causâ facere putant Hellenisticarii, parum eos iuvat, qui Ἑλληνοῖς vertit, *Iudeos qui norunt Græce*. Non enim Iudæos origine intelligit, sed religione. Sic Ἑλλῆνες passim in Novo Testamento vocantur omnes gentiles idololatras, etiam si Græci origine non forent, ut illa Syrophœnissa quæ Ἑλλῆνισσὶς in Evangelio dicitur, id est, superstitione Ἑλληνοῖς. Ut omnis ergo qui Ἑλληνοῖς profiteretur, id est, paganissimum vel religionem Græcorum, Ἑλλῆνιστῶν vocatur, ita quotquot Ἰουδαίους illo tempore sectabantur, etiam Ἰουδαίους latissima significatione solebant nuncupari. Græce porro tantum scivisse, non etiam Ebraice, Hellenistas illos Actorum, probari videtur posse ex sexto eiusdem libri, ubi recensentur, qui insurrexerunt contra Stephanum Hellenistam disputari. Stephanus ut Hellenista Græce intelligebat, non Ebrai-

Ebraice. Erat ex Hellenistis qui à Iudaismo desciverant. Et contra eum disputabant, ut videtur, Hellenistæ, qui Iudaicâ superstitionem non reliquerant ut Christiani fierent. Nō dicitur ibi, rem habuisse cū Iudæis Hierosolymitanis, nec omnino nominantur Iudæi qui contra eum disputarunt. Primo memorantur aliqui ex Synagoga libertinorum. Libertini illi non fuere veri Iudæi, sed Hellenistæ οἱ ἀπελευθεροί. Libertorū nempe filii, qui Romæ aut alibi apud proceres aut in domo Cæsaris servitutē servierant. Hi liberti, ut plurimum Græci generis erant. Quod colligitur ex nominibus Græcis libertorum Cæsarianorū, & aliorum Romæ principum. Magna pars ut apparet horum libertorum Iudaismum sectabantur, ac Synagogam Hierosolymis habebant, ut ex hoc loco constat. Non enim aliter possumus interpretari istam *λιβερτίνων συναγωγῆς*. Et sic vocantur Latina voce, ut multa alia huiusmodi vocabula reperiuntur in Novo Testamento quæ passim in Iudæa eo tempore erant usitata. Nominantur & Cyrenenses, & Alexandrini, & qui erant ex Cilicia, item ex Asia, qui omnes, ut verisimile est, fuere Hellenistæ eorum locorum, qui seorsim congregabantur Hierosolymis cum suæ nationis hominibus Ἰουδαίους. Nam Iudæi

veri qui ex illis locis Hierosolymam ventitabant, haud alias Synagogas frequentare solebant, nisi Iudaicas. Et qui hic vocantur ex Asia, Hellenistæ sunt Asiatici, quos propterea Iudæos non nominavit, ut alibi appellantur. Act. XXI. *aliquot Iudæi ex Asia.* Paulus qui Ebraice simul & Græce sciebat, non solum cum Hellenistis, sed etiam cum Iudæis sæpe disputationes habuisse narratur in Actis. Quod autem ait Hellenistice vir doctissimus, Salmasium videri negare, Græca LXX. senum interpretatione usos esse Hellenistas in suis Synagogis, id omnino falsum est. Nunquam istud negavit, sed solum pertendit, Iudæos eos non fuisse origine, cum essent religione. Quid porro distabat Iudæus originarius à proselyto Iudæo, qui iam in ea religione per aliquot *ἡεαὶς* inveteraverit, avumque, & abavum fortasse, & tritavum *λιπόδεριμον* habuerit? Hic ab avis atavisque iam vetus Iudæus & ignoratis patre principis originis suæ, pro Iudæo iam tum haberi poterat, cuius Hellenistica origo in obscuro latebat. Sic qui ad plebeios olim domus suæ referunt initia, si longo tempore se pro nobilibus gesserint, & nobiliter vixerint, nobiles censentur: cum tertia aut quarta *ἡεαὶ* stirpis exordium oblitavit. Quam multos hodie putamus Iudæos

Iudæos, qui nihil debent Israëliticæ stirpi, descendisse ex proselytis, qui tamen creduntur habuisse patrem aliquem eorum qui in deserto mortem obierunt? Multis annis ante Christum satis certe fides plerisque Græcos & *Ἑλλημιστῆς* ad Iudaicam religionem accessisse. Aliquis igitur illius temporis proselytus Hellenista filium suum circumcidendum & in Iudaismo erudiendum curaverit. Et iste porro etiam ex se natum sic voluerit educari, qui & progeniem suam ita imbuerit. Christi tempore Hellenistæ nati ex illis parentibus qui sub regno Ptolemæi Philadelphi *Ἰσδαϊσμὸν* erant amplexi, nonne poterant tam haberi pro veris Iudæis, quam veteres *Ἰσδαϊζόντες*? Eo tamen discernantur, quod raro linguam Ebraicam ad discerant, sed Græce nativam solam retinebant, utebanturque septuaginta interpretum versione in suis Synagogis. De his veteribus Hellenistis accipienda sunt quæ citantur ab Hellenisticario ex Talmude Hierosolymitano, post Buxtorfium, qui ea in Thesaurio Rabbinico posuit, in verbo *ישראל*. R. Levi ivit Casaream, audiensque eos legentes lectionem Audi Israel, ex Deut. VI, Hellenistice, voluit impedire ipsos. R. Iose id animadvertens, irascebatur, dicens: qui non potest legere Ebraice, num omnino non leget? Immo leget quamque

cumque lingua quam intelligit ac novit, ac sic officio suo satisfecerit. Cæsarea est in qua istud accidisse narratur, Iudææ Metropolis, quæ, ut verisimile est, & Iudæos habuit multos, & Hellenistas Ἰσραηλιτῆρας. Non Iudæorum fuisse germanorum Synagogam illam in qua hæc acta sunt, sed Hellenistarum, ex eo colligitur, quod scriptura ibi legebatur ἑλληνικῶς, id est, ἑλληνιστῶς, non Hellenistice, ut vertunt, sed Hellenice, id est, Græce. Qui linguam Hellenisticam ex eo adstrueret, valde falleretur. Qui Συριστῶς loquuntur, non Syristæ, sed Syrice loqui censentur. Ῥωμαϊστῶς λαλεῖν est Romane fabulari, non Romanistice. Γρηκιστῶς, Græce est, non Græcistice. Ἀττικιστῶς Attice, non Atticistice. Illi igitur quorum Synagogam Cæsareæ intravit R. Levi cum legerent Hellenice Decalogi præcepta, fuere Hellenistæ, hoc est, Græci sermones homines, qui religione Iudaizabant. Hi Græce tantum, non etiam Ebraice, sed nec Syriace sciebant, ut ex verbis supra citatis facile colligitur. Versionem aliquam Græcanicam extare sacrorum Bibliorum, quantopere plerique Iudæorum abominati sint, supra iam diximus. Talis fuit ex magistris R. Levi: qui cum in Synagoga Hellenistarum audisset Decalogi præcepta legi Græce, non Hellenistice,

non

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 91
non poterat hoc ferre, sed voluit tum eos impedire. Alii æquiores, ut R. Iose. *Qui non potest, inquiebat, legere Ebraice, an omnino non leget? Immo quacunque lingua quam intellexerit.* In Synagogis Iudæorum scriptura legebatur Ebraice, explicabatur Syriace. Quod erat idioma Iudæorum per illa tempora. Decalogus etiam quo præcepta moralia continentur legi solebat Syriace, ut ab omnibus, qua idiotis, qua pueris, qua mulieribus, intelligi posset. Oportet igitur eam Hellenistarum, id est, ἑλληνιστῶν, non Iudæorum Συριαζόντων, fuisse Synagogam, in qua Decalogus legebatur Hellenice, sive Græce. In media Iudæa & urbe Iudææ metropoli non intellexisse Syriace nec Ebraice Iudæos, haud est verisimile. Cæsareæ & alibi in Iudæa post Christi tempora vixisse Christianos ex Iudæis factos, qui Græce non intelligebant, & Evangelio Matthæi Ebraice ab Apostolo conscripto utebantur, ex antiquis liquet. Nazaræi vocabantur, quorum mentio apud Hieronymum: quos & Berææ habitasse scribit, & usos esse Evangelio Matthæi Ebraice scripto, id est, Syriace vel Chaldaice, vulgari nempe idiomate quod in Syria & Iudæa tunc obtinebat. In Bibliotheca etiam Cæsariensi servatum suo tempore fuisse illud Matthæi

Matthæi Ebraice scriptum Euangelium, restatur idem Hieronymus. Testimonium igitur illud ex Talmud Hierosolymitano allatum nihil pro Hellenistis Ebraeis facit, nec pro lingua Hellenistica, cuius nec meminit. Non magis iuyat & alterum quod ex Tertulliano citari ab illustri Scaligero aiunt. Quid illo efficitur? Lectitari palam à Iudæis Biblia Ελληνιστῶν, translata ex septuaginta interpretum versione. Qui illi Iudæi? Num veri? Num originarii? Num Israëlitæ? Nihil minus. Profelyti sunt Iudæi Ελληνιστῶν. Quos nihil verat Iudeos appellare. Et sic sæpe constat appellatos, quia erant Ἰσραηλιτῶνες, ut Ἕλληνας passim vocantur in Novo fœdere omnes τῆς θρησκείας Ελληνιστῶνες, quamvis Syri essent oriundo, Aegyptii, Aethiopes aut Arabes. Tertium argumentum quod pro hac opinione stare assentunt, affertur ex Novella cXLVI. Iustiniani principis, qua sanxit, *ut hi qui per Græcam legunt, septuaginta utantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior indicatur.* Ex his verbis, inquit, & tota Novella, manifesto docemur, Iudæos iam olim consuevisse in Synagogis septuaginta interpretum versionem Græcam legere. Hoc sane verum. Sed quomodo verum iam docuit Salmasius? Si qui Christi ævq̄ aut ante tempora eius,

eius, vel Græci generis homines, vel Hellenistici, Iudaismum capefferunt, an id mirandum, si usque ad imperium Iustiniani perdurarunt, per natos natorum, & qui ab his nati sunt? Per sexcentorum annorum & amplius spatium qui Hellenistæ, & Hellenistarum filii, nepotes, pronepotes, & abnepotes, septuaginta interpretum versione usi sunt in Synagogis, nonne potest dici de his, Iustiniani tempore adhuc extantibus, & sexcentorum annorum vetustatem de patribus in natos præferentibus, iam olim eos consuevisse τῶν ἑξήκοντα versionem Græcam legere? Ab tam longinquo tempore Ἰσραηλιτῶνες Ελληνιστῶν nonne pro αὐτόχρημα Iudæis haberi poterat? Quod si aliqui ex illis Hellenisticis, qui à temporibus Iustiniani usq; ad hoc ævi progeniem suam pertulerunt, ita confusi & indiscreti cum germanis & Israëlitici generis Iudæis videri possunt ut nequeant distingui; nullum hodie discrimen agnoscitur profelytorum illius ævi quo Iustinianus imperavit cum Israëlitis Iudæis. Multo minus eorum qui sæculo Christi vixerunt. Longe etiam minus, si qui Ptolemæo Philadelpho regnante ad Iudaismum appulerunt; si modo detur, ex illorum profapia servatos usque adhuc esse aliquos, & in aliquo terrarum angulo delitescere. Quod non

non videtur incredibile, neque impossibile. An negabunt, ex Græcis olim vel ex Græco loquentibus, qui proprie sunt Ἑλλῆνες, multos olim profelytos Iudæorum factos? An inficias ibunt, qui Græco sermone utebantur, cuiuscunque gentis essent, Ἑλλῆνες Græcis esse appellatos? Nonne pariter fateri debent, qui ex his profelyti Iudæorum religionem amplexi erant, Iudæos Hellenistas potuisse appellari, Iudæos religionem, Hellenistas sermone, ut τῆς Θεοσημίας Ἰουδαίωντες, τῆς γλώττης Ἑλλῆνωντες? Num quoque negare poterunt, qui ex Ebræis Græce sciebant, quin nomen Ἑλλῆνων iis convenerit? An non etiam verum, ex his Ebræis alios perfectius scisse Græce, alios minus perfecte, alios nihil prorsus ex ea lingua didicisse? Ut illos omittamus qui nihil possunt pertinere ad linguam Hellenisticam, tres ad minimū exhibunt huius linguæ characteres & ideæ ab Ebræis Græcissantibus, præteritis interim in medio gradibus, & numeris. Alia quippe futura est Hellenistica ἢ perfecte Ἑλλῆνωντων, alia minus perfecte Græcissantium, tertia eorum qui utramque linguam Ebraicam & Græcam imperfectissime, hoc est, vitiosissime scirent. Si hoc scire est, aliquid male scire. Atque hæc est propria & vera Hellenistica

Helle-

Hellenisticariorum, qui ut cinnum faciant utriusque linguæ ex vitis ambarum coalitæ & conflata, Ebraice indoctos introducunt in hanc scenam, non magis Græce doctos, quos patres esse & auctores volunt conditoresque Hellenisticæ dialecti. Sic quod non fuit, finxere, ut esset aliquid quod non erat. Ebræos nempe semidoctos Ebraice & Græce, Græca Bibliorum versione utentes in Synagogis suis, ut monstrum dialecti conflarent ex Ebræo nescio quam bono, & ex Græco nescio quam malo mixtæ. Et postquam satis diu defaltarunt, hoc ludicrum argumentum ex positis non probatis sic magnifice concludunt, *se equidem existimare, nullum in prima, secunda, tertia cavea eruditorum tam iniquum fore, quin statuatur, ex iis quæ disputata sunt clarissime liquere, tum Ἑλλῆνωντων origine fuisse Iudæos, tum, Græca lectionis τῶν LXX. usum fuisse in quibusdam Israëlitarum Synagogis.* Sic omnes eruditos tribus caveis quasi pullos includunt, ut pascant eos non tritico, nec hordeo, sed ut sabulum eis pro pabulo præbeant. Hic maxima eorum iniquitas cernitur, qui ex una voce Ἑλλῆνωντων prave intellecta, somnia sua pro scitis obtrudunt, & quod nunquam fuit, pro certo fuisse affirmant, Israëlitas nempe olim aliquos in Synagogis suis versionem Græcanicam

cam septuaginta interpretum usurpasse. At qui si Ἑλληνιστής, est profelytus Græce doctus, Ebraice ignarus, omnia illa commenta corruunt, de Hellenistarū origine Iudæorū, Ebraice dimidiatim scientium, Græco sermone Ebraizante utentium, linguam Hellenisticam, inde nuncupatam, unam ex Græciæ dialectis constituentium. Nos vero efflictim negamus, Israëlitas ullos unquā extitisse qui Græca Bibliorum lectione uterentur in Synagogis. Quo uno argumento omnis Hellenistica lingua cum suis Hellenistis Iudæis ἐκ τῶν ὄντων εἰς τὰ ὄντα redibit. Non alia mens, aliud propositum, alius mos fuit antiquorum Iudæorum atque hodiernorum. Nulli hodie Iudæi toto orbe dispersi alia lingua legunt scripturam quam Ebraica. Arabica haud minus nunc late patet quam olim Græca. Potentissimæ imperiorum ditiones in Oriente & Occidente latissime fusæ ea lingua utuntur. Iudæorum numerus pæne infinitus per omnes Orientis partes usque ad ultimam Indiam abundat, & sub illis præcipue imperiis ubi Arabica in usu est. Haud pauciores nunc reperire est Iudæos qui Arabice sciunt quam olim erant qui Græce. Immo plures multo esse dixerim hoc tempore & aliquot retro sæculis extitisse Arabice gnaros,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 97
ros quam Græce dum lingua Græca viguit. Habent legem Arabicæ vestiam ante quingentos & amplius annos à quodam celebri magistro, Saadia Gaone. Arabica religio longe magis affinis est Iudaicæ, utpote quæ inde plura traxerit, quam ex Græca antiqua, ex qua nihil fere habet. Quod est præcipuum in Iudaismo, circumcisionem habent, unum Deum colunt, idololatriæ maxime inimica est, & sic Ἑλλωισμὸς inprimis contraria. Et cum hæc ita sint, Iudæi nusquam hoc tempore, in illis locis, in quibus pollet sermo Arabicus, eumque ipsam pro naturali habent, & ubi maximus eorum est numerus, Arabica lingua legem legunt in suis Synagogis. Et tamen plures causæ sunt quæ Iudæos hodiernos invitare possent, ad lectionis Arabicæ usum, quam antiquos ad Græcæ. Nunc igitur audacter concludemus, & vere, nullum eruditorum, vel infimorum, vel medioxumorum, vel summorum, tam stultum fore, quin clarissime ex his quæ dicta sunt liquere statuatur, cum Ἑλλωισμὸς origine Iudæos non fuisse, cum Græcæ lectionis usum ex septuaginta interpretibus fuisse in nullis Israëlitarum Synagogis, haud sane magis quam Syriacæ, Arabicæ, aut Persicæ. In quas linguas conversam habuisse legem Iudæos.

G con-

constat. Certe & Pentateuchum tribus illis linguis versum Iudæi Constantinopolitani edendum curaverunt cum commentariis Salomonis Iarchi.

Ad Sectionem II.

IN hac secunda Sectione Exercitatoris Hellenisticarii, quam iam dissecabimus, quæritur, inquit Nobilissimus Heinsius, an *Ἑλλῆνιστῆς*, de quibus actum est in superiori Sectione, alicubi in Novo Testamento vocentur *Ἑλλῆνες*. Salmasium id ait negare, qui & Heinsium hoc asserentem non dubitat reprehendere. Locus Iohannis qui hanc litem movit habetur cap. vii. *Ἐκ τῆς Ἰωάννου διαγγελίας*, his verbis: *Μὴ εἰς τὸ ἀπορεῖν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, & ἀπορεῖν σὺν Ἑλλήνας*; Mirum visum est Salmasio, σὺν Ἑλλήνας eo loco sacræ Exercitatoris potuisse accipere pro Iudæis, qui genere tales essent, & Græce loquebantur ac sciebant, eosque esse qui vulgo dicerentur *Hellenista*. Nunc ut meum iudicium interponā, libere dicam, si Hellenistas eos intellexisset qui sunt, Nobilissimus Heinsius non tantopere peccasset. Nam cum *Ἑλλῆνιστῆς* sit omnis qui *Ἑλλῆνίζει*, & Græce loquentium duo sint genera, Græci nempe, hoc

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 99
hoc est, *Ἑλλῆνες* qui Græcæ originis sunt, & qui, cum genere Græci non sint, sermone tamen Græco utuntur: illi proprie *Ἑλλῆνες* dicebantur, isti *Ἑλλῆνιστῆς*. Utriusque generis profelytos in Iudæorum religione fuisse, non est dubium. Utrique tamen vocantur *Ἑλλῆνιστῆς*, cum veris Iudæis opponantur, quia vox *Ἑλλῆν* in Novo Testamento latissima significatione fere semper accipitur pro gentili & pagano, hoc est, Græcorum superstitionem sectanti. Ut Iudæus contra generali notione pro omni homine sumitur qui Iudaismum amplexus est, cuiuscunque sit gentis aut generis. Et hoc sensu, quo *Ἑλλῆνιστῆς* etiam complectitur, solet in sacra Novi Fæderis scriptura opponi τῶν *Ἑλλῆνων*, quo omnis paganus & idololatra, cuiuscunque tandem habeatur nationis, intelligitur. Videndum igitur, an nomen *Ἑλλῆνος*, quod ubique in scriptura opponitur τῶν *Ἰσραηλίων*, possit interdum in eadem scriptura accipi pro Iudæo. Hoc si est, iungendi iam sunt gryphes equis, nec quicquam vetat, quin omnia, vel medium fiant mare, vel in antiquum chaos redigantur. Certe in posterum, si id obtineret, nox dici nomen locumque occuparet, Aethiops indifferenter album & atrum hominem significaret. Sacrilegus pro sacricola
G 2
posset

posset sumi, & idolorum venerator transferret in appellationem eius qui Deum unum pura colit mente. Nec enim minus quam illa quæ posuimus inter se pugnancia sunt, & contraria, Ἰσδαῖοι & Ἑβραῖοι. Expendendum locum, de quo quæstio est, Nobilissimus Sæctor censet in hunc modum: Scriuator noster Iohannis VII. disputans cum obfirmatis Iudæis, inter alia iis dicebat, Ζητήσατέ με, καὶ ἔχ' ἀγῆσατέ. Illi autem inter se disputantes, sic murmurabant: πῶς ἔσται μέλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς ἔχ' εὐρήσασθαι αὐτόν; μὴ εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ Ἑβραίων μέλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν σὺν Ἑβραῖοις; Tota rei difficultas in una voce Ἀραβίαν iacet. Absque hac una foret, nemini dubitandum relinqueretur, quin Ἑβραῖοι in vera ac genuina significatione essent accipiendi, quæ solent in Novo Fœdere accipi. Quoniam autem non possunt Hellenisticarii aliam Ἀραβίαν hic intelligendam imaginari, præter illam de qua loquitur Iacobus, qui inscripsit Epistolam suam τῶν δωδεκάφυλων, ἢ Ἀραβίαν, ideo Ἑβραῖοι istos de Iudæis originariis accipere properant. Curriculo licet viam peragant, nunquam eo pervenient, ut efficiant, Iudæos posse dici aut unquam dictos esse Ἑβραῖοι. At quis unquam inquit, de Græcorum dispersione, apud quem

publi-

publicum scriptorem, legit? Postulent deinde sit edoceri quomodo gentes possint dici dispersæ, tempusque, quando earum dispersio contigit, sibi indicari. Quidquid dicant, non poterunt persuadere, ut illo loco Iohannis Ἑβραῖοι sint Ἰσδαῖοι, non sane magis quam ut hæreticus capiatur pro orthodoxo, & Muhammedanus pro Christiano. Cum duo duri & absoni sermones occurrunt, videndum semper uter sit difficilior intellectus. Durum quidem videtur, Ἀραβίαν etiam dici de Græcis, quæ proprie sit Iudæorum: sed longe durius, ut Ἑβραῖοι intelligantur de Iudæis. In hoc standum, id nulla ratione dari posse. Ergo illud concoquendum de Ἀραβίαν Græcorum, & cogitandum, quomodo & Græcis tribui possit. Animadversione dignum est, Iacobum inscripsisse Epistolam suam τῶν δωδεκάφυλων τῶν ἐν τῇ Ἀραβίαν, Duodecim tribubus quæ sunt in Diaspora, non τῇ Διαπορῆ τῶν δωδεκάφυλων. Petrus quoque παρεπιδήμιος τῆς Διαπορῆς vocavit illos Selectos ad quos priorem Epistolam direxit, id est, inquilinos Diaspora. Nomen Διαπορῆς videntur usurpasse pro regione in qua dispersi incolere Iudæi, non pro ipsa dispersione. Hinc in Epistola Petri priore Διαπορῆ Πόντος, est ponti regio in qua dispersi Iudæi. Διαπορῆ

Καππαδοκίας, Γαλατίας, Ασίας καὶ Βιθυνίας, pro regione vel provincia Cappadocię, Galatię, Asię, Bithynię, cuius erant παρεπίδημοι Iudęi in unaquaque Διασπορῇ degentes. Inde & Iacobo, Δώδεκα φυλαὶ αἱ ἐν τῇ Διασπορῇ, Duodecim tribus in Diaspora agitan-
tes. Quemadmodum ergo Διασπορῶ Πόντου, & Γαλατίας, apud Petrum regio est Ponti & Galatię, quam dispersi incolebant Iudęi, ita apud Iohannem Διασπορῶ Ἑλλώων, est regio Gręcorum, vel etiam Gentium, quam inhabitabant Iudęi, qui ubique terrarum erant dispersi. Πορεύεσθι itaque eis ἢ Διασπορῶν ἢ Ἑλλώων, nihil aliud est, quam ad gentes ire, & in regionem gentium, quam Διασπαρέντες Ἰσραῖλοι inhabitant, proficisci, ibique gentes ipsas docere, non Iudęos qui inter ipsas dispersi degunt, quia verbum Dei admittere isti nolebant. Iudęi sunt qui ista dicunt apud Iohannem, πῶς ἔτι μὲλλει πορεύεσθι; μὴ εἰς ἢ Διασπορῶν ἢ Ἑλλώων, καὶ διδάσκειν σὺν Ἑλλώας; Quo hic proficisci cogitat? An in gentium Diasporam, & ibi gentes docere? Enimvero Hierosolymitani Iudęi nunquam fratres suos, æque à stirpe Iudęos, inter gentes degentes, appellassent Ἑλλώνας, id est, paganos & idololatrias. Quod enim hic argutatur vir ingeniosorum Nobilissimus, Adversarios Servatoris nostri noluisse

eum

eum ire ad Iudęos qui in dispersione erant, quod odio eos prosequerentur Vatimiano, tum propter rituum quorundam diversitatem, tum propter Gręcam linguam qua in Synagogis suis utebantur, hæc multis modis falsa sunt & absurda. Primum, non dixit eo loco Iohannes, Iudęos, Christi adversarios, noluisse, eum ire ad Iudęos qui in Diaspora manebant: & nihil tale tinniunt Evangelistę verba, Cum Christus eis dixisset, Queretis me, nec invenietis, putabant, discedere, à se eum velle, & in longinquam aliquam regionem pergere, ubi quaesitus non inveniretur. Πῶς μὲλλει in-
quiebant ἔτι πορεύεσθι; Quo iturus iste est? Deinde quasi coniectantes quo pararet contendere, dicebant, μὴ εἰς ἢ Διασπορῶν ἢ Ἑλλώων μὲλλει πορεύεσθι; Numquid cogitat ad gentes, quarum regionem nostri fratres nimirum ex dispersione incolunt? Potest & vox Ἑλλώων, eo loco pro nomine nationis accipi, & ipsos Gręcos denotare. Somniavit igitur Nobilissimorum ingeniosissimus, noluisse Hierosolymitanos Iudęos illis verbis, Christum ire ad Iudęos dispersionis, quod odio eos prosequerentur maximo. Præterquam quod nihil simile ea verba sonant, huius etiam somnii nulla est ratio. Si oderant Iudęi Hierosolymitani Iudęos

πῆς Διαπορεύς, an hæc satis idonea illis causa fuit, quamobrem ad eos Christum nolent pergere, eosque docere? Doctrinam ipsi Christi recipere volebant, quia falsam iudicabant. Tanto ergo citius passii essent, eum doctrina tam perversa imbuere quos tantopere odissent. Si eos dilexissent, tam parum charitatis erga fratres sibi dilectos non ostendissent, ut malum quod à se amoliri studebant, in illos transmoverti vellent. Non etiam tam male de fratribus suis sentiebant, ut eos crederent esse ambabus ulnis recepturos dogma quod ipsi reiiciendum iudicassent. Ad Græcos igitur ac Gentiles Christum sua coniectura amandabant, ubi se apud Iudæos nihil proficere posse ille videret. Quod autem Christus Iudæus esset, qui ad gentiles ire non posset, quin ibi consistentibus in Diaspora Iudæis fratribus id notum foret, cum Græcos doceret, ideo Διαπορᾶν ἢ Ἑλλήνων Iohannes dixit, ἀντὶ τῆς χώρας ἢ Ἑλλήνων. Hæc esse verissima, præsto. Nec aliter Cyrillus interpretatur, qui χώραν ἢ Ἑλλήνων exponit quod est apud Euangelistam Διαπορᾶ ἢ Ἑλλήνων. Οὐ γὰρ ὅτι πρὸς ἕρανὸν ἀναβήσεται φασιν, ἀλλὰ πρὸς Ἑλλήνων φαντάζονται χώραν. Adde quod Iudæi inde accusandi Christi ansam arripere volebant, quod alienigenis legem videretur vel-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 105
velle, ut coniectabant, interpretari. Ἰὸ γὰρ ἐξηγήσατο, inquit idem Cyrillus, ἀλλογενεσι τὸ νόμον, ὅτι ἀνέκλητον παρ' αὐτοῖς. Non enim culpa vacabat apud Iudæos, legē enarrare alienigenis. Et qui hoc facerent, non leviter increpat Deus per Prophetam, καὶ ἀνέγνωσαν τοῖς ἕξω νόμον, & prælegerunt extraneis legem. Et hæc causa odii Hebræorum sive Iudæorum verorum adversus Hellenistas, hoc est, Græci generis profelytos, quod Biblii Græce versis uterentur, & sic prælegerent legem, & interpretarentur τοῖς ἕξω, alienigenis & extraneis. Falsum proinde quod vult Heinsius, falsum est, Hierosolymitanos, & Iudææ Iudæos, ideo summo odio prosequutos esse Iudæos Diasporæ incolas, quod Græca lingua in suis Synagogis uterentur. Hoc sumitur ab ingenii Nobilissimi viro; non probatur. Hellenistæ sunt, id est, Προσηλυτοι Ἑλλήνων, qui versione τῶν septuaginta utebantur, non Iudæi Diasporæ. Suum illud probe, & vir esto non solum ingeniosissimus, sed & Nobilissimus. Non etiam probe viri unde quaque doctissimi interpretationem, qui eo loco Iohannis, Διαπορᾶν τῶν Ἑλλήνων exponit, de Antiochia aut Alexandria, quo multi Israëlitarum migrarunt sub successoribus Alexandri. Nec rationem audio, qua hanc explicationem
G 5 firma-

firmare nititur, quia Syria & Aegyptus minus longe aberant à Iudæa, & plurimi inde Hierosolyma festis diebus veniebant, non item ex Media partibus. Quasi vero non aliæ Διαποροὶ fuerint Iudæorum præter illas duas, quas ponit, priorem Babyloniorum, alteram Græcorum! Omnis locus in quo Iudæi exulabant, Διαποροὶ eorum dicitur. Hinc Roma etiam & totus occidentes, potest etiam dici Διαποροὶ Iudæorum. Verum de his alibi. Nec enim hic tractamus nisi de Hellenistica. Pergit, & ait Exercitator: *Iudeos qui erant ἐν τῇ Διαποροῦ vocari Ἑλλήνας, quia inter eos magnam partem aut nati aut viuentes Græca lingua utebantur. Quemadmodum Iudeos ex Hispanis oriundos vocare solemus* *דַּיָּתָּוּס, & Gallos דַּיָּתָּוּס. Si ponere aliquid satis esset, cuius probatio dicenti non incumberet, istoc nemo vinceret solertis ingenii virum. Si Ἑλλήνες absolute, id est, Græci, vocarentur, qui in Græcia nati aut incolentes, sic Germanos hodie simpliciter appellaremus, qui in Germania vivunt, & Lusitanos qui in Lusitania. Et sic de aliis. Si quis mihi nunc diceret, Nobilissimum Heinsum, propter odium, quo plus quam Vatiniano prosequitur Salmasium, Bataviam velle relinquere, & cogitare ad Italos ire, aut Lusitanos, ut doceat eos quod in lingua*

lingua sua ignorant, an coniectare possem, de Lusitanis & Italis Iudæis id esse intelligendum? Et, si sciam, tantum eum esse in Ebraismo doctorem, ut ipsos magistros erudire posset, & nihil nosse in Lusitanica lingua aut Italica, non possem tamen conicere, qui ad Italos eat, aut Lusitanos, intelligi ab eo posse ad Iudæos Italiæ aut Lusitanicæ proficisci. Qui volet mihi indicare Iudæum ex Hispanis aut Gallis, non eum vocet absolute Gallum vel Hispanum, sed Iudæum Hispanum, aut Iudæum Gallum. Ita & si quis olim de Iudæo in Græcia nato loqui voluit, non Ἑλλῆνα simpliciter eum vocavit, sed Ἰσραῖον Ἑλλῆνα vel Ἑλλῆνικόν. Quod & ipsum tamen nusquam legitur, nisi de lingua & affectu, nunquam de patria. Sic enim dicitur Ἰσραῖος τῆ γλώττῃ, καὶ τῆ ψυχῇ Ἑλλῆνικός, qui mente & lingua Ἑλλῆνικός, qui genti Græcorum favet, & ipsorum linguam didicit. Ut apud Iosephum lib. 1, contra Apionem, ex Clearcho, qui cuiusdam Iudæi meminerat, quem Ἑλλῆνικόν ἐ τῇ Διαλέκτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ ψυχῇ esse dixit, non solum sermone Græcissantem, sed etiam mente & affectu, quod Græcos nimirum diligeret, & genti illi faveret. Cæterum Ἑλληνικόν, aut Ἑλλῆνα gente, aut genere aliquem Iudæum dici, nusquam legere est.

est. A civitatibus, quarum cives erant, denominabantur, Ἀλεξανδρεῖς, Ἀντιοχεῖς, Ρωμαῖοι, Ταρσεῖς, & ita de cæteris. Cum enim nomen Ἑλλῶν valde esset inter Iudæos odiosum, & infame, propter Græcorū idolatriam, à qua mirum in modum averſi erant Iudæi, ideo non temere quis, qui Iudæo gratificari vellet, quamvis in Græciā nato, Ἑλλῶν eum aut Ἑλλῶνικὸν nominasset. Si rationes non sufficiunt, credo exemplum, ubi Ἑλλῶν sit idem cum Iudæo Græco. Adfertur ex alio loco Iohannis, cap. XII. vers. xx. Ἦσαν δὲ τινες Ἑλλῶνες ἐν τῷ ἀνακαινόντων, ἵνα προσκυώσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. His verbis allatis infert statim decretorio illo suo stylo, ut decebat Nobilissimū, *Hi Ἑλλῶνες quin iidem fuerint cum τοῖς Ἑλλῶνισαῖς, Iudæis nempe per Græciam dispersis, Græcæque lingua in sacris utentibus, quis dubitare ausit?* Ego sum qui dubitare audeo. Quod maius est, ac maioris etiam confidentiæ, non dubito quin id falsissimum sit. Ferri utcunque posset, si per Ἑλλῶνας intelligeret profelytos Græcos: id ipsum tamen, propter alium usum ac diversam huius vocis Ἑλλῶν notionem qua sumitur in Novo Testamento, vix omnino ferendum. Gentilem quippe passim significat, non eum qui gentilitati renuntiavit. Quinetiam Iudæi sæpe appellan-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 109
lantur, & Ἰσθαίων appellatione, cum τοῖς Ἑλλῶνισιν, id est, Gentilibus, opponuntur, comprehendi consueverunt. Ipse hoc etiam vidit Exercitator Hellenisticarius, in hac Sectione, & fatetur, *Nec per Ἑλλῶνας hoc loco Προσηλύτους ex Græcis intelligi posse, quia nusquam sic Spiritus in Novo Testamento loqui solet.* Sed ab eo quæro, an Spiritus Sanctus ita loqui soleat in Novo Testamento, ut Ἑλλῶνας appellet qui Iudæi sunt origine? Nusquam ita loquutus reperietur. Multo magis ita dici conveniret ipsos Ἑλλῶνισαῖς. Nam sæpe Ἑλλῶν & Ἑλλῶνισαῖς pro eodem sumitur, at nunquam Ἑλλῶν pro Iudæo. Nam hic locus qui in manibus, est longe aliter accipiendus. Et vero aliter debere accipi, vel Spiritus Sancti consuetudo nos docet, qui nusquam vel Προσηλύτους ex Græcis, soleat Ἑλλῶνων nomine nuncupare. Si enim qui Græcæ sunt originis, & sermonis Græci, propter id solum quod Iudæorum sese religioni adiunxerint, non appellantur à Spiritu Sancto Ἑλλῶνες, multo minus Iudæos à stirpe veros ac genuinos, gentilitatis, hoc est, Ἑλλῶνισμῶς hostes infestissimos, Ἑλλῶνας nuncupaverit. Ut de duobus contrariis una definitio non datur, ita nec eadem denominatione noscitantur. Quod fieret, si Ἑλλῶν, id est, gentilis, Iudæum

dæum denotaret, & Iudæus Græci siue Gentilis nomine gauderet. Præterea si verba Græca considerentur, non hoc sonant, omnes illos fuisse Ἕλληνας qui ascenderunt Hierosolyma, ut adorarent in Festo. Ut hic sensus constaret, sic verba debuerant ordinari, ἦσαν δὲ τινες ἐκ τῶν ἀναβαίνόντων Ἕλληνων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. Erant vero quidam ex Græcis ascendentes Hierusalem, ut adorarent in Festo. Ita concepta oratio, omnes illos qui ascenderunt fuisse Ἕλληνας indicaret. At sic formata est Ἦσαν δὲ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαίνόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. Cuius hic sensus est: Erant vero quidam Græci siue gentiles inter eos, scilicet Iudæos, vel cum illis, qui ascenderant propter Festum, ut adorarent. Ἐκ τῶν ἀναβαίνόντων, ex ascendentes, hoc est, ex his vel cum his qui ascendere solent. Quotannis magnus numerus Iudæorum ex Asia tota, & Græcia, aliisque Διασπορᾶς regionibus, solebant Festi tempore Hierosolyma venire, ut adorarent. Inter illos quidam ex gentilibus, vel Græcis, forte tum una ascenderant, vel curiositatis gratia, ut illa gens πανηγύρεις, & sollempnes ἑορταίς, in magnis urbibus publice & πανδημεί celebrari fuerat, frequentare solita erat, vel etiam adorationis. Illi igitur ἀναβαίνοντες, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ

LINGUÆ HELLENISTICÆ. III
τῇ ἑορτῇ, Iudæi sunt. Illi τινές, Ἕλληνας quidam ex Græcis gentilibus, qui cum Iudæis apud se habitantibus, & Hierosolyma propter Festum contendentes, una venerant. Hac interpretatione, quæ simplicissima est, & Græcis verbis unice convenit, omnes abolefcunt difficultates, quas sibi fingit Exercitator de gentilibus, non comparere solitis Hierosolymis in Festis aut magnis Iudæorum diebus. Nam ἀναβαίνοντες ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα προσκυνήσωσιν, Iudæi erant, quibus immixti Ἕλληνας illi τινές, visendæ sollempnitatis gratia eo tempore Hierosolyma venerant. Cæterum tametsi accipiatur, ut vulgo interpretantur, quid inde consequatur mali? Quis dixit Hellenisticario, Græcos gentiles Hierosolymis in magnis Iudæorum diebus & Festis sollempnibus nunquam comparere solitos? Immo certum est, per eius sollempnitates refertam fuisse urbem sanctam omni genere hominum, & præcipue Græcorum. Quorum curiositatem qui non novit, & consuetudinē urbium celebrium invisendarum, cum πανηγύρεις in iis agebantur, aut alia sollempnia Festa, non tantum scit quantum Hellenisticarius, qui hoc tamen videtur nescisse. Sed addit, *coramque Deo preces effundere*. Multi sane non eo animo ac proposito tempore Festi Hieroso-

rosolyma adire solebant, ut adorarent, sed tamen certum est, non paucos religioni Iudæorum faventes & addictos, quamvis se circumcidi nollent, nec profelyti fierent, multas Iudaicas cærimonias observasse, in templo adorasse, etiam sacrificasse. Roma sub imperatoribus multos constat Sabbatizasse, & alios ritus ex Iudaica superstitione coluisse. Notum illud Horatii. *Hodie tricesima Sabbata. vin tu Iudæis castis oppedere.* Ad rem nihil facere dicit Hellenisticarius, quod Heliodorus hostiam in templo obtulerit, ut in historia Maccabeorum narratur. Cur non facit? Cui hostiam in templo offerre permissum est, multo magis simpliciter adorare ei concessum foret. *Accensenda illa iis sunt,* inquit, *quæ raro contingere solent.* Quasi vero raro illud contingens admisisse Iudæi, si lege sua & moribus id illicitum iudicassent? Quod semel factum & receptum est, potuit & pluries fieri. Et quamvis nesciamus quoties factum sit, quis neget, potuisse sæpius fieri, si constat licuisse? At licitum fuisse, inde potest constare, quod aliquando admissum est. Et fuisse vero sæpius, non est dubitandum, quia multis permissum historiæ narrant veridicæ. Marcus Agrippa Herode Iudæam obtinente Hierosolyma dicitur ascendisse, visendi templi gratia,

gratia, & quamdiu ibi fuit, quotidie templum accessisse, ut refert Philo, in legatione ad Caium, *περόμην τῆ θεᾶ, ἢ τῆ κατισκωδῆς, ἢ τῆ Ἰουδαίων, ἢ τῆ πρὸς τὰ ἱερουργήματα λειψυγίας, ἢ τῆς τάξεως, ἢ τῆς πρὸς τὰς ἀρχιερέων σεμνότητις, ὅποτε ἀσκηθεῖν τῆ ἱερᾶς πύλης, ἢ κατὰρχοι τῶν ἱερῶν.* *Oblectans animum contemplatione sacri apparatus, & sacrificiorum ordine, visendæque maiestatis in summo sacerdote, cum sacra vestro ornaretur, & præset sacrificiis.* In templum intromissum Agrippam, hæc declarant. Nec enim aliter hæc omnia, quæ ad sacrificiorum ritus & ordinem pertinent, & cultū sacerdotalem summi pontificis, & victimarum oblationes, spectare valuisset ac contemplari. Quinimmo cum inde exiit Agrippa, laudatus, & deductus ad portam usque, ab omnibus Iudæis, *ἐκ τῶν μιᾶς πόλεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆ χώρας ἀπείσεως, Φυλλοβολήμνος τε, ἢ Ἰανμαζήμνος ἐπ' εὐσεβείας,* ob pietatem certatim à Iudæis florum iactu honorabatur, & extollebatur laudibus summis, *ἐπ' εὐσεβείας,* quod sæpius in templo preces ad Deum effunderet, quod victimas offerret Deo, quod denique cultum ac reverentiam summi numinis quod à Iudæis colebatur, quibuscunque poterat modis ostenderet. Ipse Augustus, ut idem narrat Philo, in eodem libro, ex proprio censu

victimas holocaustas, singulis diebus in templo Hierosolymitano ad altare cædendas, constituerat, Taurum unum, & duos agnos. Εξ ιδίων προσόδων ἀνάγομεν θυσιάς ἐντελεῖς ὀλοκαύτους τῷ ὑψίστῳ θεῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, αἱ δὲ μέχρι νυκτὸς ἑπιπέλουν. Ἄγνες εἰσὶ δύο, ἔταυρον ὅ, τὰ ἱερέια, οἷς Καίσαρ ἐφύδρωε τὸ βωμόν. Licuit ergo, ut ex his cōstat, gentilibus in templo orare, & sacra facere, cæsis victimis. Sacrificare nemo poterat, nisi templum ingrederetur. *At Ethnici, inquit, neque Hierosolymis in Festis maioribus preces suis Deo offerre solebant, neque si voluissent, à Iudæis in templum fuissent admissi.* Quis Hellenisticarium docuit, Iudæos olim ita arcuisse à templi sui aditu profanos & gentiles, ut hodie Turcæ à Meschitis suis Christianos prohibent? An non licuit Gentili, in ea parte templi Hierosolymitani consistere, in qua trapezitis mensas suas tenere, & negotiatoribus columbariis mercem suam promercalem habere, licitum fuit? Certe debuit accessus etiam gentilibus patere ad mensas collybistarum permutandæ pecuniæ gratia. Atqui Dominus cum mensas eorum everteret, eosque templo eiiceret, hoc dicto increpuit, quod ex domo orationis Emporium facerent. Ergo eo saltem in loco templi ubi emere & vendere licitum erat,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. IIS
erat, ac pecunias permutare & fœnori dare, licuit etiam gentilibus orare. Publicanus in templo orabat haud longe à Pharisæo. Scio, posse dici, publicanos fuisse in Iudæa etiam Iudæos. Respondeo, vel istos æque invisos & odiosos Iudæis extitisse, ut Ethnicos. Inde illa, ex Evangelio, *is tibi sit sicut Ethnicus & publicanus.* Hellenisticarius alio argumento utitur, quo firmet, Iudæos prohibuisse templi sui introitu qui non Iudaizarent. *Paulum, inquit, discerpere voluerunt, quod crederent, Trophimum origine Græcum aut Ethnicum ab eo in templum introductum esse, Act. XXI.* Non hoc solum obiectabatur Paulo quod Trophimū in templum introduxisset, sed quod cærimonias tolleret, circumcisionem non necessariam pronuntiaret, & Mosis legem in omnibus abrogaret. Ab istis, quod Trophimum, natione Græcum, gentilem & incircumcisum, in templum introduceret, & illud profanaret, accusabatur. Animo legis abolendæ, & cærimoniarum omnium cum circumcisione tollendarum, cum gentili templum ingressus ferebatur. Ne Iudæis quidem qui Christi fidem acceperant, eo nomine acceptus erat, qui circumcidi volebant quicumque ex gentibus Christiani fierent. Ideo coactus est Timotheum circumcidere, ut gratifi-

rificaretur Iudæis *ἡγιασμένοι*. Si quis vero ex gentilibus devoto animo, & benevolente religioni Iudaicæ, templum adoraturus intrasset, non credo hoc illi interdictum fuisse. Iudæi, qui magno studio & zelo profelytos acquirere laborabant, qui eius rei gratia maria ac terras circumibant, templum suum clausum esse gentilibus non videntur velle debuisse, ut sic eos allicerent amplitudine & pulcritudine loci. Quibus rebus non parum afficiebantur gentiles: magnificentia nimirum, & decoratione ædium sacrarum. Quibus omnibus etiam hodieque populum maxime moveri, nemo nescit. Exemplum etiam Eunuchi Aethiopis Reginae Candaces, qui VIII. Actorum dicitur Hierosolyma accessisse, ut adoraret, Templum gentilibus patuisse ad adorandum, manifestam facit fidem. Hariolatio Hellenisticarii, cum Baronio assentientis, eum aut natione Iudæum, aut saltem profelytum fuisse, sine ullo fundamento est, cum scriptura hoc non dicat. Apologia quam instituit Petrus propter Cornelium baptizatum, quam sexcentarum rationum instar habere vult Hellenisticarius, ut probetur, Aethiopem profelytum fuisse, ne pro una quidem apud me valet. Immo contrarium mihi plane persuadet. Non bapti-

baptizasset Cornelium Petrus absque expresso Spiritus sancti mandato per visionem in extasi dato, neque Aethiopem Philippus, nisi iussus ab Angelo Dei. Uterque ergo ex gentilibus, tam Aethiops, quàm Cornelius. Profelytos quippe primo, id est, *ἡγιασμένοι*, & Iudæos, recipiebant ad fidem Christi discipuli, non item gentiles. Nec etiam postea fecissent, nisi intervenisset Spiritus sancti iussio, id facere præcipientis, in Aethiopo primum, deinde in Cornelio. Non murmurarunt contra Philippum, qui Aethiopem baptizarat, quia statim id notum fuit fratribus Hierosolymis consistentibus, quod actum est prope urbem in via qua descenditur Gazam. At visio qua iussus est Petrus baptismum impertiri Cornelio, accidit Ioppe. Ideo priusquam rescivissent Apostoli & fratres, in Iudæa consistentes, quæ causa Petrum impulisset ad baptismum gentili dandum, non poterant id probare, & contra Petrum murmurabant. Ab illis duobus exemplis admoniti Christi discipuli iudicaverunt, Deo placitum esse, ut deinceps gentiles ad salutem & baptismi fidem admitterentur. Sic sexcentæ illæ rationes, quibus effici volebat Hellenisticarius, Aethiopem fuisse Iudæum, aut profelytum, prorsus in fumos evanescent, & in

in irritum cadunt. Præterea vel unicus Iohannis locus satis testatur, Ἐλλησιν adoraturis templi ingressum non fuisse vetitum in maioribus Iudæorum Festis. Nec enim fieri potest, ut Ἐλλῶες ibi aliter accipiantur quam de gentilibus. Recte etiam viderunt Græci patres, non posse alio modo exponi, qui eos Ἐλλῶας ad Philippum venisse volunt, de Iudaismo accipiendo cogitantes. Hos dum errare contendit Hellenisticarius, ipse vehementer fallitur. Nemo interpretum, nec veterum, nec recentiorum, aliter accepit. Cyrillus ad eum locum de his gentilibus interpretatus est, qui à Philosophis edocti unum Deum colebant, & propterea ad Iudæorum religionem inclinabant, quibus unius Dei cultus observabatur. Hi mediam quamdam, inter gentilem & Iudaicam superstitionem, tenebant viam. Nec profelyti erant, nec per omnia gentium θρησκείαν sectabantur. Θεοσεβῆς proprie dicebantur. Cyrillus: οἱ ἢ μὴδὲ πλήρη τῆ εἰς Ἰουδαίαις ῥοπλῶ, μήτε μὲν τῆ Ἐλλησιν φίλων ἀφεσηκότες ἐθῶν, μέσσω δὲ τινα, ἢ πρὸς ἀμφω ἐλίπεσαν ὀπιτηδεύοντες δόξαν, θεοσεβῆς ὀνόμαζονται. Vocantur & εὐσεβῆς. Immo & σεβόμενοι Ἐλλῶες in Actis cap. xvii. vers. iv. Tales multos extitisse tunc temporis, qua Græcos, qua Romanos,

manos, qua Syros, immo & aliarum gentium, certo certius est. Impios reddidit Syrus, quia Ἐλλῶ ubique in N. T. denotat gentilem & à vero Dei unius cultu alienum. Patuisse vero templum Hierosolymitanum, vel certā eius partem, gentibus adoraturis, compertum est. Scribit Iosephus lib. xii. Antiquitatum Iudaicarum cap. 111, Antiochum magnum sanxisse, ne quis alienigena intra consecrātū templi consisteret, quod legibus Iudæorum ingredi nemini fas esset, nisi quibus ex more purificatis prius & purgatis id licitum esset: μηδενὶ ἕξον εἶναι ἄλλοφύλω, εἰς τὸ περιβολον εἰσεῖναι τῆ ἱερῆ, τῆ ἀπηγορευμένων Ἰουδαίαις, εἰ μὴ οἷς ἀν ἀγιοθεῖσιν ἐσὶν ἔθιμον καὶ τὸ πάτριον νόμον. Ergo ante quam Antiochus hoc vetitum alienigenæ voluisset, passim licuit extraneo cuilibet intrare templi consecratum. Intelligit illud spatium intra quod oraturis Iudæis è plebe licebat consistere, qui à loco, in quo consistebant sacerdotes, dissepto quodam dividebantur, quod γείτων appellat Iosephus, & cubitalis altitudinis fuisse ait, lapideam nempe loriam, quem & λίθινον δρυφακτων appellat lib. vi. de bello Iudaico, cap. iv. Area illius consecrati vocabatur τὸ ἄγιον, vel ἱερὸν δεύτερον, in quo erant columnæ, quibus continebantur inscriptæ le-

ges castus, Romanis & Græcis litteris, quibus denuntiabatur alienigenis, abstinentium illis esse ab ingressu sacri loci. Extra locum illum ipsis orare licebat, in exteriori templi parte. Ad interiorem tamen illum, qui & altare habuit, & ναός dicebatur, vel ἱερὸν δευτερον vel ἄγιον, dynastis & magistratibus, aliisque Græcis ac Romanis proceribus, liberum aditum fuisse, quod de Marcio Agrippa narrat Philo, testari potest. Non enim ritum sacrificiorum, & indutum sacra stola pontificem, nisi intro admissus, contemplari propius potuisset. Quæcunque autem pars templi gentibus in ea oraturis assignata fuerit, cum constet, aliquam relictam fuisse, de his accipi debere locum Iohannis, cuilibet liquet, cum Εἰλλωας ἀνακαίνοντες ἵνα προσκυήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ dixit. Ille ipse Salomon qui prius templum ædificavit, in legibus de templo condendus, veniam in eo adorandi gentilibus & alienigenis dedit, utque à Deo preces eorum exaudirentur, petiit, ut constat ex lib. III. Regum cap. VII. vers. XLI. *Insuper alienigena, qui non est de populo tuo Israel, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum, audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium tuum extentum ubique, cum venerit ergo & oraverit in hoc loco, tu exaudies in caelo, in*

lo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus invocaverit alienigena. Iam inde à principio conditi templi, alienigenis in eo licere orare, ab ipso conditore sancitum fuisse, hinc probatur. In eo templo locus erat destinatus ipsis sacerdotibus, alius populo, alius extraneis & gentilibus, certis dissepimentis invicem discreti. Ex his ergo constat, Εἰλλωας in loco Iohannis de gentilibus, ut omnes interpretes veteres & neoterici acceperunt, esse exponendos. Εἰλλωων nomine Iudæos esse in loco Iohannis intelligendos, ideo Salmasius negavit, quia numquam aliter vox Εἰλλω in Novo Testamento sumitur quam generatim pro incircumcisis ac gentilibus. Hinc illa, in quiebat, Syrophœnissa apud Marcum VI, γυνὴ Εἰλλωίς dicitur, Συροφœνίσσα τῷ θῶα, mulier superstitione gentilis, gente Syrophœnissa. Post allata hæc è Salmasii scripto verba, subiungit Hellenisticarius, *Sed quid hoc ad rem? Aut quæ hæc sequela? Vox Εἰλλω aliquando in Novo Testamento notat gentilem, ergo semper eam significationem habere debet? Astute sane ac subtiliter sic responderetur ab ingeniosissimo viro, si non aërem verberaret hoc responsum. Salmasii certe objectionem non ferit. Dixit ille, nunquam aliter in Novo Testamento sumi vocem*

Ἑλλω, quam pro gentili & idololatra, ideo in loco Iohannis negat accipi posse pro Iudæo. An hoc nihil ad rem? Non bona consequentia est? Aliquid esset, si Salmasius sic dixisset, ut eum dixisse fingit Hellenisticarius: *Vox Ἑλλω aliquando in Novo Testamento notat gentilem, ergo semper eam significationem habere debet.* Ego vero sic argumentū cum Salmasio nunc firmo: In Novo Testamento semper vox Ἑλλην gentilis significationem habet, ergo in loco uno Iohannis non aliam habere debet. Quid ad hoc respondebis, Hellenisticarie? An hoc nihil ad rem facere, & conclusiones non valere? Immo valebit etiam, quamvis propositionem tuo more concipere placeat. *Vox Ἑλλην aliquando in Novo Testamento notat gentilem.* Hoc tu concedis. Quid inde sequitur? Id certe quod nos concludimus, non debere usquam alibi in eodem Testamento in contraria significatione poni, si stylus Spiritus Sancti sibi ubique consonare & concordare volet. Quid enim tam contrarium, quam Ἑλλην, & Ἰουδαῖος? Unius Dei cultor, & idolorum? Græcus, & Ebræus? Concludamus ergo, errasse Aristarchum, accipiendo in loco Iohannis cap. vii. Ἑλλήνας de Iudæis Hellenisticis, cum idem Aristarchus in hac ipsa Sectione neget, sumi posse

posse de profelytis Græci generis, quia Spiritus Sanctus non ita loqui consuevit. Ubi igitur nobis ostenderet, Spiritum Sanctum Ἑλλώας alibi qui gentiles sunt appellare, alibi Iudæos hoc eodem nomine donare, & sic loquentem tamen non à se discrepare, tunc concederem, Aristarchum non errasse, locum Iohannis ita exponendo. Ut Ἑλληνες autem apud Iohannem, qui Hierosolyma ascenderant, ut adorarent in die Festo, pii erant gentiles, qui unius Dei cultum affectabant, ita & illam Ἑλλωῖδα Συφοίνισαν, cuius apud Marcum cap. vii. mentio, de eo genere fuisse vult vir maximus, quæ nec Ebræa esset gente, nec Iudæa religione. Atque hoc sensu, inquit, Ἑλλωα sæpe dixit Paulus, omne humanum genus in Græcos & Iudæos dispertiens. Quod nullo modo mihi potest probari. Ex adiunctis quippe semper intelligi datur, an illi Ἑλλήνες, quos nominant Apostoli, de genere ac numero piorum gentilium fuerint, qui Deum unicum & Deum Iudæorum colebant. Nam aut εὐσεβεῖς appellantur, aut θεοσεβεῖς, aut σεβόμενοι. Aut de his dicitur, Hierosolyma ascendisse, ἵνα προσκυνήσωσιν, ut unum & verum Deum adorarent. At cum simpliciter & absolute Ἑλλήνες vocantur, de profanis &

& idololatriis sunt intelligendi. Sic cum genus humanum Paulus in Ἰουδαίους & Ἕλληνας dividit, duas religiones, quæ tunc vigeant maxime, comprehendere voluit, gentilem, quam Græci maxime profitebantur, & unius verique Dei cultum, quæ erat θεογονία Iudæorum. Quid fiet porro gentilibus impiis & idololatriis, quorum longe maximus fuit numerus, si Paulus, dispersiens genus humanum in Ἰουδαίους, & Ἕλληνας, nomine Ἑλλήνων solos illos pios ex gentilibus intellexit, qui Iudæorum Deum colere in unitate satagebant, cum tamen Iudæi religione non essent, & profelyti fieri non curarent? Συροφονία itaque illa quæ simpliciter Ἕλληνας Marco dicitur, de gentili & idololatriæ addicta est exponenda, non de σεκομμένη & unius Dei cultrice. Atque hæc hæcenus.

Ad Sectionem III.

ERUDITORUM Phœnix, quia eruditissimus, ut Nobilium, quia nobilissimus, hanc Sectionem sic auspiciatur, dicendo, contendere Salmasium, Hellenistas, unde dicta Hellenistica lingua est, Ebraicæ linguae ignarissimos fuisse, & hoc expresse dictum à Scaligero. Ne quis nobilissimum tantum putet & eruditissi-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 125
tissimum, etiam vaferrimus est. Hac utitur arte, ut verbis causæ suæ velificantibus adversarii sententiam referat, à mente auctoris profus alienis. Non agnoscit istos *Iudæos Hellenistas* Salmasius, nec *Hellenistica lingua* meminit Scaliger. Neuter autem novit illos Hellenistas unde dicta sit Hellenistica lingua. Salmasius de *Hellenistis*, non Iudæis, dixit, ignarissimos fuisse Ebraici sermonis. Hellenisticarius de Iudæis Hellenistis accipit: excipitque, quamvis patrii idiomatis perquam ignari fuerint, non tamen per omnia alienos fuisse à sancta lingua eiusque idiotismis. Neque Scaligerum id censere, neque ratione suadere. Hoc sane verum: neque quisquam id nisi falso asserat, qui Iudæi erant origine per illa tempora, omnes fuisse linguæ suæ imperitos. Sed de his nec Salmasius intellexit, nec Scaliger, ex mille Hellenistis vix unum extitisse qui Ebraice sciret. Deinde quid hoc est, dicere: *Iudæos, tametsi perquam ignari fuerint patrii idiomatis, non tamen per omnia alienos fuisse à sancta lingua eiusque idiotismis?* Qui ignarissimus est alicuius linguæ, an eius idiotismos novit, nec ab ea alienus est? Eiusdem quippe est, linguam aliquam probe pernovisse, & idiotismos eius tenere. Hoc potius erat dicendum, quosdam ex Iudæis illius

avi ignarissimos fuisse patrii sermonis, alios peritissimos, alios mediocriter doctos. Quod est verissimum, tam de illius temporis Iudæis, quam de hīs qui hodie glandem sibi pelle denudant. Sed ut fabulæ *Urofer* serviret, debuit Hellenisticarius ita loqui, extitisse Iudæos tunc temporis, qui cum essent patrii sermonis penitus ignari, non tamen alieni essent à sanctæ linguæ idiotismis. Aliter non poterant emergere è tenebris oblivionis, ubi per tot sæcula latuerunt Iudæi illi Hellenistæ, nec eorum lingua nova productione creari. Cum enim lingua sit Græcis verbis texta, intexta idiotismis Ebraicis, ideo fingendum fuit, conditam esse ab eiusmodi Iudæis qui linguæ sanctæ perquam ignari fuerint, & tamen non alieni extiterint ab illius linguæ idiotismis. Nam si vel mediocriter peritos dederis Ebraicæ dialecti, non erat hīs causa, cur eas Synagogas potius adire deberent, in quibus scriptura Græce legebatur, quam in quibus Ebraice. Cæterum quomodo hoc cohærere possit & constare, non video, ut aliquis penitus eius linguæ ignarus videatur, à cuius tamen idiotismis non alienus sit. Pone, ut nos facimus, ex temporis illius Iudæis alios fuisse linguæ suæ gnarissimos, alios ignarissimos, alios vero
me-

mediocriter doctos, à quibus dicemus conditam primum fuisse linguam Hellenisticam? Ab imperitissimis non potest dici. Nam quomodo idiotismorum Ebraicæ linguæ prorsus nesciens eos poterit inferere Græcæ orationi? Si velis, à perfecte gnaro proculsam esse: possit quidem id esse quod velis, sed refragabitur Hellenisticarius, qui perfecte doctos Ebraice in Synagogam mittit Ebraicam, ab Hellenistica excludit. Quasi profunde imbutus Ebraicæ linguæ peritia, si mediocriter Græce sciat, non possit talem Hellenisticam producere quæ habeat Ebraismos intersertos Græcissanti orationi! Non tamen placet nostris Hellenistica patronis & creatoribus, ad hos auctores, qui attigerint summam eruditionem in Ebraica lingua, Hellenisticæ originem reperere. Hoc enim si concederent, Paulus fuisset summus Hellenista. Quod nolunt. Quippe si hoc darent, nulla ratio daretur, cur Synagogæ separari debuissent Hellenistarum & Ebræorum. Una quippe eademque Synagoga Hellenistas haberet pariter & Ebræos. Tum rueret distinctio Lucæ qua Ebræos ab Hellenistis discriminavit. Sed si Ebraicæ linguæ exacta cognitione perpolitī à censu ac nomine Hellenistarum segregandi sunt, quid fiet septuaginta duobus inter-

interpretibus qui Biblia verterunt in Græcum sermonem? Certe non potest ambigui quin Ebraicæ peritissimi fuerint. At tales qui sint non possunt dici Hellenistæ, ex definitione Hellenisticarii nostri. Nec ergo Græcus sermo Bibliorum quo usi sunt illi interpretes poterit videri *Hellenisticus*. Atqui non habent hodierni Hellenisticæ defensores aliud fundamentum huius dialecti præter versionem illam ꝛ septuaginta. Retrogradatim nunc argumentando ascendamus. Si versio Græca septuaginta interpretum pro norma ac regula videri debet Hellenisticæ dialecti, auctores eius necesse est haberi debere pro primariis & summis Hellenistis. Dicitur Theocriti Grammatici Canon est Doricæ Dialecti. Ergo & Theocritus bonus in primis *Δωρικός* auctor censendus. Si autem septuaginta interpretes Hellenistæ fuere, ut Hellenisticæ linguæ habeantur optimi & idonei auctores, quos tamen constat Ebraicæ linguæ perquam fuisse gnaros, sequetur, unum eundemque posse & Ebraidis profunde scientem esse, & pro genuino tamen Hellenista haberi. Hæc si ita sint, quid illi fiet tam ambitiose & inflate instituto discrimini, quod Hellenisticarius initio primæ Sectionis adstruxit inter *Ἑβραίων Καθηγόνων*, profundos Ebraeos,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 129
bræos, quos *Ebræos* Lucæ esse vult, & minus profundos exactosque in linguæ Ebraicæ peritia, quibus Hellenistarum nomen ait convenire, quorum Lucas meminit? Restat ergo, ex Hellenisticarii doctrina, ut mediocriter eruditi Ebræi soli sint idonei qui vocentur *Hellenistæ*. Qua ex opinione & illud necessario concluditur, septuaginta interpretes, qui auctores fuere Hellenisticæ linguæ, & quorum versio dialecti illius canon est, mediocriter patrii idiomatis fuisse gnaros. Istam mediocritatem, hoc est, minus exactam profundamque linguæ sanctæ cognitionem, supra probabat ad Hellenistas compingendos: nunc in hac Sectione iis confingendis adhibet imperitiam Ebraici idiomatis, quæ non sit per omnia aliena à sancta lingua, eiusque idiotismis. Pro exemplo horum patrii idiomatis tam ignarorum, ut ii, qui in cortina tantum eius linguæ constiterunt, hoc est, nondum tincti sunt eius linguæ notitia, possint contendere cum aliquo è politioribus, Philonis Iudæi ignorantiam producit. Ergo Philo Iudæus ab illa imperitia Ebraici sermonis, dignus Hellenista fuerit, & primæ eorum classi adscribendus. Si enim mediocris cognitio Ebraidis dialecti potis est facere probum, & idoneum classicumque Hellenistam, quem
I
summa

summa & perfecta linguæ eruditio à censu Hellenistarum secluderet, quanto quis imperitior Ebraismi fuerit, tanto melior digniorque Hellenista exiturus est. Unde vero illi Ebraismi inibunt in stylum Hellenisticum, qui Ebraismis scater, cuius auctor Ebraice nesciverit? Si Ebraismi autem & Syriacismi linguam Hellenisticam formant, quanto spissiores intertexti fuerint, tanto perfectior emerget Hellenistica. At perfectionem assequutus Ebraicæ linguæ, longe frequentiores admiscebit loquelæ suæ Ebraismos quam qui eius linguæ mediocriter tantum gnarus est. Ergo profunde doctus Ebraeus, qui & Ebraismos plures facere, dum Græce loquitur aut scribit, novem rem ex se dabit, quam qui mediocriter Ebraicam didicerit, eoquæ minus Ebraismorum miscendorum capax sit, quia pauciores deterioresque adiunget. Cæterum si Philo, ob linguæ Ebraicæ ignorantiam, *Hellenista* censendus est, ut velle hic videretur Hellenisticarius, stylum etiam eius Hellenisticum videri oportet. Si est, Platonis quoque orationem Hellenistico stylo conditam haberi necesse est. Nam ad Platonis ideam maxime adspirat, eamque optime exprimit Philo. Unde veteres Critici de eo iactant,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 131
runt, ἢ Φίλων Πλατωνίζει, ἢ Πλάτων Φιλωνίζει. Qui hoc de eo dixerunt, Ἐλλωσιζὴν etiam eum appellarunt. Sic enim legitur apud Photium de Philone: Τοῦτον δ' αὐτὸν τοῖς Ἐλλωσιζαῖς καθ' ἑαυτὸν φαῦμα ἴδιον ἐν τοῖς λόγοις ἀνωμίμως, ὡς ἢ λέγειν αὐτὸς, ἢ Πλάτων Φιλωνίζει, ἢ Φίλων Πλατωνίζει. Falsus sum. Non vocatur ibi Hellenista, sed dicitur Hellenisticis admirationi fuisse propter summam dicendi facultatem & elegantiam qua Platoni par esset. Qui sunt illi Hellenistæ qui admirabantur Philonem? An Ebraice pariter & Græce mediocriter docti? Immo primi præcipuique linguæ Græcæ sectatores, iidemque fere cum Atticistis. Nam cum Atticismus inter Græciæ dialectos excelleret, idcirco & τὸ Ἐλλωσιζεν καὶ ἔξοχλῳ idem quod Ἀττικίζεν. Et sic Ἀττικιστὴς idem qui & Ἐλλωσιζὴς. Ita Philo, quem mirabantur Hellenistæ, non minus & ipse summus Hellenista, sed alio sensu & notione quam hoc nomen definitur ab Hellenisticariis, ut infra dicam. Pergit Hellenisticarius, & instat, Scaligerum ad Eusebium tantum dixisse, vix in mille Iudeis unum repertum fuisse, qui Ebraice legeret. Quis autem, inquit, inde cum Salmasio concludat, illos ut Ebraice legere non potuisse, ita nec intelligere? Immo quis non ita concludat, ut fecit Salmasius? Quam multos

multos hodie videre est Ebraice legentes, qui tamen non intelligunt? A lectione rudis eius linguæ primum incipit. Prius ergo legere est, quam intelligere. At neminem unquam vidi Ebraice intelligentem quin legere noscat. Duplex legendi Ebraice modus est, cum punctis, & sine punctis. Qui sine punctis legere potest, id demum censendus intelligere quod legit. Quis adeo rerum & linguarum imperitus qui hoc ignoret? Id tamen ignorat virorum summus, dum hic ait, *inter modernos Iudeos quot inveniuntur, qui propter Grammatica ignorantiam sine punctis ne ipsam quidem legem Ebraice legere possint? quis tamen eos ita rudes esse statuat, ut nihil Ebraice intelligere possint?* Immo quis non statuat, rudes esse, & parum intelligentes linguæ Ebraicæ, qui ex Iudeis legem sine punctis legere non possit? Arguitur sophisticè Hellenisticarius in illis, *nihil intelligere*. Qui tria aut quattuor verba, phrasim unam aut alteram Ebraice tenuerit, is quidem non potest dici nihil intelligere, quia pauca verba, paucas loquutiones intelligit. Sed quæso te bona fide, dic mihi, Hellenisticariorum summe, an is Ebraice intelligere existimandus, qui ne legem quidè sine punctis legere possit? Tu Grammatica ignorantiam solam in causa esse dicis,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 133
cis, ne possit legere cum intelligat? Hoc in linguis, quæ in usu sunt, dici posset. Plerosque enim videmus legere nescientes, linguam tamen quam infantes edidicerint, optime eloquentes, ut Rusticos pane omnes, & magnam opificum partem. At in linguis, quas vulgo mortuas vocamus, & quæ ex libris hauriri debent, legere primum est, deinde intelligere. Nemo intelligit quin legere sciat. Multi legunt quæ nondum intelligunt. Sine punctis autem linguas, quæ puncta habent pro vocalibus adscripta, nemini legere licet nisi intelligenti. At intelligens eius linguæ, & eam eloqui sciens, facile etiam leget. Quod & in Arabicis usu venit. Qui ea non leget sine punctis, vix potest dici Arabice intelligere. Quæstio hic est de tali intelligentia Ebraismi, quæ idiotismos omnes intelligat eius dialecti dum legit, & quæ quod vult eloquendo exprimere potest. Neminem autem dare est tam intelligentem Ebraice, ut omnia idiotismis Ebraicis eloqui queat, quin idem legere quoque queat, & quidem sine punctis. Intelligentia porro eiusmodi nobis opus est qua lingua *Hellenistica* componatur, quæ idiotismos omnes Ebraicæ linguæ calleat, sive eloqui meditetur, sive scribere quod in mente habet. Quomodo
I 3 enim

enim vir, adeo imperitus Ebraice ut legere nesciat, inter Græce loquendum & scribendum poterit idiotismos eius linguæ intermiscere, qua sensa animi sui exprimere nequeat, & cuius idioma ignoret? Qui autem possit quis eius linguæ idiotismos tenere cuius scripturam legendo assequi non possit? De his linguis loquor quæ non aliter ediscuntur, quam lectione librorum. Pergit litterariæ Nobilitatis decus, ut nobis exponat qua mente dixerit Scaliger, vix in mille Iudæis unum fuisse, qui Ebraice legeret. *Scaliger, inquit, innuere tantum voluit, præ ignorantia nescivisse Ebraice legere, qui utebantur versione LXX. senum, interim non negat, iis familiares fuisse idiotismos Ebræi idiomatis, ita ut quæ redolebant phrasin linguæ sanctæ, intelligere nequiverint.* Argute, ingeniose, docte, facete, nihil supra. Præ ignorantia illi Iudæi Hellenistæ nesciebant Ebraice legere. Præ peritia vero idiotismorum Ebraicorum intelligebant ea quæ redolerent phrasin linguæ sanctæ. Si intelligebant idiotismos linguæ sacræ & patriæ, in aliena & extranea lingua interstinctos, multo magis in propria & nativa eosdem percepissent. Quid igitur opus fuit eos in Hellenistarum Synagogam relegare, ut audirent ibi scripturas Græce recitandas sermone Ebraicum redolen-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 135
dolente, si Ebraicam intelligere quibant? At nesciebant legere. Quid tum? Nec id necesse habebant facere dummodo intelligerent. Non legebant Ebraice, sed intelligebant. Ergo interesse Synagogæ poterant Ebraicæ, in qua audienda & intelligenda ipsis tantum recitabatur scriptura non legenda. Properemus, ut hoc monstrum dispicere & excutere totum per particulas concisum possimus. *Hos vero, inquit, non potuisse Biblia Ebraice legere, quis miretur? Habitant inter gentes; nec excolendi Biblicam linguam ullam occasionem offendebant.* De Iudæis nimirum hæc dicuntur in Diaspora gentium manentibus. Atqui Hellenistæ Actorum in media Iudæa habitabant, & in ipsis Hierosolymis. Ex septem diaconis, è corpore eorum sumptis, unus tantum fuit Antiochenus: cæteri ergo Hierosolymitani, ex ea nempe civitate in qua ea res tum acta est. Si non vacabat eis excolere linguam Biblicam quantum ad legendi facultatem attinet, cur maiore otio & commoditate abundarunt ad intellectum eius assequendum? Præsertim cum cognitio Biblicæ linguæ non possit cuiquam contingere nisi ex lectione Bibliorum. Quod hodiernis Iudæis inter Christianos habitantibus nunc facile est consequi, ut Biblicam

linguam perfecte addiscant, cur antiquis difficile fuisset adipisci inter gentes degentibus? An gentes tunc magis obstiterunt discere volentibus Iudeis quam nunc Christiani? Certe huius rei facilitas & commoditas aderat longe maior Iudæis illius temporis quam hodiernis. Templum stabat, Iudæa referta erat præstantissimis & multis doctoribus. Quotannis Iudæi Diasporæ Hierosolyma ventitabant in omnibus maioribus festis. Si tanta eo ævo difficultas erat addiscendæ linguæ Biblicæ, propter gentes inter quas incolebant, cur Paulus Tarsensis ex Cilicia, ad pedes Gamalielis educatus, & in legis doctrina & Ebraice sermone tantos progressus fecit, ut Ebraice loqui, disputare, & scribere posset? Præterea, ut dixit, de Hellenistis Hierosolymitanis nunc agitur, qui si Iudæi origine fuere, non est verisimile, quod Scaliger dixit, vix in mille Iudæis unum repertum fuisse qui Ebraice legeret, in hos Hellenistas Iudæos posse convenire. Paulus in Actis Ε'εγγιδι Αγγλῶν populum alloquitur, intelligens utique intelligentem Ebraice. Nec est quod nobis opponat Hellenisticarius professor, per LXX annorum captivitatem in tantum contemptum venisse linguam vernaculam Iudæorum, ut multi ex his neglexerint eam docere

docere filios suos; ut refertur Nehemiæ cap. XIII. Similis contemptus nulla est ratio apud Iudæos inter gentes dispersos, iam instaurato templo, quod invifere quotannis sæpius solebant, iam restituta in Ebraicam linguam scriptura, quam ex ea ediscere poterant, & vero magno studio ediscere poterant, & vero magno studio ediscere poterant, & vero magno studio ediscere poterant. Cuius rei utriusque nulla illis facultas dabatur captivitatis tempore. Præterea non omnes Iudæi eo tempore linguam suam dedidicerant, ut alienam addicerent, sed pars tantum eorum, iique fere tantum qui uxores ex alienigenis duxerant, Azotiis, Ammonitis, & Moabitis. Filii earum maternam linguam potius studebant ediscere quam patriam, sed ne hi quidem omnes, cum pars tantum id faceret. Vidi, inquit Nehemias, in diebus illis Iudæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, & nesciebant loqui Iudaice, & loquebantur iuxta linguam cuiusque populi sui. Hæc habentur apud Nehemiam cap. XIII. vers. XXIII. Numerum eorum Iudæorum qui uxores ἀποφύλας duxerant, non admodum magnum fuisse certum est, si comparatur cum reliqua multitudine illius populi. At ne omnibus quidem eorum filiis qui tales uxores duxerant contigit, ut patriū sermonem

monem contemnerent, adscito peregrino, sed parti tantum. Persequamur Hellenisticarium, suis, ut feram, vestigiis, donec sciamus quo pervenire velit. In Græcam, inquit, linguam transtulerunt loquutiones Ebrææ sibi olim vernaculæ, tribus potissimum de causis. Priusquam tres causas illas discutiamus, hoc ipsum videamus, quod dicit, quale sit, Iudæos transtulisse loquutiones linguæ sibi olim vernaculæ in Græcam linguam. Quinam fuerunt à quibus translatae loquutiones in Græcum sermonem? Quænam illæ sunt loquutiones quas translatas ait fuisse? An Biblicas? Cur non simpliciter dicit, Biblia Ebraica ab his fuisse in Græcum conversa? Cur in Græcum ea potius verterunt, quam in Syriacum, qui Syri erant, & eam linguam iam pro materna habebant ubi reduces ex captivitate facti sunt? quam in Persicam qui inter Persas debebant? quam denique in Arabicam qui eas partes incolabant? Deinde, quod priore loco posuimus, quinam fuere ii, qui loquutiones illas Ebraicas transtulerunt? Utrum qui sciebant Ebraice, an qui nesciebant, vel qui tantum mediocri cognitione eius linguæ tincti erant? Nec de his, nec de prorsus ignaris id verisimile est. Ergo de perfectis & profundis id intelligendum. Hos etiam perfecte

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 139
fecte linguam Græcam scisse oportet. Non enim eam versionem tam fideliter & perfecte procurare potuissent. Neminem quippe latet, non posse quemquam aliquam linguam alia reddere nisi qui utramque æque bene calleat. Videndum etiam quibus eam transtulerint, utrum Ebraicam exacte calientibus, an prorsus eius ignaris, an vero mediocrem eius notitiam assequutis. De primis non est probabile. Quid enim necesse Ebraice intelligentibus obtrudere scripturam Græce traductam? De secundis ne id persuaderi quidem cuiquam potest. Ea quippe versio quæ retineat idiotismos Syriacos & Ebraicos, non videtur ullo modo apta hominibus Græce tantum intelligentibus, non etiam Ebraice, nec Syriace. Restat ergo, ut in gratiam tertiorum qui mediocrem adepti erant Ebraicæ linguæ intelligentiam ea versio procurata sit. Sed quid si iidem mediocrem admodum nec maiorem Græcanicæ quam Ebraicæ cognitionem habuerunt, aut etiam prorsus nullâ? Nihil eis profutura fuit eiusmodi translatio. Solis igitur utilis fuerit Ebraice perquam mediocriter, Græce vero perfectius gnaris. Atque hæc sententia est nostri Hellenisticarii, qui etiam censet, hos proprie Hellenistas esse dicendos, & fuisse di-
ctos.

140   F U N U S
ctos, qui Græce melius quam Ebraice sci-
rent. Atqui his ea versio data fuit, non ab
his. Nam illos qui ediderunt, in pari gradu
perfectionis linguam calluisse Ebraicam &
Græcicam oportet. Hi etiam linguæ
Hellenisticæ auctores proprie habendi, in
quam Biblia ex Ebræo transfulerunt. Isti
ergo proprie Hellenistarum. Sic duo no-
bis inde exurgent genera Hellenistarum,
qui perfectam habebant Græcæ linguæ no-
titiā, & qui mediocrem, maiorem tamen
quam Ebraicæ. Sic nulla certa staturaque
erit lingua Hellenistica, nulla eius singu-
laria, nullæ proprietates quibus à lingua
Græca discernatur. Si enim perfecte Græ-
cam callentes erunt Hellenistæ, horum
Hellenistica non discrepabit à vera at-
que exacta *Ἑλληνιστῆς*. Cum enim Helleni-
sticarius statuatur, originē causamque Helle-
nisticæ linguæ à mediocri cognitione utri-
usque dialecti, Ebraicæ & Græcicæ, pe-
tendam esse, sequetur inde, non esse dicen-
dos Hellenistas qui exacte Græcam lin-
guam noverant. Quod enim reliquerunt
Ebraismos in sua versione, non id fecisse
per imperitiā Græcæ linguæ existimandi
sunt, cum idiotismos Ebraicos idiotismis
Græcicis possent reddere, sed quod ita
maluerunt. Nulla ergo Hellenistica lingua
ex

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 141
ex Græcis vocabulis & Ebraicis loquu-
tionibus mixta, quia talis stylus non ex cer-
ta dialecto pendet, sed ex interpretum iu-
dicio, qui cum aliter possent, ita voluerunt
vertere. Nunc causas expendamus, propter
quas censet Hellenisticarius, in Græcam
linguam translatas fuisse à Iudæis Ebraicas
loquutiones. *Prima est, inquit, quia Græca
lingua erat communissima, & per totū fere orbem
terrarum dispersa.* Hoc illi concedamus, ne
necesse habeat, non necessaria testimonia
conquirere. Non latius diffusos habuit
tum fines lingua Græca quam ab aliquot
retro sæculis Arabica. Eadem causa debet
semper eundem effectum producere, in
iisdem præcipue personis ac rebus. Cur igitur
Iudæi, postquam lingua Arabica tam late
spargi cœpit, ut meliores potioresque
orbis partes occuparit, non etiam Biblia in
eam linguam converterunt? Atqui vertisse
constat. Sed cur non & in Synagogis suis
qui Arabice tantum intelligebant, ea ver-
sione usi sunt? Præterea si ideo in Græcam
linguam Iudæi scripturas converterunt
quia erat illa lingua in usu apud omnes fere
gentes, cur non ita versionem eam adorna-
runt, ut ab omnibus qui Græca lingua ute-
rentur, intelligi posset? Cui Græco aut Græ-
ce intelligenti, *Ἑβραῖς* aut *Ἑβραϊστικῶς*, fū-
tura

tura usui fuit versio scatenus Ebraïsmis & Syriasmis, quos non magis inter legendum assequerentur quam si Ebraicis esset concepta vocabulis? Qui Gallus non assuevit Germanico idiotismo, & audit Germanum secum sic loquentem, *Dominus meus hoc fecit, Dominus meus hoc dixit*, quamvis Gallice loquatur, haud magis ad se sermonem illum dirigi aut de se dici sentit, quam si Germanice loqueretur qui secum verba commutat. Si propter passivum ubique gentium Græcæ linguæ usum ea instituta tum fuisset translatio Bibliorum, auctores eius omni ex parte Græcissantem potius edituri fuisse videntur, quam ex potissima Ebraizantem. Metaphoras audaciores apud poëtas vix doctiores assequuntur, multo difficilius Ebraice nesciens, Græce tantum sciens, orationem perciperet totam ex Ebraicis & Syriacis phrasibus contextam. Secundam adfert causam, *quia erat etiam notior populis illis orientalibus, inter quos vivebant & morabantur*. Sane si vivebant, etiam morabantur. Lingua ergo Græca notior erat populis orientalibus. Quid? an quam sua sibi, ac vernacula? Quis vero hoc credat? ut scilicet Armenius Græca melius noverit quam Armeniaca? Ita de Persis, de Arabibus & aliis. Nemo tam idoneus auctor hoc

hoc mihi persuadere postulet. Sed nec Iudæus in Arabia natus, & Arabice doctus, minus peritus censendus Arabice fuisse quam Græca. Ponamus ex æquo, gnarum in Oriente genitum dialecti eius loci in quo natus est, & Græcanicæ; putabimusne, Iudæum indigenam, vernaculæ, & Græcæ, id est, externæ, pariter peritum, maluisse Biblia Græce versa audire in Synagoga, quam in eam linguam translata quæ ipsi a nutrice infanti tradita est? Syrus Iudæus præferet Græcanicam translationem Syriacæ? Sclavonica lingua hodie in Oriente tam frequentis ac celebris usus est, quam olim fuit Græca. An Iudæi sunt hoc tempore in illis locis, ubi Sclavonica frequentatur, qui Sclavonice versas scripturas in Synagogis suis audire legentem malint quam Ebraice? *Quia notior*, inquit, *erat Græca populis illis orientalibus*. At tu non de Græca versione loqueris, sed de Hellenistica. Nihil ne differre putas has dialectos? Immo vel plurimum. Et hoc inter te & Salmasium controvertitur. Armenium ne credis, Græcæ linguæ vel peritissimum, posse Biblia versa intelligere in eam linguam quam Hellenisticam vocas? Ebraice doctus sit oportet cui ea intelligibilis sit cum suis Ebraïsmis. Quis Arabs hodiernus versionem Pentateuchi Arabice

Arabice factam, sed de verbo ad verbum expressam, & Ebraismos omnes retinentes, percipit? Nec melius Persæ sentiunt de Persica Tauvosii interpretatione quæ Ebraismos ipsos Persice reddidit. Sibi eam obscuram esse fatentur, & verba tantum se agnoscere Persica, nihil præterea Persici habere. Quam ridiculum est quod hic ait Hellenisticarius pater & patronus, ideo Hellenistice versa esse Biblia, quia notissima fuerit in Orienta lingua Græca. Sic ego dixerim, ideo Valconice translata esse scripturam, quia lingua Gallica in toto Franciæ regno sit usitata. Dicat mihi Hellenistica argutus defensor; Si Biblia à Iudæis in quam maxime purum & sincerum Græcum sermonem translata fuissent, an non ea causa, quæ ipsi secunda est, melius esset valitura de lingua Græca notiore orientalibus populis inter quos Iudæi morabantur? Sic optime res illi ac ratio procederet. Græce versa est à Iudæis scriptura. Quare? Quia Græca lingua notior in Oriente. Hic etiam prima causa suum locum tutaretur, de lingua Græcæ usu ubique gentium tunc promiscuo. Nunc de Hellenistica ad Græcam argumentatur. Aut patiat, utramque eandem esse, aut concedat, non valere argumentum. Notior lingua Græca populis

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 145
pulis orientalibus, Armeniis nimirum, quam ipsa Armeniaca; Persis quam Persica; Arabibus quam Arabica; Indis, quam Indica. In illis omnibus locis vixere tum Iudæi. Et Babylone quidem aliquot milia suo tempore fuisse narrat Iosephus. Persica vel Parthica lingua in ea urbe tum vivebat. Babylonis incolæ, sed & vernæ, Iudæi, melius scilicet Græce noverant quàm Babylonicæ. An propter eos Hellenisticam dices Bibliorum versionem tum fuisse curatam? *Multi, inquit, Iudæi in terra Babylonia manserant, plurimi etiam exulabant in Aegypto. Alii vicinas oras incolebant.* Propter istos igitur omnes ea translatio Hellenistica consulto concinnata est. *In omnibus enim illis locis usus fuit linguæ Græcæ.* Sane & Aegyptiæ in Aegypto. Nam Valentinus ex Profopite Nomo Alexandriam venisse Euphiano dicitur, ut Græcam litteraturam addisceret. Quia si forte in superiore Aegypto rarus aut nullus usus fuit linguæ Græcæ. Inde illa omnia Aeonum Valentinianorum nomina Aegyptiaca fuisse liquet, quæ pro Ebraicis interpretantur viri magni. In Babylonia etiam terra, Babylonicæ linguæ sive Persicæ aut Medicæ, eo tempore maior, ut videtur, usura fuit quam Græcæ. Cur non igitur potius Babylonicis Iudæi

Iudæi scripturas legere Babylonice præ-
ptarant quam Græcanice? De Aegyptiis
idem dicas. *Multi, inquit, in Babylonia man-
serant.* An qui manserunt Babylone, Græ-
cæ linguæ studium potius excoluerunt quã
Babylonicæ, id est, Chaldaicæ. Qua lingua
tunc temporis utebantur Babylonis cives.
Eam linguam inde reportarunt in Patriam
Iudæi postquam reduces sunt facti. Et tu
putabis, qui remanserunt in ea terra, ibi se
magis exercuisse in linguæ Græcæ studio,
quam in vernaculæ & Chaldaicæ? En Hel-
lenisticarie, quo tibi mens? Dilecta ista tua
filia præ amore quo eam pius pater deperis-
te plane excæcavit. Linguam Græcam iam
Danielis tempore usitatam quoque inter
Chaldæos ex parte fuisse, probare satagit ex
tribus vocibus Græcis, quæ comparent in
edicto Nabucodnosori, Aramiæ promul-
gato, apud Daniele cap. xiiii. Nec du-
bium, quin tres illæ voces ex Græcis, *συμ-
φωνία, ψαλτήριον, & κίθαρα* sumptæ sint.
Sed sic ergo possem evincere, apud Græcos
usu crebrum fuisse sermonem Persicum,
propter longe plures voces quæ è Perside
in Græciam transportatæ sunt, ut *Γαυδάπις,
Καυδάπις, Σάραπις, Κύπαισις, Κυρβασις,
Τιάρα*. Quæ nomina vestium, simul cum
re ipsa in Græciam traducta sunt. Multa
etiam

etiam vocabula unguentorum è Syria, &
Aromatum ex India, Græciæ donata sunt,
nec propterea dicendum, apud Græcos Sy-
riacam aut Indicam linguam fuisse com-
munis ac frequentis usus. Res quoque ali-
quas suas Persidi dedit Græcia cum nomi-
nibus Chaldæis Persisque acceptas. Stu-
dium Musicum semper excoluere Græci
tam in instrumentis quam in vocibus. Or-
ganorum quoque inventores Musicorum
perhibentur. Inde Apollo cum Musis Or-
pheusque & Thamyris celeberrimi canto-
res ex ipsis. Inde tragœdia, comœdia, &
quidquid ad Musicam pertinet, originem
duxit. Hinc & illæ voces à Græcia ad Eu-
phratem translatae cum ipsis rebus, *סמפונין*
Sumphonia, *פסנתרין* *Pesanterin*, *קתרוס* *Ca-
thros*, ex *κίθαρα*, *ψαλτήριον*, & *συμφωνία*.
Comœdia quoque & Tragœdia Græca in
Aula Parthorum locum habuit, proceres-
que ipsorum oblectavit, ut ex his constat
quæ referuntur apud Plutarchum in vita
Crassi. Cum enim caput huius imperato-
ris, ex acie qua victi sunt Romani, reporta-
tum esset, commodum super cœnam Re-
gis Tragœdia Euripidis Pentheus Græce a-
gebatur, & tum forte incidit, ut *ρήσις* ex il-
la fabula recitaretur,

Φέρομεν ἐξ ὄρεσσι ἔλικα νέεσμον,
Ἐπὶ μέλαθεσσι μακαρίων θύραν.

Iason Trallianus Tragœdiarum actor in eo convivio Persico sive Parthico Pentheum Euripidis Tragœdiam canebat. Et quis dubitat, Reges Arsacidas, & Megistanas Parthorum, tum Græce scisse? Successerant in locum Græcorum & Macedonum, qui maximas urbès condiderant in illis regionibus, quæ etiam illo tempore Græcis incolis erant refertæ. Præterea cum Græca natio illo ævo comœda fuerit, ut est hodie Italica, non mirum est, si acroamata Græca in Aula Parthica & Armeniaca ludum sæpe præbuerunt Parthis & Armeniis satrapis & regulis. Quod & Plutarchus in vita Crassi memorat his verbis, parum intellectis ab interpretibus, quamvis doctissimis viris: *Ἐ σιόσις τε καὶ πόσι δι' ἀπλήτων ἦσαν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ παρεσιήγετο τὸ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκροματῶν.* Convivia & comestiones inter se mutabant, in quibus plurima introducebantur ex Grecia acroamata. Qui sciet, quid sit acroama, & quo sensu accipiatur Græcis & Latinis, non ignorabit quid sit ἀκρομα. Nam ἀκροάματα, & ἀκροματῶν, eadem. Delectabantur eo tempore Parthi Græculis comœdis, & tragœdis, ut nunc nos Galli Italici, qui in hoc genere apud Europæos respon-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 149
respondent antiquis Græculis. Nemo hodie inter Gallos elegantior quin Italicam linguam calleat, ut nec olim inter Parthos ac Persas quin Græcam teneret. Sed quis existis arguat, in tota Perside tunc familiarem & communem fuisse sermonem Græcum? Comœdi, ut dixi, Italici, ut ista nunc comœda natio est, sicut olim Græcula, in Hispania, Gallia, Belgio etiam, Germania & Anglia, vulgo spectantur & scenam suam instruunt. Multi in Gallia, ut dictum est, Italice sciunt, item in illis provinciis ante memoratis. Etiam non pauci sunt Galli qui Hispanice intelligant, nec pauci Hispani qui Gallice. Non ex paucorum tamen scientia colligetur, communem & promiscuam in Gallia esse Hispanicam linguam, aut in Hispania Gallicam. Vienna hodie in aula Romanorū Imperatoris Germanici lingua Italica in usu est frequenti, multumque viget. Quis inde concluderet, per totam Germaniam communissimam esse illam linguam? In aula Parthorum Crassi temporibus Græca lingua à proceribus non ignorabatur: an ex eo liquebit, in toto Oriente & imperio Parthico fuisse familiarem? Quis mihi tantus auctor persuadebit, vel in celeberrima ac prima illius Regni urbe, Seleucia puta, vel Ctesiphonte, na-

te, natum Iudæum gnariorem vulgo extitisse linguæ Græcæ quam Parthicæ? Scio, vel ab antiquis temporibus, etiam sub Dariis, propter commercia pacis & belli inter Persas & Græcos, semper linguæ Græcæ apud Persas honorem habitum, & usum eius frequentatum præcipue penes proceres Regni. Asia minor quæ sub eorum erat imperio Græcam linguam in varias dialectos sparsam usurpabat. Qui ad eam regendam mittebantur Satrapæ, eam addiscebant, ut verisimile est, vel priusquam eo venissent, vel ex usu & affuetudine postquam diu in ea provincia versati fuissent. Cuius rei possem aliquot exempla proferre, si quæstionis decisio inde penderet. Non tamen tam communiter ne in Aula quidem Persica Græcam linguam floruisse, vel unus Themistocles potis est docere. Themistocles cum ad Persarum regem confugisset, & nollet per interpretem cum eo agere, & colloqui, coactus est operam dare linguæ Persicæ, annumque integrum ei studio dedit. Sed quid gravamur Hellenistico eruditorum principi concedere, communissimamq; populis orientalibus, inter quos vivebant Iudæi, fuisse? Plus etiam illi demus quam vult, & quam sperare audet. In Oriente toto nimirum æque

æque communis & promiscui usus fuisse linguam Græcam ut in media Græcia, quid hoc ad Hellenisticam fundandam & constituendam faciet? Hellenistica, ut eam nobis adstruunt, Dialectus est propria ac peculiaris eorum quos Hellenistas vocitant. Eo nomine diversa est à reliquis Dialectis, quarum usus fuit in vetere Græcia. Præter quinque notissimas & Grammaticis notatas multæ aliæ fuere non ita celebres. Aliter Græcæ Cilices loquebantur, aliter Lycii, aliter Pamphyli, aliter Cyprii, aliter Cretenses, aliter Lacones, aliter Cyrenenses, quam aut Aeoles aut Dores, aut Iones. Alia etiam loquela fuit Megarensium quam vicinorum Atticorum. Eretrienfes etiam suam linguam habuere. Nulla denique civitas in Græcia aut Asia minore fuit quin propriam habuerit dialectum, hoc est, loquendi modum. Inter has tot ac tam diversas Dialectos quis Hellenisticæ locus? Ubi gens Hellenistarum? Si Iudæi fuere, multos ex his certum est in Diaspora populorum Græciæ vixisse. Qui ex his inter Græcos habitaverunt, an uniformem Dialectum Hellenisticam retinuerunt, puramque conservarunt à Dialecti contagione gentis eius cuius regionem incolabant? In Cilicia nati Iudæi, ut Paulus, an sic loque-

loquebantur, & cum pari sermonis Græci puritate, ut qui in Attica versabantur? Atqui Cilicifimos in Paulo notarunt veteres patres, ut in verbo *περπεροθεστυ*, quo utitur, proprio Cilicum Dialecti. In Syria & Aegypto longe plurimos ex his Hellenistis Iudæis, si ulli fuere, vitam agitasse, certo certius est. Atqui Dialectus, qua Græci Syri & Alexandrini utebantur, diversa ab aliis Græciæ Dialectis, eamque veteres Critici sæpe nominatim improbant, damnantque etiam in scriptis idoneorum auctorum. Huius Dialecti proprium, *μηνε* in principio loquutionum ponere, quam Græci alii interferunt. *Εὐχήμεων* pro divite ponunt, quod aliud significat Græcis. *Παρεμβολῶ* id vocant quod Græce est *πρατόπεδον*. *Ἀδολεγεῖν* pro Exercere & meditari; quod Atticis & Græcis communiter garrere est, & blatterare. Multa alia habent Dialecti suæ idiomata, Criticis antiquis notata ac reprehensa, ut vitiosa, & à puritate Græci sermonis, hoc est, *ἑλληνισμῶ* aliena, & *ἑκφυλα*. An igitur dicendum, Hellenisticam Syrorum & Alexandrinorum Hellenistarum, eandem fuisse cum Hellenistica Cilicum, Cretenfium, Atticorum, Cypriorum, Lacorum, Siculorum, & Asiaticorum omnium Iudæorum qui Hellenistice loquebantur?

Sece-

Secedamus nunc in Orientis partes illas, in quibus nativa non fuit Græca sermocinatio, sed extranea, & *Ἰδακτῆ*. An earum regionum omnium Iudæi Hellenistæ eandem usitatam habuerunt Hellenisticam, cum Græcis naturalibus Iudæis, hoc est, in Græcia natis, & cum aliarum provinciarum Orientalium, quæ naturaliter Græce non loquuntur, Hellenistis? Exempli gratia, in Armenia genitus Iudæus si Græcam linguam didicerit, an similem Hellenisticam effabitur ei qui in Perside natus educatusque fuerit, & in medio Græciæ? Indus Iudæus non aliam Hellenisticam proloquetur quam Aethiops, nec iste quam Tartaricus, aut Sarmaticus. Nam & Diaspora etiam se extendit in illas regiones, & Sericam quoque pervasit. Nunc videamus, quod sit idioma proprium linguæ vel Dialecti Hellenisticæ, quo proprie & specificè discerni ac discriminari meretur ab aliis Græciæ Dialectis. Sic enim facile fuerit scire, an per omnes quas commemoravimus gentes, & alias plures, quas non nominavimus, eandem notam, eundem Characterem, & eandem ideam prætulerit Hellenistica. Syriacis & Ebraicis interstincti Græcæ orationi eam Dialectum constituunt, & ab aliis diversam faciunt. Proprie ergo talis

K 5

Dia-

Dialectus, si Dialectus est, conveniet Iudæo Ebraice gnaro & Græce. Si enim Ebraice aut Syriace nesciverit, quomodo Ebraifimos aut Syriafimos inter loquendum aut scribendum interferet? Non gentis itaque alicuius certa hæc Dialectus fuerit, sed omnium Iudæorū Ebraice pariter & Græce loquentiū, inter gentes tam Orientales quā Occidentales dispersorū. Duas has linguas noverit oportet qui Hellenisticam fari velit, Græcam & Ebraicam. Qui altera carebit, Hellenisticam nullam dabit. Romanus Iudæus Græce ignarus non erit Hellenista. Armenius pariter Iudæus, quamvis Ebraice sciat, si Græce nesciat, ab Hellenistica alienus. Idem de Persa Iudæo, Arabe, Aethiope, & cuiuslibet alterius gentis pronuntiandum fuerit. At Hellenista hic, qualem definiunt, Græce mixtim & Ebraice loquens, hoc est, partim *Ἑλληνίζων*, partim *Ἑβραϊζων*, non erit intelligendus Græcis pure *Ἑλληνίζων*, sed Græcissantibus tantū, non etiam Ebraizantibus. Paucorum igitur, immo paucissimorum hæc fuerit dialectus, nempe eorum qui mediocriter Græce & Ebraice periti fuerint. In utraque enim lingua excellenter docti, cum Græcanice scribent, aut loquentur, impermixta ea puraque loquela utentur, & Ebraifimos nullos

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 155
nullos admiscebunt. Quid enim opus Iudæo Græca eximie docto, cum Græcos alloquitur, miscere Ebraica Græcis, quæ ille, qui cum loquitur, non sit intellecturus? Rursus si hic adprime Græcæ linguæ intelgens Iudæus, sermocinandum habeat cum altero Iudæo sermonis Græci mediocriter perito, ne quidem tunc loquutionem suam Ebraifimis variare necesse habeat. Ebraice enim eloquetur quæ ille Græce non intelligit, & si quid Ebraice parum assequatur, id enuntiabit Græce. Sic intra paucos redigetur hæc Hellenistica, & rarissimi usus fuisse facile est ostendere, si alicuius fuit. Quod autem quidam ex Hellenisticariis statuunt, tam latos fines habuisse hanc linguam, ut vulgo omnes qui in Oriente Græce loqui vellent, istam dialectum usurparint, res videtur delirio simillima. Armenius scilicet qui Græce didicerit & Ebraice ignarus sit, utetur Hellenistica, Ebraifimos redolente, aut intelliget ea colluvia loquelæ utentem? Si perfecte linguam Græcam edoctus sit hic Armenius, Græce loqui volens, id optime pureque faciet, & nullos admiscebit Armenifimos. Ita Persa, ita Parthus, ita Medus, & Aethiops, perfectam & exactam Græcæ linguæ notitiam consequuti, eodem Græcismo omnes utentur, sincero, & exacto.

acto. Cum Græcis ipsis eo sermone poterunt contendere, & ab omnibus Græcis facillime poterunt intelligi. Sic Phavorinus Gallus, sic Aelianus Romanus, Ἐλλωτίζειν didicerunt, ut nulli Græci essent Ἐλλωτίζεσθαι. Sic Iosephus & Philo Iudæi non minus in Ἐλλωτισμῶν perfecti fuerunt, quam quilibet Græciæ indigena. Immo & multos indigenas superarunt. Sin autem Armenius ille, Persa ille, Aethiops ille, Syrus ille, Romanus, Gallus, mediocrem Græcismi cognitionem perceperint, si exprimere sensa animi ex lingua, quam minus perfecte norunt, conabuntur, tum deficiente copia verborum & phrasium ex ea lingua quam non bene sciunt, supplebunt ex ea quam melius tenent. Ita Armenius Græcæ eloquutioni admiscebit gentis suæ idiomata, Persa Græco sermoni interferet Persicas loquutiones. Syrus Syriasmos interponet. Ebraeus Ebraïsmis temperabit Græca, cum inopia omnia Græcæ enuntiandi se laborare senerit. Ita alia futura est Hellenistica Armenii, alia Aethiopsis, alia Arabis, alia Romani, alia Syri & Ebraï. Ubi igitur illa Hellenistica Ebraïsmis & Syriasmis variegata, per totum Orientem latissimo usu diffusa, & quam omnes Orientales Græcæ loqui studentes usurparunt? Pro tertia causa

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 157
sa allegat Nobilissimorum doctissimus, cur Iudæi in Græcam linguam transfulerint loquutiones Ebrææ, sibi olim vernaculæ. Quod mihi admodum facetum visum est, nolo enim ridiculum dicere. *Plausibilis*, inquit, *admodum est illustrissimi Scaligeri sententia, in quadam ad Seguinum Epistola, Alexandrinos Iudæos, reliquosque qui in Aegypto vivebant, à Ptolemæis coactos fuisse contractus suos Græcè concipere, omniaque negotia sua eius linguæ admiculo peragere.* Nihil veto sane, quin sit plausibilis hæc sententia, quam & veram esse ultro confiteor. Sed quid hoc ad Hellenisticam? Multo minus inter causas sit referenda, cur Iudæi Biblia in Græcum sermonem convertere voluerint. Si ex causis pluribus quas habuerunt versionis illius parandæ hæc una fuit, solos Alexandrinos Iudæos respicit, non reliquos ubique terrarum inter gentes dispersos. Si Ptolemæi Alexandrinos Iudæos iussere contractus suos Græcè concipere, numquid & scripturam sanctam Græcè translata in Synagogis suis legere eos voluerunt? Hoc non dixit Scaliger, nec verum est. Quid igitur pro Hellenistica facit illud Edictum Ptolemæorum? Magna sane cum ratione illi reges Aegyptii, cum Alexandria Iudæis esset differtissima, caverunt, ne alia lingua quam Græ-

Græca, quæ in ea urbe communissima fuit, Iudæi contractus suos & alia negotia peragerent. Cum enim supra cæteras gentes callidi & versuti sint in contrahendo & negotiando, noluit eos alio sermone sua *Συναλλάγματα* concipere quam qui vulgo ab omnibus in ea magna civitate intelligeretur, ut sic eis præcideret ansam decipienda & circumveniendi illos cum quibus contraherent, per clausulas verborum ambiguum, & lingua peregrina minusque civibus suis cognita conceptas. Nunc vide quam recta sit hæc ratiocinatio summi virorum, & sæculi sui phœnicis. Iudæi ideo verterunt in linguam Græcam scripturas Ebraicas, quia Ptolemæi sanxerunt, ut Iudæi Alexandrini, & reliqui in Aegypto viventes, contractus suos Græce conciperent. Etiam si non id edicto sanxissent Ptolemæi, an aliter cum Græcis contrahentes illius loci Iudæi res suas & negotia explicare potuerunt quam Græce? Græce cum Græcis contraherent, & negotiationes suas expediebant Iudæi: ergo & in Synagoga Græce legere debuerunt, cui nulli Græci intererant? Præterea Ebraice veterunt Iudæos contrahere Ptolemæi. Ergo & Hellenistice. Nam in Hellenistica cum sint Ebraismi, haud multum abest, ab Ebraica,

braica, necerat Græcis intellecta. Probabilem tamen hanc coniecturam de causa tertia affirmare audet Hellenistica magnus pater, sed quia forte aliquis ita factus, ut Salmasius, non eam recepturus est, iubet nos contentos esse duabus prioribus, quas præstat abunde satisfacturas candidis censoribus. Non me pœniteat esse ex nigris. Nam candidos istos nihil moror, si tam stulti futuri sunt, ut recipiant rationes tam nihili. Non magis duæ priores mihi satisfaciunt, quam hæc tertia omnium ineptissima. Cum ergo, inquit, obreperet oblivio exulibus Iudæis patrii idiomatis, Græcam linguam, ut communioem & inter plerasque gentes usitatam, non tantum excolere, sed etiam familiarissimam sibi reddere instituerunt. De lingua Græca hæc dicuntur, at de Hellenistica quæstio vertitur. Iudæi exules Græcam linguam, ut communioem & inter plerasque gentes usitatam excolere instituerunt. Quid? An communior lingua Græca Iudæis in Babylonia fuit quam Babylonica? Syria quam Syriaca? Arabia quam Arabica? Armenia quam Armeniaca? Parthia quam Parthica? Si de Hellenica, vel Græca agitur, fateor fuisse maximi usus tunc temporis inter plerasque gentes. Si de Hellenistica sermo sit, paucissimis fuerit usitata, & nullius ferme utilita-

litatis, Græcis propter Ebraicas phrasas parum intelligenda, Ebrais Græce nescientibus propter Græca verba, ut & Græce & Ebraice utcunq; intelligentibus, inutilis, & superflua. Præterea Iudæis exulibus & patrii idiomatis oblitis propter idiotismos Ebraicos etiam incognita. Qui enim potuerit, quibus obreperat oblivio patriæ linguæ, talem linguam comminisci quæ plena esset idiotismorum Ebraicorum? *Inquam cum postea etiam Biblia traducta essent, sive Ptolemæi Philadelphi auspiciis, sive ab iis qui præsentis necessitatis rationem habebant, ut alii cum illustrissimo Scaligero existimant, nexu mancipioque suam fecerunt, ac peculiarem Ἐλλωσιῶν sectam.* Quæ sit ista Hellenistarum secta, prorsus ignoro. Mihi quippe nova est, atque incognita. Falsum & illud, Scaligerum existimasse, translata Græce Biblia ab his esse qui præsentis necessitatis rationem habebant, id est, qui versionem eam instituerunt, propter ignorantiam inter Iudæos Ebraici sermonis, ut nimirum Græce scriptura iis legeretur, qui Ebraice non intelligebant. Hæc sententia est virorum in Hellenisticis summi, ter & amplius in hoc opere repetita, Iudæos nempe, quia molestum erat Ebraica nescientibus Græce interpretari, substituisse in locum Ebraicorum

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 161
rum Græca Biblia, quia melius intelligebant, ut dicitur infra Sect. IV. pag. XXI I. Debuerunt ergo Syriaca substituere pro Ebraicis, Syriacæ tantum intelligentibus, & Arabica Arabice gnaris, Persicaque item Persice scientibus. Quot putamus enim Iudæos Syriacæ, Persicæ, Arabicæ, scisse, qui Græce prorsus ignari essent? Et cum lingua Græca ab aliquot retro sæculis perierit, cur non pro Bibliis Græcis subrogarunt conversa in alias linguas communiter usitatas, postquam intelligi Græca desierunt? *Inquam, id est, Græcam, inquit, cum postea traducta essent Biblia.* At in Hellenisticam à Græca distinctam translata volunt fuisse Biblia, non in Græcam. Cur igitur nunc, *in Græcam traducta dicunt? Nexu mancipioque suam fecerunt, ac constituerunt peculiarem Ἐλλωσιῶν sectam.* Post traducta ergo in Græcum Biblia, exorta demum est ista Hellenistarum secta, & Hellenistica linguæ dialectus? Primi itaque illius versionis Græcæ editores, auctores etiam ac fundatores Hellenisticæ linguæ? Qua pote hoc fieri, ut Græca lingua, in quam versa ferunt Biblia, Hellenisticam linguam plane à Græca diversam produxerit? Ut Græce & Ebraice ad perfectionem usque docti, quales fuere à quibus in Græcum translata est scriptura sancta,

L aucto-

auctores extiterunt sectæ Hellenistarum, Ebraice pariter & Græce non ita peritorum, saltem Græce perfectius quam Ebraice intelligentium? Post tot miracula, quæ ridemus tam miseris modis edita, sic subicit princeps eruditorum sui sæculi: *Ne quis ergo existimet, Ἑλληνιστῶν novam esse gentem apud Hellenisticæ linguæ patronos.* Sane iam vetustam esse nunquam credidi, sed neque gentem esse scivi. Hoc quippe argumento Hellenisticam, cum Salmasio dialectum negarim, quia nulla gens reperitur hoc nomine, & nulla dialectus fingi potest sine gente. Nunc ab his docemur, non solum gentem fuisse, sed etiam antiquam. Atqui paulo ante *sectam* appellabant, non *gentem*. Nusquam autem mihi lectum est, sectarum proprias fuisse dialectos. Dogmatibus sectæ differunt, non linguis. Hæc secta non dogmate differt à reliquis Iudæis, sed lingua. Sic multas nobis condet Iudæorum sectas. Nam Germanice scientes, sectam ædificabunt Germanistarum Iudæorum, Romane Romanistarum, Persice Persistarum, ut Ἑλληνιστῶν docti Iudæi *Hellenistarum*. Hac obiectione Salmasius in præfatione, iam eluserat opinionem Nobilissimi Hellenistarum patroni de Hellenistis Iudæis, qui non viderentur maiori iure sic appellandi, quam

Ἑλληνιστῶν qui Latine scirent, aut Περσιστῶν qui Persice. Respondet hoc loco Trisnegitius Heinsius, *Hellenistas vocari non tantum quia Græce perfectius quam Ebraice sciebant, sed maxime quia Græca lingua, redolente Ebraico-Syriafmos, in Synagogis suis utebantur.* Hoc iam à se probatum fuisse ait in prima Sectione. Mihi nec probum hoc videtur, nec approbatur. Et si in eo statu essem, ut plus ridendum haberem quam dolendum, buccas utique diffuerem cachinnando. Quid hic audio, ô Hellenisticarie? Hellenistæ non vocantur ab intellectu linguæ Græcæ, sed quod utebantur lingua redolente Ebraifmos & Syriafmos? Ἑλληνιστῶν eos legisse Biblia in Synagogis, supra in prima Sectione dicebas. Ergo Ἑλληνιστῶν, non est Græce, sed lingua quæ redolet Ebraifmos & Syriafmos? Ergo Ἑλληνιστῶν non erit Græce loqui, sed lingua redolente Ebraico-Syriafmos, vel Syriaco-Ebraifmos? Cum inter virtutes Græcæ orationis ponunt Rhetores Græci Ἑλληνισμὸν, is Ἑλληνισμὸς debet accipi de Syriaco-Ebraifmo? Confirmat hæc exemplo valde idoneo & apposito. Sic, inquit, *hodie non iniuria quis Pontificios, qui in sacris suis per totam Pontificis ditionem Latina lingua utuntur, cui plurima sunt admixta, quæ pro suis nō agnoscerent antiqui Latina linguæ au-*

ctores, *Latinistas* vocaverit: quamvis alii ex iis Galli, alii Hispani, alii Itali aut Belgæ sint. Non iniuria, inquis, ita quis vocaverit. Omitte ista: dic potius, quis ita vocaverit. Tum ego tibi dixero, nulla ratione sic posse vocari. Nec iniuria quis inscitum, & Græce Latineque pariter imperitum, vocaverit illum, qui sic usurparet hoc vocabulum *Latinista*. Nec Græcus sermo nec Latinus, hanc significationem nominis ita facti patitur, ut malum Latinitatis auctorem notet, & qui Latinis alia admisceat quæ pro Latinis non sint agnoscenda. Iuxta hanc notionem, *Atticista* Græce dictus esset non is qui Attice loquentem æmulabatur, imitarique eorum loquutionem, & exprimere studebat, sed qui Atticæ orationi Dorismos, Ionismos, Aeolismos, immo etiam si forte Ebraico-Syriasmos, & Latinismos infereret. Hac ratione etiam Ελληνιστής cum pro religionis sectatore ponitur, non is foret dicendus qui Græcorum superstitionem amplexus est, sed ille etiam qui ex variis religionibus cinnum faceret, componeretque ex diversis Θεσηπειῶν cærimoniis peculiarem aliquem numinis cultum, qui aliquid haberet ex Ελληνισμῶ, aliquid ex Ιουδαϊσμῶ, aliquid etiam Muhammedismo. Tale propositum habent qui hodie conantur religiones concilia-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 165
ciliare, & ex Calvinismo & Papismo unam facere. Sed cur nobis hic allegas pontificios, in sacris suis Latina lingua utentes vix Latina, quos ideo posse *Latinistas* appellari hariolaris? Nonne potius debuisti Latinam Bibliorum versionem citare, ut eam nobis probares *Latinisticam* esse vocandam, ut Hellenistica dicebatur illa ᾧ LXXI I interpretum? Quid enim similis? Hellenistica vocatur versio Græca quæ Ebraismos habet. Ergo eadem omnino ratione parique iure *Latinistica* versio dicenda est quæ Latina cum sit, Ebraismos omnes quos habet Græca, expressit. Ad eundem modum Pentateuchi Arabica versio Erpenii quæ latum unguem non recessit ab Ebraica, sed omnes eius idiotismos Arabice reddidit, non Arabica nuncupanda, sed *Arabistica*. Ergo & *Arabista* eius auctores appellandi. Quid si & illi Arabicæ linguæ summopere periti fuerunt, sed ita vertere maluerunt? Hieronymus qui in sua versione retinuit multos Ebraismos, quin Latine doctissimus fuerit, nemo dubitat. Is tamen *Latinista* iure meritoque debeat appellari, qui huiusmodi versionem procuderit, Latinis verbis constantem, sed Ebraismis refertam. Quo nomine appellitandas censēbit Gallicam vel Italicam versiones, quæ Ebraismos re-

tinuerunt? Certe *Italisticam* hanc, *Gallicisticam* illam. Quis porro nisi imperitus aut Hellenisticarius negare queat, *λαλιν/ζειν* esse Latine loqui, ut *ῥωμολί/ζειν* Romane, & *ἑλ/λωί/ζειν*, Græce? Qui Latinis inter loquendum barbara admiscet, nonne Latini dicunt eum non Latine loqui, & *λαπνί/ζειν*? Sic nos vulgo eos, qui vitia committunt in Gallico sermone usurpando, Gallice loqui negamus. Adverbium illud *Latine* si quis Græce vellet reddere, num aliter diceret quam *λαλινί/σι*? Ergo & *λαπνισί/σις*, is est, qui Latine recte loquitur, ut *ἑλ/λωισί/σις*, qui *ἑλ/λωισί/σις*, id est, Græce. Salmasius dixerat, quem admodum non dicitur nunc absolute Lusitanus, aut Hispanus, pro Iudæo Lusitano aut Hispano, ita olim Iudæum in Græcia natum, & Græco sermone utentem, non simpliciter appellandum fore *ἑλ/λωισί/σιν*, sed *Ἰσδαίων ἑλ/λωισί/σιν*. Hoc nihil ad rem facere, respondet Doctorum Hyperalpha. Immo multum facit. Qui id non videt, aut cæcus est, ut Talpa, aut videre non vult, ut Dominus Heinsius. Ratio hæc illius est: *vocem ἑλ/λωισί/σιν esse vocem propriam & peculiarem, & distinctam à voce ἑλ/λω, quamvis & illa nonnunquam notet.* Non hæc cohærent, sed ratione, quam præferunt, carent. Vox *ἑλ/λωισί/σις* peculiaris est ac propria, & ab

ἑλ/λω

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 167
ἑλ/λω distincta, & tamen idem interdum notat quod *ἑλ/λω*. Ergo non est peculiaris nec propria. Addit: *Significat que Iudæum qui Græce tum scit, tum sacra sua peragit.* An nisi & sua sacra peragat Græce non erit *ἑλ/λωισί/σις*? Si Græce tantum sciat, non etiam in Synagoga Græca scriptura utatur, ab Hellenistæ appellatione censëbitur alienus? Hoc Hellenisticario probandum, non sumendum. *Αὐτὸς ἔφα* hic locum non habet. Vox *ἑλ/λωισί/σις* cum pro sermone accipitur generalis est, de omni *ἑλ/λωισί/σιν*, hoc est, Græce loquente, qui modo Græce non sit originis. Et sic distinguitur à voce *ἑλ/λω* quæ omnem ex Græcia oriundum designat, quamvis si forte patrii sermonis oblitus sit, ut multis olim contigit infantibus in Persida transportatis aut Romam. At cum hæc vox pro Religione sumitur, generalior est, & omnem omnino, qui Græce & gentilis superstitionis affectator est, significat. Tum ab *ἑλ/λω*, cum eandem significationem gentilis habet, non distinguitur. Subiicit Aleph Ebraice doctorum, ad vocem *ἑλ/λωισί/σις*, nequaquam opus esse addere *Ἰσδαίων*, quia omnis qui in Novo Testamento vocatur Hellenista, Iudæus origine est. Hoc iterum sumis, non probas. Probabilior quippe longe Salmasii sententia est, censentis, omnem profely-

elytum Ελληνιστήν esse, id est, Græce loquentē, aut ἑκ τῶ Προσηλύτων Ελληνιστῶν ὀνόματι eo nomine designari. Nā fuisse profelytos in illo Hellenistarum numero, non licet Hellenisticariis negare, cum in septem Hellenisticis diaconis unus profelytus, teste Luca, fuerit ex Antiochia, ut iam supra docuimus. Subiungit summorum summus virorum, Sic non esse opus addere voci Pharisei vocem Iudæi, quia omnino Phariseus Iudæus est. Hoc verum, sed nō similis res est in voce Ελληνιστής. Non enim dici potest omnem Ελληνιστήν esse Iudæum. Quinimmo interdum eum apud Græcos significat qui Iudæo contrarius est, nempe gentilem, & gentilium superstitionis sectatorem. Tunc à voce Ἰουδαίου æque distingui debet, ut Ελλην. Præterea omnem Iudæum Græce scientem quamvis non utatur Græcanica Bibliorum versione potest significare. Nam & generali notione omnis Ελληνιστῶν, Græco sermone utens, ea dictione Græcis notatur, ut Γαλατίας Ελληνιστῶν Philostrato, Σκυθίας Ελληνιστῶν Aeschini, Ἰνδοῦ Ελληνιστῶν eidem Philostrato. Cur non ergo & Ἰουδαίου Ελληνιστῶν, vel Ελληνιστής dicatur, quicumque Græco sermone uti potest? Quæ ratio ut Ελληνιστής in Evangelio denotet Iudæum Græce legentem scripturas, & non etiam eum qui potest

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 169
 test legere & intelligere? Quia, inquit, distinguitur ab Ebræo. Tanto magis Ελληνιστής pro Iudæo apud Lucam non est accipiendus. Multi enim Ebræi, & in Synagoga Ebraice scripturam legentes, Ελληνιστῶν, id est, Ελληνιστῶντες, sive Græce intelligentes & loquentes. Quid mali habet, aut alieni, à mente Euangelistæ, opinio Salmasii? Quid in illa est, quod non admodum probabile sit, & probari multis argumentis ac rationibus possit? Quin multi fuerint profelyti ex Ελληνιστῶν, hoc est, ex iis qui Græce sciebant, quamvis ex Græcia oriundi non essent, non potest dubitari. Omnes Syri & Alexandrini, id est, Græcomacedones, erant Ελληνιστῶν, Græca lingua utebantur, non erant oriundo Græci. Syria tota & Alexandria Aegypti huiusmodi Ελληνιστῶν Macedonibus aliisque à stirpe Græcis Alexandrum sequentis, sed Syriae & Aegypti colonis postea factis sub successoribus Alexandri, differta fuit. Eorum Græcorum nepotes non amplius pro Græcis habebantur, sed pro Ελληνιστῶν, & peculiarem Græcam dialectum habuere, quam Critici veteres interdum Μακεδονικῶν appellant, sæpe Ἀλεξανδρίων Διάλεκτον. Antiochia, Damascus, Cæsarea, Hierosolyma, & aliæ urbes Syriarum, his Ελληνιστῶν abundabant.

Magnusque eorum numerus ad Iudaicum sese applicabant & profelyti Iudaeorum fiebant. Ex huius porro generis profelytis multos etiam ad fidem Christianam sub Apostolis converfos ex Iudaismo fuisse, plusquam verisimile est, quia verum profus est. Et hi sunt omnino qui Ελληνισται vocantur apud Lucam, quos diversis locis, ut supra notatum est, cum ab Ebraeis, tum à Iudæis distinxit. Quos & profelytos fuisse, vel unus inter eos profelytus nominatim ex Antiochia memoratus abunde fidem fecerit. Nihil verat, etiam eorum, quos dixi, Ελληνιστων appellatione comprehendendi, si qui ex veris Græcis, quia hi quoque sermone Ελληνιστοντες, Christianæ religioni nomen dederunt.

Ad Sectionem IV.

Quærebat Salmasius, quando inter Iudaos Hellenistica lingua in usu esse cœperit, si quidem Iudæi fuere Hellenistæ. Id ex præcedenti Sectione haud obscure colligi posse, ait Hellenisticarius. Quod de ea re ibi dictum est, adeo mihi obscurum videtur, ut ne hic quidem repetitum clariusque explicatum intelligam. Scribit, ante versionem lxx. interpretum exules Iudaos magnam partem obli-

oblitos fuisse patrii idiomatis: postea cum eius loco in sacris uterentur Græca lingua, redolente idiotismos Ebraeos, securius illud excolere neglexisse, ita ut pauci admodum ex iis, qui εν παροισιας erant, Ebraice vel legere sciverint, ut observatum est ab Illustrissimo Scaligero. Hæc iam refutata superius, ut partim falsa, partim αὐτοματῶς, partim etiam ἀνισόρρηκτῶς. Nunc iterum iugulentur disertius. Ante versionem, inquit, Septuaginta interpretum oblitii erant Iudæi patrii idiomatis. Debuit notare præcise, quando, & quam longo tempore, ante versionem illam obrepserit oblivio patriæ linguæ exulibus Iudæis. Contrarium quippe certum est, reducibus ex captivitate Babylonica, linguæ patriæ, quam in captivitate dedidicerant, excoli cœptum studium, non solum iis qui in Iudæam reversi sunt, sed aliis etiam qui in Διαποροειν gentium relegati erant. Postea cum eius loco in sacris uterentur Græca lingua, redolente idiotismos Ebraeos, securius illud excolere cœperunt. Debuit & hic tempus exacte designare, quo in Synagogis uti cœperunt Græca lingua, redolente Ebraicos idiotismos. An illud postea de tempore intelligendum est, quod fuit post versionem septuaginta interpretum? Ita sane videtur. Hæc enim in ea oratione, relativa sunt. Ante versionem septua-

septuaginta obliti erant patrii sermonis exules Iudæi, id est, in Diaspora viventes, postea cum uterentur in sacris lingua Græca, redolente Ebraismo, securius adhuc, id est, ut interpretor, negligentius sermonem patrium excoluerunt. Tenemus igitur iam tempus, ex quo Iudæi, dispersi inter gentes, uti cœperunt lingua Græca Ebraizante, post versionem scilicet septuaginta interpretum. Sic ergo manet inconcussum dilemma Salmasii, quod pro Stramineo habet vir fortasse sæneus. Sed malo à convitio temperare, & rem ipsam dicere. Ita Salmasius argumentabatur totidem verbis: *Sane antequam essent versa Biblia, si tales Iudæi extiterunt, scripturas nullas habuere quas in sacris legerent. Si non extiterunt, non est probabile eos demum exortos esset postquam versio Bibliorum exiit.* Quod hic Salmasius dicit, nonne idem est, quod in verbis superius alatis, disertissime scripsit Hellenisticarius, Iudæos nimirum exules post versionem septuaginta interpretum, cum Ebræi idiomatis loco uterentur Græca lingua, redolente idiotismos Ebræos, securius patrium idioma excoluisse? Nonne luce Meridiana liquidius ex his colligitur, antequam versa essent Græce Biblia à septuaginta interpretibus, Iudæos exules non usos fuisse Græca lingua

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 173
lingua loco Ebraicę in suis sacris? Et tamen cum hæc ita sint, sæculi Phœnix facile responderi posse ait ad dilemma Salmasii supra propositum. Quomodo respondet? *Rationem quod ante LXX senum interpretationem Iudæi Εἰδλωριστῶν in rerum natura non potuerint esse, prorsus esse stramineam.* Stercora hæc esse & putida, & bonæ rationis inania, secumque pugnancia, nisi ostendo, non renuo pro stramento, & si quid vilius est, haberi quæ dixero. Nescire quid dicat Hellenisticarium, nec sentire cum sibi ipsi contradicit, iam planum faciam. In prima Sectione Εἰδλωριστῶν definivit, *gente ac domo Iudæos, qui legebant in Synagogis Εἰδλωριστῶν, quos propterea Ebræis opponi dixit, qui tum Ebraicę sciebant, tum in Synagogis suis Ebraica lingua utebantur.* Ita scribit pag. VI. primæ Sectionis. Eiusdem Sectionis pag. VIII. hos ipsos Hellenistas origine luços fuisse, Græcescivisse, & Græcanica Bibliorum versione usos esse narrat. Ut sciamus autem, Græcanicam illam versionem de interpretatione ᾗ LXX eum intellexisse, id disertè explicat pag. XI. eiusdem Sectionis, his verbis: *Hoc vero nobis sufficit, Εἰδλωριστῶν Græcescivisse, & Græca LXX senum interpretatione in Synagogis suis usos fuisse.* Hellenistæ ergo ex hac Hellenisticarii definitione proprie dicti

dicti sunt, qui septuaginta interpretum versione in suis Synagogis utebantur. Quid igitur ex eo concludi potest, nisi hoc, *Hellenistas* nempe nullos fuisse antequam versio illa prodisset? An non id necessario consequitur? Ebræos etiam apud Lucam idcirco ab Hellenistis distingui docuit, quia Ebræi Ebraice scripturas legerant in suis Synagogis, Hellenistæ vero uterentur Græcanica versione septuaginta interpretum. Ergo ante illam versionem nullum fuit discrimen Ebræorum & Hellenistarum, cum omnes Ebræi essent, quia omnes Ebraice scripturam in Synagogis legerent, nulli Græcanice, ac proinde nulli tunc extarent aut cognoscerentur Hellenistæ? Si straminea est hæc ratio Salmasii, ex eodem stramine texta est oratio Hellenisticarii, qui prorsus idem asserit, sed verbis aliis. Quid enim aliud sonant quod dixit, post versionem LXX interpretum exules Iudæos loco Ebraicæ, lingua Græca usos esse, id est, Hellenistas esse cœpisse, & patrium idioma securius excoluisse? Explicatius hoc idem paulo post scribit his verbis: *Ante versionem* τῆς LXX ὡς ἴσθαι Ἰουδαίαι ἐν τῇ Διασπορῇ τῶν Βιβλίων Εβραϊσῶν & ἰερῶν τῶν Διασπορῶν: quod quia perquam molestum erat, Græca Biblia, quæ melius intelligebant, pro Ebræis substitue-
runt.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 175
runt. Græca illa Biblia sunt Græce versa à septuaginta interpretibus. Ex quibus necesse est concludere, post illam versionem & usum eius in Synagogis receptum, *Hellenistarum* demum nomen exortum esse, quod ante non fuerat, cum omnes Ebræi audirent, quia Ebraico solo textu omnes uterentur. Rem ipsam quoque cum nomine, hoc est, linguam Hellenicam inde cœpisse, id est, à versione septuaginta originem duxisse, vel ipso teste Hellenisticario evincam, ipsumque convincam. Nam clare scripsit, *Postea*, id est, post illam versionem, Græca lingua usos esse Iudæos, redolente idiotismos Ebræos. Hæc lingua est Hellenistica, lingua nempe Græca, flagrans vel redolens idiotismos Ebræos. Tam boni odoris linguam fuisse nullam, antequam extaret translatio septuaginta seniorum, auctoritate tanti viri probari potest. Sic & Hellenistarum & Hellenisticæ linguæ eadem origo est ac principium, ex illa versione. Verissimum itaque primum membrum Dilemnatis Salmasiani, Si tales Iudæi, id est, Hellenistæ qui dicerentur, extiterunt antequam essent versa Biblia, scripturas quas legerant in Synagogis habuere nullas. Quid contra potest opponi? An tales non fuisse? Inde ergo concludetur, exortos demum

mum tales esse post versionem ꝛ septuaginta. Et, hoc est, quod hic clare scripsit Hellenisticarius in verbis superius citatis. Videtur tamen idem contrarium adstruere ubi destruere conatur dilemmatis Salmasiani priorem partem, & rationem eius stramineam esse pronuntiat, qua ille probare vult, ante LXX seniorum interpretationem non potuisse esse in rerum natura Iudæos Hellenistas. Eam rationem ut prosternat, & vice straminis conculcet, ita infert. *Eodem enim modo, inquit, liceat mihi concludere, modernos pontificios nulla Biblia aut Rosaria habere, quia illa quæ in conventiculis suis legunt, omnia Latina sunt, quæ ne decimus quidem è vulgo intelligit.* Stramen ipsum sim, non stramineus tantum, si ullam in his consequentiam perspicio, aut aliquid simile argumentationi Salmasii. Cui liceat ullo modo concludere, pontificios hodiernos nulla Biblia, Rosaria, aut Breviaria habere, quæ habentur, tenentur, leguntur? At de his quæ non apparent, non extant, an extiterint, incertum est. Immo quæ certioribus argumentis probari possunt nõ fuisse, quam fuisse, quis non ita concluderit, ut Salmasius, ea omnino non extitisse? Adeo autem firma certa que eius ratiocinatio, ut cogatur nolit velit, quavis imprudens & cæcus,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 177
cus, in eandem conclusionem descendere, an decidere, Hellenisticarius. Sic enim post illa verba, quibus infirmare aut ludificari conatus est Salmasii conclusionem, statim adiicit: *Ante versionem ꝛ septuaginta usi sunt Iudæi ἐν τῇ Διασωσῆ Biblii Ebrais & interpretatione ꝛ γεγραμμένων: Quod quia perquam molestum erat, Græca Biblia, quæ melius intelligebant, substituerunt.* Ergo priusquam substituisent Græca ista Biblia ex septuaginta interpretum versione, nullam aliam habuere Græcanicam versionem, Hellenistica lingua Ebraismum redolente conceptam. Nulli etiam fuere Hellenistæ qui ea uterentur, ac proinde nulla Hellenistica lingua. Certum est autem, stylum quo Rosaria & Breviaria conscripta sunt, non à Breviariis aut Rosariis originem ducere. Monachi, longe ante quam Breviaria extarent aut Rosaria, eo stylo usi sunt. Multos libros eo sermone conscriptos fuisse liquet, ex corrupta infimi ævi Latinitate, & Latina Bibliorum interpretatione haud minus vitiosa, formato. Non enim Latinior est versio Romana scripturæ sacræ, quam ἐλαλιωμένη est Græca eorundem Bibliorum translatio. Nec ergo mirum, si patres Christiani, & Monachi qui Latine scripserunt, cum impuram versionem scripturæ noctur-

M na

na diurnaue manu versarent, stylum inde contraxerunt minus Romanum & βαρβαρικόν. Eadem ratio fecit, ut Hellenistę, non ex Iudęis, sed ex Gręcissantibus profelytis, qui toti erant in Bibliorum Gręcantica versione, quam assidue terebant, tincturam inde adfricarent dictioni suę minus puram, sed Syriasmos & Ebraismos, quibus illa versio scateret, redolentem. Ceterum quemadmodum ante versionem Bibliorum Latinam, stylus ille Biblicus in Breviaria & Rosaria, aliaque Monachorum scripta transit, & ex assidua scripturę ita Latine versę lectitatione & meditatione nulla talis Latinitas exitit, ita & ante Bibliorum Gręcanicam traductionem nullum eiusmodi scribendi loquendive Gręcum Characterem liquet fuisse. Merito ergo Salmasius, quia tales Iudęi Hellenistę ante versionem ¶ septuaginta non extitissent, posteriorem dilemmatis partem concludebat, *non esse probabile, eos demum exortos esse, postquam versio Bibliorum exit.* Quod de Hellenistis Iudęis intelligi par est, non de profelytis vel Apopofelytis Gręcissantibus. Nam eos emeruisse præcipue post versionem Bibliorum Gręcanicam ab interpretibus septuaginta curatam, verisimile est. Ex occasione enim eius versionis religio-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 179
ligionem Iudęorum maxime innotuisse Gręcis, & Gręcissantibus Syris & Alexandrinis Aegyptiis, constat. Qui curiositate adducti, ut mos est humani ingenii, quia iam patebant arcana illius *ἑρμηνείας*, facilius isti sectę se dediderunt, ubi facilius, quid contineret boni, intelligere cęperunt. Non quod præfractę negitem, ante versionem ¶ LXX. neminem ex Gręcis vel Gręcissantibus per profelytismum Iudaicam religionem capessisse, sed si qui adgregabantur tum in Iudęorum cętus, cum propriã Synagogam non haberent, nec privam lectionem scripturę, una cum Ebręis Iudęis congregabantur, eamdem audituri Ebraice legendam scripturam. Nec Hellenistarum nomine cogniti tum fuere, qui postea distincti sunt, & Ebręis & reliquis profelytis Gręcę nescientibus. Certe fatendum est, ante versionem ¶ LXX, admodum raros extitisse qua Gręcicos qua Gręcissantes, nisi Ebraice etiam scirent, qui Iudaismum amplecterentur. Ex Iudęis vero originariis non est credibile quemquam uti voluisse Gręcanicam versione interpretum septuaginta, cum tot per annos ex quo reduces facti sunt, usque ad versionem Bibliorum de ulla translatione Gręcantica non cogitarent, sed semper perstiterint in lectione Ebrai-

braica scripturæ, quamvis plerique ex his Ebraice nescirent. Valet ergo valituraque est, apud omnes sanioris & æquioris iudicii homines, argumentatio Salmasii, quam his verbis proposuit. *Cum hodieque Iudei per omnes orbis partes etiam extremas dispersi linguam suam custodiant, & Biblia Ebraica legant intelligentque, an cuiquam verisimile videri queat, eo tempore, idque in Iudæa, & Syria, fuisse Iudeos, qui patriam linguam nescirent, & Biblia legere peregrino sermone reddita cogerentur?* Contra hæc invalidum telum dirigit Colossus eruditiorum, non perventurum quo mittitur. Nec rem tangit, nec virum. *Status, inquit, controversia non debet mutari. Non enim tam est quæstio de Iudeis in Iudæa & Syria viventibus, quam de iis qui extra utramque regionem ἐν παροικίᾳ erant. Quid si Salmasio libuit hunc quæstionis statum facere de Iudæis in Syria incolentibus? an alio, illum vocabis? An mutavit quæstionis statum qui non alium movit? Non sane quem voluit, fecit Salmasius, sed ex re sumpsit. Quæstio quippe maxime est de Hellenistis Hierosolymitanis. Ibi Ecclesiæ Christi prima iacta sunt fundamenta, ex Ebræis & Hellenistis composita. Hierosolymis accidit ille γογγυσμός Hellenistarum contra Ebræos. Ibidem delecti sunt è numero Hellenistarum septem*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 181
ptem diaconi. Qui omnes Syri fuere, vel Iudææ originarii, vel Antiochiæ. Nam unus ex his Antiochenus profelytus à Luca nominatur. Quæcunque ergo de exilibus Iudæis dixit Hellenisticarius, in hos Hellenistas non conveniunt, qui non fuere exules, sed Iudææ aut Syriæ originarii. Non præcise tamen negat virorum ingeniosissimus, quæstionem esse de his Iudæis, sed non tam de his quæri ait quam de exilibus. Ergo de illis quoque agitur, quamvis de his magis. Ego vero repono suas voces Hellenisticario, & dico, non debere ab eo controversiæ statum mutari. Non enim tam esse quæstionem de iis Iudæis qui extra Iudæam & Syriam in Diaspora erant, quam de iis qui in his duabus regionibus degebant. De his ergo Salmasius dixit, minus sibi videri, eo tempore in Iudæa & Syria extitisse Iudæos qui Ebraice legere nescierint. Id enim esse falsissimum, arguit quod de Paulo scripsit Lucas in Actis, verba eum fecisse ad populum Ἐβραίων Ἰεροσολύμων. Nihil aliud tora hac Sectione deblaterat Sophia Hellenisticæ Medulla, quam, *paucos admodum ex Iudæis, qui ἐν παροικίᾳ erant, Ebraice vel legere scivisse. Item, multos ex his ignaros pene per omnia patrii idiomatis extitisse. Item, Aquis censoribus perquam verisimile videri,*

deri, Iudæis illis obrepfisse oblivionem patrii idiomatis, & indignisse aliquo Bibliorum interprete. Idque exemplo se probasse eorum qui redierant ex captivitate Babylonica. Quasi in eadem ignorantia suæ linguæ perstiterint reduces facti, quam erant in captivitate passii. Quare evanescit, inquit, illud Salmasii, An cuiquam verisimile videtur? Immo non evanescit, nam de iis id ab eo dictum, quos & ipse fateris non venisse in oblivionem patrii idiomatis. De Iudæis nimirum Syriæ, & Iudææ, ex quibus paucos admodum extitisse qui vel scirent Ebraice legere, mirum Salmasio, nec verisimile visum est. Sed missum faciemus hunc quæstionis statum, & eum, quem mavult Criticorum Hellenisticorum princeps, cum illo disceptemus. Ad lineam igitur stemus de illis exulibus Iudæis. Immo demus illi quod petit, & plus quam petit, non multos tantum ex illis Iudæis παροίσις gentium, sed omnes, patrii idiomatis, id est, Ebraici, perquam ignaros fuisse, & indignisse Bibliorum aliquo interprete. An propterea necesse fuit, ut omnes uterentur Græcanica Bibliorum versione, & Græco interprete? Hoc de illis qui in Græcia nati erant & inter Græcos vivebant, fortean verum fuerit, sed de aliarum nationum Iudæis

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 183
dæis qui poterit verum videri? Ita tamen Hellenisticarius, in hac Sectione loquitur, quasi omnibus omnino Iudæis ἐν Διασπορῇ, ubicunque gentium consistentibus, necessitas incubuerit, ex ignorantia patriæ linguæ, Biblia habere Græce translata. An nullus tunc angulus terrarum extitit, in quo Iudæus consisteret, quin Græca ibi lingua melius foret nota quam alia qualibet? Non putem ego, tam catholicam fuisse eo tempore linguam Græcam. Ut multi usus fuerit in omnibus fere Orientis provinciis, non ita tamen frequens fuit & communis, ut præter mercatores, proceres, doctos & honestos aliquot viros, ab omnibus vulgo ac passim intelligeretur, à mulieribus, à pueris, ab indoctis, à plebe, à sæce opificum, à rusticis. Atqui horum potius habenda fuit ratio quam paucorum doctiorum. Certe hodieque linguæ Gallicæ magnus usus in plerisque provinciis Europæis, in Italia, in Belgio, in Hispania, non sic tamen promiscua eius notitia omnibus patet, ut Hispani, aut Itali, aut Belgæ, sacra sua in ea lingua celebrare debeant. Non putarim autem, linguam Græcam in Orientis provinciis communiorem fuisse quam in Europæis est lingua nostra Gallica hoc tempore. Nec ergo necesse habuerint Iudæi

in illis regionibus Orientis consistentes, Græco potius sermone Biblia interpretari, quam nationis illius idiomate, quod ab u-beribus hauferant. Nimis itaque genera-liter loquutus est Hellenisticę grandis au-ctor, cum dixit in hac Sectione, *Ante ver-sionem ꝛ LXX usos esse Iudæos ἐν τῇ Διασπορῇ Bibliis Ebrais, & interpretatione ꝛ ἑβραϊστικῶν.* Quod quia perquam molestum erat, Græca Biblia, quæ melius intelligebant, pro Ebrais substi-tuerunt. An magis molestum fuit, Græcos Iudæos uti Græca interpretatione, quam Persas Persica, Armenios Armeniaca, Chal-dæos Chaldaica? Qui ex Iudæis Chaldaice interpretari debebant scripturas, quia nec Græce nec Ebraice sciebant, numquid ut hanc interpretandi molestiam evitarent, eos oportuit Chaldaica Biblia pro Ebraicis substituere? Ita Esdras post remigrationem populi è captivitate Babylonica scripturam per Levitas interpretatus est Chaldaice, quæ lingua erat ei familiarior. Quidni igitur in Perside nati Iudæi, Persicam debue-runt habere Bibliorum interpretationem potius quam Græcam, & qui in Babylonia remanserant, Chaldaicam? Qui inter Ara-bes sedem fixerant, Arabicam? Qui in Oc-cidente, ubi Romana lingua magis commu-nis erat quam Græca, Romanam & Lati-nam?

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 185
nam? Quæ ratio diversitatis, ut inter Græ-cos nati & educati Iudæi, debuerint Biblio-rum versione uti Græca, & inter Parthos aut Romanos relegati Parthicam aut Ro-manam non desideraverint, sed ibi quoque Græcanicam potius sequi necesse illis fue-rit? Sic enim in hac Sectione scribit vir su-pra viros: *Quis non existimet, Iudæos exules qui versabantur in regione in qua usus Græcæ linguæ erat, indignuisse primo interprete, qui ea quæ Ebrai-ce erant scripta, Græce explicaret, & dein transla-tisiam Bibliis coactos fuisse versionem illam, ut notiores, amplecti.* Quod si in illa regione in qua usus erat linguæ Græcę, familiarior fuit lingua ipsius regionis naturalis quam Græca, an non eam potius illius loci indi-genæ amplecti videntur debuisse, quã Gręcam, quæ tam Iudæis quam ceteris regio-nis eius incolis extranea fuerit ac peregrina? Quænam autem regio potest reperiri, quæ propriam & nativam aliquam habeat linguam & à Græca diversam, quin eam ha-beat familiariorem quam Græcam, quam-vis in ea regione Græcæ linguæ usus etiam sit? Ne quis autem putet, per *regionem in qua usus Græcæ linguæ erat*, ab Hellenisticario in-telligi Regionem aliquam Gręcię, certum est ex iis quæ in præcedentibus Sectioni-bus docuit, quamlibet Orientis provin-ciam

ciam esse accipiendam. Sive Parthia illa sit, sive Media, sive Assyria, aut Babylonia, Persis etiam, India & Babylonia, Sarmatia etiam Orientalis, & Scythia, Tarrariaque, Bactriana & Arachosia, ultimique Orientalium Seres, & Sinæ, hoc nomine intelligendæ veniunt omnes, si modo in illis regionibus fuere Iudæi, & si linguæ Græcæ usus aliquis in supra scriptis provinciis ac gentibus fuit. Supra quippe in Sectione IIII has duas attulit causas cur Iudæi in Græcam linguam transtulerint loquutiones Ebrææ sibi olim vernaculæ: primo *quia lingua Græca erat communissima, & per totum fere orbem dispersa: deinde quia erat etiam notior populis illis Orientalibus, inter quos vivebant, & morabantur.* Ex his verbis liquet, quamcunque regionem Orientis, ab Hellenisticario designari, cum dixit hic, exules Iudæos, qui versabantur in regione in qua usus Græcæ linguæ erat, Græcæ primo interpretatione Bibliorum, deinde & versione, uti, omnino coactos esse. Nisi scirem certo, hanc Exercitatione ab Nobilissimo Heinsio, sui sæculi eruditorum facile principe, immo & Phœnice, ut amici eius volunt, scriptam esse, vel sane suggestam, possem credere, à fanatico aliquo, quem multæ litteræ dementassent, exiisse tam insanam commentatio-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 187
tationem. Quid enim tam alienum à ratione ac sensu communi fingi potest, quam Garamantas & Indos, Græcam linguam notiores habuisse quam Garamanticam & Indicam? Iudæosque ibi degentes Græcam Bibliorum versionem amplecti compulsos esse, quia communior usus fuit linguæ Græcæ in illis & aliis Orientalibus regionibus, quam vernaculæ. Suadeat nunc, & persuadeat, si potest, in Lusitania Hispania vitam agitantibus Iudæis, scripturam sacram Gallice potius explicare in Synagogis suis quam Hispanice aut Lusitanice, quia usus Gallicæ linguæ frequens est in illis provinciis. Hic notandum est, dicere illum, translatis iam Bibliis in Græcum sermonem, *coactos fuisse omnes Orientalium regionum Iudæos eam versionem amplecti, ut notiores.* Ex occasione ergo versionis Græcæ à Ptolemæo Philadelpho curatæ, uti cœperunt Biblii Græcanici Iudæi etiam Orientales, & omnino omnes in Diaspora gentium incolentes. Quid si nunquam Philadelpho in mentem venisset huiusmodi versione Bibliothecam suam locupletare, ac miseri Iudæi non cogitassent de aliqua eiusmodi versione sibi paranda, cuius necessitatem tum demum agnoverunt, cum viderunt factam? Neceffi-

tas ipsa nonne debuit potius eos admonere, ut talem ipsi potius versionem ederent, quam ut editam acciperent opera regis gentilis? Hoc supra tentavit efficere virorum ingeniosissimis, dubitavitque, utrum Ptolemæi auspiciis, an ab iis qui præsentis necessitatis rationem habebant, translata in Græcum essent Biblia. Et hanc posteriorem sententiam Scaligero affingit, & cum aliis ei communem esse scribit, maximo mendacio. Nemo enim doctorum sensit aut scripsit, neque ex veteribus, neque ex recentioribus, versionem Bibliorū, quæ *mis* septuaginta tribuitur, ab ipsis Iudæis eo finituisse elaboratam, ut in Synagogis loco Ebraicæ scripturæ quam non intelligebant, legi possent. Tametsi autem de veritate huius opinionis constaret, quæ falsissima est, multa tamen possent dici contra. Cur post aliquot sæcula à remigratione ex Babylone transacta, Iudæi de versione Græca facienda demum agitarunt? Cur non prius eam dederunt? Cur non statim post reductionem ex captivitate? An Ptolemæi temporibus lingua Ebraica Iudæis minus erat familiaris quam antea, & Græca magis nota? Cur Iudæi Græce intelligentes versionem Græcam habere voluerunt, cum de Chaldaica habenda solliciti non fuerint Chal-

daice

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 189

daice scientes? Neque Arabicam sibi procurare studuerint in Arabia nati, aut Persicam in Perside morantes? In tam infinito Iudæorum numero qui Orientales tot regiones incoluerunt, cum habitu, tum lingua inter se differentes, nulli ne exitere, quorum interesset alia magis lingua quam Græca expressas habere ac legere in Synagoga scripturas? Hoc oppido quam mirandum, nec omnino credendū, præ amore scilicet Græcæ linguæ, etiam qui aliam melius scirent, quam & à pueris didicissent, Græcam tamen, quā minus intelligebant, prætulisse. Sed age, vel hoc ei etiam largiamur, omnes exules Iudæos omnium Orientis Occidentisque regionum, nullā aliam calluisse aut caluisse linguam præter Græcam, hac sola, non alia, usos esse in interpretandis ac legendis scripturis: quid illi factū est versioni, postquam exulavit ex toto orbe linguæ Græcæ usus? Exulibus illis alia quærenda fuit versio, ubi hæc nullius usus esse inter gentes cœpit, quæ ex ipsa etiam Græcia exterminata est. A multis retro sæculis hoc accidisse neminem latet. Cur non igitur aliam Bibliorum translationem lingua aliqua, ex iis quæ nunc in Europa vigent, in eius locum substituere? Hoc omnino præsens necessitas postulabat, si

quan-

quando necessarium fuit Græce versam illis habere scripturam. Cum lingua Græca ubique terrarum in usu esset. Ubi desit in usu esse per omnes gentes, de alia videndum eis fuit, vel Turcica, vel Arabica, vel Slavonica, vel Tartarica, & alia qua, ex iis linguis, quæ latissime nunc parent, & in Oriente notiores sunt. Statigitur firmum Salmasii argumentum. Quandoquidem hodie Iudæi per omnès orbis partes linguam suam custodiant, & Biblia in Synagogis suis Ebraice legant: Cum post liberationem à captivitate Babylonica usque ad Ptolemæi Philadelphi tempora semper scripturam Ebraice legerint: Cum denique à multis retro sæculis, nullas versiones habuerint sanctæ scripturæ: Nō videri consentaneum, ut credantur aliquando usi Græcanica interpretatione septuaginta senum, ne in illis quidem terris ubi maxime usus fuit linguæ Græcæ, id est, in Græcia ipsa. At Hellenistæ de quibus sermo est, ut pote Græcissantes profelyti, nec alia lingua utentes nisi Græca, Synagogas habuerunt in urbe Hierosolymitana, in quibus versio 7 septuaginta legebatur, quia Ebraice non norant. Nam illa Libertinorum Synagoge, Cyrenensium, Cypriorum, Asiaticorum, quarum mentio apud Lucam in Actis

cap.

cap. vi, Hellenistarum fuere Synagogæ. Nec est verisimile, Iudæos Hierosolymis vississe tam ignaros suæ linguæ, ut versione uti 7 septuaginta debuissent. Nec etiam credibile, toleratos fuisse à reliquis Iudæis tales Iudæos, qui in media Iudæa, in urbe Sancta, Synagogas peculiare haberent, in quibus tantus linguæ sanctæ contemptus præferretur, ut pro Ebraicis Bibliis, profanorum & idololatrarum lingua versæ divinæ scripturæ legerentur. Ad omnia Salmasii argumenta & ratiocinationes nihil aliud reponit Criticorum ἐξ ἑσώων, nisi hoc unum, *ad rem non facere*. Et hic quoque, *nec quicquam ad rem facere*, dicit, *quod hodie Iudæi per totum Orientem & Occidentem Ebraica lingua utuntur*. Rationem addit, *Hoc enim debet Iudæis Tiberiensibus Mesoræ auctoribus, aut potius Dei providentiæ*. Nihil ad rem facit hæc responsio. Ergo ad rem facit Salmasii argumentatio. Christianorum potius negotium respicit illa Dei providentia, quam ad Iudæos. Excitavit ille Masorethas, qui sepem legi circumdarent, integritatemque scripturarum inviolatam conservarent. Inde factum, ut in disputationibus inter Iudæos & Christianos de Messia exortis, & testimonio atque auctoritate scripturæ decidendis, non aliud pro alio citare possint

possint Iudæi, sed cogantur stare scripturæ ipsi, sicut illibatâ custodivit scrupulosa Masoretharum diligentia. Hoc ergo bonum, quod à Masorethis procuratum est, in Christianos potius redundat, quam spectat Iudæos. Testimoniumque ex Ambrosio allatum ab Hellenistico, hoc ipsum comprobatur. Quo ergo pertinebat, Masorethas hic nobis allegare, ut iis imputetur causâ, quare hodie Iudæi per totum Orientem & Occidentem Græca lingua utantur? Si hæc valerent, statim post suscitatos Masorethas debuit versio Græcanica Bibliorum repudiari ab Hellenisticis. Nam dicit Hellenisticarius, *Deum omnes Iudæos volentes nolentes per Masoretharum scrupulosam diligentiam Ebraica Biblia legere & custodire compulisse.* Hæc adnumeranda sunt fanaticorum somniis. Masorethæ ergo effecerunt, ut ubique terrarum Iudæi exules è manibus deposuerint, & è Synagogis suis exterminarint septuaginta interpretum versionem, & Ebraicum textum in eius locum restituerint, exoletum pridem, & abolitum per illius translationis occasionem. Cur igitur Iustiniano imperante adhuc erant Iudæi qui Græca ea versione utebantur in Synagogis, tot annis iam elapsis ab inventa per Masorethas punishmente? Si hodie extarent tales Iudæi, quales

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 193
quales sub Iustiniani imperio multi extabant de Hellenistarum profelytorum profapia, qui Græce tantum intelligerent, non etiam Ebraice, quis dubitat quin versio 7 LXX locus adhuc futurus foret in eorum Synagogis? Tamdiu illi durarunt quamdiu linguæ Græcæ constitit duratio. Ubi illa mutata est in aliam linguam, quæ incognita esset antiquum Hellenismum tenentibus, & quæ in tantum differret ab auctorum qui Græce scripserant, idiomate, tum illi versioni nullus amplius relictus locus, cuius usus foret nullus. Illi autem Hellenistarum nepotes, originis suæ & profelytismi principiis tanta temporum intercapedine pridem obscuratis prorsus & dissimulatis, cum iam nec discernerentur Græcæ scripturæ lectione, confusi in posterum cum veris & originariis Iudæis, nullam discriminis quod antea fuerit, nunc præferunt notam. Quod ait Hellenisticarius, *post Christi mortem excitasse Deum Masorethas, quis non credat, statim à Christi resurrectione illos surrexisse?* Atqui ætate Hieronymi quadringentis plus minus annis post Christi mortem nondum noti erant, quia nondum nati. Imo non nisi post absolutum Talmud, hoc est, circa annum Christi 500, ex eruditissimorum virorum, quæ nunc obtinet, sententia,

N

tia,

tia, apiculi illi Masorethici noscitari cœperunt. Et tamen certum est, toto illo spatio plures legis doctores, & Ebraice doctos viros, extitisse in Iudæa & alibi per omnem Diasporam gentium, quam à Masorethis usque adhuc. Sed nec hodierni Iudæi utuntur in Synagogis suis Masorethica scriptura, sed legis textum legunt, nullis punctis, nullis interpunctionibus, nullis accentibus notatum. Vidi Amstelodami, cum ante aliquot annos ibi essem, & Synagogos Iudeorum Lusitanorum qui ibi sunt inviserem, puerulū quadrimum doctoris, Ebraice loquentem, & legentem, qui tamen ignorabat, an ulli unquam fuerint Masorethæ in rerum natura. Fateor, Masorethas opera sua & studio faciliore commodasse discipulis Ebraice linguæ eius cognoscendæ copiam, & viam invenisse qua ab omni labe ac vitio scripturæ textus fartus tectusque servaretur. Nego autem, per eorum industriam factum, ut Græcanica interpretatio & translatio scripturarum defereretur à Iudæis, quam utique nunquam ante usurparunt. Nescio porro, qui sint illi *causarii*, à quibus legem perferendam per omnes gentes fuisse ait Hellenisticarius. Novi, qui sint *causarii* apud auctores Latinitatis idoneos, Liviū, Senecam, Suetonium, & alios auctores

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 195
auctores historiæ Augustæ. Sed fortassean ex aliquo linguæ alicuius Hellenisticæ myrothecio *causarios* illos deprompserunt Christianorum, parum nobis cognitos, & omnibus puto Latine scientibus ignotos. *Causa*, est morbus, ut Græcis *αιτία*. Sic *fontica causa* Tibullo fonticus morbus. Inde *causarii*, morbofi, & ex morbo invalidi. Nam causa quæ morbum facit, pro morbo. Quæsierat Salmasius, quādo inter Iudæos Hellenistica lingua in usu esse cœperit. Nunc ego quæro, quando esse desierit. Tam celebris linguæ & per totum Orientem Græce loquentibus usitata cessatio non potest eos latere qui omnia intima eius dialecti penetrarunt. Nota habent eius principia, progressus, fines, usum: an potest eos fugere, quem tandem exitum fecerit? ubi & quando animam exhalarit? quæ causa eius interitus & internecionis fuerit? Vivebat adhuc & vigebat Christi & Apostolorum eius ævo. Novum Testamentum, ut volunt, ea lingua conscriptum totum. Quid postea illi factum sit, an ignoratur? Ex scriptoribus Christianis qui post Apostolos scripserunt, & in prima & secunda Apostolorum successione vixerunt, nullus ostenditur, qui eam linguam affectarit. Linguam tam sanctam, utpote Christi discipulis tam familiarem,

rem, & tanti usus in Syria Iudæaque ac toto Oriente, ut in tantum tam cito contemptum venerit apud primos Christianos, non tantum miranda, sed etiam vix credenda res. Adeo nobilem, adeo communem, adeo notam omnibus Orientalibus Græcisantibus linguam, & quod omnia superat, ipsorum Apostolorum & Christi discipulorum propriam dialectum, qua concepta fuere & Novi fæderis Tabula, cur adeo despiciatam habuere eorum discipuli, ut nemo eorum hac lingua scripserit? Non Clemens, non Papias, non Polycarpus, non Ignatius, non Irenæus, nec eorum quisquam qui Apostolis aut Apostolorum discipulis successere, quorum ad nos scripta pervenerunt. Quid autem facilius illis fuit, quam ea lingua libros suos conscribere qua omnes Orientales loquebantur? Pæne vero impium illis fuerit, aliam Græcam linguam usurpare, cum occurreret hæc, & longe sanctior communi Græca, & in Oriente toto etiam communior, atque usitator, nec minus elegans. Nam & elegantias eam suas, si diis placet, habere asserunt. Sed & formatam, stabilitam, constitutam fuisse in Oriente hanc dialectum, haud minus, quam in Græcia Græcam. Valde tamen in arcto conclusa, & in angustum redacta videntur

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 197
dentur omnes eius opes & copia. Non enim possunt aliud in ea lingua scriptum proferre præter Verus & Novum Testamentum. Cuius utriusque operis, nec possunt dicere auctores fuisse Hellenistas. An dicent, veteris Tabulæ interpretes esse Hellenistas? Non licet hoc illis, ex definitione Hellenistarum, quam attulerunt. Apostolos qui Novum Testamentum conscripsere eadem definitio secludit ab Hellenistarum censu & appellatione. Nam fuere illi ex Iudæis qui Synagogæ intererant Ebraica. Multi ex illis ne Græce quidem sciebant. Et si qui Græce scierunt, cum & Ebraice admodum periti essent, & Synagogas Ebræorum frequentarent, non debent in hunc cœtum Hellenistarum adgregari, ut Paulus. Quid igitur fiet? Quomodo deliciolum suum, delicatulam & dilectam filiolum, defendet pater Hellenisticariolus? Hellenistica Novi Testamenti alia est ab Hellenistica veteris. Illa præter Ebraismos, habet etiam Latinismos plures, & multas Latinas voces, quæ in veteri non habentur Hellenistica. Præterea neutra Hellenistica auctores habet Hellenistas. Nam nec veteris fæderis Græce conscripti auctores Hellenistæ erant, nec Novi, cum utriusque operis lingua sit Hellenistica. Unde igitur

Hellenistica ab Hellenistis, ut volunt? cum Hellenisticam ostendant sine Hellenistis, nec ullos Hellenistas monstrare queant, quorum scripta Hellenistico sermone sint exarata. Quoniam autem hic tractamus de fine & interitu Hellenisticæ linguæ, qui volent eius exequiis honorem habere, qui eam amare dignati sunt, properent accurrere, iam funus illi ducitur, iam effertur.

Ad Sectionem V.

EX iis quæ ad præcedentes Sectiones disputata sunt, tria hæc liquere existimo.
I. Hellenistas non fuisse Iudæos origine.
II. Nullos olim Iudæos originarios in sacris suis usos fuisse Bibliis Græcis. III. Et si plerique ex Iudæis exilibus longe accuratius Græce sciverint, quam Ebraice, nullos tamen ex iis Hellenistas dictos unquam esse. Quanto quis accuratius Græce doctus fingetur Iudæus, tanto minus Hellenista fuerit, ut Hellenisticæ linguæ minus idoneus auctor. Nam ut genius est, & Character linguæ Hellenisticæ, sicut ab iis fingitur, non potest ab eo procudi qui Græce melius scierit quam Ebraice. Qui sensa animi sui omnia potest Græce exprimere,
non

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 199
non confugiet ad Ebraismos, quos magis ignorabit quam Hellenismos. Nemo autem Græce loqui studens, si omnia enuntiare possit Græce, aliam advocabit linguam, eiusque opem implorabit, cuius sibi minorem facultatem adesse sentiet. Talis hominis itaque non est Hellenistica lingua, qui Græce accuratius sciverit quam Ebraice. Eius magis erit, qui Græcæ linguæ parvam, Ebraice vero magnam habuerit cognitionem. Is enim si Græce loqui tentabit, cum minus paratam habeat copiam elocutionum Græcarum, omnia prius in animo quæ volet eloqui, Ebraice concipiet, eaque ut potest reddet Græcis quidem verbis expressa, sed loquutionibus Ebraicis, quas in locum Græcarum, quæ ipsum deficient, sufficiet. Sic lingua Hellenistica, qualem depingunt, auctorem potius habere debet Græce minus scientem, Ebraice magis. Contrarium in hac Exercitatione faciunt: in quo ratio eos fugit. Nam Hellenistas definiunt qui Græce accuratius quam Ebraice sciunt. Deinceps dispiciendum, ut eos sequamur, cuius indolis fuerit lingua Græca qua usi sunt Hellenistæ. *Incomparabilis*, inquit, *Scaliger*, *politissimusque Heinsius*, eam Hellenisticam vocant, quod Ebraeos idiotissimos phrasisque verbis Græcis exprimeret. Vel

ex his elogiis liquet, Heinsium esse qui Exercitationem hanc scripsit. Si aliquis ex eius fautoribus aut adstantatoribus eius auctor esset, non tam nudo ac futili elogio ornaret Heinsium, sed cum Scaligero per incomparabilitatem exæquaret, vel Phœnicem appellaret, vel facile principem eruditum sæculi sui. Quia de se loquitur Maximus Heinsius, pro modestia, quam à natura insitam habet, à doctrina promotam, fati sibi à se dari putavit, si semet ipsum appellaret politissimum. Quid enim poterat minus? Sed immodestum malle, quam mendacem. Falsissimum quippe est, à Scaligero ita definiri linguam Hellenisticam, qui nec eius nominatim meminit. Strenue impudentem esse oportet, qui sic publice mentiri non vereatur. Solus ergo non minus ingenuus quam ingeniosus Heinsius sine duce Scaligero, nec comite, Hellenisticam eam vocat, quæ verbis Græcis exprimit eloquutiones Ebræas. *Salmafio*, inquit, *secus videtur, qui nullam differentiam existimat intercessisse inter Græcam linguam qua Hellenista utebantur, & eam que vernacula erat cæteris Græcis.* Et merito ille sane ita censuit. Nec enim Hellenistica ulla lingua est quæ ab Hellenistis nomen inveniret, sed Hellenistæ contra dicti sunt

ab

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 201
ab Ἑλλῶν lingua qua utebantur, quia loquebantur Ἑλλῶσι. Si qua esset Hellenistica lingua, à lingua Hellenum, sive Ἑλλῶζόνων, sive Ἑλλῶσιων diversa, qui eam usurparet, diceretur Ἑλλῶσιων, ut Ἀττικῶσιων vocatur, cui lingua Attica usitata est. Ergo Ἑλλῶσιων appellandus, non qui Ἑλλῶσιων, nā is deberet dici *Hellenicista*, sed qui Ἑλλῶσι lingua utitur. Nulla igitur differentia inter Ἑλλῶν linguam, & Ἑλλῶσιων. Græca quippe est utrisque communis. Differunt tamen Ἑλλῶσι, & Ἑλλῶσιων, non lingua, sed origine: illi Græci generis & ortus sunt, isti cuiuscunque. His tam certis tamque claris est quod opponit politissimus, ut ipse se vocat, Heinsius. Considerandum proponit, Gallos, Britannos, Italos, aliosque externos, usu patrium Belgarum idioma addiscentes, ut ut Belgicum sermonem imitari studeant, verba tamen Belgis usitata, convertere ad phrasas vernaculas, vocique Belgicæ eandem assignare significationis latitudinem quam habet patrii idiomatis vocabulum illi respondens. Fateor, hæc ita esse ut dicit, nihil hic mentitus est. Sed ipse fateatur oportet, hoc illis accidere solere, qui non perfecte didicerunt linguam Belgicam. Secus est, cum quis sic consummatam eius linguæ hausit

N 5

cogni-

202   F U N U S

cognitionem, ut nihil mutuari cogatur ex propria lingua. Rari sunt tales: esse tamen, vix dubium. Multos novi Belgas, ita Gallice loquentes, ut facile appareret ex loquutione, non esse Gallos naturales. Tales sunt fere omnes qui *Wallones* vocantur. Pleroque autem videre est è Belgis, adeo exacte callentes nostram linguam, ut vix dignosci possint à Germanis Gallis. Novi aliquando Lutetiæ Parisiorum, & miratus sum, Belgam unum, illustrem virum, cum ibi legatū ageret Ordinum, ita Gallice loquentem scribentemque, ut cum aulicis ipsis contenderet. Plures huiusmodi reperiri, non ambigo. An putandum est ita male loquutos esse Græce omnes Hellenistas, ut nihil proloqui possent sine Ebraïsmis? Nulline fuerunt ita Græce docti, ut pure $\epsilon\lambda\lambda\omega\iota\zeta\epsilon\nu$ potuerint? Sic duo ergo genera Hellenistarum erunt constituenda, Græce cum puritate loquentium sine Ebraïsmis, alterum cum Ebraïsmis. Duplex quoque sic fuerit lingua Hellenistica, altera pura & ab Ebraïsmis impolluta, altera Ebraicis idiotismis vitiata. Prior illa ergo eadem erit cum Hellenica & Græca. At cur hæc posterior magis dicenda est Hellenistica quam prior, cum sit potius $\alpha\nu\epsilon\lambda\lambda\omega\iota\sigma\tau\omicron$? Exterorum Belgice loquentium duplex quoque genus numeremur.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 203

meremus. Unum puta Gallorū, sic Belgice loquentiū, ut subinde Gallicos admisceant idiotismos: alterū puro Belgico sermone id quod velint experientiū. Quo nomine vocanda erit dialectus illa Belgica Gallicismis inquinata? Si sequimur exemplum ab Hellenisticario propositū, aliqua appellatione discerni necesse est Belgicam istam purā ab illa impura. Etenim, inquit, hæc ratio, desumpta ab experientia omnium seculorum, Iudeis aliisque Orientalibus populis Græce scientibus, nō $\epsilon\lambda\lambda\omega\iota\kappa\lambda\omega$, sed $\epsilon\lambda\lambda\omega\iota\sigma\tau\omicron\kappa\lambda\omega$ linguam assignandam esse suadet. Contrarium verum est. Parū quippe suadet hæc ratio desumpta ab experientia omnium sæculorum, discernendam esse tali appellatione linguam exterorum Græce scientium ab ipsis, & quam naturales Græci norunt. Quid si illi exteri, ut Iudæi & alii Orientales, Græcam linguam ita exacte docti sint, ut non differant puritate sermonis ab ipsis Græcis naturalibus, an erit distinguenda hoc nomine eorum lingua à lingua Græcorum naturalium? Non puto. Ergo solus sermo impure se exprimentium, & Græcæ orationi admiscentium patrios idiotismos, $\epsilon\lambda\lambda\omega\iota\sigma\tau\omicron\kappa\lambda\omega$ fuerit appellatione donanda? Atqui ratio quam desumpsit à Belgis suis, quorum idioma cum quis ita Gallus addidit, ut verbis Belgicis Gallicas

licas phrasēs concinnet, ne utiquam hoc suadet. Non enim docet, distinctam esse peculiari appellatione idioma Belgarum ab idiomate Gallorum Belgice loquentium. Non respondet ergo ratio, nec exemplum ad rem facit. Sic neutro suademur id quod nobis vult persuadere. Notandum præterea, quod ait, Iudæis, aliisque Orientalibus, Græce scientibus, assignandam esse linguam, quæ vocari debet Ἑλληνιστική. Iuxta hoc effatum γαλανπαιὸς κελὶνός, non solum pro *Hellenistica* habenda sit quæ Ebraïsmos habet, quæ est *Hellenistica* Iudæorum, sed etiam quæ Persismos, quæ Arabismos, aliisque reliquarum Orientalium gentium idiotismos. Nec hoc privilegium habebant solæ Orientis nationes, ut Græce apud eas scientium idioma Ἑλλησιστικῆς appellationem mereatur. Nonne id etiam assignabimus Occidentalibus? Quid Romanæ fiet, si non & hoc illi dederimus? Sane dandum est. Et digna est pro maiestate sua, ut hoc idem ei non denegetur. Ergo Romanus olim Græce loquēs, si Ῥωμαϊσμός aut Latinismos intexuisset peplo Græci sermonis, propriam & peculiarem condidisset *Hellenisticam*. Et parum abest, quin *Hellenistica* Novi Testamenti multum habeat ex hac *Hellenistica* Romana. Nam non solum

solum multas habet loquutiones à Romanis mutuo sumptas, sed etiam plurimas voces inde petitas. Sic Novi Testamenti *Hellenistica* mixta erit ex Græca & Latina *Hellenistica*. Dicamus amplius: Si Ebraïsmi, Persismi, & Arabismi, ac Latinismi, faciunt singuli suas ac proprias sibi *Hellenisticas*, non considerato linguæ ipsius corpore, quod verbis Græcis contextum est, omnia idiomata quæcunque fuerint, quibus intexta erunt alterius linguæ phrasēs, omni modo debent *Hellenistica* nominari. Ut ecce Belgicum idioma cum Gallicis idiotismis, nomen Ἑλλησιστικῆς sortiri debet. Et nescio, an non hoc voluerit Phœnix, cum pro ratione, qua id compellemur credere, exemplum è Gallis Belgice scientibus, & Gallicismos miscens, attulit, ut suadeamur, Ἑλλησιστικῆς esse assignandam omnibus Orientalibus Græce scientibus, non Ἑλλησιστικῆς. Nisi sic intellexit, non valebit exemplum, & ratio erit ἀλόγιστος. Quis non ad hæc obstupescet doctus, cum tantum sciet esse *Hellenisticarium*? Sed maneamus in Græca *Hellenistica*. Plurimi in Bibliothecis extant scripti manu libri à Græcis recentioribus ex Arabico versi, Medici, Historici, Philosophici, & Mathematici. Medicos legi non paucos, qui

qui Arabismis toti oppleti sunt, vocesque Arabicas continent non paucas. Simeonis Sethi liber de facultate alimentorum Græce editus est, quem ex Arabico conversum esse, frequentes Arabismi vocesque plures immixtæ Arabicæ, non sinunt eū dubitare, qui vel mediocres in illa lingua progressus fecerit. Transtulit idem Simeon magister librum Moralem ex Arabico, qui primum translatus est ex Indico in Persicum, deinde ex Persico in Arabicum. Simeon ultimo in Græcum vertit, servaturque in multis Bibliothecis, & refertus est Arabismis, ut facile intelligent, qui vel de primoribus labris eam linguam degustarunt. Chrysococcus scripsit Græce Tabulas Mathematicas, in quibus inter alia tractat de anno Arabico, & Persico: quem librum ex Arabico, aliquo auctore, translatum esse in Græcam quæ tunc vigeat linguam, passim interfertæ Arabicæ loquutiones indicant. Omnes illi libri, ita Græce scripti, & Arabismos redolentes, si Hellenisticarios novos audiamus, lingua Hellenistica confecti esse dicentur. Infelicia & incerta tempora, tam horum recentium Græculotū, quam illorum veterum, qui nescierunt quo nomine esset appellanda lingua qua libros scribebant! Nusquam enim memi-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 207
meminere, nec Hellenistarum, nec Hellenistica linguæ. Pergamus adhuc ulterius, & promoveamus pomeria linguæ Hellenisticæ, ditionemque eius dilatemus. Si capax est Hellenistica omnium idiotismorum: si Hellenisticum est idioma, omnis sermo vel scriptio, quæ ex alia lingua vocabula mutuatur, ex alia phrasæ: omnes versiones ex aliqua lingua in aliam de verbo ad verbum expressæ, nomen gerent Hellenistica. Omnes peregrino sermone utentes, & patrii idiomatis loquutionibus præ ignorantia cum temperantes, loquentur Hellenistice. Sed ne recedamus à Græca Hellenistica. Novi Testamenti dictio, ut nostris placet Hellenisticariis, plane est Hellenistica. Græca quidem est, sed Ebraismis, quasi polymitarium opus, picta. Si Græca, alia detur quæ pro Ebraismis Latinismis sparsa sit, an non pro Hellenistica habeatur? Nihil dignum approbatione doctiorum afferent Hellenisticarii, si contendant, solos Ebraismos Hellenisticam facere. Talis autem Græca vulgaris, quæ in usu fuit sub imperio Constantinopolitano. Imo imperii Græca multis etiam Arabismis facta est. Nam apud Historicos illius ævi, quo iam Arabes magnam imperii Græci partem pessumdederant, passim legere est,

est, *τὸ τετὰ ὀνόματα*, pro tribus aut quatuor personis. Quod Arabicum est. Antiquior Græcia Romano-Constantinopolitani imperii, *τετὰ ὀνόματα* solebat magis dicere, Phrasi Latina, id est, tres personas. In auditoriis Græcis hæc vox, tempore Phrynichi, invaluerat, ex Romana iurisdictione, de partibus litigantibus. Quod Græcum non erat, sed profus *ἀνελληνιστὸν*. Huiusmodi Latinis qua vocibus qua loquutionibus Græca commixta, merito Hellenistica nomen sibi vindicabit. Nec effugere possunt Hellenisticarii, quin æque bono iure Græca vulgaris appellationem invadat Hellenistica, Latinismis aliisque Barbarismis contaminata, quam Græca Novi Testamenti cum suis sibi Ebraïsmis Syriasmisque. Nec de vulgari loquor, quæ hodie in Barbariem penitus degeneravit, toto corpore linguæ corrupto, & quasi tabe infecto in ipsis verborum nominumque terminationibus. Nicetæ Historici tempore, qui sub Andronico vixit, & res eius scripsit, adeo diversa fuit vulgaris Græca illius ævi ab antiqua, ut duplex volumen Historiæ conscripserit utraque lingua, Græco-Barbara, quæ tunc vigebat, & antiquiore, quæ ab usu tunc recesserat. Volumen Græco-Barbara scriptum in Bibliothecis reperitur.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 209
tur. Hancigitur à nobis accipiant Hellenisticam pro ea quam dedere nobis. Cur enim nobis licere nollent quod sibi licitum volunt? Nec ægre puto ferent, aut invident, si & ipsi eorum opera & doctrina adiuti, iisdemque principiis insistentes, rationibusque usi paribus, producerimus Hellenisticas tam bonas quam sunt quas producerunt. Ad eorum Hellenisticam redeamus, quæ nos ipsis non eripiemus, modo nostram nobis relinquunt, Græcam nempe vulgarem. Nemo inquiet veterum sic eam vocavit. Quis vestram ita appellavit? Mitto, inquit Heinsius, quod libri à Iudæis scripti idem evincunt. Quid evincunt? Fuisse eo temore Hellenisticam in usu? Quinam illi Iudæi? Quorum Iudæorum libri? An Novi Testamenti? An Apostolorum Epistolæ? Atqui nec illi Hellenisticæ fuere, si definitioni stamus Hellenisticariorum. Hæc autem apud ipsos relata sunt, *Ἑλληνιστὸν* & *Ἑλληνιστικὴ* lingua. Nō alia enim per hanc *Ἑλληνιστὸν* intelligitur Hellenistica, quæ cuius auctores ac patres sint Hellenisticæ. Apostoli ac discipuli Christi non fuere Hellenisticæ. Ergo. Vides quid sequatur. Proferat, si potest, alios Iudæos, quorum libri Hellenistica scripti sint. Sequitur apud eundem, qui Criticæ nobilitatis decus aluit.

aluit. *De LXX. interpretum versione nemo patulo humanior inficias ibit.* Ego non sum de illis humanioribus, nec minus inhumanus est Salmasius. Nam strenue inficias ibit, & ego cum illo, versionem septuaginta interpretum Hellenistica dialecto, sic proprie dicenda, esse conscriptam. Humanum autem puto, negare quod humano more non potest probari. Fanaticis & ægris somniantibus non opis est nostræ credere. *Quia laborabant, inquit, Ebræa perfectissime reddere, non tantum sanctæ lingue idiotismos in Græcam linguam transfulerunt, verum in vertendo ea dialecto usi sunt quæ Synagogæ familiarissima erat.* Hellenisticam non esse eam versionem, vel unico argumento possumus revincere, quod Hellenistæ non fuerunt illius auctores. Synagogæ membra erant Ebraicæ. Ebraicæ tam accurate quam Græce sciebant. Quibus duabus notis, vel Characteribus, carent qui vere Hellenistæ vocantur nostris Hellenisticariis. Quod de perfectissimo vertendi modo dicunt, dubitari potest an verum sit. Notum illud Horatianum: *Nec verbum verbo curabit reddere fidus Interpretes.* Si ubique sensum ipsum, non verba, reddere contendissent septuaginta interpretes, quis neget quin perfectiorem edidissent translationem? Cæteris paribus, quæ

quæ sensum fideliter per omnia expressit, felicior meliorque censenda, quam quæ nimium se verbis alligat. Perfectissimæ quæque Græcorum auctorum versiones, à verbis recedunt, & mentem tantum auctoris exacte expressam præferunt. Dicat igitur nobis summus ille, vir cum quo nobis res est, si placuisset illis septuaginta, versionem dare tam phrasibus quam vocibus perfecte Græcatam, quæ tamen Ebraicæ scripturæ sensum perfectissime reddidisset, an Hellenisticam eam translationem putarent, & Hellenistica dialecto exaratam? Certum est, non hanc habendam illis fuisse pro Hellenistica. An non potuerunt edere talem? Non hoc dixerint. Quod igitur in plerisque verbum verbo reddere in vertendo laborarunt, an huiusmodi versio de verbo ad verbum expressa linguæ Hellenisticæ appellationem, ut proprie ad se pertinetem, adoptabit? Fingamus, non Hellenistam aliquem Iudæum, sed Christianum si forte, aut etiam gentilem ex Græcia oriundum, qui Ebraicæ nosset, operam navasse vertenda scripturæ: si similiter, ut septuaginta, verbum verbo reddidisset, & idiotismos Ebraicos retinuisset, an eius versio Hellenistica foret dicenda? Quid si Origeni hæc cura inaccessisset, ut erat Græce Ebraicæque

doctissimus, an non alterutro modo potuit scripturam transferre, verbum de verbo exprimendo, aut sensum tantum reddendo? An hoc modo existiisset versio *Hellenica*, illo *Hellenistica*? Sic placeat Hellenisticariis. Atqui Origenes qui talem Hellenisticam dedisset versionem, nec Hellenista fuit, nec Iudæus: Non igitur ille idoneus auctor *Hellenisticae*, qui tamen potuisset *Hellenisticam*, si vellet, interpretationem *Bibliorum* elaborare. Nemo sane non possit sic, qui Græce & Ebraice sciat, Ebraicum scriptum ad verbum vertendo, *Hellenistica* firmare dialecti versionem. Duæ extant paraphrasæ Arabicæ Pentateuchi. Una Saadia, plane *ἰεραλίζουσα*, qua auctor sensum Ebraicum tantum curavit exprimere. Altera incerti auctoris, quem edidit Erpenius, per omnia *ἑραλίζουσα*, quia idiotissimos Ebraicos conservavit. Ultra ex his *Ἀεραλίζουσα*. Certe quæ per omnia *Ἀεραλίζουσα*. Ergo *Ἀεραλίζουσα* potius esset appellenda, quam illa altera, τῆ φρασιολογίᾳ *ἑραλίζουσα*. An aliud debet de Græcis versionibus pronuntiari? Si qua fuit *ἑραλίζουσα*, quæ sensum potius referre quam se verbis astringere studuerit, ut magis *ἑραλίζουσα* quam quæ verbum verbo redderet, an non etiam *ἑραλίζουσα* maiori ratione vocanda? Aquila in versione
sua

sua magis enixe laboravit Ebrææ præne ad verbum exprimere. Ut hoc melius ipsi procederet, Græca etiam verba confinxit, quibus melius pressiusque exprimeret vim Ebraicorum, ut quasi effigiem eorum *ραφικώτερον* repræsentaret. Cui dubium est quin eius versio magis videri debeat *ἑραλίζουσα* quam illa *ἑραλίζουσα*? An, quia minus etiam *ἑραλίζουσα*, quam ea *ἑραλίζουσα*, nomen *ἑραλίζουσα* ex merito magis possidebit? Tantus Græciæ Atlas, ut est generosus Heinsides, ita ne potuit, aut in posterum poterit sentire? Melius certe de eius iudicio incomparabili sentio. Aut imperitia est, aut voluntas auctoris, quæ versione de verbo ad verbum dat. Qui Græca concilia primi verterunt, qui versionem Latinam ex Græco septuaginta expressam dederunt, quam Hieronymus correxit, multa hoc modo peccaverant. Græcismos plures reliquerant, quia non melius poterant se Latine exprimere, in utroque pariter sermone inopes, impotesque tam eius ex quo transferebant, quam eius in quem. Quæ *ἑραλίζουσα* septuaginta dixerant, reddiderunt *vitulamima*. Quia *ἑραλίζουσα* Græcis & vitulum significat, & ramulum sive stolonem. Interpres Irenæi verus ubique Latine græcissat, præ imperitia nimirum Latini

sermonis, fortean & Græci. Nam & Græca sæpe male interpretatus est. Septuaginta interpretes ex ignorantia & inopia Græci sermonis servasse idiotismos Ebraicos in sua versione, non potest dici. Volentes ergo hoc fecerunt, quod imperitis excidit nolentibus. Ut quis igitur de verbo ad verbum imperitus expresserit, aut peritus exprimere voluerit, auctorem quem vertendum susceperit, statim nova exibat dialectus, aut *Hellenistica*, aut alia quocunque nomine! Credat id Iudæus Apella, vel Hellenisticarius fanaticus, non ego. Videt hoc gigantis Heinsiadæ catum corculum, non posse nimirum constare dotem filia suæ, dialecti Hellenisticae, si penderet ab idea versionis pendentis ab arbitrio aut ignorantia interpretis sui. Ideo septuaginta interpretes hic ait *in vertendo ea dialecto nos esse, quæ Synagoga familiarissima erat.* An Synagogis Iudaicis ante versionem ¹⁷ lxx. familiaris fuit ea dialectus quæ Græcis verbis miscebat loquutiones Ebraicas? Unde dialectus Synagogæ ulli tunc nota? Si Ebraice sciebat Synagoga, non opus habebat interpretatione Græcanica. Si nesciebat, interpretatio eiusmodi, quæ phrasim Ebraicam verbis Græcis exprimeret, vix & ne vix quidem ipsis esset intellecta; Græc

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 215
ce tantum, non etiam Ebraice scientibus. Nulla tum Synagoga fuit quæ lectione Græca scripturarum uteretur. Omnes Ebraice legebant. In unaquaque Synagoga scribæ & doctores legis interpretabantur populo scripturas, ea lingua quæ familiaris erat nationi cuius erat illa Synagoga Iudæorum, qui eius nationis pars erant, & in illa regione vivebant. In Syria, Syriacam interpretari solebant, quia Syria Iudæi linguam illam capiebant. In Babylonia, Babylonice, id est, Chaldaice. In Parthia, Parthice. In Perside Persice. In Italia, & Romæ, Latine. Ergo & in illis regionibus in quibus usus erat linguæ Græcæ, Græcanice. Hoc est, in Græcia. At in Græcia nullibi ei dialecto locus fuit quæ Græco-Ebraica esset. Fateor, potuisse aliquos si forte Hellenistas, versionem septuaginta assidue terendo, stylum similem inde sibi facere, ex continua lectione contractum. Sed hoc non potuit esse antequam versa ad eum modum essent Biblia. Fanatica igitur persuasio, septuaginta seniores ideo vertisse scripturas Græco-Ebraice quia ea dialectus esset familiarissima Synagogæ. Cui Synagogæ? An Græcæ? Hæc versio non est mere Græca? An Syriacæ? Græca potius hæc interpretatio quam Syriaca. An

Romanæ? Nihil habet à Latinis sumptum. An Arabicæ? Omnino ab ea lingua aliena est. An Persicæ? Nihil in ea Persici est. Demonstrat nobis Hellenisticarius, quod temere effutiit: tum fidem ei nostram obligabimus. Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt. Amor Hellenisticæ, pulchræ fœminæ, insanire eum cogit. *Siracides*, inquit, à nepote Iesu sub *Euergeta* conversus, fidem quoque facit. Cuius rei fidem facit? An Hellenisticam tunc in mundo fuisse, formosam pupam, delirium Hellenistarum? Omnis igitur versio de Ebraico in Græcum, idiotice & barbarice curata, linguæ Hellenisticæ nomen induet: Multis, ut res est, nupsit ista puella. *Siracidem* illum Græce verulum esse, non Hellenisticè, scribit *Epiphanius*. Addit *Amasius* eius & carus amicus: unde & quidam Hellenistica minus gnari eum *Εαρεμώτερον* esse iudicarunt. Quidam, inquit, minus gnari. Qui sunt isti quidam, quibus minus nota est tantæ celebritatis virago, quam illo in tempore omnes Orientales *Κυεργότισσαν εν μέγας*? Mirum sane, hodie quibusdam posse ignorari. Sed adiicit, qui misellam Hellenisticam tot annos latentem primus è tenebris eruit: *Queret*, inquit, quis, an ea dialectus commode Hellenistica vocetur? Merito sane hoc quæret. Si vocatam olim

sic

sic sciret, non hoc quærendum esset. Respondet, quasi ex adyto oraculum, *Omnino sic posse vocari*. Ea enim, inquit, utebantur in commerciis, & in sacris, qui in Novo Testamento *Ελληνοισαι* vocantur. Quis Hellenista hoc illi dixit? An somniavit? Si Hellenistica lingua vocari debet qua utebantur Hellenistæ, Atticistica vocanda est quam usurpabant Atticistæ. Atqui eorum lingua erat Attica. Ergo & Hellenistarum, *Ελληνοισαι*, non *Ελληνοισαι*. An soli Hellenistæ ea utebantur? Ecce tamen, discipuli Christi qui non erant Hellenistæ, sed *αποχρημα* Ebraei, ea lingua libros & Epistolas scripserunt, quam isti vocandam censent Hellenisticam. Sed procedendo tandem venimus ad cardinem quæstionis, an ea dialectus cum hoc nomine alicui veterum scriptorum cognita aut memorata fuerit. Ultro dant, non meminisse eius veteres. Quid amplius volumus? Aut quid ipsi amplius nobis ob os eam linguam ventilant, quam fatentur ignoratam de nomine antiquis. Non tamen id suo somnio obstare putant, & vigilantes adhuc in manibus se tenere credunt, quod somniantes tenebant. *Nec quid ad rem facit*, inquit, quod nemo ex vetustis scriptoribus sic dialectum hanc vocavit. Immo multum facit. Magnum enim hoc argumen-

tum, non fuisse ulli antiquorum notam hanc dialectum, quam nemo ex his nominavit. Sufficit, constare, eam fuisse peculiarem Iudæis Hellenistis. Sufficeret, si id constaret. Sed non sibi constant qui hoc tam constanter affirmant. Non possunt sane rationem reddere, cur lingua peculiaris Iudæis Hellenistis, & quæ in fama esse, & proinde omnibus eruditis antiquioribus innouisse debuit, ne nomine quidē tenuis ipsis cognita fuerit. Quid enim tam inauditum toti antiquitati, quam ista Hellenistica lingua, quæ hodie suos inventores, amatores & admiratores invenit? Mirum, & plusquam mirandum, ne tenuem quidem auram huius dialecti afflavisse tot patres Græcos Bibliorum interpretes, ex quibus contextæ Catenæ in sacrae scripturæ omnes libros extant: Hieronymum, Græce pariter Ebraiceque peritissimum, & qui in Iudæa magnam vitæ partem exegit; qui tot in scripturam commentarios edidit; cui Iudæi illi Hellenistæ maxime noti cum eorum lingua esse debuerunt; nusquam nec Hellenistarum Iudæorum, nec Hellenistica linguæ meminisse. Alexandria præcipue plurimos ex his Iudæis Hellenistis videtur habere debuisse. Nam in ea urbe maxima Iudæorum frequentia fuit, Ebræorum Helleni-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 219
lenistarumque, si ulli fuere ab origine Iudaica hoc nomine. Origenes in Alexandria diu vixit, docuit. Si Hellenistica ulla lingua ibi floruisse, ab suis auctoribus Hellenistis sic nuncupata, non eam ignorasset. Hæc cum ita sint, quomodo constare potest, eis, qui nunc demum, post tot sæcula, omnibus sæculis incognitam suscitavit, eam fuisse peculiarem Iudæis Hellenistis? Addit vir fallere nescius, nec falli: *Omnes eruditos uno ore fateri, eam linguam utramque paginam facere in versione LXX interpretum.* Mentitur hic tamen magnus auctor. Non enim omnes eruditi id fatentur. Si enumerarem qui negant, haud pauciores invenirentur affirmantibus. Omnes eruditi antiquitatis, dum nomen eius linguæ tacent, sic satis clamant, non fuisse. An huius ævi eruditi doctiores hac in re fuerunt? Videndum est prius, an maiorem isti huius linguæ notitiam habere potuerint quam illi. Iudæi Hellenistæ nunc nulli sunt: tunc erant. Hellenistica lingua in usu eo tempore fuit, hodie non est. Melius itaque certiusque veteribus illis eruditis pronuntiare licuit, quæ fuerit Hellenistica lingua, & an fuerit, quam istis novitiis. Sciunt hodierni eruditi, nec antiqui nesciunt, innumeros in versione LXX. interpretum esse Ebraismos, & in singulis paginis occur-

occurrere non paucos, qui totidem sunt Barbarisimi. Quæ λέξις βαρβαρίζω, certum est, eam minime ἠλλωρίζω. Nam τὸ βάρβαρον, id quod est, ἀνελλώρισον vocant veteres Critici, & in his diferte Phrynichus, cui opponunt τὸ ἠλλωρικόν & ἠλλωρίζω. Unde & Athenæus lib. vi. notat, ὅτι ἠλλωρίζοντες, id est, politius Græcissantes, ἀργυροῦν κόσμον vocare, quæ sunt minus politis Græcis, hoc est, ἰδιωτικῶς loquentibus, τὰ ἀργυρώματα. Si ad hanc normam exigantur pleræque dictiones in septuaginta interpretibus, nihil minus erunt quam ἠλλωρίζοντων. Multo magis si Ebraisimi & Syriaisimi, qui apud eos frequentes sunt, spectentur. Pro totidem Græci sermonis Barbarisimis eos computasse Criticos antiquos, vero est verius. Critici hodierni pro Hellenisimis numerant, & orationem, in qua quasi stellulæ intermicant, *Hellenisficam* vocitant, quæ mihi ac Salmasio, cæterisque sanioris iudicii, *Barbarisifica* potius videtur appellanda. Sic tamen eam nuncupare, ius falsque esse contendit vir in litteratura Hellenistica summus, & Horatii monitu vel dictato se tuetur, qui edixerit:

--- licuit, semperque licebit,

Signatum presente nota procudere nomen.

Sed videndum, an præsentem nota signatum hoc

hoc sit nomen ἠἠλλωριστικῆς, quod nunc procudunt. Certe si *presente nota* intelligunt, hodie & in præsentem tempore nomen procusum, omnino vicerunt. Quid vero si Horatium non intelligunt? Profecto quod ille dicit, & quod isti faciunt, non eadem orbita incedit. Nummi novi cudendi, & novi nominis fingendi, parem ille rationem esse vult. Nisi utrumque præsentem nota signetur, recipi non debet. Quid præsens est nota in nummo? ὁ περὶ χωρῶν χαρῆκτηρ, vultus nimirum viventis principis, qui nummo impressus, efficit, ut recipiatur. Hodie Ludovicus XIII, Rex Christianissimus, præsens nummi nota est, ut ætate Horatii Octavius Cæsar Augustus. Si quis hoc tempore in regno Franciæ recens formatos nummos aureos promeret effigie Henrici quarti signatos, refutarentur, & pro adulterinis haberentur, quia non essent præsentem nota percussi. Veteres hoc vultu notati probantur. Sed recentes nummi semper signari debent *Nota presente*, hoc est, viventis principis effigie. Ad hunc modum cum nova nomina finguntur, ut adprobentur, *presentem notam* præferre debent. Ut vultus principis, nota est nummi, ita Analogia & ratio nominum. Si quæ de novo formantur, ex analogia debent procudi verborum usu

usu in præfens receptorum, non exoletorum. Exempli gratia, in usu est *Testimonium* à teste: *Sanctimonium* à sancto: *Vadimonium* à vade. Si velim eo modo à Mæcho formare *Mæchimonium*, ex analogia eorum quæ dixi nominum, id facere licebit. Et ita olim novum hoc vocabulum finxit Laberius. Cum eo usus esset Salmasius in quodam scripto, Theologus novitatem & insolentiam vocabuli ei obiecitavit. Atqui *præsente nota* proculsum illud vocabulum, & habet τὸ πρῶτον ἔχοντα χαρακτηρισθῆναι. Alia sunt, quæ facile agnoscas eam notam non habere, etsi prima fronte id videatur. Media Latinitas dixit *Meridionale* pro *Meridiali*. Quare? Quia *Septentrionale* dicebatur. Hæc videbatur præfens nota. Non erat tamen. Nam *Meridio Meridionis* non dicitur, ut *Septentrio Septentrionis*. Sic *Tremissimum* pro triente dixerunt, ut *Semissimum*. Id caret ratione, & præsentem notam non habet. Nam *Tremissis* non erat in usu pro triente, ut *semissis*. Nummus est sono bonus, non nota. Hoc igitur est quod dixit Horatius, *licere & semper licuisse præfente notæ nummum procludere*. Ad huius præcepti normam, & obrussam, exigamus, an τὸ Ἑλληστικῆς nomen firmatum sit. Dialecti nomen est. Videndum, an ulla dialectus hanc formam

mam habeat. Αἰθική, vel Αἰθίς, Ἑλλησις, vel Ἑλληνική. Δωρική, vel Δωρική. Αἰολική, vel Αἰολική. Ἰωνική, vel Ἰωνική. Ἑβραϊκή, & Ἑβραϊκή. Λακωνική, Ἑρμιονική, Κρητική, & sic omnes. Nulla terminationem hanc præfert qualem ἡ Ἑλληστικῆ. Nullam itaque analogiam nominis dialectis imponi sœti exhibet. Non præfente ergo nota signatum est. Præterea rei cui impositum est nullo modo convenit. Orationi *Ἐρραειζέση* accommodatur, cum notionem habeat τὸ Ἑλληστικῆς. Denique non licet ὀνοματοποιεῖν in his linguis quæ oblitæ sunt ac desitæ, quas mortuas vocamus. Res omnes quas habuere cognitæ illæ linguæ, suis nominibus signatas posteritati transmiserunt. Si quid ipsis incognitum fuit, nec nomen eius noverant. Magnam itaque argumentum Ἑλληστικῆς veteribus Græcis ignoratæ, appellatio eius eiusdem ignoratæ. Græcis feliciter audacibus, & licentius hoc usurpantibus, melius cessit fingendorum nominum ratio quam Latinis. Sed permittæ illis ea sælix licentia, cum lingua eorum viveret ac vigeret. Qui sibi licere nunc volunt has nominum fictiones, Græcine sunt, an Romani? Si Romani, cur quod illi antiqui nunquam sibi permiserunt, isti tam confidenter sibi licere volunt? *Parricidam* vocarunt qui

qui patrem occidit. Poterant sic *matricidam* firmare qui matrem. At noluerunt. Nam, *ὀνομαστοποιία*, inquit Romanus Rhetor, *Græcis inter maximas habita virtutes, nobis vix permittitur. Addit ibidem statim: Deinde tanquam consummata sint omnia, nihil generare audemus ipsi, cum multa quotidie ab antiquis ficta, quotidie moriantur. Vix illa quæ *παρὰ γόμφα* vocant, quæ ex vocabulis in usum receptis quoquo modo declinantur, nobis permittimus.* Si eo tempore ficta potius ab antiquis moriebantur & intercidebant, quam de novis fingēdis cogitarēt, quid nunc fiet, ubi tota lingua mortua est, tam Romana quam Græca? Debent ergo, qui in Græca litteratura se magnos faciunt, in his, quæ de libris hauserunt, permanere, non nova & incognita veteribus Græcis fingere. Ut erant illi felices pariter, & audaces in confabrandis nominibus, quod apud eos, quando id cum venia poterant, non reperitur factum, cur nunc id faciendi licentiam inducimus? Et furor est manifestus, rei quæ olim non fuerit, nomen ex lingua quæ fuit, quæque rem illam non cognovit, mutuari. Multo autem intolerabilior insania est, contra rationem id nomen fingere ac formare velle, non solum contra auctoritatem. Facessant ergo, qui negant, eos *καρ-*

καρζεν

καρζεν Aristarcho, quibus dialecto aut λέξις potius *καρκαρίζση* nomen imponere placuit τὸ ἐκλιζύσης ἀκαλέτη. Sed aiunt: ut λέξις ποιητικὴ propria & peculiaris est poetarum filiis, sic ἐκλιζικὴ peculiariter convenit Hellenistis Ebraizantibus. Sæpius urget hanc similitudinem, vir Hellenistice, quæ nec est, nec fuit, peritissimus. Multa hic peccat, & nulla similitudo est. Comparat λέξιν cum dialecto. Nam τὸ ἐκλιζικὴν dialectum facit, & huic adsimilat λέξιν ποιητικὴν. Debuit similitudinem captare ex alia dialecto. In qualibet dialecto, alia est λέξις poetica, alia oratoria, alia Historica, alia etiam philosophica. Poëta ex eadem dialecto, quam communem habet cum oratore & historico, non sumit ubique similem λέξιν, sed propriam sibi facit, quæ & ποιητικὴ ab ipso nominatur. Diversa est ab oratoria dictione, quam & orator peculiarē habet, quæ & ab eo nomen accipit. ἐκλιζικὴ nihil hac in re simile habet cum ποιητικῇ. Primum non eadem utriusque terminatio, nec nominis ratio, nec rei ulla affinitas. Deinde non vocatur ποιητικὴ ἀπὸ τῆς ποιητικῆς λέξεως quæ ipsi peculiaris est. E cōtrario ποιητικὴ λέξις à poetâ deducitur, qui eam usurpat. Sic oratorius stylus ab oratore, non orator ab oratorio stylo. At ἐκλιζικὴ nomen habet ab

P

ipsa

ipsa dialecto qua utitur, *ἡ δὲ Ἑλληνιστὴς*, ut hæc ipsa *Ἑλληνιστὴς* nuncupatur *ἡ δὲ Ἑλληνιστὴς*, à Græco, cui nativa est talis dialectus. *Hellenista* vero, cui non nativa est, ab ea nomen mutuatur. *Ἑλλην* primitivum nomen est: inde cætera verba, adverbia, nomina per *ἑλληνισμὸς* deducta: *Ἑλληνιστὴς*, Græca dialectus: *Ἑλληνιστὴς*, ea dialecto uti: *Ἑλληνισμὸς*, Græca eloquutio: *Ἑλληνιστὴς*, qui ea utitur: *Ἑλληνιστὴς*, Græce. Non ergo *Ἑλληνιστὴς* dialectus ab *Ἑλληνιστὴς* formatur, ut *Ἑλληνιστὴς* *ἡ δὲ Ἑλληνιστὴς* nomen habet, quia *Ἑλληνιστὴς*, quia *Ἑλληνισμὸς* utitur, quia *Ἑλληνιστὴς* loquitur. Hæc iam supra attigimus, sed hic ex occasione repetenda, ut mille pereant mortibus cum sua *Hellenistica* *Hellenisticarii*. Euge, Salmasi, hic tibi militamus, & hanc operam qualem qualem tuis conatibus addimus:

*Σπεύδωντων Ἑλλὰδ' ἀξίως, τίωδ' ἐκτανῶν,
 Ἦν Ἀφρονες καλῶσιν Ἑλληνιστὴς.*

Dignū opus Herculis clava & lacertis. Nul- lum ille monstrū monstruosius mactavit. Si Salmasius non sufficit, Masageta aliquis ex- oriatur qui absolvat. Sed nihil necesse est. Habet; peractum est. Non videt Hydra, se ferro ipsi, ignique occurrere, cum hic dicit, Sic *Ἑλληνιστὴς* convenire *Hellenistis* *Ebraizanti- bus*.

tibus. Isti *Hellenistæ* non sunt simpliciter quod vocantur, sed *Hellenistæ Ebraizantes*. Ergo nec absolute eorum est *Hellenistica*, sed *Hellenistica Ebraizans*. Multum sane differt, *Hellenistica*, si ulla fuit, sic simpliciter dicta, ab *Hellenistica Ebraizante*. Aliud est cochlear per se dictum: aliud cochlear ar- genteum. Legato cochleari, non intelligi- tur argenteum. Sic *Hellenisticam* qui dixit, si *Hellenicam* sive Græcam intelligit, nec enim de alia loqui potest, non designat *Hellenisticam Ebraizantem*, sed puram & putam, quæ nihil Ebraizat. Enimvero si nomen huic dialecto, sive *λέξει* potius, qua versio septuaginta interpretum conscripta est, aptum & idoneum fingere vellem, non *Hellenisticam* vocarem, nulla quippe diale- ctus neque *λέξις* sic vocatur; nec *Helleni- cam* simpliciter, sed *Helleno-Ebraicam*, vel Græco-Ebraicam. Ita Græco-barbara vo- catur hodie ab eruditis lingua Græca vul- garis, quæ tota barbarismis contaminata est, arque impurata. Et quid aliud Ebraismi sunt in Græca oratione, nisi Barbarismi? Sic Gallo-Belgæ dicuntur qui utuntur Gallico sermone cum idiotismis Belgicis. Sic mul- ta alia nomina gentium composita sunt ex duabus. Ut *Κελογαλάται*, *Κελοπέρηρες*, *Ἑλλη- λωισκῶται*, & alia. Hæc igitur præsens no-

ta est, qua signatum ad hanc λέξις significandam ex præcepto Horatii nomen licet procudere Græco-Ebraicum, *stylum* nempe ex Græcis vocabulis, & Phrasibus Ebraicis mixtum. Ita nolentes volentes vi veritatis adacti per intervalla eam confitentur aliquando qui maxime ei bellum indixerunt. Aliud argumentum Salmasii contra Hellenisticam refert Litteratorum Nobilissimus Heinsius: *Res si fuit veteribus cognita, cum suo sibi nomine cognitam fuisse oportet. Quid ipse contra opponit ad illud enervandum? Nollet sibi excidisse tam periculosam loquutionem. Quid ita? Verentur enim, ne quis Antitrinitarius sic assumeret: SS. Trinitas ἢ τετράς, secundum nomen, non fuit cognita Apostolis, nisi quam enim voces hæc apud illos inveniuntur: ergo commentis sunt accensenda quæcumque hæcenus Orthodoxi de SS. Trinitatis mysterio docuerunt. Hoc etiam ipse vererer, si de nomine trinitatis sive τετράς tantum esset quæstio. De re ipsa agitur. Huius cum Apostoli meminerint, & diserte à Iohanne dictum sit, Tres esse qui testantur in cælo, merito ad rem significandam quæ tam signanter expressa est, ab Apostolis aptissimum illud vocabulum Orthodoxi patres usurparunt. Ubi de re convenit, in nomen de facili consensus concurret. Rem verba sequuntur.*

Stat

stat de tribus personis suæ τριάδος in una divina essentia, quæ Μοναρχίαν sic veteribus appellatam constituerebat. Τετράς ad eam designandam vocabulum, non fictum temere à Græcis, sed in aliis rebus usitatum, ad hanc, cui τετράς locus est, transtulerunt. Latini *Trinitatis* nomen, vocem Græcam vertendo, à Trino finxerunt, cum analogia & ratione, & sic præsentem notam novum nomen signarunt. Nihil tale de Hellenistica dici potest. Primum Ἐλλωιστικῆς vocabulum sine ratione fictum est, & contra auctoritatem totius Græcæ antiquitatis. Deinde non de nomine tantum agitur, sed de re. Rem non minus quam nomen veteribus incognitam fuisse, Salmasius demonstravit, ut ipsum nomen inauditum. Probet è contrario Hellenisticæ Nobilissimus patronus, inter Græcas dialectos aliquam fuisse quæ Ebraismos misceret Hellenismis: ei concedam talem dialectum vocari posse Ἐλλωιστικῶν. Atqui ne sic quidē, licet de re ipsa constaret, hoc est, de tali dialecto, notam eam fuisse antiquis, vocanda iure esset, nisi liqueret, hoc nomine fuisse à veteribus nuncupatam. Et sane cum veritas hoc nomen ignoravit, certo certius pronuntiandum est, & rem ipsam ipsi fuisse ignoratam. Stat ergo Salmasii argumentum

tum, & cadit quod opposuit Colossores Hellenisticariorum Heinſius. Intorquet & aliud, quo firmet obiectionem. Sufficere ait, ἢ Ἑλλησιῶν apud infallibilis auctoritatis scriptores mentionem fieri, liquidoque constare, Ἑλλησιῶν linguam, prout à patronis definitur, iis mancipio propriam fuisse. Fateor, infallibilis auctoritatis scriptores, quamvis unus Lucas eorum meminerit, ἢ Ἑλλησιῶν mentionem fecisse, sed nego, tales esse, qui liquido constare adfirmant, Ἑλλησιῶν linguam ab illis Hellenistis dictam esse, & iis mancipio propriam fuisse. Quomodo ostenderit, ab Hellenistis dictam Hellenisticam, cum nemo veterum Hellenisticæ meminerit? Quomodo liquebit, eorum Ἑλλησιῶν fuisse Hellenisticam propriam, cum satis constet, Hellenistas non fuisse qui veteris Testamenti versionem confecerunt, ut nec illos qui Novum fœdus conscripserunt? Quo iure Hellenistica volunt esse ista scripta quorum auctores non fuere Hellenistæ? At qui Hellenistæ nominati sunt, non possunt probare, ab illis ullum scriptum manasse quod Hellenistica lingua conceptum dici queat. Impropria etiam & falsa illa loquutio, ut hoc obiter notem, mancipio propriam alicui genti suam linguam fuisse. Ea tamen bis utitur summus auctor Latinitatis,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 231
tatis, & politissimus Heinſius. Nihil est quod cuiquam nato datum sit mancipio. Omnia utenda sunt data, nihil proprium cuiusquam. Non regna regibus, non ditio- nes populis, non possessiones privatis, non vita omnibus. Linguæ quoque variant, mutantur, corrumpuntur, intereunt. Recte Horatius:

*Vt Sylva foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita verborum vetus interit ætas,
Et iuvenum ritu florent modo nata, vigentque.
Debemur morti, nos nosraque.*

Non nos solum morti sumus obnoxii, sed omnia nostra, & inter illa linguæ quoque. Ubi nunc est illa Hellenistica? Ubi Hellenistæ? Ipsa Hellenistica, si Hellenistica est, Novi Testamenti, quam diversa à versione ἢ septuaginta? Multæ in hac insunt phrasæ & voces Latinæ, quibus illa prorsus vacat. Addit ὁ εὐαγγελιστὴς pro argumento validissimo protegendæ Hellenisticæ: *Si licuit Patribus in primitiva Ecclesia procudere vocem Trinitatis, quia à Iohanne dictum fuit: Tres sunt qui testantur in cælo; cur non differentia indicanda ergo inter Græcas dialectos formare quoque licuit vocem Ἑλλησιῶν, ad designandum Ἑλλησιῶν idioma? Im- pia hæc comparatio Sacro-sanctæ Trinitatis, & rei nihili, & quam in rerum natura*

fuisse non possunt demonstrare qui eius inventores ac defensores sunt. Nollem tam profanas voces mihi excidisse, qui sum unus de capite census, non de classicis inter eruditos. Si similitudo aliqua vel umbra similitudinis in his notari posset, quiescerem. Vocem *τριάς* non procuderunt veteres patres, sed accommodarunt ex vero ad tres illos designandos quos Iohannes testari ait in cælo. Ubi tres sunt *ὁμοῦσοι* personis distincti, ibi omnino *τριάς*. Quid enim *τριάς* sive *Trinitas*, nisi Trium hypostaseon sive personarum numerus, eadem essentia præditarum? Quid opus autem ad *ἑλλησιῶν* linguam designandam fingere nomen *ἑλλησικῆς*. Si peculiarem dialectum habuere illi *ἑλλησι* sine ulla firmatione aut procusione vocabuli nova, non potuit aliter ea dici nisi *ἑλλησικῆ*. Quidquid enim ad *ἑλλησιῶν* pertinet, id vocatur *ἑλλησικῶν*. Nec necesse fuit fingere aut comminisci quod ipsum per se fluit ac derivatur ex nomine *ἑλλησιῆς* per usitatissimam *ᾠδὴν*. Hoc mihi argumentum vel potentissimum, nullam unquam fuisse *ἑλλησιῶν* dialecton propriam ac peculiarem, quia nemo veterum nominatim mentionem fecit huius *ἑλλησικῆς* dialecti. Non opus, inquam, fuit, novum vocabulum præsentem
nota

nota signare ad eam significandam. Cuilibet occurrere poterat, qui scisset, talem quamdam inter Græciæ dialectos numerari qua Hellenistæ uterentur, vocandam eam esse Hellenisticam. Si patribus, inquit, licuit procudere vocem *Trinitatis*, cur non licuit firmare iis quoque vocem *ἑλλησικῆν*? Licuit sane, nec aliter dixero. Sed cum non reperiantur procudisse quod illis fatemur licuisse procudere, ex eo argumentor, non novisse illam Hellenisticam, ut noverunt SS. Trinitatem. Pæne invitus tam impiam comparationem refrico. Enimvero patres, qui *τριάδα* in re tanti momenti & tam sacrosancto mysterio usurparunt, nomen ignotum Apostolis, quibus res tamen factis erat cognita, non dubitassent & *ἑλλησικῶν* nominare, si talem scissent dialecton usitatam proprie fuisse *τοῖς ἑλλησιῶν*. Quod non licuit patribus antiquis, qui non potuerunt nomen facere ei linguæ quam prorsum ignotam habuerunt, cur licebit id hodiernis doctoribus, quibus omni ratione minus etiam nota hæc debuit dialectus esse quam veteribus? Differentiæ indicandæ ergo inter Græcas dialectos hanc vocem formare licuisse Trismagistris, affirmat Heinsius. Quasi inter Græcas dialectos ulla unquam audita fuerit, quam hoc

nomine distingui oportuerit à cæteris ! Si Græca versio cum Ebraïsmis nomine certo signanda fuit, ut distingueretur à dialectis Græciæ, eodem modo versio Latina Bibliorum quæ eisdem habet Ebraïsmos, à communi lingua Latina aliquo nomine discerni debuit. Similiter & Arabica, Ebraïsmos omnes retinens, à lingua Arabica vulgari seiungenda fuit. Ita & Persica, ita & cæteræ. Nostræ Gallicæ quid futurum est? Ebraïsmis tota facta est. Quomodo igitur separabitur ab ea quæ Ebraïsmis caret, si nota non ei adponatur nominis certa, quæ discrimen faciat? Pergit confutare Salmasium ὁ ῥονάδας εἰσετάδης. Dixerat Salmasius, Mirum esse, auctores antiquissimos, qui versionis LXX interpretum meminerunt, non dixisse, Biblia conversa fuisse in Ἑλληνιστικῷ Ἄφελετον, sed in Ἑβραϊτικῷ. Atqui, inde inferebat Salmasius, si Hellenistica illa fuit lingua, & Hellenistarum, id est, interpretum Iudeorum, qui converterunt, propria, dicere debuisset videntur, Hellenistico sermone esse reddita. Nihil istis nisi cantilenam quotidianam obganit Heinriadæ vivida vis ingenii: Nihil hæc ad rem facere. Ἀπεσδιόνουα hæc sunt, inquit. Sane Bacchum non sapiunt, & oleam potius olent quam temetum. Nam à sobrio scripta sunt. Nihil ergo ad liberum patrem, qui Deus est

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 235
poëtarum, faciunt, sed valde ad rem, quantum ego iudico. Cur contra sentiat, rationem nobis edat Heinsius, ipse pater, nunquam nisi potus ad arma profiliens dicenda. *Quicumque, inquit, de Livio ex antiquis loquuntur, eius ut Latini Historici mentionem faciunt: Nec tamen quisquam Asinio Pollioni diem dixit, quod qua erat sagacitate in eo Patavinitatem deprehenderit ac notaverit.* Reddam ipsi suas voces. Hæc αἰ ἀπεσδιόνουα sunt. Nulla sagacitate opus est, ad deprehendendos Ebraïsmos in versione LXX. interpretum. Tam aperti sunt, tam crebri, ut omni vel mediocriter Ebraice docto in oculos incurrant. Præterea Patavinitas quam pro nimia sua sagacitate in Livio deprehendit Pollio, non erat dialectus separata Latini sermonis, ut Hellenistica Græci est, secundum Hellenisticarios Aristarchos. Hæc Patavinitas Livii etiam mire sagaces hodie falleret Heinriadæ, nisi de ea monuisset Asinius. Et quamvis de ea monuerit, quis hoc tempore tam perspicax est, ut percipiat qualis illa fuerit Patavinitas? Utrum in ipso dicendi genere & colore nō pure Romano, sed Patavina: phraseos maculis consperso, posita fuerit, an vero in singulis verbis? Ausim Iovem lapidem deicere, nobilissimo professori Leydeni haud magis intel-

tellectam Patavinitatē quam nostro Par-
riensi, qui promisit, se scripturum histo-
riam stylo Liviano, sed sine Patavinitate.
Optime ergo, vt videtur, assequutus sibi vi-
debatur quid esset Patavinitas. Quid si in
illis Livii reliquiis quæ supersunt, nulla re-
stant vestigia aut notæ illius Patavinitalis,
quæ in aliis operibus quæ interciderē, appa-
rebant, impressæ? Hoc certe suspicor. Nam
in Livianis quæ hodie extant nullum super-
esse puto ex Patavinitate maculam, si modo
recte teneo quid sit *Patavinitas*. De hoc
non sinit nos dubitare Quintilianus auctor
gravissimus, qui duobus locis illam expli-
cavit. Voces ille fuisse vult aliquot Italicas
Patavini soli quas usurparat Livius, quæ de-
licatis auribus Romanorum inusitate
erant, ac proinde duræ videbantur. Sic
enim scribit lib. 1. cap. v, quo tractat de
virtutibus & vitiis orationis: *Hoc amplius, ut
institutum ordinem sequar, verba aut Latina aut
peregrina sunt. Peregrina porro, ex omnibus,
prope dixerim, gentibus, ut homines, ut instituta
etiam multa, venerunt. Taceo, Tuscis, & Scabi-
nis, & Prenestinis quoque. Nam ut eorum ser-
mone utentem Vectium Lucilius insectatur,
quemadmodum Pollio Asinius deprehendit in Li-
vio Patavinitalē, licet omnia Italica pro Roma-
nis habeam, plurima Gallica valuerunt, ut Rhe-*

*da ac petoritum, quorum altero Cicero tamen, al-
tero Horatius utitur. Et mappam quoque usita-
tum Circo nomen Pœni sibi vindicant.* Patavini-
tatem illam in solis Patavinis vocabulis ali-
quot quæ Livius usurparat, sitam fuisse,
hinc liquet. Quæ Patavina vocabula, ut
erant Italica, pro Romanis etiam habenda
censet Quintilianus. Nec magni facien-
dam Pollionis reprehensionem, ita iudicat.
Catullus ex eodem Patavino solo, Trans-
padanum vocabulum, ut idem notat Quin-
tilianus, *Ploxenum*, in versu posuit. Idem au-
ctor alio loco in aliquot tantum vocibus ex
Patavino territorio sumptis *Patavinitalē*
Livio à Pollione obiectam clare indicat.
Libro nempe. VIII. cap. 1. *Attica anus
Theophrastum hominem alioqui disertissimum,
annotata unius affectatione verbi, hospitem dixit.
Nec alio se id deprehendisse interrogata respon-
dit, quam quod nimium Attice loqueretur. Et
in Tito Livio miræ facundiæ viro, putat inesse
Pollio Asinius quamdam Patavinitalē. Qua-
re si fieri potest, & verba omnia, & vox, huius a-
lumnum urbis oleant, & oratio Romana plane vi-
deatur, non civitate donata. Non igitur, ut
ex his liquidum est, in eloquutionibus, &
dicendi genere, illa Patavinitas consistebat,
sed in aliquot vocibus, non plane Roma-
nis, sed Italicis, quibus usus fuerat Livius.*
At

At quomodo hodie deprehenderent in Livii scriptis *Patavinitatem*, quam ei obiecit Asinius, qui nesciunt quid sit *Patavinitas*, & quo sensu usurparit Pollio ad Livianæ phraseos vitium notandum? Ecce inter Criticos hodiernos qui disperire vult, si Asinius, ipse tam ridiculæ auctor calumniæ, quid esset *Patavinitas*, sciebat. Putavit alius, delicatum Pollionis Asinii palatum visum sibi fuisse aliquid in Livio gustare quod non usquequaque saperet genium Romani sermonis. Alius credidit, hoc nomine reprehensam fuisse peregrinitatem Orthographiæ. Nam scripsisse illum, ex lapidibus colligi, *sibe & quase pro sibi & quasi*. Atqui hæc vetus etiam Romana fuit Orthographia, non Patavina. Alius censuit, eam *Patavinitatem* nihil aliud esse quam iterationem simul plurium in eisdem periodis verborum. Alias etiam opiniones de *Patavinitate* illa Liviana, æque ridiculas ac falsas, recenset Bonifacius in libro de Romanæ Historiæ scriptoribus. Omnes, ut videre est, à scopo longe aberrarunt, cum *Patavinitas* illa in solis vocibus ex Patavino solo usurpatis, & orationi Romanæ insertis, constiterit. Alioquin certum est, non tantam in urbibus Italiæ, quamvis Latine loquerentur, sermonis Latini puritatem fuisse

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 239
se, quanta erat Romæ. In provinciis multo etiam minor erat. Quamvis omnia Latina proferret, aliquid tamen observabatur in eorum loquela quod à Romani soli genio differret. Quintilianus in Hispani scriptoribus pingue illud & sonorum $\lambda\epsilon\text{-}\xi\epsilon\omega\varsigma$ notavit. Afri facile etiam ex stylo agnoscebantur. Nec magis difficile fuit, Gallos nostros antiquos Latine scribentes dignoscere à reliquis provinciis eodem sermone utentibus. Asiatica redundabat in eorum scriptis copia, cum pompatica & exultanti sermonis paratura, quam *Gallici cothurni* nomine vocarunt antiqui Critici. Quis ignorat, hodieque homines, etiam in nostro idiomate peritissimos & eloquentissimos, qui provincias incolunt, non adspirare ad illam inaffectatam ac sinceram Gallici sermonis proprietatem quæ Lutiæ in ore loquentium & calamo scribentium nitet? In Vasconibus Vasconitatem deprehendere est, in Burgundis Burgundionitatem, & sic in cæteris. De patria multum retinent. Nec tamen illæ differentiæ Gallici sermonis in iis qui gnari eius sunt, & sine vitio eum pronuntiant, dialectos differentes fabricarunt. Etruscus sermo habetur in Italia hodie elegantissimus, ut olim Romæ fuit Romanus. Omnes docti

docti Itali eum hoc tempore affectant & confectantur. Et tamen fatendum est, qui Florentiæ nati sunt, nativo & incorrupto quasi sapore Etrusci idiomatis cæteris Italis prævalere. Sic inter verum Etruscum, & Italum alium quemlibet, Etrusci sermonis æmulum, eam esse vulgo differentiam quæ olim inter Atticos & Atticistas à Criticis statuebatur. Verus & originarius Atticus facile deprehendisset in Atticista aliam salivam linguæ, quam quæ in ore Attici solivernarum vulgo natabat. Non id in Theophrasto reprehendit Attica illa anicula, sed vocabulum aliquod Atticis auribus inusitatum. Hæc etiam Patavinitas fuit Liviana, in verbis singulis minime Romanis, sed Patavinis & Gallicis. At oratio ꝛ septuaginta non verbis *Εἰρησῆς*, sed phrasibus. Nulla ergo similitudo Patavinitatis, & idiotismorum Ebraicorum, qui in phrasi & eloquentione versantur. Sed demum recte institutam hanc utriusque comparisonem, nonne hoc faciet potius pro Salmasio quàm contra? Cum certum sit, versionem septuaginta interpretum verbis Græcam, multis Ebraïsmis vitiosam esse, numquid aliter auctores eius orationem quam *Εἰρησῆς* vocant? Certe nunquam *Εἰρησῆς*. Sic cum Titi Livii eloquentio Patavinitate, id est

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 241
est, Patavinis idiotismis, si ita lubeat interpretari, sit referta, de eo tamen scriptore antiquo loquuntur, ut de auctore non solum disertissimo, sed & Latinissimo. Ut stylus Livii non videtur nisi Latinus, nec quo minus ita vocetur, obstat eius Patavinitas, ut eam intelligunt Critici: Ita quamvis dictio ꝛ LXX. sordescat multis Ebraïsmis, hoc est, ut verbum & ipsi fingamus, *Ebraicitate*, pro Græca tamen & Græcanica habita est illa translatio, nec aliter nuncupata legitur veteribus. Quid igitur necesse fuit ꝛ *Εἰρησῆς* vocabulum generare, quo notaretur eloquentio septuaginta interpretum, cum Livii orationem Latinam vocaverint antiqui, nihil obstante *Patavinitate*. *Patavinitatem* Pollio vocavit, quam deprehendit in Liviana Phrasi. Vocemus ergo & *Ebraicitatem*, quæ in versione ꝛ septuaginta deprehenditur. Ubique Heinssitatem in hoc opere agnosco. Ex argumentandi quippe & ratiocinandi modo, in singulis paginis, sapius Heinssium deprehendo. Sic enim pergit *συνορίσειν*. Demus, antiquos scriptores tradidisse, puram putam fuisse *Εἰρησῆς* quasi sunt LXX senes. Cur dat, quod dari non potest, & non petitur? Nemo voluit antiquorum aut recentium, puram putam illam esse *Εἰρησῆς*. Sed accipiamus quod dat.

dar. Quid ex illa datione consequetur? Nemo tamen, inquit, qui candorem non exuit, vitio vertet moderno alicui Critico Græce pariter ac Ebraice docto, si eorum Ἀγέλεπον vocet Ἐλλωισικῶν. Ego vero malo niger esse, & candorem omnem exuere qui in me est, quam sic argumentari: Pura est Ἐλλωίς, qua versionem suam conceperunt senes septuaginta: ergo vocari potest Ἐλλωισικῶν. Atqui certius est, puram non esse, vel ipsius testimonio, qui statim subiungit, ut dationem illam priorem revocet: Quod Achillaus argumentis probare possit, Ebraeorum loquutiones locis infinitis conversas tantum fuisse in voces Græcas. Nullo Achille, nullo ariete opus est ad effringendam aut subruendam hanc portam. Per patentem intrare recta licet. Nemo obstat credenti, Ebraeorum loquutiones in illa versione redditas esse verbis Græcis. Quod omnes confitentur. Quid inde colligitur? Nempe impuram illam esse Ἐλλωιδῶν. Atqui dabat supra, puram esse. Multos stulte argumentantes vidi, sed nunquam similem. Sic enim Achilles ille ratiocinatur. Pura est Ἐλλωίς, dialectus versionis septuaginta seniorum. Eadem impura est, quia Ebraicas loquutiones habet, infinitis locis in Græcas voces tantum conversas: Ergo vocari potest Ἐλλωισικῶν. Ego

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 243
go Tros Paris contra hunc Graium Achillem telum istud Apollinis directum manu, sic intorqueo. Sive pura sit, sive impura, dictio septuaginta interpretum, nullo modo vocari potest Ἐλλωισικῶν. Si pura est, Ἐλλωίς vocabitur, vel Ἐλλωικῶν. Nam pura Attica, appellatur Ἀθηναῖκή, non Ἀθηναισικῶν. Si impura est, ut est revera, ob infinitos quibus maculatur Ebraicos idiotismos, & vocabula quam plura minime Ἐλλωικῶν, sed peregrina & barbara, tantominus vocari potest Ἐλληνισικῶν, quæ tot ἀλληνίσσας qua phrasēs qua voces habeat. Poterat & cessare sequens probatio, non solum ut superflua & otiosa, sed etiam quia inepta & absurda Sed salva res est, ait. Quamvis Græci qui scripserunt de versione ᾗ LXX, totidem verbis non dicant, eos Ebraica convertisse in Ἐλλωισικῶν Ἀγέλεπον, clare satis illud indicant, quando dicunt, eos proprias loquutiones propriis vocibus reddidisse, aut dialectum Ebraicum convertisse in voces Græcas. Haud scio quam salva res ei sit, sed video, pudorem illi viro salvum esse non posse cui ratio non constet. Potest dicere, Φηλὸν ἔαίδως ποῖμε οἰχέσθαι λιπέσσαι; Primum non necessaria probatione abutitur, ut nobis persuadeat, in translatione ᾗ septuaginta Ebraicas phrasēs Græcis tantum verbis esse expressas innumeris

meris locis. Nemo de eo dubitat, nec dubitavit. Deinde quod necesse non erat probare, id probat eiusmodi argumento quo nihil tale effici potest. Auctores Græci dicunt, veras esse scripturas ἐν τῷ Ἑβραϊῶν Διαλέκτῳ εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν. Hoc est, lxx. *Interpretes Biblia ex Ebræa dialecto verterant in linguam Græcam.* Quid clarius, inquit, dici potest? Sane nihil clarius. Sed hoc ille sic explicat: *Convertendo scilicet Hebræas loquutiones, idiotismos, & phrasas, in verba Græca.* Mira profecto interpretatio, & quæ ex verbis auctorum nullo modo elici queat. Quid si septuaginta interpretes, omnes idiotismos Ebraicos non solum verbis Græcis, sed etiam phrasibus reddidissent, in vertendis Græce ex Ebræo Bibliis, an non dicere licuisset auctoribus, *scripturas ex Hebræorum dialecto in Græcam linguam fuisse conversas?* Hoc est, ut Clemens loquutus est, Ἐμνησθῆναι τὰς γραφὰς ἐν τῷ Ἑβραϊῶν Διαλέκτῳ εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν. Non aliter sane loqui potuissent, etiamsi Ebraica convertissent in Græcum purum sermonem nullis conspersum Ebraicis idiotismis. Non minus puerilis & fatua ratio quæ subnectitur. *Si enim, inquit, Ebraismus convertissent in Hellenismos, Clemens & Epiphanius dixissent, Biblia translata fuisse in Græcam dia-*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 245
dialecton; quod postulabat Ptolemæus. Quod igitur auctores dixere, verba esse Biblia in linguam Græcam, hoc ipso significant, non translata fuisse in Græcum purum sermonem. Si dixissent, in Græcam dialecton, tum foret intelligendum, translationem pure esse Græcam. Ergo ex sententia summi virorum, *dialectus Græca, & Græca lingua differunt, διαλέκτῳ Ἑλληνικῇ, & γλῶτταν Ἑλληνικῇ.* Græca lingua ea dicitur, quæ impura est, & admixtos habet Ebraismos, qualis est versio septuaginta interpretum. At Græca dialectus, ea pure Græca est, sine ullis barbarismis & Ebraismis. Talem postularat Ptolemæus Bibliorum versionem à Iudæis, ut est in ipsius Epistola cuius mentionem facit Epiphanius, qua rogaverat Iudæos Hierosolymitanos, ut mittere sibi vellent Ἐμνησθῆναι τὰς ὡς διωαμύνας αὐτῷ Φεράσαι τὰς εἰς τὴν Ἑλληνικῶν διάλεκτον Διαλέκτους Ἑβραϊῶν. *Interpretes qui possent Biblia ex Ebraide dialecto in Græcicam dialecton convertere.* His verbis postulabat nimirum, eos sibi mitti interpretes qui dialecto Græca, hoc est, puro Græco sermone transferrent scripturas. *Voluerat hoc quidem Ptolemæus, ut dicit maximus veri auctor Heinsius: sed non accidit, eodē Epiphanio teste, qui ita: Πρῶτοι Ἐμνησθῆναι τὰς εἰς τὴν Ἑβραϊκῆς διαλέκτους εἰς Ἑλληνικῆς γλῶτταν ὡς διωαμύνας αὐτῷ Φεράσαι.*

νίδα Ἐβραϊκῶν δύο ἄνδρες. An ex his Epiphanii verbis colligere est, nō obscundasse Iudæos Ptolemæi voluntati, & pro his, quos flagitaverat interpretes qui scient scripturas convertere in Græcam dialectum, misisse eos qui id nescirent, sed tantum possent eas transferre in Græcam linguam, non impuram, & Ebraizantem? Hæc viri maximi sententia est, digna certe vel propter tam egregiam ac excellentem eruditionem, ut Salmasio in omnibus locis præferatur, qui tantum præcellat, non solum doctrina, sed & nobilitate. Primum, cui probabile fiet, Iudæos noluisse Ptolemæo morem gerere, & postulatis eius respondere, de versione quam flagitabat? Nec id dicit Epiphanius, nec quisquam veterum tradidit. Multo minus ex verbis sicut ab Epiphanio posita sunt id elucescat. Petit ille per Epistolam, scripturam sibi Ebraicam converti εἰς Ἑλληνικῶν διαλέκτων. Iudæi miserunt ei interpretes qui transtulerunt eam scripturam εἰς Ἑλληνίδα. Sic enim scribit Epiphanius: καὶ ὄντως αἱ εἰς εὐραεῖς Ἑλληνίδα ἐκπεθείσαν ἀπετέθησαν ἐν τῇ πρώτῃ βιβλιοθήκῃ. Quæ illa Ἑλληνίς? An alia quam Ἑλληνική διάλεκτος? Certe cum absolute Ἑλληνίδα dixerit, æque potest subaudiri διαλέκτων, quam γλῶσσῶν. Unde igitur

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 247
tur divinat vir divinus, cum Ptolemæus petiisset, verti scripturas in puram Græcam, convertisse eas Iudæos interpretes in impuram? Reponit vir omniscius, subaudiri potius debere γλῶσσαν, quam διαλέκτων. Γλῶσσαν porro Ἑλληνίδα & διαλέκτων Ἑλληνίδα plurimum differre. Quæ lingua Græca dicitur, eam esse impurum Græcum sermonem. Quæ dialectus vocatur, pro puro habendam. Quid respondebit ergo Ireneo, qui εἰς Ἑλληνικῶν διαλέκτων μετὰ Ἑβραϊκῶν εἶναι τὰς γραφὰς dixit? Nec dubito quin alii etiam διαλέκτων similiter in eadem narratione appellarint. Cum hac distinctione quam vir politissimus invexit, τῆς γλώσσης, καὶ τῆς διαλέκτου, Græca lingua sive Ἑλληνίς, ea ipsa est quæ vocari debet Ἑλληνιστική. Nam inter Ἑλληνίδα, vel Ἑλληνικῶν γλῶσσαν, & Ἑλληνιστικῶν, nihil interest. Græca hac lingua sive Hellenistica, concepta fuit versio septuaginta interpretum, non Græca dialecto. Si Græca porro lingua eadem est cum Hellenistica, certe & Græca dialectus debet eadem esse cum Hellenistica dialecto. Non enim, ut res est, differt τὸ Ἑλληνιστικόν, & τὸ Ἑλληνικόν, sed γλῶσσαι tantum & διαλέκτους. Hoc ut evincat Phœnix sui sæculi & Græcæ pariter lingua, Græcæque dialecti scientissimus, ita de-

monstrare incipit. Glossæ δίαλεκτων exponunt, *elocutionem*, Elocutio autem Latinis idem est quod apud Græcos φησίς. Ergo cum Ptolemæus petiit sibi dari interpretes qui Biblia converterent εἰς τὴν ἑλληνικὴν δίαλεκτον, eos habere voluit qui Græca phrasi exprimerent Ebraicos idiotissimos. Hæc est mens, si bene eam assequutus sum, viri incomparabilis. Sed male sit illi Glossarum inscito confarcinatori, qui tam magno viro tam levem inepte argutandi ansam præbuit, ex qua adeo falsa, & aliena proferret, ac prope delira. Δίαλεκτος certe aliquando Græcis sumitur pro ea quæ eloquutio est, vel ἑρμηνεία cuiusque, qua se exprimit, vel loquendo, vel scribendo. Atque ita hanc vocem bis aut ter usurpavit Aristoteles in libro de Poëtica. Sed cum δίαλεκτος ἑλληνική dicitur, nihil differt ab ea quæ γλώττια est. Unaquæque autem dialectus ἁρική sive ποικίη, qua gens à gente, populus à populo loquela distat, non in phrasi, sed in verbis singulis præcipue cernitur, in quibus tota dialecti & dialecti, linguæ & linguæ differentia consistit, ut alibi pluribus explicabimus. Si tanta autem esset differentia linguæ & dialecti, γλώσσης καὶ δίαλέκτου, quantam vult hoc loco vir qui parem non habet, toto genere inter

inter se different dialectos & lingua. Atqui Grammatici δίαλεκτων definiunt per γλώσσης ἰδιώμα. Nulla autem res definitur per id à quo differt genere. Si dialectus est γλώττης ἰδιώμα, omnino etiam est γλώττια ἰδιώμα. Et profecto nihil discriminis est inter γλώττιαν, & δίαλεκτον. Nam & Græci ipsi vocarunt suas dialectos γλώττιας, & Latini linguas. Quintilianus lib. XI. cap. x. ubi comparat paupertatem Romanæ linguæ cum copia Græcæ. *His illa potentiora, quod res plurimæ carent appellatione, ut eas necesse sit transferre, aut circumire: Etiam in iis quæ denominata sunt, summa paupertas in eadem nos frequentissime revolvit. At illis non verborum modo, sed linguarum inter se differentium copia est.* Diomeles etiam Grammaticus, si bene memini, dialectos Græcorum interpretatur Latine linguas. Et quid tricamur in re nota? Linguæ istæ Græcis inter se differentes, sunt eorum variæ dialecti. Quinimo sæpius hæc vox γλώσσα accipitur apud Græcos de singulis dictionibus cuiusque dialecti, quæ in aliam dialectum, vel dicendi genus translata, interpretationis indigent. In his γλώσσαις præcipue sita est, ut diximus, dialectorum singularum quæ & γλώττια dicuntur differentia. Et generaliori etiam appellatione id vocabuli usupatur,

de lingua Græca in dialectos divisa plures, quas omnes complectitur. Hac notione Biblia εἰς Ἑλλάδα γλώσσαν, vel Ἑλληνικὴν, ut dixit Iosephus, conversa, Græco sermone interpretata quali quali, designant. Nam lingua etiam Græca nomine potest nuncupari huiusmodi sermo Græcus cum Ebraicis idiotisimis. Lingua quippe Græca, Ἑλλάδος γλώσσης, appellatione, generaliter posite, omnes eius dialecti comprehenduntur. Si Hellenistica lingua una est ex Græciæ dialectis, ut asserunt Hellenisticarii, qui de versione ἤ LXX. loquuti sunt, auctores magis dicere debuerunt, εἰς Ἑλληνικὴν διάλεκτον translata ex Ebræo esse Biblia, quam εἰς Ἑλληνικὴν γλώσσαν. Quid mentis igitur fuit viro supra laudem, cum una manu affirmat, linguam Hellenisticam esse dialecton, & eadem negat? Dicit enim hoc loco, si septuaginta interpretes scripturæ Ebraïsmos convertissent in Hellenismos, scriptores qui de ea versione scripserunt, dicturos fuisse, εἰς Ἑλλάδα διάλεκτον. Quod autem dixere, εἰς Ἑλλάδα γλώσσαν, de Hellenistica intellexisse. Atqui ea Hellenistica, dialectus ipsis est. Ergo γλώσσα, & διάλεκτος res eadem. Διάλεκτος porro vocem non significare Eloquutionem sive phrasim, locus ipse, quem ex Plutarcho affe-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 251
afferunt, allatus testabitur: Ὁμηροῦ δὲ ὑπὸ πάσης Διαλέκτου Ἑλλήνων χαρακτήρας ἐγκατέμιξεν. Homerus ex omni dialecto Græcorum Characteres scriptis suis immiscuit. Non elocutiones vel eloquendi genera, ex variis Græciæ dialectis, insperfit suis poematis Homerus, sed vocabula singularia. Ut πεμπύβολα ex Aeolica dialecto. Nam πέμπε pro πέντε dicunt Aeoles. Inde Aeolici generis Homerum fuisse coniectabat Herodotus. Et quod Aeoles Extra verbum quinis torrebant, non trinis, ut ceteri Græci, Verua illa πεμπύβολα vocavit. Tā miserabilis est vir admirabilis, ut omnia quæ contra faciunt, tanquam pro se facientia testimonia adducat. Nec locus Philonis ab ipso allatus probat, διάλεκτον esse simplicem elocutionem, sed linguam nationis cuiuscunque propriam. Τίς σοκ οἶδεν, ὅτι σάρα μὲν διάλεκτος, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Διαφερόντως πλεῖται; Quam multa miser verba perdidit, ut unam servaret dialectum, quæ perire non potest, quia nec est, nec erit, nec fuit. Si ergo, inquit, veteres auctores sciverunt, διαλέκτους sive idiotismos Ebraeos retentos fuisse à LXX. interpretibus, qui eos plerisque locis Græcis tantum verbis reddiderunt, quis amplius querere velit, cur Græcam linguam, qua usi fuerunt, nemo ex antiquis vocaverit Ἑλληνισκὴν. Iam dixi,

dixi, frustra eum laborare, ut inani conatu fores apertas effringat. Cum sine vi liceat introire. Omnes confitemur, idiotissimos Ebræos ab interpretibus LXX. retentos fuisse, sed omnes etiam negamus, idiotissimos illos sive eloquendi genera, sive phrasas, nomine *διαλεκτων* apud Græcos venisse. Infinita erant, si hoc illi concedemus, in Græcia dialectorum genera. Hoc modo unaquæque dialectus plures dialectos continebit, & pæne innumeras. Quot erunt eloquendi genera & phrasas apud auctorem quemlibet qui Attica aut Dorica dialecto usus fuerit, totidem esse oportebit in stylo illius auctoris dialectorum species. Quod quam sit ridiculum & absurdum, sed & insanum, nemo non videt. Nunc videamus formam eius argumenti. Nam mirabilis est. *Quod constet, LXX. interpretes idiotissimos Ebræos verbis Græcis transfulisse, nemo amplius querere debet, cur Græcam linguam qua usi fuerint, nemo vocaverit ex antiquis Hellenisticam.* Nemo sane hoc quærendum hodie putaret, nisi sic vocaretur ab hodiernis Criticis. Nunc quis non hoc quæstione dignum deputet? Veteres qui melius id scire poterant, non vocarunt Græcam eloquutionem qua usi sunt septuaginta interpretes, Hellenisticam: ita autem hodie eam nuncupant

panit Nooterici professores. Rationem igitur edere debent huius appellationis quæ veteribus inaudita fuit. *Quando, inquit, de re convenit, frustra de verbis contenditur.* Quis hanc de verbis contentionem iniecit, præter illos qui nomen hoc commenti sunt? Cur nolunt à se rationem reposci quamobrem tale vocabulum finxerint? An idonei sunt qui pro libitu suo nova nomina generent, & suam auctoritatem nulla antiquitate suffultam, nulla ratione subnixam, nobis opponant? Saltem non prohibebunt nos querere an nomen rei conveniat. Atqui non de nomine tantum controversia est, sed etiam de re. Non enim solummodo quæstio est, an recte vocetur Hellenistica eiusmodi elocutio, vel oratio qua usi sunt septuaginta interpretes, sed etiam an talis dialectus olim extiterit, inter Græciæ dialectos numeranda, quæ peculiare quæ voces qua phrasas habuerit, & hoc nomine distincta fuerit ab reliquis Græcorum dialectis. Dixit Salmasius in præfatione, *Non posse sibi persuadere, eundem esse τὸ Ἑραϊσμὸν cum Ἑλλωισμῶ, ὅ, sermonem illum vere dici Ἑλληvizεν qui ubique Ἑραϊζει.* An non huius persuasionis quam Salmasius non potuit induere, certa ratio est atque evidens? Si τὸ Ἑραϊζειν idem est, quod Ἑλλωιζειν, optime sane

fane ac valde proprie nuncupatur Ἑλληνιστικῆ, quæ est Ἑβραϊστικῆ. Quid ita? Ratio in promptu est, idem quippe Ἑλληνισμός, & Ἑβραϊσμός. Sin autem hæc differunt toto solo & cælo, non male sibi persuasit Salmasius. Quid respondet Litteratorum princeps? *Curiose se non inquirere, quid sibi persuadere possit Salmasius.* Generosissima hæc Nobilissimi viri, sed & ingeniosissima responsio. Solo spiritu diffilare voluit, quod toto corporis se loco movere non posse sensit. Sic Britto ob vitium pedis in versu reprehensus, ita se defendebat, *Quod Brittones non curarent Syllabarum quantitatem.* Salmasius curat scilicet quid hariolentur fanatici, & inepti fictores nominum! Aliud etiam reponit, quod iam bis recoctum dedit, generosa Heinriadæ indoles. Sic repetita bis placent τὰ καλά. Nempe, *æque commode Hellenistarum elocutionem vocari posse Ἑλληνιστικῶν, ac elocutio quæ poëtis peculiaris est, ποιητικῆ vocatur.* Salva res est, & confanescere incipit. Iam elocutionem vocat, quam dialectum peculiarem esse volebat. Elocutio sane est, non dialectus specialis, sermo quo usi sunt septuaginta Tralatores. Atqui supra elocutionem & dialecton eundem esse probabat Glossarum testimonio. Hic vero cum eloquutionem Hellenistarum compara-

rat

rat eloquutioni poëtarum, inde manifestum est, de qua elocutione intelligat. Nam elocutio poëtarum non est dialectus peculiaris, ut Aeolica, Ionica, Dorica & Attica. Quis hunc Protea tenebit? Tribus infra lineis Hellenisticam dialecton vocari scribit, & differentia ergo ita dici, quemadmodum *διὰλεκτῶν* qua utuntur Iones, vocatur Ἰωνικῆ. Si sic isto loco elocutionem accepit quæ Hellenistarum ipsi est *διὰλεκτῶν*, perperam *διὰλεκτων* hanc comparavit cum elocutione poëtarum, quæ *λεξις* est, non dialectus. Iam superius refutavimus hanc similitudinem, cum nihil habeat affinitatis Hellenistarum dialectus Hellenistica, cum poëtarum poëtica elocutione. Poëtae sibi faciunt ipsi, & pariunt hoc dicendi genus, quod habent proprium. Et recte ab eo qui peperit, vocatur talis elocutio *ποιητικῆ*. Hellenista vero non potest habere peculiarem loquendi formam ac modum, diversumque ab Ἑλλήνων lingua, quæ & Ἑλληνιστικῆ dicitur, & Ἑλληνιστικῆ. Hæc communis est omnium tam Ἑλλήνων quam Ἑλληνιστικῶν, qui & Ἑλληνιστικῶν dicuntur. Nulla itaque dici potest Ἑλληνιστικῆ lingua quasi Ἑλληνιστικῶν propria, quia dialectus qua ipsi utuntur, Ἑλληνιστικῆ est, à qua & verbum Ἑλληνιστικῆν, & nomen Ἑλληνιστικῆς, & adverbium Ἑλληνιστικῶς.

Sub-

Subiungit statim vir incomparabiliter nobilis & ingeniosus, *Valeret Salmastii ratio, si illi qui hac lingua usi sunt, vocarentur Ε'εξεισαι, sed expresse à spiritu sancto in N. T. vocantur Ε'δηνισται*. Valeret id quod opponit rationi Salmastianæ ὁ ἡνιάδας, si mentio ulla extaret Hellenisticæ linguæ ab Hellenistis illis denominatæ: Si constaret Hellenistas illos peculiarem habuisse dialectum quæ diceretur Hellenistica: Si denique Hellenistæ fuissent auctores tam Veteris quam Novi Testamenti, eo sensu quo *Hellenistam* definire placuit generosissimo Heinsiadæ. Si quis non natione Ebræus linguam Ebraicam didicisset, eaque uteretur, is dici posset Ε'εξαισις, eodem modo quo Α'ηικισής appellatur qui sermone Atticissat, non oriundus ex Attica. Sic Cnidius Agatharchides veteribus Criticis Α'ηικισής vocatur, quia genus dicēdi Atticū in scriptione affectavit. Photius de illo: Κέχηται ὁ συσσεφός, Α'ηικισής καίτοι ἂν, τῆ δ' καμάρας λέξει. Hoc norat, quia vox καμάρα parum ipsi visa est Attica. Concludit nobilis argumentator; *Differentia ergo Hellenistarum dialectus dicitur Ε'λλωσική, quemadmodum διαλεκτῶ qua utuntur οἱ Ἰωνες, vocatur Ἰωνική*. Cuius differentia ergo hoc nomen nata est ἢ Ε'δηνιστική? An ut distinguatur ab Ε'λλωσική? Certe hæc una ex quin-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 257
 quinque Græcorum dialectis. Atqui Græcam linguam paulo ante Hellenisticam eandem statuebat esse cum Hellenistica qua usi sunt septuaginta interpretes. Eo tamen loco dialectum à lingua separabat. Et διαλεκτον Ε'λλωσικῶν diversam faciebat à lingua Ε'λλωσικῆ, cum hæc lingua Ε'λλωσικῆ, non differret à dialecto Ε'λλωσικῆ. Ergo διαλεκτῶ Ε'λλωσικῆ & Ε'λλωσικῆ inter se differunt. At Grammatici sunt ex antiquis, qui negent Ε'λλωσικῶν proprie esse διαλεκτον, & quattuor tantum numerant, Aeolicam, Ionicam, Doricam, & Atticam. Si Hellenica lingua, non est dialectus, multo minus erit Hellenistica. Sed de his infra pluribus. Adicit vir nunquam satis laudatus etiam si semper laudetur, *Quamvis enim Ε'λλωσικῶν inter alios populos diversam peculiarem regionem non incoluerint, nomine tamen ac religione tam distincti fuerunt ab aliis Græcis ac οἱ Ἰωνες nomine ac regione*. Non falsus est, qui mihi dixit, ingeniosissimum Heinsium alia omnia scire, ratiocinari nescire. Toto hoc opusculo id ostendit. Quod Ε'λλωσικῆ, nomine distinctos fuisse ab aliis Græcis autumat, hoc plane falsum. Nam omnis qui Græca utitur lingua, cum Græcus non sit origine,

gine, Ἑλληνιστῆς est ac dicitur. Si negare id possunt, negent & de Ἀπικιστῆ. Ionici generis scriptor, vel Aeolici vel Dorici, potest lingua Ἀπικιστῆν, & proinde Ἀπικιστῆς dici, si relicta vernacula lingua, scribere malit Attica. Sic dicitur & Ἑλληνιστῆς, si Græca composuerit. Quod religione distincti fuerint Hellenistæ ab aliis Græcis, hoc non potuit efficere, ut aliam ab his linguam haberent, sibi que peculiarem. Cæteros Iudæos hæc eadem religio separabat, non solum à Græcis, sed ab omnibus etiam nationibus. Verum hæc diversitas religionis non impediēbat, ne eadem lingua uterentur, Iudæi in Italia nati, cum Italis: In Græcia cum Græcis: In Babylonia cum Chaldæis: In Perside cum Persis. Nec hodie vetat ista differentia religionis, qua à Christianis dividuntur Iudæi, ne locorum, quæ inhabitant, & pro πατερίδι γῆ habent, linguam addiscant, & communiter eam usurpent cum regionis, cui addicti sunt, incolis. Vir sine comparatione maximus pro Hellenistis habet omnes Iudæos exules, ubicumque terrarum agitant. Et tamen hos omnes, sic inter alios populos, quicumque fuerint, dispersos, quamvis peculiarem regionem

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 259
gionem non incoluerint, peculiarem tamen habuisse vult dialecton, & ubique uniformem, quæ dicta sit Ἑλληνιστική. Quod quomodo per rerum naturam fieri possit, prorsus ignoro, quia id omnino impossibile iudico. Græci, hoc est, Ἑλλῆνες, cum ab uno auctore, qui Ἕλληνας dictus est, propagati sint, cum ab initio eandem linguam unamque propriam omnes habuerint, postea tamen in varia loca dispersis eius filiis, lingua eorum immutata est, pro ratione locorum quæ infederant. Quæ mutatio in singularum præcipue vocum terminatione ac pronuntiatione constitit. Græci Grammatici de filiis Hellenis: Διαπαρέντων ἢ τέτων εἰς πλείονας πόπες, καὶ πῶ αὐτῶ φωνῶν ὅσα ἐπιφυλαξάντων, ἀλλὰ τῆ τῶν τέτων μεταβολῇ ἅμα καὶ πῶ φωνῶν μεταβαλλόντων, (ὡς ἐστὶν Ἀρχαίετες λέγεσθαι). Exemplo sit & Romana lingua, quæ degeneravit in tres quasi dialectos, Italicam, Gallicam, & Hispanicam. Romana vocabula aliter corrumpere Galli, aliter Hispani, aliter Itali. Progenio gentis ac regionis emollierunt gravitatem Romani sermonis, aut etiam infatiorē reddiderunt. Hoc Hispani, illud Itali. Medium Galli tenuere. Sed

de his alibi. Præter illas quatuor notas, ac celebratas dialectos, nulla urbs aut regio Græciæ fuit, nulla insula quæ non peculiare *ιδίωμα* linguæ habuerit. Quæ *Ἀφελέτων ιδιώματα*, ut dixi, in vocibus singulis consistebant. Quomodo igitur potuit fieri, ut Hellenista Iudæus, verbi gratia in Dorica regione natus, idem idioma tenuerit quod ille cui Atticum solum originem dedisset? ut ex Asia oriundus Hellenista, Græci sermonis similes per omnia ideam servaret, atque ille, qui in Syria, vel Alexandria Aegypti, ubi peculiaris Macedonica dialectus vigebat, natalem viderat diem? Cretæ insulæ Iudæus dicet *αὐλ* pro *ἄλ*, & reliqua idiomatica Cretensium in loquendo servabit. In Macedonia natus, *βάλανος* pro *φαλάνος* loquetur. Lacinicus Iudæus *ἀκκός* pro *ακός*. Ciliciensis *πέρεπερον* appellabit quem reliqui Græci *ἀπειρόκαλον*. Dorici generis Hellenista *τῆν* dicet pro *κῆν*, & *τῶα* pro *τῶτε*. Hæc de Græciensibus Hellenistis. Quid illi qui regiones incolent quibus non est Græcus sermo natus? Romanum, id est, Romæ natum Iudæum Hellenistam, quo Græco idiomate usum fuisse dicemus? Nempe illo ipso quo uteban-

tur

tur Romani cives qui linguam Græcam in urbe addiscebant. Perfidis Iudæi eodem idiomate imbuentur. Nam qui ibi linguæ Græcæ dabant operam, non diversam loquelam Græcanicam discere cogebantur ab ea quæ docebatur Romæ. Sed dicit vir nemini comparandus nisi sibi, Hellenisticæ ab aliis dialectis differentiam non facere verba ipsa, sed solas phrasas Ebraicas. Hoc enim peculiare esse idioma dialecti Hellenisticæ, quod phrasi *עֲשֵׂה*. Ego vero respondebo, elocutionem sive phrasim, non facere discrimen inter dialectos, sed voces præcipue singulas. Qua de re amplius erit alibi dicendum. Ubi etiam illud docebitur, nullas separatas unquam dialecto fuisse nationes quin regionibus quoque disinctæ ac distinctæ fuerint.

Ad Sectionem VI.

INITIO huius Sectionis scribit eloquentiæ & Historiarum professor inclytus, *disciendum esse, an Novum Testamentum hac lingua Hellenistica sit conscriptum*. Res dispectione non indiget, si verum est quod subdidit. Ignorare hoc non posse quicumque à limine tantum Græcas Ebraicasque litteras salutarunt. Ego

vero multos novi qui utriusque linguæ intima penetrarant, quibus hoc non solum ignoratur, sed etiam contrarium statuitur. Rationem subiungit: *Cum enim Hellenistica lingua ea vocetur, quæ retinendo phrasas & idiotismos Ebraeos, Græcis verbis eadem exprimit, voci Græcæ aliquando eam significationem aptando quæ proprie respondentem voci Ebrææ convenit, nemo mediocriter tantum doctus, non potest non statuere, Διάλεκτον Νοῦν Τεστamenti εἶναι Ἑλληνιστικῶν.* Si verum esset quod sumit quasi verum, id etiam inde consequeretur quod consequi vult. Sed quis illum docuit Hellenisticam linguam eam vocari quæ Græcis verbis exprimit Ebraicas elocutiones? Quem auctorem huius appellationis habet? Unde vero didicit, dialecton Græciæ fuisse peculiarem, & ab aliis dialectis Græcis distinctam, quæ vocibus è Græcia petitis coniungit & connectit phrasas Ebraicas? Cum eloquendi modos etiam Latinos habeat, & plures voces Romanas intermixtas hæc dialectus, quid de his existimat princeps eruditorum? Ut Ebraismi Hellenisticam faciunt, quam dialectum & quo nomine dabunt Latinæ eloquutiones ac voces? An & Hellenisticam? Ita apparet. Non enim secus dicunt. Ergo diversa hæc erit Hellenistica Novi Testamenti ab Hellenistica

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 263
tica Veteris. Ista quippe caret ῥωμαϊσμοῖς, qui plures in illa occurrunt. Nonne ridiculum est, quod probare nulla ratione queas, nec auctoritate, id pro confesso ponere? Vel minus quam mediocriter Græcæ Ebraiceque doctus scit, Ebraicas phrasas frequentes inveniri in Novo Testamento, sed nemo est quantumvis eruditus in utraque lingua, qui possit docere, Hellenisticam eam dictionem vocatam olim esse, aut nunc vocandam. Quærit deinde vir virorum supra viros supremus, cum Salmasius sciat, ac fateatur, Ebraicas dicendi formulas in sacra pagina reperiri, *cur adeo infestus sit lingua Hellenistica?* Responderim ego pro Salmasio, meliori iure posse eum infestum umbræ suæ esse quam rei quæ non est. Quid enim est Hellenistica lingua? Nihil. Aliquid est dictio qua usi sunt auctores veteris ac Novi Testamenti, sed ea nihil minus est quam Hellenistica. Nulla ergo dialectus Hellenistica, nisi in cerebro Hellenisticariorum. Ibi est tantum, non alibi. Ubi sanitatem sincipitis receperint, qui ea Hellenistica laborant, statim in fumos abibit, aut in μετὰ ἑσθμια, unde in hunc mundum venit, revolabit. *Nisi putet, inquit, Salmasius, grande piaculum committi si quis ὀνομασποισῇ.* Nec mihi nec Salmasio ulla ho-

R 4 stia

stia expiandum facinus videtur, si quis cum ratione & analogia nomen fingat, & præfente nota signet, idque præster in linguis quæ hodie in usu sunt. Sed audaciam non ferendam mecum ille statuit, cum maxima inscitia coniunctam, si quis orationem, Ebraïsmis, Syriaïsmis, Latinïsmis, Macedoniïsmis, idiotïsmis vulgaribus refertam, appellatione donet *Hellenistica*, quæ ἀπὸ Ἑλληνιστικῆς potius esset appellatione signanda, præsertim cum id propria auctoritate faciat, quod veteres auctores non fecisse satis constat. Cui enim veterum nota aut nominata hæc Hellenistica? Sequitur apud Hellenisticarium: *Si lingua hac, Ebraïsmis ac Syriaïsmis repleta, usi fuerunt illi, qui in Novo Testamento vocantur Hellenistæ, cur ab eorum nomine Hellenistica vocari non potest?* Iterum hic probato sumit de quo disputatur. Nam quis illi dixit, Hellenistas illos, quorum in Novo Testamento mentio, usos esse tali loquendi genere? An non potius probabile est, plerosque ex his puro sermone Græco loquutos? Nomen ipsorum hoc potius suadeat. Quis enim Ἑβραϊστικῆς, nisi qui Ἑλληστικῆς, aut Ἑλληνιστὶ φθέγγεται? Si non omnes pura Ἑλληνιστὶ usi sunt, certe plures videntur ita loquuti. Aliquos saltem non negabunt usurpasse puram putam Ἑλληνιστικῆς.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 265
Nam cum magna pars eorum Hellenistarum, vel confitentibus ipsis Hellenisticariis, Ebraice nesciret, non est verisimile, Græco-Ebraicam in sermone usurpasse qui Ebraice prorsus ignari erant. Ergo isti Græce tantum cum scirent, Græca lingua sincera & impermixta utebantur. Ab his itaque Hellenistis potuit etiam vocari Hellenistica, quæ pura esset Græca dialectus. Sic duo genera erunt ponenda Hellenisticæ, pure Græcum, & impurum. Dicent fortasse, ex lectione assidua & auditione versionis ᾗ septuaginta hos Hellenistas, qui Ebraice nesciebant, adfricuisse loquelæ suæ hanc labem. Vix dici hoc potest. Et exempla in contrarium omnia sunt, præter rationem & experientiam, quæ aliud omnino persuadent. Iudæi illi, ut volunt, Græce sciebant, & quidem melius quam Ebraice. Ideo & Hellenistæ dicti. Quidam ex his ne legere quidem Ebraice norant. Nonnulli in media nati Græcia non aliam callebant linguam. An est verisimile, tam bene fundatos in linguæ Græcicæ scientia quam cum lacte hauserant, infecisse linguam patriam scripturæ Græcicæ versione impuriore & Ebraizante, quia eam legerent aut in Synagoga legi audirent? Iosephum scripturam sacram perlegisse diligenter,

ligenter opera ipsius ostendunt. Philonem quoque eam pervolutasse, ex scriptis eius facile cognoscitur. Numquid ex frequenti lectione Bibliorum Græcorum ex versione LXX , eum contraxerunt dicendi colorem, qui similis esset ei interpretationi, & puritatem Ἑλληνισμῶν non conservaret. Nulli Græci sunt Græciores, aut $\text{Ἑλληνες Ἑλληνικώτεροι}$, quam illud Ἑλληνιστῶν par est. An non credimus, multos ex illis Hellenistis, quorum in Actis sit mentio, linguæ Græcæ æque peritos fuisse? Sane fuere, si Ἑλληνιστῶν ex vero dicti sunt. Cur tam longinqua & vetera arcessimus, cum habeamus in promptu politissimum Heinsium, hac nostra ætate viventem, cuius ad gloriam & decorationem vivit? Is in septuaginta interpretum versione sictorus habitat, ut ex eius eloquutione propriam dialectum nobis conficiat, in qua pæne solus regnat. Cum Epistolam tamen idem, aut orationem, aut poëma Græco stylo condere vult, an Ebraïsmis ea condita nobis propinat, quorum tamen est scientissimus? Nam in Ebraïsmo & Syriasmio parem non habere, amici eius viri summi agnoscunt. Quid de patribus Ecclesiæ antiquis Græcis dicemus? Nonne in versione Bibliorum Græcanica totos dies noctesque versabantur? Nec tamen

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 267
men assidua & continua tractatio Biblii sermonis nitorem nativum patriæ linguæ, qua scribebant, & populum in Templo alloquebantur, infuscavit. Cum Sophistis illius ævi celeberrimis, & Atticistis summis, de eloquentia, & orationis Græcæ præstantia, contendebant, palmamque dubiam faciebant. Basilium dico, Gregoriū utrumque, Apollinarium, & alios quos illud sæculum tulit, non minus Græcè disertos, quam in lectione Bibliorum exercitatos. Ascendamus, & anteriores adhuc propioresque Apostolorum ævo accedamus. Quid ille Origenes, qui omnes Bibliorum Græcas interpretationes tam studiose inter se comparavit, & cum Ebraico textu contulit, quique tantus in Ebraica litteratura fuit? cum Græcè scribere voluit, numquid Hellenistice scripsit? Atqui nemo fuit, cuius λέξις Græcanicam magis videatur corrumpere debuisse, & in Hellenisticam depravare, consuetudo tam frequens & familiaris Ebraïsmorum, quæ in nullo unquam tanta extitit. Ulterius progrediamur, donec attingamus eos qui Apostolorum tempora contigerunt, ipsosque, aut discipulos eorum, videre potuerunt; Clementem Alexandrinum, Polycarpum, Irenæum, Ignatium, Clementem Apostolicum, Papiam, & alios.

An eos putamus in scripturarum lectione minus assiduos fuisse, quas Hellenistica lingua conceptas esse volunt Hellenisticarii? Cur ergo nemo eorum *Hellenistice* scripsit, sed omnes Græce? Quis credat igitur, Hellenistas illos qui tempore Apostolorum vixere, alia lingua usos esse quam pure Græca? Certe non Hellenistica. Unde enim eam didicissent, quæ nulla erat? Versionem τῶν septuaginta legebant. Nihilominus linguæ patriæ usum non amittebant. At Iudæi erant. Primum hoc negamus. Deinde si quis hoc dederit, ultro fatentur Hellenisticarii, tales Iudæos vix Ebraice scisse. Postremo non est absolum, nec impossibile, ut Iudæus aliquis Græce pariter & Ebraice doctus, utraque lingua distincte uti illi fuerit aut necessitas, sine confusione aut commixtione diversarum dialectorum. Hoc sæpe fit, hoc quotidie fieri videmus. Nihil usu crebrius. Lusitani Iudæi, & ipsi inter eos magistri, quamvis Ebraice sciant, & Ebraicam scripturam quotidie lætrent, cum Lusitanice loquendum est, nullos admiscunt Ebraismos. Idem de Germanis Iudæis dixeris, idem de Belgis, Italis, Hispanis & Gallis. Nonne idem etiam liceat opinari de Hellenisticis Iudæis? ut nimirum potue-

potuerint Græco idiomate puro uti, & puro Ebraico, cum usus venisset alterutrius frequentandi? Hoc potuere Iosephus & Philo: cur Hellenisticis illis id impossibile? Iosephus & Philo, inquit, Ebraice nesciverunt. Concedamus hoc, dum illi vicissim concedant, Syriace illos scivisse. Quod erat idioma tunc Iudæorum, quibus Ebraicum è Bibliis erat hauriendum. An Syriaca dialectus minus oberat Græce loqui pure volenti, quam Ebraica? Syriacos in loquelam Græcam transfundere, utramque linguam callenti æque erat proclive, ac Ebraismos Ebraice scienti? Opponet cunctum Hellenisticæ suadæ, Apostolos, qui Græce & Ebraice periti fuerunt, non pura *Ἑβραϊστί* usos esse, sed ea quam censet vocandam Hellenisticam. Ostendant, Apostolos Hellenistas fuisse, tum dabimus, eos Hellenisticè scripsisse. Veniamus ad Latinos patres, ut sciamus, an secus de his fuerit quam de Græcis. Quis inter illos Hieronymo Ebraice doctior, quis etiam magis versatus & exercitatus in versione Græca septuaginta interpretum? Cum Latine scribebat, an Romanum eius eloquium intermixti idiotismi Ebraici fœdarunt? Biblia etiam ipsa ex Ebraico in Latinum vertit. Cum ea verteret, Ebraismos passim retinuit,

nuit, quos Latinis verbis expressit, haud minus quam septuaginta seniores. Latine ergo scribere poterat, & Latinistice. Latinistica certe vocanda veniet dictio Latina Ebraizans, si Græcæ Ebraizanti nomen Hellenisticę imponemus. Cur denegabimus eam facultatem septuaginta senioribus, Græcæ Bibliorum versionis primis auctoribus, quam Hieronymo videmus obtigisse? Cum Ebraica Græce transferrent, idiotismos Ebraicos retinebant. Cum loquebantur Græce, puro eo sermone utebantur, & ab Ebraïsmis repurgato. Multo magis id fas sit opinari de Hellenistis Actorum, qui Græce tantum sciebant, non etiam Ebraice. Qui ideo distinguuntur *Ἰσραηλῆς Ἑβραίων*. Reliquos occidentalis Ecclesiæ veteres patres à styli sui genuina ac nativa proprietate non absterruit assidua versionis Latinæ Bibliorum Ebraizantis lectitatio. Sæpe, ut & Græci, locos ex ea citant, & scriptis suis inserunt: sæpe etiam utuntur loquutionibus inde petitis, aut eas alludunt. Non tamen peculiarem dialectum sibi ex eius perpetua lectione formasse videri possunt, cui nomen aliud sit ponendum, quam Latinæ linguæ. Tertullianum ab Africani styli genio versio Bibliorum Latina non dispulit. Nec Cyprianum Latine

difer-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 271
disertum & elegantem esse prohibuit opera quam impendit evolvendis Bibliis Latinis. Minus elegans minusque Latinus Augustinus quam Hieronymus. Ambrosius quoque longe hoc inferior. Sed Hieronymus Latinitatem suam hausit ex auctoribus qui Latine admodum scripserunt. Augustinus & Ambrosius ea Latinitate usi sunt, quæ vigeat per ea tempora in ea regione in qua vivebant. De stylo Monachali aliud est, ut & de eorum patrum Latinitate, qui vixere ea ætate, qua Latinæ linguæ usus inundatione Barbarorum in Italia pessumdatus & pæne exterminatus iacebat. In aliam formam degeneraverat Romana lingua, & Italicæ pro Latina effigiem induerat. Quam corruptelam abhinc mille annis iam ævo Iustiniani cœpisse, testantur vetera instrumenta à Tabellionibus illius sæculi excepta, Latino concepta sermone, sed plane *ἑκαταβαρωμῆς*. Clerici & Monachi, qui tum scribebant, vitiosam eam sæculi sui Latinitatem cum impura dictione Bibliorum coniungentes, nobis eum pepererunt Characterem Latinitatis, qui vulgo *Latinismus Breviariorum appellatur, & stylus Monachalis*. Quem si quis dialecti Latine specialis appellatione donare vellet, & pro tali habere, omnibus eruditis ludibrium debe-

deberet. Nec minus ergo deridendi, qui Hellenisticam peculiarem Græciæ dialectum nobis procuderunt, quæ quasi caro Græca sit, elixa an tosta, cum Ebraico condimento. Quærit porro pater eruditiorum Hellenicarum pariter & Hellenisticarum, cur ab eorum Hellenistarum nomine, qui sic vocantur in Novo Testamento, vocari Hellenistica non possit. Miror ego, eum non quærere, cur scriptura Novi Testamenti, quam volunt esse Hellenisticam, nullos Hellenistas habeat amatores. Nisi dicunt, Apostolos, aut Apostolorum discipulos, qui conscribere libros Novi Fœderis, fuisse Hellenistas. Quod eos non dicturos esse, mihi persuadeo. Sic Hellenistas nobis obtrudunt qui nihil scripserunt Hellenisticæ. Quos vero Hellenisticæ scripsisse contendunt, eos fuisse Hellenistas non possunt ostendere. Quomodo ergo Hellenisticam suam cum Hellenistis conciliabunt, aut ab his denominatam probabunt? Sic tamen pergit promicondus Hellenisticæ, & stomachum suum non potest dissimulare contra Hellenisticæ rebelles, quos minimum abest quin pro perduellionibus traducat & accuset. *Vt ingenue, inquit, fatear quod sentio, summopere miror, tantum virum, quantus sæculi Varro Salmasius est*

ita præfacte λογομαχῆν. Iustiores ego mirandi causas habeo, tantum virum, quantus Heinsius est, ac in tantum Salmasio maior, ut se ipsum facit, tam pertinaciter tueri tam prave fictum vocabulum, nulla veterum auctoritate comprobatum, nullo usu receptum, cum re ipsa omni antiquitati inauditum. Si λογομαχία hic est ulla, tota ab eius parte venit, qui pro nugatorio & falso nomine, tanquam pro aris ac focis pugnat: non ab illo oritur, qui nulla ratione factum contendit, & nullo modo convenire rei cui accommodatum est ab ineptis fictoribus. Cum emptor & venditor velitatur de nummo adulterino, quem qui emit, pretium mercis offert, qui vendit repudiat, penes utrum culpa est ac crimen λογομαχίας? Non recipit Salmasius nomen, quod quasi nummum improbum obtrudis, & recipiendum omni vi contendis: utrum ille, an tu λογομαχῆς? Concedit, inquit, Salmasius, Ebraïsmis & Syriaïsmis repletos esse scriptores N. Testamenti; quod nullis scriptoribus Græcis profanis convenit: & tamen non vult admittere, ut distinctionis ac differentie ergo peculiaris illa dialectus vocetur ἑλλωτιστικῆ. Non vult, dialectum illam vocari ἑλλωτιστικῆ, quia nec dialectum esse peculiarem concedit huiusmodi elocutionem, qua

Novum Testamentum conscriptum est. Stylus potius est, & eloquendi genus Græcum idioticum, ex Latinismis, Ebraïsmis, & Syriasmis, & Macedoniasmis, aliisque barbarismis concretum, cui appellatio *Ελληνισμός*; ita convenit, ut Corvo nomen Cygni. Si dialectum talem novissent antiqui, non sine nomine eam reliquissent, sed aliqua nota eam discrevissent à reliquis dialectis. Latina Novi Testamenti versio, quæ iisdem scateret Ebraïsmis, & Syriasmis, & Hellenismos etiam insuper habet admixtos, deberet similiter aliquo nomine signari, & à pura ac meliore Latinitate distingui. Cur enim ea distinctionis nota opus sit in versione Græca, qua non indiget Latina, quæ tamen tam diversa est à communi Latinitate, quam Græca illa differt à vulgari Hellenismo? Iure ergo meritoque Salmasius admittere noluit, Hellenisticam dialectum dici quæ dialectus non est, quæ ne si quidem dialectus esset, Hellenistica foret nuncupanda, tam alieno nomine atque improprio. Nam recte idem Salmasius cum aliis argumentis hoc etiam attulit, *Ebraïsmos non posse efficere, ut lingua aliqua sit aut dicatur Hellenistica.* Enimvero si id Ebraïsmi præstarent, idem iuris esset Latinismis, Persismis, Parthismis, Indisnis, & omnium

omnium linguarum idiotismis. Quo pacto totidem exsurgerent Hellenisticæ, inter se differentes, quot sunt linguarum proprietates singulis gentibus attributæ. His respondet Thesaurorum Hellenisticæ *Comes, iam responsum esse, Hellenisticam linguam ab Hellenistis vocari, qui ea usi fuerunt.* Sed iam repositum quoque est à nobis, Hellenistas istos nihil scripsisse Hellenistice quod ostendi possit. E contrario Hellenisticam istam linguam quæ in Novo Testamento ostenditur, non habere auctores Hellenistas. Sic habemus Hellenistas sine Hellenistica, & Hellenisticam sine Hellenistis. Si Hellenistæ non dant Hellenisticam, & eam dant qui non sunt Hellenistæ, quomodo vocari possit ab Hellenistis Hellenistica, non video. Viderint qui commenti sunt, aut quibus commentum placet. Subiungit architectus Novæ linguæ: *Si valeret hoc Salmasii argumentum, nullus Gallus Belgicæ oratione utens, dici posset Belgice loqui, quia admiscet multas loquutiones, phrasas ac idiotismos Gallicos, quæ orationis forma ac quasi anima sunt.* Haud poterat aliud afferre vir disertissimus & ingeniosissimus, si confirmandum Salmasii suscepisset argumentum. Maxime illud valere, hoc eius responso probatur, & exemplo. Iudæus Græce loquens, & admiscens

miscens Ebraicas phrasas & idiotismos, nihilsecius Εἰδωκώς loqui intelligitur, & Εἰδωίς vocatur oratio qua utitur. Sic septuaginta interpretes, qui Biblia in Græcum vertendo, servarunt eloquutiones Ebraicas, verbis Græcis tantum redditam, nihilominus in Græcum sermonem ea transtulisse ab antiquis dicuntur. Nam & Iosephus, εἰς πῶ' Εἰδωκῶ μετ' ἑαλλόφρα γλωσσαν Biblia dicit. Irenæus εἰς Εἰδωκῶν κῶ' Αἰδέκτον. Clemens, εἰς Εἰδῶδα γλωσσαν. Epiphanius, εἰς Εἰδῶδα. Ita omnes qui de ea versione loquuti sunt. Nemo Εἰδωκῶν, Hellenificam, eam dialectum appellavit, in quam translata fuerunt ex Ebræo Biblia, sed Εἰδωκῶ, id est, Græcam. Aptemus his exemplum à Magnifico Heinsio allatum. Gallus Belgice loquens, etiam si Gallicos idiotismos immisceat loquutioni, Belgica tamen oratione uti potest dici. Nec necesse est fingere aliquòd nomen, quo dialectus illa exprimitur, qua Gallus iste utitur in Belgica oratione γαλατικῶν. Ergo valet Salmasii argumentum, dicentis, Ebræum Græce sermocinantem, & verbis Græcis idiotismos Ebraicos exprimentem, Græce tamen perorare, nō Hellenistice. Infelicissimus sapicula est vir alioquin ingeniosissimus, in respondendo,

spondendo, partim quod nihil ad rem facit, partim quod contra ipsum. Cum omnia sibi contraria allegarit, cum nihil eorum refutaverit quæ Salmasius obiecerat, quasi re bene gesta, & devictis hostibus, ita concludit: *Quid restat ergo, nisi, ut statuamus, Salmasium aut animi gratia, aut exercendi Heinsii (sic ipse vocat ingeniosissimum virum) ergo, in dissertatione de lingua Hellenistica voluisse λογομαχεῖν.* Non sic notus est Salmasius, ut non ex animi sententia, sed ludicri exercitii gratia, eam dissertationem ingressus videatur. Præterea quæstio ipsa non tam levis est, ut tanquam de re nihili agitata in solis verbis consistere videri queat. Id si esset, non magis tamen λογομαχεῖν censerit possit Salmasius, quam pulcher Heinsius. Vocabulum perverse ac præpostere formatum totis viribus iste propugnat. Salmasius simpliciter rectum esse negat, ut contra omnem auctoritatem, omnemque rationem fictum. Iam quantivis esse momenti hanc controversiam, vel ipso teste convincam, qui λογομαχίαν hic eam appellat. Cum ultimam hanc paginam in libri ἐξαποκολλίω exararet, non meminerat eorum quæ in πρῶτοκολλίω scripserat, his totidem verbis: *Si enim Salmasius evicerit, Chimæris ac Centauris linguam hanc accensendam esse,*

esse, Dominus Heinsius non olei operaque tantum decoctor iure meritoque potest haberi, verum ple-
raque etiam Observationes in N. T. eruditis nu-
gis, laboriosisque glossariis, mortuariis non solum
ab æmulis, verum ab iis quoque, qui ingenium
eius hæcenus suspexerunt, accensibuntur. Ideo
in eadem pagina dixit, questionem hanc ne-
que inutilem, neque curiosam esse putandam. E-
go vero vel in primis necessariam iudico, si-
quidem tot præclararum observationum
& interpretationum, quas in Novi Fœde-
ris Tabulas incomparabilis Heinsius edi-
dit, momenta ab ea pendent, statura aut
casura, stante aut cadente Hellenistica. In
huius dialecti Spiritu vita vertitur & fa-
ma earum expositionum. Nam si exani-
malem eam fecerit dialectum Hellenisti-
cam Salmasius, non flocci erunt facienda
magna pars illarum sacrarum in N. T. ex-
ercitationum. An λογμαχῆν hoc loco
vocabit, de tanta re disputare? Deinde non
de verbis tantum quæritur, sed de re ipsa.
Non enim agitur, an Hellenistica, vocanda
sit dialectus qua concepta est Novi Fœde-
ris sacra pagina, sed an omnino dialectus
sit peculiaris, accensenda Græciæ dialectis.
Non igitur, antiquorum Stoicorum more, ver-
bis ea negat que toto animo concedit Salma-
sius, ut ei hic obprobrat eruditorum do-
ctor

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 279
ctor Heinsius. Concedit ille, quod ne-
mo unquam negaverit, Ebraismos esse in
sacra scriptura, quæ Græce conversa est ex
Ebraeo. At negat dialectum ullam hu-
iusmodi peculiarem Græcis cognitam fuisse,
quæ mixta esset ex Græcis verbis, & E-
braicis eloquutionibus: dialectorum quip-
pe differentia, ac varietas non constat elo-
quutionibus ac phrasibus, sed multo ma-
gis singulis vocabulis. Quod infra pluri-
bus demonstrabitur. Dolet Heinsio, se
Heinsiolum alicubi à Salmasio appella-
tum. Quam iniuriam ut amoliat, in-
geniosissimum virum eum esse dicit, qui
Salmasio Heinsiolus sit. Quasi vero non
possit in uno subsistere ingenium ingens,
& parva statura? Quod corpori detraxit
Salmasius, per me licet addatur animo, &
gigas isto statuatur, qui animæ folliculo fue-
rit nanus. Cum Augustus Horatioli sui
corpuseulum sextariolo comparabat, non
ingeniosum eum negabat. Vividior vis in-
genii plerumque exiguo corporis modiollo
continetur.

Talis Lartides, talis & Heinsiades.
Heinsiolum vocasset Salmasius Phœni-
culum sæculi sui, Eruditorum Regaliolum,
Eloquentium Luscinolium, flebilibus mo-
dulis incōsolabiliter gementē, non Hyle fa-

280 FUNUS LINGUÆ HELLENISTICÆ.
ta, non Hermegardis suæ, sed amissam ca-
ram filiolarum, gratam illam & amabilem
puellulam, deliciolum suum, *Hellenisticu-*
lam nomine, ereptam sibi grandi facino-
re Salmasii, magni viri, sed Heinsio mi-
noris.

FINIS FUNERIS.

281

OSSILEGIUM
HELLENISTICÆ,

Sive

APPENDIX

A D

Confutationem Exercitationis

DE

HELLENISTICA.

Uneratæ, combustæ Helleni-
stica, bonæ fœminæ, sed dum
viveret, lingua factiosæ, cum
iam cinis & fabula sit, quid
aliud restat quod eius honori
præstare possimus, nisi, ut ossa legamus, &
in urnam condamus? Cum sane apud me
quærerem, ecquid loci superesset, ubi hæ-
rere & caput exerere posset talis Bellua, nu-
per in hunc orbem delata, in mentē venit,
vivere adhuc viros eruditissimos, quibus il-
lius monstruosæ dialecti novitas arrideret.
Occurrebat protinus & colloquium fami-
liare ante annum, cum amico viro, Græce
Ebraiceque doctissimo, super hac quæstio-

S 5

ne

ne habitum. In eo sermone agitatum inter nos memini, ultra plausibilior videretur, Salmasiana sententia, an Heinsiana. Hanc pro insana circumducendam putavit Salmasius, ille alter, cum quo disputabam, pro sanissima verissimaque habebat. Prodierat tum haud ita pridem præfatio Salmasii, libro de Modo Usurarum præfixa, ubi hanc controversiam exagitavit, & Hellenisticam nusquam patitur consistere, nec re, nec nomine. Varia eo tempore experta est hominum iudicia eiusmodi dissertatio, prout humanus captus & gustus. Sic in multorum approbationem incidit, & in aliorum reprehensionem. Ex istis fuit ille quem dixi, vir in Græca litteratura consummatissimus, & in linguarum Orientalium cognitione adprime versatus. Ita nobis altercatio nata, cum ille contra Salmasium confisteret, ego pro eo stare. Rationes quibus tum impugnabat Salmasii sententiam, referamus hic, & refellemus perinde, ut eas memoria non fallax suggesserit. Ita mordicus Heinsii opinioni adhærescebat, ut se ab ea dimoveri non posse fateretur, nisi solidiora ac validiora argumenta proferrentur, quam quæ à Salmasio allata in illa præfatione essent. Aiebat tamen, haud ita contrarium Hellenisticæ sibi visum esse Salmasium,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 283
masium, ac primo putarat, nondum visa eius dissertatione. Fateri enim Salmasium, sacros auctores Græcismo uti valde impuro, utpote ex Ebraïsmis & Syriasmis mixto, & idiomate præterea Græco speciali Macedonum, quod in Syria, & Aegypto, ab Alexandri temporibus, sub eius successoribus, Syriæ & Aegypti regibus, usque viguisset. Arbitrari se, non aliam esse Drusii, Heinsii, & aliorum Hellenisticariorum de Hellenistica mentem, nec aliud eos nomine Hellenisticæ intelligere, quam quod Salmasius sentiret. Ad hæc ego respondens, subiciebam, immensis spatiis distare hominum illorum & Salmasii de hac imaginaria lingua, quæ Hellenistica vocatur, sententiam. Drusium & Heinsium, & quotquot Hellenisticæ essent aut repertoires aut assertores, nusquam meminisse dialecti illius Macedonianæ, & Alexandrinæ, cuius tamen frequens occurreret mentio in scriptis veterum Criticorum. Nihil scivisse nec audivisse de ea dialecto doctos illos homines, cum de nomine Hellenisticæ procudendo cogitarunt. Præterea illos ipsos eius defensores ac patronos, non inter se convenire de finibus quæ illi linguæ tribuendi forent. Heinsium ditionem eius ultra Garamantas & vñCys promovisse, totumque Orien-

Orientem, atque etiam Occidentem, ei assignasse. Omnes quippe Iudæos exules, quocunque terrarum angulo habitarent, linguam eam habuisse communem, & familiarem. Alius quidam opinatus est, non solum Iudæos, sed omnes Orientales, qui Græce loquerentur, ei loquelæ assuevisse, nec aliud idioma novisse. Hellenisticam, illam celeberrimam & usitatissimam in omnibus Orientis provinciis fuisse. Vides, inquebam, non Syriæ aut Aegypti terminis eam dialectum ab illis includi. Vides, non ex solis idiotismis Macedonicæ & Alexandrinæ dialecti eam quam nominant Hellenisticam constare, sed etiam ex Ebraïsmis, Syriasmis, & Latinismis. Dialecti omnes simplices sunt, non ex variis dialectis compositæ. Dialectus igitur non est, quæ ex multis pannis dialectorum confuta & quasi cento consarcinata est. Non alia ratione Grammatici quidam veteres negarunt, communem *Ἑλληνικὴν* esse *Ἰουδαϊκὴν*, quam quod ex reliquis quattuor contexta videretur. Nihil, inquiunt, ea lingua habet proprium, sed tanquam compositio medica, quæ vocatur Tetrapharmacum, ex quattuor simplicibus medicamentis constans, nihil proprii habet. *Ὅστις ἔστι κείνη διαλέκτου, ἐν πλεονάζοντι ἑνωθείσας*

ἴστω

ὅτι ἔφειλε ἑνωθείσας ταύταις. Sic & communis dialectus, ex reliquis quattuor composita, non debet iis adnumerari. Quis unquam scripsit antiquorum, ab Homero conditam peculiarem dialecton, quæ à reliquis Græciæ dialectis distinguenda esset, & distinctionis ac differentiæ ergo proprio aliquo nomine signari deberet? Sane ille varia elocutione usus est, & miscella, ex omnibus quæ in Græciâ vigeant dialectis coalita & concreta. Nemo tamen eam dialectum specialem esse sensit in aliarum censum deferendam. Quis igitur accensendam putabit dialectis Græciæ eam septuaginta interpretum dictionem, quæ ex variis idiotismis compaginata est, Syrorum, Ebræorum, Macedonum, Alexandrinorum, idiotarum, atque etiam Latinorum? Nam & Hellenistica conscriptum esse volunt Novum Testamentum, in quo plurimæ voces & loquutiones Latinæ reperiuntur. Præterea dialecton illam miscellaneam, & ex tot idiomatis concinnatam, ut nullo auctore, ita nullo iure, nulla ratione, *Hellenisticam* vocarunt, cum omne quod Græcum non est, *ἑλληνιστικὴν* Græci Critici soleant appellare. His postremis ita ille occurreret. Posito, quod male nominata sit hæc dialectus, litem tantum esse de nomine.

Quam

Quam quæstionem haud magni momenti videri. Modo enim constet, & cõveniat inter omnes, quod Græca dictio septuaginta interpretum alia sit à vulgari, & dialectum conficiat peculiarem, ac diversam ab reliquis dialectis, cuius eloquendi formulæ explicantur ex comparatione locorum, per Syriacum aut Ebraicum idioma potius, quam ex libris Græcorum auctorum, nihil plane referre quomodo illa dialectus appelletur. Quid enim, addebat, contendimus verbis, cum de re conveniamus? Minime, inquam, quod statim tunc opponebã, de re ipsa cõsentimus. Vos dialectum vultis esse propriam ac peculiarem, λέξι illam qua usi sunt septuaginta interpretes: nos negamus. Prius ergo convenire debet de re ipsa, an dialectus sit, tum videndum erit de nomine, an rei cui impositum est, conveniat. Dialectum non esse, nec accenseri dialectis debere, iam docuimus, id eloquutionis genus, quod non simplex est, sed ex pluribus dialectis & idiotismis commixtum. Si communis lingua Græca, non videtur antiquioribus Grammaticis nomen dialecti mereri, quam proinde nec quattuor reliquis dialectis censent adnumerandam, multo minus in hunc censum numerumque Græcarum dialectorum adgregandam

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 287
gregandam credidissent hanc Hellenisticam. Non enim minus composita est, quam illa Græca. Sed quod longe magis facit ad eam excludendam è numero dialectorum Græcarum, ex multis idiotismis, & vocabulis minime Græcis, contexta est; Alexandrina, Latina, vocabula multa habet, plura idiotica, innumeras phrasas Ebraicas & Syriacas. Colluviem & congeriem tot idiomatum atque idiotismorum peregrinorum, & barbarorum, & à lingua Græca in totum alienorũ, quis dialecti Græcæ donaret appellatione, cum ipsa cõmunis Græca ex quattuor dialectis Græcis (Κωαρομορφία, hac appellatione videatur indigna ob solam compositionem? Postremo huius ficticiæ dialecti nemo veterum meminit, nemo eam nominavit. Cur eam igitur pro dialecto haberemus, & quidem Græca, quæ Barbarica est potius, & quam tota antiquitas ignoravit, vel ipsis id fatentibus Hellenisticariis? Tametsi porro liqueret, dialectum eam duci dicique oportere, de nomine tamen eius haud inutilis nec superflua esset quæstio. Si nomen eius apud veteres inveniretur, nunc non esset laborandum, quomodo appellanda veniret, quam constaret ita recte esse appellatam, quia veteres sic nuncupassent. Nihil referre dicitis,

tis, quo nomine nuncupata sit. Ego vero multum. Et iam hoc tibi ostendam. Hellenisticam nominastis, & nihil interessē affirmatis, utrum hoc nomine potius an alio noscitur. Maneat interim hoc illi nomen, donec viderimus, an istud eam magis deceat, quam aliud quodlibet, & an intersit sic potius quam aliter appellari. Cum auctorē, qui Ionice scripsit, legenti occurrat mihi aliquod vocabulum, aut aliqua phrasī, quæ propria sit Ionice dialecti, nec communis cæteris, ego quæro apud eos qui de Ionice dialecti idiomate scripserunt, aut qui glossēmata illius dialecti interpretati sunt. Idem facio cum lego scriptorem Aeolicum, aut Doricum, aut Atticum. Proprietates earum dialectorum à multis antiquorum scripto consignatæ sunt, ad quos recurrere licet, quoties mihi scire usus est, quid hoc verbum apud Aeolici generis auctores significet, qua notione sumatur illud apud Atticos aut Ionicos aut Doricos. De Hellenistica, nullius mihi eiusmodi subsidium ad manum est, pervolutanti illos scriptores, quorum propriam eam esse dialectum vultis, quam sic vobis placuit nominari. Si evolvam Novi Testamenti libros quos me docueritis esse scriptos dialecto Hellenistica, cum in aliqua voce hæsero, quis

quis me expediet? Ubi quæram Grammaticos, qui mihi tradant idiomata & glossas huius dialecti? Quid si Latine nesciam? An non plures Græci Testamentum Novum hodie legunt, Latinæ linguæ ignari? Cum voces Latinæ in illis libris occurrent quas in auctoribus Græcis non inveniam, ut *πίττω*, *Φεγγέλιον*, *λῶρον*, *λέλιον*, *κασωδία*, *Σιδάρον*, *ἄσάρον*, *διδάρον*, quid faciendum mihi erit? Unde petam auxilium? An ab Hellenistica dialecto, ut ex eius idiotismis illa mihi explicanda curem? Atqui hæc sunt ex Romana lingua. Ergo Romana lingua pars est ac membrum ex multis unum, quibus componitur lingua Hellenistica. Nihil igitur habet proprii. Quid postea? Si phrasēs Syriacæ, & Ebraicæ, in conspectum se legenti dabunt, nescienti Ebraicæ, & Syriacæ, sed persuaso de dialecto, illa omnia esse Hellenistica, quo confugiam? Ubi inveniam illam Hellenisticam, quæ me doceat quod ignoro, & instruat me de proprietatibus loquendi sibi familiaribus? Ebraicæ potius ac Syriacæ linguæ opem implorare debebo, ut eorum idiomata in hac scriptione intelligam. Ergo Ebraicæ, & Syriacæ, partem quoque faciunt illius Hellenisticæ vestræ. Cum in Veteri Testamento, & versione ꝛ septuaginta, vocabula

cabula aliquot sub oculos incurrent, quæ Græca quidem videantur, sed in alio significato posita sint quam quomodo Græci auctores illa solent accipere, quo me vertam? Ecce $\alpha\delta\omicron\lambda\epsilon\gamma\epsilon\acute{\iota}\nu$ pro meditari & exercere in ea versione ponitur, $\nu\acute{\epsilon}\nu\kappa\theta$ pro victoria, $\pi\alpha\rho\epsilon\mu\epsilon\theta\omicron\lambda\omicron$ pro exercitu. Nihil horum Græcum est, eo sensu; cum tamen vocum illarum Græca sit forma, & Græcis usitata sint, sed alio intellectu. Ad quam dialectum me recipiam, ut propriam earum dictionum significantiam ex ea percipiam? An ad Hellenisticam? Nullibi gentium illa moratur, nec à quoquam memoratur. Quid si ex antiquo aliquo docear, illa esse idioma dialecti Alexandrinæ, vel Macedonicæ? Huic sane accepta ea referam, non Hellenisticæ? An Macedonica dialectus pes aut caput est Hellenisticæ? Pars erit certe eius aliqua, ex his quæ totam concinnant. Infinita vocabula extant, & phrasæ innumeræ in utroque Testamento, quas pro Hellenisticis habent, qui Hellenistica confectos utriusque fœderis libros censent, quæ tamen in Græcis scriptoribus passim occurrunt. Hæc $\epsilon\delta\lambda\omega\mu\acute{\alpha}$ cum sint pura ac sincera, si aliqua difficultas in his exponendis, ut sæpe fit, mihi obiiciatur, an ad Hellenisticam me conferam, ut eorum intellectum

me doceat? Ad $\epsilon\lambda\lambda\omega\mu\acute{\alpha}$ potius ibo, & qui ea dialecto libros composuerunt, optimos nimirum Græcissimi auctores, quam ad illam quæ nusquam est, nulla est, & à nullo nominatur. An $\epsilon\delta\lambda\omega\mu\acute{\alpha}$, & communis Græca lingua, partem faciet dialecti Hellenisticæ? Ita oportet, & quidem maximam. Nam maxima ex parte versio septuaginta interpretum verbis Græcis concepta est, & paucis exceptis, quæ idiomatis Macedonici propria sunt, reliqua ferme omnia pure $\epsilon\lambda\lambda\omega\mu\acute{\alpha}$ sunt, formatione & notione. Si tota illa versio Hellenisticè conscripta est, ut censent Hellenisticarii, $\eta\ \kappa\omicron\iota\eta\ \epsilon\lambda\lambda\omega\mu\acute{\alpha}$ pars fuerit $\epsilon\lambda\lambda\omega\mu\acute{\alpha}$. Vulgus Græcicæ, multos habuit usitatos idiotismos, & de trivio petitas loquendi formulas, quæ politis & elegantioribus auctoribus in usu non erant. In omnibus linguis hoc idem obtinuit, ut honestiores doctioresque, alio quasi loquendi genere uterentur, quâ plebs ipsa, & sæx opificum. Hoc $\iota\delta\iota\omega\pi\eta\kappa\epsilon\acute{\iota}\nu$ & $\chi\upsilon\delta\alpha\iota\omicron\upsilon$ dicendi genus tam in singulis vocabulis quam coniunctis, ab elegantium & urbanorum hominum sermone seiunctum, frequens est in utroque Testamento. Inde sunt $\pi\epsilon\rho\pi\epsilon\rho\ \delta\acute{\omega}\delta\theta$, $\epsilon\gamma\eta\theta\mu\epsilon\omega\sigma\alpha\delta\mu$, $\rho\alpha\pi\acute{\iota}\zeta\epsilon\iota\nu$, $\alpha\pi\acute{\epsilon}\chi\epsilon\iota\nu$ pro habere, $\epsilon\alpha\sigma\alpha\upsilon\acute{\iota}\zeta\epsilon\delta\mu$, $\mu\acute{\alpha}\sigma\tau\acute{\epsilon}$, $\sigma\upsilon\mu\beta\epsilon\lambda\iota\omicron\nu$, $\delta\acute{\upsilon}\delta\omicron\kappa\iota\alpha$, $\mu\alpha\lambda\alpha\kappa\iota\alpha$, $\kappa\alpha\tau\eta\chi\epsilon\acute{\iota}\delta\mu$, &

& alia infinita, de quibus alibi erit dicendum. Ut eorum eruam veram intelligentiam, frustra auctores qui Græce aut Attice scripserunt requiram. An Hellenistica dialectus præsto erit, quæ omnia illa ex suo penu mihi deprimat? Nullo modo, utpote quæ nec ipsa, quare ita vocitata sit, mihi possit indicare, aut nominis sui vim recte explicare. Ex pluribus itaque idiomatis dialectorum & idiotismis compositam, & collativo ventre suffarminatam eloquutionem, quare Hellenisticam auctoribus eius vocare placuerit, prorsus ignoro. Nomina rebus ponuntur, ut eorum naturam & proprietatem declarent, & quid sint qualiave sint definiant. Cum audio nominari dialectum Ionicam, omnes eius proprietates statim menti incidunt, quibus à reliquis dialectis discernitur. Cum mihi dicitur hoc vocabulum Ionicum esse, protenus intelligo, non esse Atticum, nec Aelicum, nec Doricum. Cum rursus Ἑλληνικὸν hoc nomen auctor aliquis aut Grammaticus, vel λεξιλόγος, vel glossarum scriptor, mihi notat, ab Attico differre, eo ipso colligo. Sic Mæris Atticista, vocabulorum Atticorum & Ἑλληνικῶν significationem discernit. Cum Ἑλληνιστικὴν λέξιν aliquis nominat, quæ vim habeat, nescio, aut unde petenda sit eius vocis

vocis interpretatio, utrum ex Ebræis, an Syris, an Macedonibus, an Græcis vulgaribus, an Latinis. Ipsam dialecton si quando nomen eius dici audiam, quare ita vocetur, attonitus stupeſco, quia nescio. Nec ab eius nomine certus fio de eius qualitate ac proprietate. Et cum plures habeat, utpote ex multis composita, proprietates, ne unam quidem ex omnibus, eius appellatio signanter exprimit, nec omnes simul. An propter Ebraismos sic vocatur? Non id nomen sonat. An propter Syriasmos? Nec ea vis est nominis. Numquid Alexandrinæ dialecti idioma, vel Macedonicæ, hanc illi denominationem conciliavit? Ne id quidem. At forte quod Græcis verbis tota fere contextitur, hoc nomen invenit. Aliud est Ἑλλησικόν, aliud Ἑλληνιστικόν. Si idem est, iam peculiaris hæc dialectus non est ullorum Hellenistarum, sed communis omnium Ἑλλήνων, sive Græcorum. Multo minus propter latinæ loquutiones appellatione eam nacta est. Quod ex omnibus illis contexta sit, fortassean, sic nominata est. Nihil minus. Aliquo saltem nomine notari debuit, quod mixturam eius denotaret, & compositionem. Sic Ἑλλησικὴ vocatur κοινή διάλεκτος, quia communia multa habet cum reliquis dialectis, & nihil fere pro-

prii. Si antiquitas ita vocata esset hæc Hellenistica, ferremus propter antiquitatis reverentiam. Nunc cum novitium sit nomen, & incite factum, nec rei cui inditum est, conveniens, quis ferre illud sine nausea possit? Aeolica dialectus ab Aeolibus, qui ea usi sunt, nominatur: Attica ab Atticis; Ionica ab Ionibus; Dorica à Doribus. Ista Hellenistica à quibus? Ab Hellenistis, inquirunt. Cuius gentis hoc nomen? Cuius regionis inquilina hæc gens? Quæ natio unquam tali dialecto usu est, mixto ex Ebraïsmis, Syriasmis, Macedoniasmis, Latinis, & Hellenis? Toto orbe dispersi isti Hellenistæ quomodo constantem colorem? Certe Hellenistica Persarum etiam Persissimos habere debuit, Armeniorum Armeniasmos, Indorum Indismos. Atque ita de cæteris. Alia est etiam Hellenistica Novi Testamenti, alia veteris. Ista enim Latinis caret; qui in illa sunt. In Novo ipso Testamento variant Hellenistica. Alia est Matthæi, alia Iohannis, & reliquorum Euangelistarum. Illa plures Ebraïsmos habet, ista pauciores. Lucas etiam alia Hellenistica utitur quam Paulus. Iste quoque ad Ebræos scribens, non eodem stylo eos alloquitur, quo in cæteris Epistolis

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 295
lis usus est. Deinde quod magis ad rem facit, nemo eorum Hellenista fuit, non Paulus, non Lucas, non Iohannes, non Matthæus, non Petrus, nemo denique ex Apostolis, nec quisquam eorum qui Novi Testamenti libros condiderunt. Nec magis Hellenistas constat fuisse qui versionem Biblicam ediderunt. Unde igitur, & à quibus dicta ista Hellenistica, quæ nullos habuit auctores Hellenistas? Quærere itaque debent præstantissimi viri aliam Hellenistica denominandæ rationem aut originem, cum illa Hellenistica, qua scriptum fuisse volunt utriusque fœderis paginam, ad scriptores referri non possit Hellenistas, quia Hellenistæ non fuerunt neque Veteris neque Novi Testamenti conditores. Cum Ἑλληνιστῆς autem omnem qui Græco sermone utitur significet, cuiuscunque nationis sit, non potest, ut iam dixi, nomen Ἑλληνιστῆς, quasi propriæ ac peculiaris dialecti, ab eo formari, quia lingua Ἑλληνική est, & Ἑλληνιστῆς, quam omnis Hellenista proloquitur. Ex his liquet, multum referre, quo nomine nuncupetur dictio versionis quam dederunt septuaginta interpretes. Nihil enim nos iuvat hæc eius ficticia & inepta appellatio, ad eruendam rei ipsius, quæ hoc nomine signata est, proprietatem & qualitatem.

tem. Qua nota si nomen careat, nihil est, & præstaret, factum non esse, quam falsam visionem, & à subiecto alienam, de re, cui declarandæ positum est, obiicere. Quis enim audito Ἑλληνιστικῆς nomine, non statim imaginatur, maxime Ἑλληνικῶν, & pure Ἑλληνιστικῶν dictionem, vel dialectum, ea voce designari? Nihil certe minus cogitabit, quam de eloquutione, Ebraïsmis, Syriaïsmis, Latinïsmis, Macedonïsmis, & idiotïsmis, aliisque barbarïsmis, referta. Hæc cum ita sint, dicebat tamen vir ille Eruditissimus, se non posse percipere, cur Salmasius eam dialectum crederet male nominatam esse Hellenisticam. Præcipuam hanc aiebat Salmasii rationem, quæ ita sentire eam cogeret: Non posse nimirum dici Hellenistas, qui impuro Græco sermone utuntur: Nec eam linguam vocari Hellenisticam, quæ impurius sit. Ἑλληνιστὴν enim ἂν ἐκ τῆς Ἑλληνιστικῆς deduci, quod est, Græce loqui sine vitio. Fatebitur is, quem dixi, vir, interdum sic accipi hoc verbum Ἑλληνιστὴν apud Græcos. Nam apud Athenæum lib. vi. scribi, Ἐκ τῆς Ἑλληνιστικῆς affirmare, dici oportere, τὰ ἄγρευμάτα, & τὰ χροσῶνάματα, pro quo vulgus Græcorum soleret dicere, τὰ ἄγρευμάτα, & τὰ χροσῶνάματα. Hæc nisi fallor Athenæi Græca verba sunt. Nam liber

ad

ad manum non est: οἱ δὲ Ἑλληνιστὴν φασι, εἶναι λέγειν, χροσῶνάματα, ἢ χροσῶνάματα, ἢ ἄγρευμάτα, ἢ χροσῶνάματα. Ergo, οἱ Ἑλληνιστὴν, ibi dicuntur purius & elegantius Græce loquentes. Addebam ego, id magis etiam probari ex eo, quod inter virtutes orationis Græcæ à Rhetoribus primo loco ponitur ὁ Ἑλληνισμός, secundo σαφήνεια. Quintilianus eundem ordinem sequutus est, in præceptis tradendis oratori Latino. Nam primo tractavit de his quæ in elocutione spectanda, deinde de perspicuitate. Prima ergo virtus Græcæ orationis, vel elocutionis, est Ἑλληνισμός. Latine Latinitas. Nihil ergo aliud est Ἑλληνισμός, quam, ratio Græce atque emendate loquendi. Vel si mavis: *Observatio incorrupte loquendi secundum Græcam linguam.* Latinitatem sic liceat definire, quam si Græca vertere velles, λατινισμός esset. Ut Ἑλληνισμὸν possis Græcitatem dicere. Tota elocutio, quæ Græca φερίσσις dicitur, vel Εἰμυλῆσια, spectatur in verbis aut singulis aut coniunctis. In singulis tradit Quintilianus intuendum esse, ut sint Latina, perspicua, ornata. In Græca oratione exigitur, ut sint Græca. Hic est eorum Ἑλληνισμός. Inde tres virtutes orationis tam Græcæ quam Latine ponuntur à Rhetoribus, Ἑλληνισμός, σαφήνεια, & ἰκνός.

T 5

At

At in coniunctis verbis requiritur, ut sint emendata, ut collocata, ut figurata. Ergo Ἑλληνισμὸς, proprie in verbis singulis spectatur, ut nimirum Græca sint, non peregrina, nec externa. Hinc vitium virtuti oppositum, est βαρβαρισμὸς, cum inseritur Græcæ orationi nomen peregrinum aut externum, ut Ebræum, vel Syriacum, vel Persicum, aut alterius gentis. Alio etiam modo committitur, detractioe aut additione syllabæ, vel immutatione, in verbo Græco. Sed quocunque modo fiat, unius semper verbi vitium est. Huic contraria virtus Ἑλληνισμὸς in oratione Græca, unius etiam verbi censenda, cum pure Græcum est. Seleucus περὶ Ἑλληνισμοῦ librum composuerat, qui sæpe ab Athenæo citatur. In eo de singulis vocibus, quæ Græci essent usus, & originis Græcæ, tractabat. Ergo non βαρβαρίζει oratio Græca, nisi quæ Barbaras & exoticas insertas habet. E contrario Ἑλληνίζει, cum solis Græcis contexta est. Aliquando etiam Ἑλληνισμὸς in phrasi spectatur, qui tum, ut dixi supra, definiri potest, *ratio emendate & incorrupte utendi Græco sermone.* De quo nos infra plura. Synesius ita usurpavit in Epist. clix. ὑπὸ νεανίσκων πνῶν, οἵστις ἐπὶ Ἑλληνισμῷ τὴν καὶ χάριτον ἐμίλει. Sic Ἑλληνίζειν est, Græce loqui

loqui sine vitio. Hoc vir Græce doctissimus fatebatur, sic interdum à Græcis sumi; semper, negabat. Quinimmo, inquebat, cum de sermone agitur, nihil aliud id verbi significat quam *Gracissare*, id est, imitari Græcum sermonem, sive cum elegantia, sive minus eleganter. Nihil hic de elegantia quærimus. Ea pertinet ad ornatum elocutionis, quæ alia virtus est ab Ἑλληνισμῷ proprie sumpto. In Ἑλληνισμῷ tantum exigitur, ut Græcum sit verbum, aut emendatus ad Græci sermonis normam verborum contextus, vel complexus. Græci omnes non eleganter loquebantur, etiam qui pure & emendate loqui soliti erant. Nec ergo qui eos æmulabantur atque eorum sermonem affectabant, ut dici possent Ἑλληνίζειν, eleganter & ornate loqui oportebat, sed satis erat si non vitiose. Verba sic formata, ut ante diximus, imitationis & æmulationis habent significationem. Qui imitatur, quam minimum debet ab ea re, quam sibi imitandam & exprimendam proposuit, deflectere. Pictor in imitanda prototypi imagine, cuius apographum vellet depingere, si nasum Socraticum Cyro affingeret, aut Κύρῳ Socrati, ridiculus esset. Qui linguam, vestitum, & religionem Ἑλληνῶν imitatur, is Ἑλληνίζειν dicitur. Si pecca-

300 OSSILEGIUM
peccabit in loquendo, contra leges Ἑλληνισμῶς, non erit bonus imitator, ac proinde malus erit Ἑλληνιστής. Sic Atticissat qui Attice loquitur, ut Festus explicat. Inde Atticiste. Si verbum minime Atticum in scribendo quis usurparet, non posset iure dici Ἀττικίζειν. Ut ostenderet vir doctus, non semper Ἑλληνίζειν id esse quod Salmastius docuerat, Græce nempe citra vitium loqui, afferebat in medium Aeschinis locum contra Ctesiphontem, dicentis de illo quod esset δὸς τῆ μητρὸς Σκυθῆς, Ἑσθηραστῆ, Ἑλληνίζων τῇ Φωνῇ, à matre Scythia, barbarum, lingua Gracissans. Non, inquit, eius mens fuit, ei tribuere sermonis Græci ullam elegantiam. Fateor. Nec id sane agebatur, aut quærebatur, quam elegans esset in Græce loquendo Ctesiphon. Hoc tantum ibi voluit docere Aeschines, Ctesiphontē non fuisse Græcum origine, ex parte matris, sed Scytham & barbarum, non Ἑλλῶνα, sed Ἑλληνίζοντῆ γλώττῃ. Per hæc non aliud voluit, quam eum de matre Ἑλληνιστὴν fuisse, tantum non etiam Ἑλλῶνα. Græce loquebatur Ctesiphon; quis neget? Et quidem pure & emendate. Et cum, eum Ἑλληνίζειν τῇ Φωνῇ dixit Aeschines, ut elegantia gloriam ei minime tribuit, ita nec vitium & corruptelam Græci sermonis eo verbo illi exprobra-
vit.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 301
vit. Nec enim potest quisquam Græce peritus dicere, Ἑλληνίζειν esse, vitiosa, prava, & corrupta eloquutione Græca uti. Ut enim de duobus contrariis una eademque definitio non datur, ita uno eodemque verbo duo contraria non significantur. Si Ἑλληνίζειν est, Græce & emendate loqui, non potest contrariam habere notionem de vitiosa & inemendata eloquutione Græca. Inter miranda Phavorini Philostratus & hoc retulit, quod esset Γαλάτης Ἑλληνίζων. Eodē sane sensu Γαλάτης Ἑλληνίζων appellatur Phavorinus Philostrato, quo Ctesiphon Aeschyni Σκυθῆς Ἑλληνίζων. Ab elegantia dictionis Græce, & eloquentia, cōmendabitur Phavorinus: non hoc tamen ibi intellexit Philostratus, sed mirandum esse in homine Gallo Ἑλληνισμὸν, id est, puritatē Græci sermonis, vel si mavis, rectum usum. Gallus homo nobis, loquens Græce, non mira res visa esset. At recte loquens, id est, Ἑλληνίζων, sane admiratione dignus. Promebat & aliud ex Strabone testimonium, quo vincere contendebat, interdum Græcis πρὸ Ἑλληνίζειν, non eleganter loqui significare, sed contrarium. Nam Strabo lib. xiv. κακοσομίαν & ἑσθηρασομίαν appellat, εἰ τις Ἑλληνίζων μὴ κατορθοίη. Ex his clarum esse dicebat, Ἑλληνίζειν non esse, cum elegantia loqui.

loqui, nam id quod sequitur, contrarium innuere. Non percipiebam satis quid vellet. Nam quæ sequuntur, *μη καταρθῆναι*, non significant, *το ἑλλωρίζειν*, idem esse quod, in Græce loquendo cespitare, & in vitium incidere. Qui *ἑλλωρίζων μη καταρθῆναι* id est, Græce loquens, vel in Græce loquendo, non recte nec emendate id facit, eo ipso intelligitur non recte Græciffare. Non ex eo tamen sequitur, *ἑλλωρίζειν*, & *ἑλληνίζοντα μη καταρθῆναι*, idem esse. Si dixero, aliquem currentem cecidisse, non intelligo, idem esse currere & cadere. Si quis navigans naufragium fecisse dicatur, non propterea navigare & naufragium facere eiusdem sunt significationis. Cum quis Latine loquens solæcismum aut barbarismum commisisse arguitur, nemo intelligit, Latine loqui, & solæcismos vel barbarismos facere, pro eodem poni. Mirabar, virum acutissimum, & doctissimum, tam aliena opponere. Non simpliciter in eo Strabonis loco *ἑλληνίζειν* dicitur, cui *κακοσμίαν* & *βαρβαροσμίαν* attribuit, sed cum adiuncto, *ἑλλωρίζοντα & καταρθῆναι*, id est, Græce loquentem, non recta id facere. Idem prorsus esset, si dixisset, *ὅτι ὀρθῶς ἑλλωρίζειν*, aut *κακῶς ἑλληνίζειν*. Nam sane qui *ἑλληνίζων & καταρθῆναι*,
ὅτι

ὅτι ὀρθῶς ἑλληνίζειν, atque etiam *κακῶς ἑλλωρίζειν*. Præterea non videtur percepisse mentem Strabonis, nec intellexisse quid nomina illa apud eum denotent, *βαρβαροσμίαις*, & *κακοσμίαις*. Non enim per *βαρβαροσμίαν* intellexit Strabo vitium, quod *βαρβαρισμῶς* nomine ab aliis signatum est, cum barbaræ & peregrinæ voces orationi Græcæ interferuntur, sed vitium oris, quo quis Græca perperam ac barbarice pronuntiat. *Κακοσμίαν* quoque non pro sermonis vel elocutionis vitio posuit, sed ita vocavit quod opponitur *τῇ ὀσμῆ*, vel *ὀσμῆ*, rectæ ac rotundæ planæque pronuntiationi. Potest ergo quis *βαρβαροσμεῖν*, & *κακοσμεῖν*, & tamen in verbis & eloquutione *ἑλλωρίζειν*, id est, Græce loqui. Sic qui barbarorum more male Græca & absone pronuntiat, *ἑλληνίζων*, id est, Græce loquens, Græcis verbis utens, *μη καταρθῆναι*, non consequitur illam *ὀρθοπείαν*, quam Græci vocant. Quæ à Quintiliano Latine explicatur, *emendata cum suavitate vocum explanatio*. Nam sic, inquit, potest recte definiri. Huic ergo *ὀρθοπεία*, siue rectæ cum suavitate vocum explanationi, contraria sunt vitia *βαρβαροσμίαις* & *κακοσμίαις*, quæ accidunt, cum quis *ἑλλωρίζων & καταρθῆναι*, id est, *ὅτι ὀρθοπεία*. De his vitiis intel-

intellexit idem Quintilianus, cum scripsit lib. 1. cap. v. in hæc verba: *Et illa personos accidunt, quæ demonstrari scripto non possunt, vitia oris & linguæ, ἰσχυρισμὸς, & λαμψδακισμὸς, ἰσχνότης, & πλαταιακισμὸς, feliciores fingendis nominibus, Græci vocant. Sicut κολοσμητιῶν, cum vox quasi in recessu oris auditur. Sunt enim proprii quidam, & inevitabiles soni, quibus nonnunquam nationes deprehendimus. Remotis his omnibus quæ supra diximus, vitium erit illa quæ vocatur ὀρθόπεια. Illi igitur soni in pronuntiandis Græcis agrestiores, & barbarici, quibus nationes deprehendebantur, efficiebant illam βαρβαροσμητιῶν & κακοσμητιῶν Strabonis, quæ tum contingit, cum quis Ἑλλωίζων μὴ κατορθῶι, non recta explanatione vocum utitur in Græce loquendo, ἐν τῷ Ἑλλωίζειν. Neque hæc vitia oris & linguæ, impediabant ne quis puro sermone Græco uteretur. Quod est Ἑλλωίζειν. Sic Adrianus, cum quæstor orationem imperatoris in senatu agrestius pronuntians, derisus esset, ad summam peritiam & facundiam postea Latinis operam dedit, teste Spartiano. Erat illa oratio Latina, sed rustice aut barbare pronuntiata est ab Adriano, qui erat Hispanensis, non recipere interpretationem, si legatur totus,*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 305
tus, ostendit. Sermo ibi est de Caribus, quos βαρβαροφώνος Homerus appellavit. Quo sensu sic ab eo appellati sunt, explicat. Ab initio dicit hanc vocem βαρβαροφῶν factam esse, qui non plane nec expedite verba pronuntiat, sed pinguiore sono, & aspero. Ἐπὶ τῷ δυσσεκφῶνως, καὶ σκληρῶς, καὶ τεραχέως λαλέντων. Quomodo fere solent omnes exteri loquutiones linguæ sibi alienæ & non vernaculæ efferre. Sed nec Græci melius Extraneas voces proferunt quam Extranei Græcas. Hæc κακοσμητιῶν est, ac βαρβαροφωνία, ut ipse explicat ibidem Strabo, Εἴ τις Ἑλλωίζων μὴ κατορθῶι, ἀλλ' ἔτω λέγει τὰ ὀνόματα, ὡς οἱ βαρβαροὶ οἱ εἰσαχθέντες εἰς τὸ Ἑλλωίζειν, ὅσοι ἰσχνόντες δρῖσομεν, ὡς εἰδ' ἡμεῖς ἐν ταῖς ἐπεινῶν διαλέκτοις. Si quis in Græce loquendo non recte id faciat, sed ita voces efferat, ut solent barbari qui Græco loqui incipiunt, dum verba integrare, & plane pleneque pronuntiare non possunt, ut nec nos possumus in eorum dialectis exprimendis. Ita ergo olim vocabulum βαρβαροφῶν Græci accipiebant. Postea de iis, qui diversa dialecto in totum uterentur, id usurparunt, & sic hoc nomine quasi ad gentes discernendas ex linguis ficto, omnes, qui Græci nō essent & Græco non uterentur sermone, appellarunt, cum antea eos qui Græca verba male efferrent, hoc

hoc convitio ferirent, ὅτι παχυσμίμης, καὶ
τεταχυσμίμης, pingui & aspero sono voces Græ-
cas proferentes. Εἶπε, inquit, κατεχρησά-
μεθα ὡς ἐθνικῶ κοινῶ ὀνόματι, ἀνὴρ διαιρέτης πρὸς
ὅτι ἑλλώας. καὶ γὰρ δὴ ἡ πολλὴ ῥωθήθεια, &
ἠπλοκὴ τῶ βαρβάρων, ἐκείνη φαίνεται τῆ πα-
χυσμίμην, ὡς ἀφύια πνί τῶ φωνητικῶν ὀργάνων
τῶτο συμβαῖνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶ ἀγλέκτων
ιδιοτητάς. Ergo barbarum nomen penes
posteriorem Græciam dialectum quamli-
bet, & linguam à Græca alienam, signavit.
Apud priores Græcos is sic appellabatur,
etiam Græcus, qui suam linguam male pro-
nuntiaret. At illa κακοσμία, & βαρβαρο-
σμία, quæ ibi notat Strabo, non in diversis
linguis ac dialectis censebatur, sed in eadē,
ut puta Græca, si quis ἑλλωίζων μὴ κατα-
ρῆσι. Hoc est, si quis Græco sermone ut-
tens, non recta pronuntiatione in ea pro-
loquendo uteretur. Ἄλλη δὲ τις, inquit,
ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ ἀνεφαίνη κακοσμία, καὶ
οἶον βαρβαροσμία, εἰ τις ἑλλωίζων μὴ κατα-
ρῆσι. Ex his apparet, quantopere falsus sit
vir eximius in exponenda Strabonis illo
loco sententia. Aliud est, βαρβαρίζειν, cum
voces peregrinæ & barbaræ in Græco ser-
mone usurpantur. Quod κακῶς ἑλλωί-
ζειν, interpretatur idem Strabo, ibidem.
Ἀπὸ τῆ αὐτῆς αἰτίας, καὶ τὸ βαρβαρίζειν λέ-
γεται,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 307
γε. καὶ γὰρ τὸ ἠπὶ τῶ κακῶς ἑλλωίζόντων λέει-
ται, ὅτι ἠπὶ τῶ κακῶς λεγόντων. Carice pro-
nuntiari est, verba Græca eo more & ore
pronuntiari quo Cares ea efferebant, pin-
gui sono & horrido. At κακῶς ἑλλωίζειν
ille dicitur, qui non recte loquitur Græce,
sed admiscet inter loquendum voces bar-
baras & peregrinas. Ex hac etiam loquu-
tione, κακῶς ἑλλωίζειν, liquet, τὸ ἑλλωίζειν
proprie sumi de eo qui sine vitio loquitur.
Nam qui κακῶς ἑλλωίζει, vix ἑλλωίζει.
Idem quippe est, κακῶς ἑλλωίζειν, & ἐχ-
ἑλλωίζειν. Sic κακῶς εἰδόμενος Græci vo-
cant, qui nesciunt. Nam male aliquid sci-
re idem quod nescire. Ita maledensis vestis
pro tenuis. Et malecredulus pro eo qui non
est credulus. Malefenscens Tertulliano,
semper Græcissanti, pro eo qui non se-
nescit. Κακοσμία igitur, & βαρβαροσμία,
vitia sunt pronuntiationis, quæ nihil ad dia-
lectum pertinent. Nam in una eademque
dialecto, eiusdem gentis ac generis homo
potest κακοσμεῖν, & βαρβαροσμεῖν, cum
alius ex eadem æque gente ac lingua ὀρθο-
πέειν & ὀρθοσμεῖν queat. Barbarismos etiam
quidam hæc vitia pronuntiationis ap-
pellabant, ab antiqua notione huius vo-
cis βάραρος, qua eum qui absurda & abso-
na pronuntiatione uteretur, Græci vete-
res

res appellarunt. Diomedes: *Sunt præterea pronuntiationis quadam vitia, quæ nonnulli barbarissimos vocant, Iotacismi, Myracismi, lambdacismi, hiatus, collisiones, & omnia quæ plus æquo minusve consonantia ab eruditis auribus respuuntur. Hæc vitia proloquuti, controversiam de nomine pertinacibus relinquamus. Sane controversia erat de nomine, cum alii Καρβαρισμός vocarunt hæc oris vitia, quæ κακοσμίαι & Καρβαροσμίαι ab aliis appellabantur. Καρβαρισμόν autem proprie dicendum putarunt, cū tota barbara est dictio. Hanc Καρβαρόλεξιν alii appellabant, ut γαζα, pro divitiis. Barbarissimum autem in eadem dialecto fieri censebant quattuor modis, adiectione, detractioe, mutatione, transmutatione. Quæ grammaticis explicanda relinquimus. Quintilianus, & potiores auctores, Καρβαρισμόν, & Καρβαρόλεξιν, confundunt. Maneamus igitur in hoc Ἑλληνισμῶν, si recedamus à dialecti proprietate, cum Ἑλληνισμῶν diceretur de dialecto propria ac peculiari Ἑλληνισμῶν, priusquam nomen communicaretur omnibus Græciæ populis: alias semper hoc verbū sumitur ut Dicearchus interpretatus est, pro ὀρθῶς λέγειν, hoc est, Græce loqui sine vitio. Nec nimis urgendum est illud eleganter, quod Salmasio excidit, cum etiam id interdum*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 309
dum significet, & idem quod Ἀμιλιζέιν. Qui emendate ac sine vitio loquitur, is proprie apud Græcos dicitur Ἑλληνισμῶν. Pergamus hanc telam detexere. Ut mihi persuaderet vir ille magnus, cum quo tum rem habui, τὸ Ἑλληνισμῶν Græcis non semper idem esse quod recte & sine vitio loqui; adferebat & aliud è Thucidyde testimonium, qui Ἑλληνισμῶν posuisset pro linguam Græcam imitari, lib. 11. de Amphilochiis. Ἑλληνισμῶν, inquit, ἢ νῦν γλώττιαν τότε πρῶτον δὲ τὸ Ἀμπερικιωτῶν ζωοικησάντων. Non probabam autem quod Gracissandi verbo passim uteretur in illis Græcorum auctorum testimoniis citandis, cum Ἑλληνισμῶν Latine exprimere vellet. Aliquando id verbum significat Gracissare, cum sermo est de eo, qui cum non sit Græcus oriundo, Græcorum tamen sermonem affectat. Sed Græci etiam ipsi Ἑλληνισμῶν, cum lingua sua utuntur. Cum enim Ἑλληνισμῶν vocant Rhetores eam orationis Græcæ virtutem quæ in verbis aut elocutionibus pure Græcis deligendis & usurpandis versatur, an Gracissationem Latine redderent? Omnino male ac vitiose ita facerent, si ita vocarent. Nam Latinitas in Romana oratione, quæ respondet Ἑλληνισμῶν Græcorum, Latinissima videretur posse dici. Ἑλληνισμῶν Græcitas

citatus est potius quam Græcissatio. Verbum quoque ipsum Ἑλληνίζειν, Græce loqui significat, Græco sermone uti. Non ergo semper imitationem hæc verba sic terminata notant, sed factum aliquando eius proprium qui eo verbo id agere significatur. Sic κούκλις, cuculus, cum vocem suam edit, κοκκίζειν dicitur. Ἐποψίς, upupa, ἐποπίζειν. Κακκάβη, quæ perdix est, secundum dialectum, κακκαβίζειν. Κικύμη, vel Κικύβη, noctua, κικυβίζειν. Sic χριστιανίζειν non est, Christianum simulare vel imitari, sed revera agere, & talem præstare. Ita ergo Ἑλλω etiam Ἑλληνίζειν, cum linguam suam proloquitur. Theocritus Dores Δωρίζειν dixit. Præterea illud etiam Græcissare, si recte, ut sonat, accipiatur, non aliud significat quam Græce loqui, ut Atticissare Festus Attice loqui interpretatur. Et Sicilissare argumentum Comædiæ Plauto dicitur, quod erat plane Siculū, & cuius præcipuæ personæ erant ex Sicilia. Postremo, quod nō vidit vir magnus, aliud Ἑλλωίζειν, aliud Ἑλληνίζειν. Nec enim idē est δανείζειν ac δανείζειν. Hic accipit, ille dat. Sic Ἑλλωίζειν, qui Græcum sermonē dat, id est, qui eloquitur. At Ἑλλωίεται, qui accipit, id est, qui linguam Græcam ab alio discit ac percipit. Non igitur Ἑλλωίεται est Græcissare, vel Græce loqui, sed Græcum sermo-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 311
sermonem ediscere. Hoc igitur voluit Thucydides, Amphilochos tum primum Ἑλληνισθῶναι ἢ γλωττῆσαν, id est, linguam Græcam didicisse ab Ampraciotis, qui una eam regionem incolebant. Scholiastes vetus exponit, Ἑλληνες ἐγρόντο, Græci facti sunt, per linguæ nempe Græcæ usum, quem ab Ampraciotis acceperunt. Ut Græcus, qui linguam externam aliquam & barbaram perdidicerit, oblitus patriæ, βαρβαροθῶναι dici potest; ita barbarus Ἑλληνισθῆναι, acceptis moribus & lingua Græciæ. De moribus intellexit Euripides, cum de Meneleo apud eum nescio quis dixit: Ἐβαρβαρώθης χροῖον ὦν ἐν βαρβαροῖς. Generali notione omnes Græci, cuiuscunque sint generis, aut quocunque genere loquendi utantur, quam dialecton appellant, Ἑλλωίειν dicuntur, quia omnes vocantur Ἑλληνες. Sic Ἑλληνισ γλώσσα omnes communiter dialectos Græciæ complectitur. Et Græce loqui intelligitur omnis Græcia. Sic hodie Gallicus sermo generatim is vocatur qui in omnibus Francici Regni provinciis usurpatur, quamvis singulæ provinciæ suum habeant idioma, ab aliis distinctum & separatim. Ut Vascones, Burgundi, Pictavi, Normanni, & alii. Ipsi etiam Vallones, qui Gallo-Belgæ sunt, quamvis utantur Gallica

lingua quæ Belgicorum idiotismorum plena est, nihilominus Gallice loqui censentur. Propria tamen & stricta significatione *Gallicus sermo* dicitur ea purior Gallice loquendi ratio, quæ in Aula regis viget, & apud honestiores doctioresque in usu est. Hæc una ex dialectis Galliarum, & quidem maxime nitida & polita, non solum elocutione, sed etiam sono & pronuntiatione. Ut autem nulla dialectus unquam fuit, quin nationi alicui certis finibus circumscriptæ propria ac familiaris fuerit, hæc dialectus in ea provincia Galliarum vulgo frequentatur, quæ *Insula Franciæ* appellatur, & Franciæ nomen quasi proprium gerit. Respondet Atticæ inter Græcos, & Etruscæ inter Italicas. Cum linguam Gallicam seu Francicam dicimus, καὶ ἑξοχὴν de hac intelligimus. Sic apud Græcos, cum lingua ipsorum in totidem diversas ac distinctas invicem dialectos divideretur, quot erant in ea provinciæ, vel civitates, ἢ Ἑλληνὶς γλώσσῃ, & Ἑλληνίζειν, de omnibus generali acceptione dicebatur. Absolute vero ac perfecte in strictiori & magis speciali significato τὸ Ἑλληνίζειν, & Ἑλληνισμός, accipiebatur de eoloquendi genere, vel dialecto, qua communiter viri docti in Græcia utebantur, & qua scriptores plerique usi reperiuntur, Histo-

Historici, oratores, philosophi & alii. Hæc est, quæ κοινὴ διάλεκτος vocatur, vel ὅτι κοινῶς αὐτῇ πάντες χρῶνται, ἢ διότι ἐν ταύτης ἄρχονται ὡς ταύτης ἕσται πᾶσι. Hæc ad normam ipsa sui revocatur & exigitur, reliquæ ad proprietatem quam habent singulæræ. Ἀναπεμπτέον ἦ, inquit, ταύτην μὲν ὡς πρὸς κανόνα, τὰς ἢ λοιπὰς πρὸς ιδιότητά. Talis nostra est Gallica, quam proprie & καὶ ἑξοχῶν sic vocamus. Excolitur, perpolitur, ad obrussam spectatur, quotidie in eam à studiosis & à recte & eleganter loquenti inquiritur, utrum hæc vox & phrasus Gallica sit, an non. In aliis Galliarum dialectis, earum tantum proprietates & idiomata docti intuentur, non etiam curiosius ea considerant. Hac voce sic Burgundi utuntur. Id vocabulum apud Pictavos hanc habet significationem. Et ita de cæteris. Nec secus ergo apud Græcos fuit de Ἑλληνίδι, vel Ἑλληνικῇ sic proprie appellata dialecto; quam & κοινῶν differentiarum ergo vocarunt, ut à reliquis distingueretur. Comuni vero appellatione cæterarum etiã dictæ Ἑλληνικαί, sed à nationibus quibus erant peculiare proprium nomen nactæ sunt, ut Acolica, Dorica, Ionica, & Attica. Quæ tantum inter se differebant, ut quod in una rectum videretur, in alia pro vitioso

haberetur. Quintilianus: *Cuius difficilior apud Græcos observatio est, quia plura illis dicendi genera, quas Ἀγέλκτες vocant, & quod alias vitiosum est, interim alias rectum est.* Harum Ἀγέλκτων solas ἰδιότητες spectari mos fuit. Solam communem, & proprie Ἑλληνίδα appellatam, ad normam & regulam bene dicendi & scribendi exigebant. Aliæ tamen, ut dixi, etiam Ἑλληνικαὶ dicebantur. Iohannes Grāmaticus de dialectis: Πάσας μὲν ζωέβη καλεῖσθαι Ἑλληνικὰς φωνὰς, κατ' εἶδος ἢ δὲ τὸ Ἑλληνικὰ παιδῶν λαβεῖν. Omnes quidem contigit dici Hellenicas sive Græcas, specialem vero ab Hellenis filiis denominationem accepisse. Si dialectus Græca fuisset quam vocant Hellenisticam, an aliud ei nomen conveniret quam Ἑλληνικῆς? Generalis quidem hæc eius esset appellatio, & communis cum reliquis Ἑλληνικαῖς. Specialis qualis foret? An Ἑλληνιστικῆς? Atqui Ἑλληνικῆν utentes cum vocentur Ἑλληνισταί, non potest earum lingua separari aliqua discriminis nota ab Hellenica communi qua utuntur. Sed in eo colloquio vir ille de quo loquor eruditissimus post allata quæ posuimus de verbis Ἑλληνίζειν & Ἑλληνίζεσθαι testimonia, ita concludebat: Ἑλληνίζειν de his dicitur, qui cum Græci domo non essent, eorum tamen linguam imitari cona-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 315
conabantur, sive id cum elegantia facerent, sive minus eleganter. quid vetat ergo, in-
quiebat, Ἑλληνιστῆς dictum Iudæorum gen-
ti id genus hominum, quorum lingua patria
Græca erat, sed impura, utpote Ebraïsmis,
& Syriasmis, & Macedonismis mixta? Ni-
hil sane nec ipse intercedo quin ita vocari
potuerint. Sed verisimile est, inter eos
Iudæos Ἑλληνίζοντας, extitisse etiam com-
plures qui pura uterentur Ἑλληνικῆν, nullis
inquinata Syriasmis, vel Ebraïsmis. Et cum
vir eximius fateatur, Ἑλληνίζειν Græcis a-
lias idem esse quod Græce, & emendate,
vel, ut ipse vult, eleganter loqui, alias vitio-
se & corrupte, id est, minus eleganter; duo
inde nobis genera consurgent Hellenista-
rum, pure Ἑλληνίζοντες, & impure. Susci-
tabuntur & ex illis duplicis generis Helle-
nistis, etiam duæ diversæ Hellenisticae, pu-
ra altera, altera impura. Nulla autem un-
quam dialectus hoc habuit, ut nomine di-
cta sit ambiguo, & duas significante diffe-
rentes dialectos. At secundum hæc docto-
rum Hellenisticariorum dictata, in illis
ipsis Iudæis duplex genus Ἑλληνιστῶν agno-
scemus. Unum, quales erant Iosephus, &
Philo. Alterum nescio quale. Nec enim
exemplum suppetit. An quales septuagin-
ta interpretes, aut Novi Testamenti scri-
ptores

ptores Apostoli? At illi nō fuere Hellenistæ, si sumantur ut censent sumēdos illos Hellenistas quorū in Actis fit mentio. Sed ponamus interim, hos fuisse ex illis impuris Hellenistis. Sic habebimus duas Hellenisticas diversas ac distinctas. Alia quippe sic fuerit Iosephi & Philonis Hellenistica, alia septuaginta interpretum, & auctorū Novi Testamenti. Quid illi igitur fiet peculiari Orientalium Græcæ dialecto quā Hellenisticam isti vocant? Nulla certa & discriminali nota separabitur ab Hellenica cōmuni, quæ dicenda est pura Hellenistica. Iosephus Iudæos Græci sermonis peritos nō vocat *Ἑλληνιστῆς*, sed *Ἑλληνικὸς τῆ γλώττῃ*. Sic enim in libro 1. contra Appionem, de quodam Iudæo loquens ex Clearcho: *ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἠπξενύμφος πῶς πολλοῖς, καὶ τὸ εἶναι τόπων εἰς οὗτοὺς Ἰαλατίης ὑποκαταβαίνων, Ἑλληνικὸς ὦν ἐτῆ Δαλέκτω μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ ψυχῆ*. Philo lib. 11. de vita Mosis, septuaginta illos seniores qui Biblia verterunt, ad patrii sermonis peritiam, Græcam etiam litteraturam adiunxisse memorat. *οἱ πρὸς τῆ πατρίᾳ καὶ Ἑλληνικὴν ἐπεπαίδευτο παιδείαν*. Ergo & Ἑλληνιστοὶ isti fuere τῆ Δαλέκτω. Ergo & versio quam dederunt, Ἑλληνικὴ Δαλέκτω scripta fuit an Ἑλληνιστικῆ: quamvis & ipsi dici potuerint Ἑλληνιστοὶ, quia scilicet Ἑλληνικῶς

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 317
νικῶς sciebant. Quoniam autem ab Hellenistis Actorum suam illam Hellenisticam deduci placet Hellenisticariis, ante omnia scire opus esse dicebat ille vir doctissimus, quinam forent illi Hellenistæ. Tribus locis, sicut in superioribus iam docuimus, eorum in Actis haberi mentionem. Actorum vi. dicitur, *in diebus illis, crescente numero discipulorum, factum esse murmur τῶν Ἑλληνιστῶν adversus Ebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano eorum vidua*. Sic inde argumentabatur vir doctus. Discipulos illos, quorum numerus in diem augebatur, fuisse Iudæos, qui amplexi erant Christianismum. Ex sequentibus quippe liquere, nondum tunc Apostolos gentibus Evangelium adnuntiasse. Nullam ergo posse meliorem dari nec commodiorē interpretationem, quæq; magis historiæ temporum quadret, & verbis Lucæ, quam si Hellenistæ illi intelligantur de Iudæis Græce loquentibus, & Græco sermone in sacris utentibus. Per Ebræos enim manifeste designari Iudæos illos qui Ebraice noverant, & sacra Ebraice faciebant. Duo ibi ergo genera Iudæorum designari, Græce scientium unum, & alterum Ebraice peritorum. Satis autem notum esse, urbem Hierosolymorum eo tempore utroque illo genere Iudæorum

orum fuisse refertissimam. Hæc, aut non dissimilia his, tum differebat, si memini, vir eruditissimus. Respondebam ego, Salmasium non negare, Hellenistas illos Iudæos fuisse, sed religione, non natione tales, asserere. Nec videtur credibile, eo tempore Hierosolymis substitisse Iudæos Israëlitiçi generis, qui Ebraice, aut Syriace saltem, nescirent, quique Græcæ tantum linguæ gnari, cogentur ea gratia Græco sermone sacra sua peragere, & versione Græcanica uti Bibliorum in suis Synagogis. Nullo modo hoc mihi, nec puto Salmasio, persuaderi posse, præsertim cum in media Græcia nati Iudæi Ebraice scirent, ut Paulus, qui domo Cilix fuit, ex urbe Tarso. Quod enim addebat vir doctus, Ebræos illos, qui ibi distinguuntur ab Hellenistis, originarios Iudææ fuisse, & incolas, istos autem Hellenistas Iudæos ex provinciis vicinis, Syria, Aegypto, & aliis, Hierosolyma ascendere solitos; nec id tum poteram probare. Christi Ecclesia tunc, cui numerus discipulorum adgregabatur, Hierosolymis consistebat. Composita autem erat ex incolis, vel civibus Hierosolymitanis ibidem consistentibus, non aliunde per causam peregrinationis aut adorationis eo commeantibus & transeuntibus, nec in eodem loco

loco diu hærentibus. At verisimile est, Ecclesiam Christi, cuius tum prima fundamenta in urbe Hierosolymitana iaciebantur, priusquam ingressus ad eam pateretur, ex solis Iudæis civitatis inquilinis fuisse coalitam. Iudæi dispersionis, quod genus omne Hellenistas volunt fuisse, non manebant Hierosolymis, sed in variis provinciis inter gentes Asiæ & Europæ erant dispersi. Si qui ex his sedem figere vellent Hierosolymis, aut in alia urbe Iudææ domicilium optare, eo ipso desinebat esse *in diaspora*, & quasi postliminio recuperabat antiquæ patriæ ius, & primæ originis locum. Non certe amplius censebatur ex Iudæis Diasporæ qui patriam habitabat. Præterea Iudæi Diasporæ non minus Ebræos se esse iactabant, & Israëlitas, quam qui in Iudæa incolebant. Paulus ex Cilicia oriundus, se Ebræum esse prædicat, & Israëlitam, aliquot locis in Epistolis. Ut Epistola II. ad Corinthios cap. XI. *Ebræi sunt? & ego. Israëlita sunt? & ego. Semen Abrahamæ sunt? & ego.* Hæc tria ad originem pertinent, quæ ut Synonyma posuit, ut maiori emphasi ac vi se à stirpe Iudæum ostenderet. Sic in Epistola ad Romanos cap. XI. *Nam & ego Israëlita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin.* Cum autem in Epi-

Epistola ad Corinthios secunda dixit, *Ebraei sunt: & ego*, non de dialecto intellexit, sed de origine. Cum igitur Iudaei Diasporae etiam se Ebraeos dicerent & essent, non videtur Lucas eos ab Ebraeis divisisse & distinxisse. Nec erat etiam causa cur utriusque generis Hierosolymis commorantis ea esset divisio & separatio, ut nomine invicem disungerentur, ut alteri ab alteris despicerentur, praecipue quibus eadem esset origo, quibusque idem iuris competeret sese Ebraeos & Israelitas copellandi. Hellenistae isti, ut eos accipiunt, haud minus Ebraei & Israelitae, nec minus ex semine Abrahami, quam illi Ebraei, a quibus hoc nomine distingui eos volunt docti homines. Cur ergo eos distinxisset Lucas? Aut cur in eadem fide iam ipsi unanimes, & eiusdem religionis consortes, ab eadem stirpe oriundi, Ebraica & Israelitica, illi Ebraei fratres suos tam contemptim obrivissent, ut viduas eorum praeterirent in ministerio quotidiano? Denique cur in communi origine, & urbis in eiusdem incolatu, alii Ebraei dicti essent, alii Hellenistae? An ex illis Ebraeis nemo Graece sciebat, ex istis Hellenistis nemo Ebraice? Syriace potius. Nam idioma illud eo tempore in Iudaea nativum fuisse, ac familiare, oblito & abolito Ebraico,

LINGUAE HELLENISTICAE. 321
braico, iam supra docuimus. Atqui videmus, plerosque ex Apostolis, cum Iudaei essent germani, & Ebraei, Graece ignaros non fuisse, cum tamen idiotae essent, maximam partem, piscatores, nautae, portitores. Sed & Graece scripserunt. Si linguam spectes Graecanicam, qua usi sunt in Epistolis & libris scribendis, Hellenistae fuere. Si ad illam distinctionem Hellenistarum, quam ex Luca introducunt, respicias, non erant Hellenistae, sed Ebraei. Graece tamen noverant. Ergo per hanc notitiam Hellenistae, quia *Ἑλληνίζοντες*. Enimvero si tempore Philadelphi Hierosolymis tam multi erant Graecae linguae periti, uti septuaginta seniores reperiri potuerint qui mitterentur ad Ptolemaeum ipsius rogatu ad convertenda Biblia, longe maiorem *Ἑλληνίζόντων* numerum Christi aeo in ea urbe fuisse, verisimile est. Nam Graecae linguae usus tunc per totam Syriam longe magis invaluerat, quam sub primis Ptolemaeis. Et cum idiotae, quales erant Apostoli, eam linguam non ignorarent, quis sibi persuadeat, a doctioribus & honestioris ordinis viris Hierosolymitanis ignoratam fuisse? Omnes illi, ut *Ἑλληνιστὶ τῆς Ἀφελείας*, *ἰτα* & *Ἑλληνιστῶν*, poterant vocari, ut erant re vera. Cum tam multi ergo Israelitae Hieroso-

rosolymitani Græce sciverint, quis non similiter putet, ex illis Hierosolymitanis Hellenistis Aëtorum, multos exitisse qui callerent eam linguam, quæ tunc Ebræis sic proprie vocatis fuit familiaris, nempe Syriacam? Immo nec alienum est, suspicari, nonnullos ex istis Hellenistis Iudæis, qui utique origine essent Ebræi, vel curiositate adductos, calluisse linguam Ebraicam, cuius præcipue addiscendæ tanta facultas daretur Hierosolymis. Sic sane fuerint aliqui Iudæi, germani Ebræi, & Israëlitæ, Ebraice etiam callentes, & in urbe Hierosolymitana viventes, qui dicerentur *Hellenistæ*, & ab Ebræis distinguerentur ea de causâ, quod alia lingua uterentur in Synagogis, quam Ebraica, vel Syriaca. Hoc aliquis hodie credat, ego cras tantum credam. Nimis enim hæc abhorrent ab omni verisimilitudine. Multo minorem veri colorem habet, quod adiciebat vir doctissimus, illos ipsos esse Iudæos dispersionis, quibus Petrus & Iacobus Catholicas Epistolas scripsere. Hic suam inscripsit *duodecim Tribubus quæ sunt in dispersione*. Quis credat, omnes Iudæos τῶν *Μεσσοεῶν*, *Hellenistas* fuisse, & ita dictos esse quod Græce sacra celebrarent? Etiamne Iudæi qui ultra Euphratem remanserant, *Hellenistæ* appellati sunt, &

Græ-

Græcissarunt? Atqui ex duodecim Tribubus duæ tantum patriam repetierunt, reliquæ decem in captivitate trans Euphratem manere præoptaverunt quam in Syriam reverti. Ibi adhuc erant Iosephi ætate infinitæ myriades Iudæorum, quæ in Babylonia remanserant ab illo tempore, nec redire cum aliis voluerant. Sic enim scribit Iosephus de illa remigratione Iudaica, quæ Esdram habuit ducem: Πολλοὶ δὲ αὐτῶν καὶ πᾶς κηΐσεις ἀναλαβόντες, ἤλθον εἰς Βαβυλῶνα, πῶθ' ἔντες τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα κάθοδον. De his loquitur Iudæis qui in Media toto captivitatis tempore habitaverant. Subiungit statim: ὁ ἦ πᾶς λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ χεῖραν ἔμενε. διὸ καὶ δύο φυλαὶ εἶναι συμβέβηκεν ἑπὶ τε τῆς Ἀσίας, καὶ τῆς Εὐρώπης, Ῥωμαίοις ὑπακείμεσας, αἱ ἦ δέκα φυλαὶ πέραν εἰσὶν Εὐφράτη εἰς Δεῦρο μυριάδες ἄπειροι, καὶ ἀριθμὸς γνώστωαι μὴ ἀνέλθωαι. Quapropter duæ tantum tribus per Asiam, & sub Romano degunt imperio. Decem autem tribus nunc quoque ultra Euphratem sunt, infinita autem hominum millia, & quæ numero non est comprehendere. Sic duæ tantum tribus Hierosolyma repederant, reliquæ decem trans Euphratem in Imperii Persici ditione fixam per captivitatem sedem refigere noluerunt, ut in patriam regyrarent. Quam infinita porro

multitudo Iudæorum in superiore Asia etiam suo tempore habitavit, narrat in Itinerario Benjamin. An decem illarum Tribuum Iudæos qui ultra Euphratē substitute- rant, Græce omnes loquebantur, & *Hellenistæ* idcirco dicti sunt? Non puto quemquam tam communis sensus expertem, qui id sibi possit persuadere. Et tamen præter Heinsium hoc vir etiam ille doctissimus, cum quo tum sermones super hac rem miscebam, id velle videbatur. Omnes nempe Iudæos exules, id est, in Diaspora manentes, & Græce scivisse, & *Hellenistarum* appellatione, qui in Actis sic vocantur, comprehensos fuisse. Unde igitur tempore Estheræ, cum in eius gratiam, & Mardochei, scriberentur iussu regis Assueri Epistolæ ad provinciarum rectores, & Iudæos in illis provinciis degentes, non Græce scripta sunt quæ ad Iudæos mittebantur? Sic enim traditur in libro Estheræ, cap. VIII: *Accitisque scribis & librariis Regis, vice-
sima & tertia die mensis Sivan, scripta sunt Epistola, ut Mardocheus voluerat, ad Iudæos, & ad principes, procuratoresque, & iudices qui centum viginti septem provinciis ab India usque ad Aethiopi-
am præsidebant, provincia, & provincia, populo, & populo, iuxta linguas & litteras suas, & Iudæis prout legere poterant & audire.* In

cen-

centum ac viginti ac septem illis provinciis sub Assueri imperio, qui Artaxerxes est, constitutis, & ab India usque ad Aethiopi- am pertinentibus, tam habitu quam lingua diversis, Iudæi exules fuerunt, & Diasporam tot regionum incoluerunt. Nam & Iosephus lib. XI. scribit, Iudæos *ἡε-
ραλέται κτλ & ἰσὸς ἡ Ἀρταξέρξης βασιλεύου-
σης οἰκισμῶν.* Hæc autem *οἰκισμῶν* constabat centum & viginti septem provin- ciis, ab India usque ad Aethiopiā. An omnes eamdem linguam callebant, eamque Græcanicam, illarum provinciarum Iudæi? Contrarium evincitur verbis illis quæ modo citavimus. Scribebantur nomine Regis Epistolæ ad præfides singularum provinciarum & satrapas, iuxta cuiusque nationis & provinciæ dialecton. Iudæis vero, *prout legere & intelligere poterant.* Id est, Ebraice intelligentibus & legentibus, Ebraico caractere exaratas, & eodem stylo conscriptas, Epistolas missas fuisse, significat. Chaldaice gnaris, Chaldaicas, & qui provinciæ in qua nati erant, idioma nove- rant, eo idiomate conceptas. Verius tamen censeam, ita verba illa exponi debere, *Et Iudæis prout legere poterant & audire,* de solo Ebraico sermone. Hunc enim Iudæi legere poterant & intelligere. Omnes il-

X 3

læ

la provincia dominii Persici, suam quæque habuerunt linguæ idioma. Ad singulas ergo scribendum Rex curavit, secundum cuiusque dialecton. Iudæi sub eius imperio degentes, nullam habuere peculiarem provinciam, sed per omnes dispersi erant. Ad eos cum Rex quoque mittendas Epistolas decreverit, illo sermone conscribendas curavit quem legere possent, & intelligere, nempe Ebraico. Ex his constat, non omnes Orientalium earum regionum inquilinos, & exules Iudæos, Græcè potius quam Ebraicè scivisse. Sane ante Græcorum in Oriente imperium, cum Darii, Xerxæ, & Artaxerxæ regnarent, rarus Græcæ linguæ in eorum dititione usus fuit, præcipue in illa maiore Asia quæ ultra Euphratem. Postquam Alexander eripuit Persis dominationem, sub eius successoribus Seleucidis fundato per Orientem Græcorum imperio, & Colonis amplissimarum urbium ad Tigrim & Euphratem deductis & conditis, Græca lingua ibi diffundi cœpit ac vigere, in maximis illius tractus urbibus, Seleucia, Ctesiphonte, & aliis si quæ à Græcis colonis habitatae aut conditæ sunt. Urbes illæ à tribus potissimum generibus hominum inhabitabantur, Græcis, Syris, & Iudæis, ut ante exposuimus. Sed Iudæi multe

multo ante, quam Græci Macedones eas urbes condidissent, & imperium in illis regionibus inhiherent, sub Xerxis & Dariis eas provincias incoluerunt, & linguam nationum illarum edidicerunt. Potuere sane & Græcam in illis urbibus Græcis Mesopotamiæ aliqui addiscere, si qui incolatum earum urbium adamaverunt. Sed quid hoc ad ulteriorum provinciarum & magis Orientalium Iudæos? Scilicet, in Bactriana, Aria, Arachosia, Parthia, Perside, India, & Ethiopia, degentes Iudæi, etiam linguæ Græcæ cognitione imbui debuerant, omiſsa patria Ebraide, aut eorum locorum dialecto, quæ incolebant? Ad Iudæos τὸ δέκα φυλῶν scripsit Catholicam suam Iacobus, id est, ad decem Tribus quæ sub Partho tum agitabant, & duabus quæ sub Romano erant, Europam & Asiam minorem incolentibus. Ne duæ quidem hæc tribus quæ quintam ex toto partem faciebant, Græcæ loquelæ usum habuere familiarem. Nam qui inter Occidentis nationes erant dispersi, haud alia ferme lingua, quam quæ usitata tum erat in illis Occidentis provinciis, utebantur. Hæc Romana fuit, non Græca. In Asia minore, & Græcia, qui Iudæorum per ea tempora vivere, natalis soli, quod incolebant, verſimile est,

est, usos maxime fuisse dialecto, id est, Græcanica. Non propterea tamen *Hellenistæ* dicebantur, nec Græcanica lingua in suis Synagogis utebantur, nisi ad exponendas si forte scripturas, quas Ebraice legebant. Sed & plurimi ex iis Ebraice intelligebant, haud minus quam Paulus. Cum hic esset Tarsensis ex Cilicia, an solus fecit Synagogam? Nonne credi debet, plures cum illo, & Ebraice peritos fuisse, & Synagogam frequentasse, quæ Ebraice legebat scripturas? Certe non dicent, Paulum Hellenistam fuisse. Si Paulus multos sibi similes habuit, eiusdem Synagogæ consecratos, ut credibile est habuisse, non omnes, ne Europæ quidem, & Asiæ exules Iudæi fuere Hellenistæ. Multo minus *ἡ ἑβραϊκή φιλία* scribens Iacobus, solis Hellenistis videri potest scripsisse, quasi omnes illæ duodecim tribus, per totum orbem exilio sparsæ, Hellenisticæ fuerint, & nullam aliam linguam noverint præter Hellenisticam? Petrus solis Iudæis, qui in Diaspora Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ incolebant, scripsit. Fateor, in omnibus illis provinciis Græcæ linguæ usum floruisse. Nec tamen existimandum, earum regionum Iudæos Hellenistas fuisse, & sola Græca dialecto usos esse in Synagogis. Ebrai-

Ebraicas habuere Synagogas, hoc est, in quibus Biblia Ebraice legebantur, & Græco cuiusque regionis idiomate explicabantur. Nec enim eadem dialecto Græco omnes supra scriptæ provinciæ utebantur. Quam corruptum Cappadocum & Galatarum Græcum idioma fuerit, nos ex veteribus scimus. Apud Galatas etiam tum lingua, quam ex patria olim eo attulerant, vigeat ætate Hieronymi. Nec pura proinde esse poterat dialectus Græca, quæ ibi usurpabatur. Ponti accollæ, & Bithyni, non puriorem habebant dialectum Græcam, sed aliter corruptam quam Galatæ & Cappadoces. Asiæ sic proprie dictæ Græci, purius loquebantur quam omnes supra memorati populi. Eam porro Catholicam Petrus non Roma scripsit, sed Babylone. Nec enim nomine Babylonis allegorice intelligenda Roma, ut omnes fere antiqui interpretati sunt. Hæ sunt fere provinciæ, excepta Lycia, & Cilicia, quas primæ Asiæ tabulæ inclusit Ptolemaeus. Eisdem nominat & Philo, dum enumerat provincias, quæ colonias Iudæorum haberent longius ab ipsa metropoli distitas, & Asiæ versus Occidentem extremas. Sic enim Agrippa Rex in Epistola ad Caium scribit, de Hierosolymis loquens: *Μητέρο-*

πολις ἢ ἑ μιᾶς χώρας Ἰσδαίας, ἀλλὰ καὶ τῶν
πλείστων, ὅσα τὰς Σποικίας εἰς ἐξέπεμψεν, εἰς
μὴ τὰς ὁμόρους, Αἴγυπτον, Φοινίκην, Συρίαν,
τὴν τε ἄλλην, καὶ τὴν κοίλην Περαγοροδομέ-
νῳ. εἰς ἣ τὰς πῶρῶ Διωκισμῆνας, Παμφυ-
λίαν, Κιλικίαν, καὶ τὰ πολλὰ τῆς Ἀσίας, ἀρχὴ
Βιθυνίας, καὶ τῆς Πόντου μουχῶν. Cur ad ha-
rum potissimum Asiae minoris provincia-
rum Iudaeos è Babylonia Petrus scripserit,
alibi Latius erit explicandum. Certe Ba-
byloniam ipsam Ptolemæus uno & eodem
libro complexus est, quo primas Asiae ma-
ioris partes exposuit. Cum Antiochia
esset Petrus, vicinas provincias ordinavit, &
Iudeos earum Dei verbo imbuit. Similiter
& quamdiu Hierosolymis vixit, finitimas
provincias, ut Phœnicem, & Syriam, atque
Aegyptum, fide imbuit. Cum autem ul-
timo vitæ tempore Babylonem concessisset,
quia in ea urbe maximus esset Iudeo-
rum numerus, quibus convertendis desu-
dabat, suscepto circumcisionis proprio A-
postolatu, ex eo loco Epistolam hanc dire-
xit ad Iudeos, longissime ab ea urbe disti-
tos, & commorantes in illis Asiae Occiden-
talis regionibus, usque ad Ponti intima. In
Europa etiam pauci eo tempore fuere Iu-
dæi, ut in Thessalia, Bœotia, Macedonia, Ae-
tolia, Achaia. Multo pauciores in Occi-
dentis

dentis provinciis, ut in Gallia, Hispania, &
Italia. Romæ paullo plures, quod ea sedes
imperii esset. Nam subinde ex toto orbe
Iudæi eo propter negotia varia conflue-
bant, & aliquamulti ibi morabantur, &
domicilium etiam figebant, ut alibi dicturi
sumus. Iudæi porro supra scriptarum A-
siæ minoris provinciarum, haud magis Hel-
lenistæ fuere, aut dicti sunt, quam qui in
media Babylonia, & reliquis ad Orientem
ultimum usque provinciis habitabant, quo-
rum longe maxima & innumerabilis fuit
turba. Aquila certe ex Ponti provincia
fuit, qui & post septuaginta interpretes
versionem scripturæ sacræ edidit. Quo ar-
gumento evincitur, etiam Ponticos Iudæos
Ebraice scivisse, haud minus quam Græce.
Et profecto ubicunque gentium sparsi fo-
rent Iudæi, semper duas linguas, ut nunc, sic
& olim didicerunt, Ebraicā ab antiquo pa-
triam, & illius loci propriam, quam habuere
natalem. Facessat ergo ridicula & falsā
opinio, quæ statuit, omnes Iudæos exules,
fuisse Hellenistas, & Græca lingua usos es-
se in sacris. Adiciebat his vir multis
mihi nominibus carus ac reverendus, ma-
gnam partem eorum Iudeorum, quod à
multis sæculis extra Iudæam in varias oras
essent transportati, oblitos esse patrii &
Ebraici

Ebraici idiomatis. In hac eadem sententia est Heinſius, quam ſupra ſatis confutavimus. Quæ illic dicta ſunt, quoniam & huic loco inſerviunt, non hic repetenda arbitror. Teſtimonia etiam, ex Tertulliano & Iuſtino petita, ibidem eluſimus. Nam *Iudæos palam læſitantes* verſionem ſeptuaginta ſeniorum, apud Tertullianum, eandemque translationem, apud Iuſtinum, ἐν τῇ ἑβδομηκονταίῃ ἡ Ἰουδαίων ἑρμηνείῃ, de proſelytis Græcis, vel proſelytorum filiis, ac nepotibus Iudaizantibus intelligendos docuimus. Potuiſſe fieri fateor, ut Iudei Alexandrini, gratificantes Aegypti regibus ac ſuis, à quibus procurata illa verſio Græcanica fuerit, illam in Synagogis ſuis habuerint, & ex ea interpretati ſint ſcripturam Ebraicam. Non ex eo tamen concludi debet, Alexandrinos Iudæos omnes Ebraici fuiſſe ſermonis ignaros, & propter eam ignorantiam coactos eſſe legere in ſacris ſcripturam Græcanice, & propterea vocatos *Helleniſtas*. Vicinitas Iudææ, & urbis ſanctæ, omnium Iudæorum matris, non patiebatur, eos eſſe tam negligentes, ut in deſuetudinem & oblivionem Ebraicæ & ſacræ lingue abducerentur. Maximam eorum partem ſciuiſſe Ebraice, vel ex eo conſtat, quod Scaliger adnotavit in Episto-
la ad

la ad Seguinum, Alexandrinos nimirum Iudæos, reliquosque qui in Aegypto vivebant, coactos fuiſſe omnes contractus ſuos Græce concipere. Ergo antea Ebraice eos concipiebant. Certum eſt autem, omnem Iudæum, Ebraice aut Chaldaice ſcientem, nunquam Græcanica lingua uſum fuiſſe in ſacrorum ſuorum ſollemnitate peragenda. Excipio proſelytos Græcos, aut ab illis descendentes. Nam hi uſi ſunt beneficio verſionis ſibi oblata. Quod enim Ebraice nescirent, ea lingua, quam ſciebāt, ſacra ſua celebrarunt. Tentabat & alio Philonis teſtimonio vir eruditus probare, Helleniſtas fuiſſe Iudæos, & Iudæos omnes, quicumque exules eſſent, Helleniſtas. Narrabat ex Philone in lib. 11. de vita Moſis, illius temporis Iudæos in inſula Pharo, ubi hæc translatio inchoata & abſoluta fertur, feſtum ſollemne celebrare ſolitos in honorem illius translationis, & ad renovandam ac perpetuandam eius memoriam. Ex ea ſollemnitate non poteſt concludi, Iudæos Alexandria omnes fuiſſe Helleniſtas, & verſione illa Græcanica ſeptuaginta ſeniorum uſos eſſe in ſacris ſuis peragendis. Primum non dicit Philo, Iudæos Alexandrinos eam ſollemnitatem inſtituiſſe, & celebrariſſe ſolos. A Philadelpho, ut apparet, inſti-

institutam Iudæi Aegyptii, eius imperio subditi, ut ei gratificarentur, acceptissimam eam habenti versionem, quotannis, cum ea sollempnitas ageretur, frequentes sua presentia decorabant. Verba Philonis hæc sunt: *Διὸ καὶ μέχρι νῦν ἀνά πάντων ἔστι Ἐορτὴ Ἐπισημῶν καὶ Φάρον νῆσον, ἡ δὲ Ἰσραὴλῶν μόνη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἑλλήνων ἀπὸ τῶν Ἰσραὴλῶν, τὸ τε χροῖον σεμνωμένοι, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ ἑρμηνείας ἐξέλαμψε Φάρον, ἡ παλαιὰς ἕνεκα Δερεχσίας αἰεὶ νεαζῶσης, ἀχαρῆσθαι τῶν θεῶν.* *Quamobrem usq; adhuc anniversaria sollempnitas festumq; celebre agitur, in insula Pharo, in quam transeunt non solum Iudæi, sed innumera hominum aliorum multitudo, locum veneraturi, in quo primum illius interpretationis lex effulsit, & pro veteri beneficio identidem recentato gratias acturi.* Non à solis Iudæis celebrabatur, ut videre est, illa sollempnis celebritas propter versionem Bibliorum agi solita, sed ab alio infinito hominum genere, Græco nimirum, & Aegyptio. Tunc non erat, cum Philo hæc scribebat, Aegyptus sub Regibus Ptolemæis, sed sub Romanis imperatoribus. Quia vero hunc morem habuere sollempnem tempore Ptolemæorum Iudæi, ut in gratiam eorum festum illud frequentarent, eandem & postea servarunt ex consuetudine antiqua, & inoli-

ta. Vix autem aliter fieri potuit, quin in tanta Iudæorum multitudine, ubique terrarum sparsa, cum tam varia sint hominum iudicia, multi ex his eam translationem adprobarint, aliis, & longe pluribus, improbatam. Si qui Græcis favebant, *Ἐπισημῶν τῶν τε γλωσσῶν καὶ τῆς ψυχῆς*, & qui præterea sub imperio Ptolemæorum vivebant, iis omnibus grata videtur & accepta fuisse huiusmodi versio. Alii etiam quamplures lætati sunt, innotuisse Græcis legis suæ præstantiam. Quæ res faciebat, ut quotidie multi ad eorum sectam adgregarentur, & profelyti fierent. Plurimi contra, præsertim qui omnino Græce nesciebant, & Græcos odio prosequabantur, inensos ei versioni ostendebant, omni occasione eam proscindentes, & vitia eius & errores notantes, cum illi alii, quibus arridebat, pro prophetis haberent eius auctores. Inde illa fabula de septuaginta cellulis Alexandriæ extractis, in quibus divisi in vertendo singuli laborarint, qui omnes tamen eadem scriptitarint. Quos constat in eadem Basilica congregatos, *contulisse scripturas*, ut ait Hieronymus, *non prophetasse.* Nam, ut idem bene dixit, *aliud est, vatem esse, aliud, interpretem agere.* Philo ipse, quamvis nihil de cellulis dixerit, ex illis est, qui prophe-

tico spiritu afflatus LXX interpretes, eam versionem elaborasse existimarunt. Quam multos similes ei extitisse arbitramur, eorum præsertim, ut dixi, Iudæorum, qui fautores erant Græcorum gentis, & eorum literis plene eruditi? An Philonem & eius similes, Græce pariter doctos, & Græcorum studiosos, & morum Græciæ amantes, pro *Hellenistis* habebant? Si habent pro talibus, eorum saltem *Hellenisticam* non poterunt eandem putare cum illa quam nobis definiunt, vitiosa & impura. Interpretibus ipsis, ut auctoribus, placuit opus suum. Nec tamen illi *Hellenistæ*. Nec sane displicuit illi summo pontifici Iudæorū, regique, qui petenti Ptolemæo illos septuaginta duos seniores, qui Biblia ex Ebraico in Græcum converterent, misit. Præcipuam rationem, qui probarunt, hanc habuisse videntur, quam & Philo attigit, Consentaneum non esse, ut tam præclara, & generi humano tam utilis lex, pro dimidiata tantum parte hominibus pateret, & dimidiæ parti ignorata esset. Δεινὸν ἡγοῦσάμενοι πῶς, εἰ οἱ νόμοι τῶν ἡμῶν τμηματικῶς ἀνθρώπων γένους ἐξέλαθόνται, μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ, τὸ δ' Ἑλληνικὸν εἰς ἅπαν ἀμοιροῦσιν. Indignum videlicet rati, si hæc leges parti tantum dimidiatæ

ris,

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 337
ris, Græciæ autem gentis homines quæ alteram partem constituent, earum in totum haberentur exortes. At ex Iudæis qui mere erant Ebraei, & nullum Græcarum litterarum gustum ceperant, ut à Græcorum gente omnem ex parte alieniores, ab ea versione abhorrebant, ut ab aliis observatum est. Nam & tenebras per totum orbem sparsas fuisse fabulantur, Ptolemæo imperante, qui eam versionem curaverit faciendam, & ieiuniū celebrabant in mense Thebeth, quo eadem versio confecta est, dolori quem inde conceperant, testando. Sic sane discidium quodammodo & schisma natum est, inter Iudæos qui eam translationem approbarunt, & eos qui improbarunt. Nec ex eo tamen consequitur, omnes qui eam probarunt fuisse *Hellenistas*, & propriam habuisse linguam inde nominatam *Hellenisticam*, nec eosdem propterea translatione ea usos esse in suis Synagogis. Quod nec Philo nec Iosephus tacuissent, si scivissent, aliquos suo tempore veros Iudæos eam versionem legisse pro Ebraica, cum sacra facerent. Nihil enim erat quod magis valeret ad eius commendationem, quam si diceretur, magnam partem, immo maximam, Iudæorum, ubi prodiiisset illa ἐπισημασμένη, statim eam amplexos esse, & legendam

Y

in

in suis Synagogis, & profeuchis, præscripsisse, omiſſa Ebraica veritate. Philo autem, & Iosephus, ex illis præcipue Iudæis eſſe videntur debuiſſe, qui in Synagogas cuiusmodi convenirent, quo ſtudio earum laudarent, & Græcicam verſionem eo maxime nomine cõmendarent quod à Iudæis toto urbe diſperſis legeretur in ſacris. De hoc illi cum nihil ſcripſerint, quod maxime faciebat ad dignitatem & auctoritatem ei verſioni conciliandam, nec fuiſſe credendum eſt. At de profelytis Græci generis quid mirum? Cum Ebraice non intelligerent, occaſione oblata verſionis, quam capere poſſent, ea uſi ſunt. Vir ille doctiſſimus, mecum de ſententia Salmaſii diſputans, non poſſe eam ſibi probari diſſerebat, vel eam unam ob cauſam, quod *Helleniſtas* illos Actorum de profelytis Græcis interpretaretur. Nec enim ſibi poſſe perſuaderi, quod probabile etiam non eſſet, Tot nempe profelytos potuiſſe reperiri ex una natione Græca, qui ab Apoſtoliſ in tam brevi ſpatio temporis converterentur ad fidem Chriſti, & corpus Eccleſiæ conſtituerent, cui eſſent neceſſarii ſeptem diaconi. Primum Eccleſia illa ad cuius miniſterium electi ſunt ſeptem primi diaconi non ex ſolis Helleniſtis conſtabat, ſed etiam

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 339
iam ex Ebræis. Nec enim electi ſunt illi ex corpore Helleniſtarum, qui Helleniſtis ſolis inſervirent, ſed qui toti Eccleſiæ, quam Ebræi pariter & Helleniſtæ tunc componebant. Idque adeo manifeſtum eſt ex narratione Lucæ, ut in dubium vocari non debeat. Murmur exortum eſt Helleniſtarum in Ebræos, quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano eorum viduæ. Tum, ut ipsis ſatiſfieret, Apoſtoli, convocatis omnibus diſcipulis, tam Ebræis nimirum quam Helleniſtis, ad cætum dixerunt, non æquum eſſe, ut derelicta verbi prædicatione ipſi miniſtrarent menſis. Huic operi ergo præficiendos eſſe viros idoneos, dum ipſi vacarent orationi & verbi miniſterio. Ex corpore Helleniſtarum, eos ideo ſumi placuit, quia queſti erant, viduarum ſuarum rationem non haberi in miniſterio quotidiano menſarum. Deinde non eſt, quod mirentur, tam multos eo tempore fuiſſe profelytos ex ſola gente Græca. τὸ Ἑλληνικὸν dimidiam τὴν οἰκουμενὴν partem pæne faciebat, ut ex Philone ſupra vidimus. Nam orbis tunc εἰς τὸ Ἑλληνικὸν & βαρβαρικὸν dividebatur. Sub Barbarico continebatur & Ἰνδαϊκὸν, quod Philoni dicitur Χαλδαϊκὸν. Univerſæ Græciæ in Europa familiaris fuit hæc lingua, Macedonia, Pelopon-
neſo,

neso, Sicilia, Calabria, & aliis regionibus, *maioris Græcia* nomine olim cognitis. Asia minor tota hac dialecto utebatur, omnes Syriæ, ab imperio Macedonum. Antiochia sola, urbs populosissima & amplissima, innumeram Græcorum multitudinem poterat suppeditare. Omitto alias Trium Syriarum urbes potentissimas & maximas, Græcis refertas. Una Alexandria, ut cæteras urbes Aegypti præteream, quantum poterat Græcorum numerum de se dare? In Asia maiore quot urbes Græcæ, & quantæ à Græcis conditæ, cum imperium Perfarum tenerent, & Græcis illo in tempore refertissimæ? Ut Seleucia, Ctesiphon, & aliæ. Ipsa Babylon tunc temporis infinitos habuit Græcos, ut ex Iosepho constat. Romani postremo, qui in Græcia & Asia per ea tempora negotiabantur, omnes Græcam linguam callebant. Nullus in orbe denique locus eo ævo non Græcos habuit, aut Græce loquentes. Cum religio autem Iudeorum tum maxime Græcis Romanisque cultu ac veneratione digna videretur, quotidie ex alienigenis magnus symmystarum numerus ad eius sacra capessenda conveniebat. Sed nec tum recens factos profelytos Græcos Salmasius tantum intellexit, verum profelytidas, sive *ἀποπροσηλύτους*, à Pro-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 341
à Ptolemæi usque temporibus ad illam ætatem numerosa sobole propagatos. Vel sola Syria, ne reliquas ponam regiones minoris & maioris Asiæ, sat multos poterat sufficere. Quam multos enim credibile est, simul ac prodit versio Bibliorum, novitatis studio ad eam sumendam religionem accessisse, quæ tum primum à Græcis intelligi cœpta est, ac cognosci? Profelytos porro illorum temporum, quantam putamus *ἑθνητικῶν* dedisse, vel populum facturam sæculo Apostolorum? Iam tum, cum ex captivitate reduces in patriam regressi sunt, non paucos in eo numero fuisse profelytos, ex scriptura constat. Hæc consideranti non mirum videbitur, tot numero *Hellenistas* tum fuisse, id est, profelytos, vel profelytorum filios, Græce loquentes, ut partem Ecclesiæ Christo nascentis alteram, cum Ebræis, id est, veris Iudæis, qui alteram dederunt, facere potuerint. Quod autem dicitur Matthæi XXI 11, Scribas & Pharisæos maria & terras circuire, ut unum faciant profelytum, non id arguit paucitatem profelytorum, sed studium & cupiditatem Pharisæorum ad faciendos profelytos. Si tanto autem illi animi ardore contendebant, in acquirendis gentilibus quos Iudaismo adiungebant, quam plurimos

rimos quotidie lucrificasse verisimile est, & dignum opera & labore fructum sic edidisse. Adiciebat, si bene memini, vir eruditissimus, magnam Ecclesiæ ianuam gentilibus apertam vix fuisse ante Christi ascensionem. Quinimo Christum ipsum præcepisse Apostolis, *in viam gentium ne abirent, & in civitates Samaritanorum ne ingrederentur, sed irent potius ad oves quæ perierunt è domo Israël.* Matthæi x. vi. Inde argumentabatur, si Deus quosdam ad sui cognitionem vocasset, admodum exiguum eorum fuisse numerum. Sed quid hoc ad probandam profelytorum qui Iudaismum sequebantur raritatem? Numquid Salmasius, profelytorum nomine intellexit eos qui ad Christi fidem accedebant? Immo profelytos Iudæorum. Hi nec in Samaritanis, nec in gentibus computabantur, sed Iudæorum nomine appellabantur, ut superius ostendimus. Magnum fuisse tunc eorum numerum, nemo potest ignorare. Ex eorum porro numero, ut & ex Iudæis, multi tum Christo nomen dederant. Et quia nondum gentibus patuerant Ecclesiæ fores, ex his duobus generibus Ecclesia Christi constabat, ex Iudæis veris, & Iudaizantibus, siue Iudæorum profelytis Græcis. Sic ergo distinguuntur apud Lucam, dum illi vocantur

tur *Ebræi*, isti *Hellenistæ*, id est, profelyti Græco sermone utentes. Difficultatem adhuc aliam, nisi mihi memoria imponit, movebat. Et hæc, si non fallor, erat. Non enim, aiebat, dixisset Lucas, *Factum est murmur Hellenistarum adversus Ebræos. sed potius hoc modo scripsisset: Factum est murmur profelytorum adversus Iudæos.* Sic enim loquutum esse cap. 11. vers. xi: *Iudæi quoque & profelyti.* Item cap. xiiii. vers. xliii: *cum soluta esset Synagoga, secuti sunt multi Iudæorum, colentium Deum profelytorum, qui loquentes suadebant iis, ut permanerent in gratia.* Ex hoc loco Lucæ primum animadvertendum est, non pauciores ex profelytis quam ex Iudæis extitisse, qui prædicationi Evangelii obedierint. Deinde obiectio ipsa nihili est. Nam quemadmodum hic *Ebræos* ab *Hellenistis* separat, ita aliis locis *Iudæos* ab *iisdem Hellenistis*. Postremo, ratio evidens est, cur hic *Ebræos* potius dixerit quam *Iudæos*, dum ab *Hellenistis* eos distinguit. Ratione linguæ voluisse videtur distinguere homines ex quibus Ecclesiæ corpus componebatur. Omnes erant tunc temporis aut *Ebræi*, aut *Hellenistæ*, id est, aut ex Ebræis, quibus nempe scriptura Ebraice legebatur in Synagoga, aut ex Hellenistis, quibus Græce tantum legi solebat. Hi vero

non alii fuere quam profelyti. Cur autem Hellenistas potius eos nominarit quam profelytos, hæc etiam ratio est, solos Græcos profolytos, vel Græce loquentes, intellexit, quos propterea separavit ab *Ebrais*. At *profelyti* appellatio latius patet, ut ad sectiones docuimus. Cuiuscunque enim nationis & linguæ Iudaizantem illa vox significat. *Hellenista* vero eum solum qui Græca dialecto utitur. Nec Græci tantum generis profelytos eo nomine designavit Lucas, sed etiam Syros, Græce loquentes, vel Syro-Græcos, & Romanos, & ex quacunque gente Iudaicæ religionis adscripticios qui Græce sciebant. Hi omnes quippe, cum se Iudaismo dabant, in Synagogas Hellenistarum conveniebant, in quibus legebatur scriptura Græco idiomate. Ea ratione distingui solebant ab aliis aliarum nationum profelytis, qui Iudaizantes, & Græce nescientes, Ebraica *Συναγωγὰς* colebant. Mirabatur idem sapius memoratus vir, quomodo quis posset percipere, nomine *Hellenista* intelligi Græcum profelytum. Nusquam enim, inquit, *Hellenista* is vocatus est, qui origine Græcus esset, sed eum tantum sic vocarunt, qui Græco uteretur sermone, ἕχ' Ἑλλω ὄν. Nec hoc puto Salmasium ignorasse, *Ἑλλησθηῖν* proprie Græcis

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 345
cis eum dici, qui linguæ potius est quam originis Græcæ. Nam & in præfatione Uluris præfixa *Hellenistas* non de Græci generis hominibus interpretatus est, sed de iis qui Græce loquerentur. Non enim nesciebat, *Ἑλλησθηῖς* ita *δοτὸ* ἔ *Ἑλλω*ν distingui solere, ut *Ἀθηναῖοι* differunt *δοτὸ* ἔ *Ἀθηκῶν*. Illud tamen etiam certum est, in loco Lucæ nomine *Ἑλλησθηῶν* non solum comprehendi *δοτὸ* ἔ *Ἑλλησθηζοντες*, qui Græci à stirpe non essent, sed etiam ipsos domo Græcos. An non & hi *Ἑλλησθηζοσι*? Rhetores qui de *Ἑλλησθημῶ* præcepta tradunt, numquid solis Barbaris ea præcipiunt? Certe Græcis ipsis potius. Ergo & Græci *Ἑλλησθηζοσι*, & *Ἑλλησθημῶς* ad eos pertinet, id est, recta Græce loquendi ratio. Non omnes Græci nati recte *Ἑλλησθηζοσι*. Nec omnes extranei prave. Sic multi etiam origine Græci possent esse *κακοὶ Ἑλλησθηαῖοι*, & multi alienigenæ *ἀγαθοὶ Ἑλλησθηαῖοι*. Assentior, in illis Lucæ Hellenistis plures si forte fuisse, qui *Ἑλλησθηαῖοι* potius essent quam *Ἑλλησθηες*. Id est, ore magis quam genere Græci. Sed si qui inter eos veri & germani Græci fuere, nonne etiam sub hoc nomine comprehendi potuerunt? Quid si plerique eorum, tam Græci, id est, *Ἑλλησθηες*, quam *Ἑλλησθηαῖοι*,

potuerint ex æquo dici Græci? Omnes, qui vixerunt ab Alexandri magni temporibus, & sub eius successoribus regibus qui Syriâ & Aegyptū tenuerunt, Græci pariter, id est, Ἕλληες, & Ἑλλωισαὶ videntur fuisse, eo tempore quo scribebat Lucas. Originem quippe habuere Græcam, ex Macedonia utpote oriundi, aut ex aliis regionibus Græciæ, & Asiæ minoris, in ea loca delati, & in coloniam deducti per Syriam & Aegyptum. Quia vero non in Græcia nati erant, sed natale tum solum aut Syriam aut Aegyptum habebant, Ἑλλωισαὶ appellandi magis videntur quam Ἕλληες. Et recte vetus interpret Latinus *Græcos* vertit. Non enim *Græcistas* potuit. Poterat certe *Hellenistas* dicere, ac retinere nomen Græcum: sed hoc obscurum. Quo etiam argumento evinci potest, nullos per ea tempora cognitos in urbe Romana fuisse *Hellenistas*. At *Græcos* reddendo, certe omnes comprehendit, tam qui Græci natu essent, quam qui sermone. Arabs quoque interpret ita exposuit, & *Græcos* appellavit qui apud Lucam sunt Ἑλλωισαὶ. Theophylactus etiam, Ἕλληες dictos istos Ἑλλωισαὶς, notavit, ut Salmastio observatum est. Sic enim interpretatur ex vetustioribus, nec ipse à se id habet: Ἑλλωισαὶς ἢ λέγει ἴσως Ἄρα τὸ μὴ εἰδέναι

εἰδέναι Ἑβραῖσι. Ἐ Ἕλληες αὐτὸς ἐκάλουν. Magnam partem ex Syria fuere, quos & *Syro-Græcos* liceat dixisse, ut Συροέλληες. Sic enim appellantur. Vel Συρομακεδόνες. Græci habebantur origine & lingua, Syri loco natali & patria. Syria ergo patria in qua nati erant faciebat, ut dici deberent Ἕλληες, potius quam Ἑλλωισαὶ, quia in solo non Græco nati, Græcorum tamen idiomate utebantur. Ac Ἑλλωισαὶ vocari iure poterant respectu antiquæ & primæ originis, quæ Græca erat. Sic Galli in Asiam translati nomen *Gallorum* retinere tum cum iam censerentur Græci. Γαλάται quippe appellabantur, & eorum regio Γαλατία, id est, *Gallia*. Græci tamen habebantur eo tempore, quia Græce loquebantur. Inde & nomine composito *Gallo-Græci* vocabantur, & *Gallo-Græcia* eorum provincia. Cæterum quod ad linguam attinet, Ἑλλωισαὶ potius esse videbantur quam Ἕλληες. Hi tamen Græci etiam nuncupabantur, & habebantur. Interpret Latinus in argumento Epistolæ ad Galatas, *Galatæ*, inquit, *sunt Græci*. Ita Græci Syriæ, Græci etiam erant, id est, Ἕλληες, propter originem. At propter solum natale, minime Græcum, fuere Ἑλλωισαὶ, id est, Græce loquentes in solo non Græco. Ipse

Ipse ille vir magnus, in colloquio illo nostro fatebatur, duū generum in Syria fuisse Hellenistas, gentiles & Iudæos. Si gentiles in Syria *Hellenistæ* fuere, Syri nempe ex Græcia oriundi, sed in Syria nati, fatendum est, & profelytos *Hellenistas* in Syria extitisse. Nisi quis putet, nullos unquam ex illis Syris gentilibus Hellenistis ad Iudaismum venisse. Tametsi quis id sponte agnoscere nollet, confessionem tamen extorqueret Lucas, expresse scribens, inter illos septem diaconos, ex corpore ac numero Hellenistarum sumptos, unum fuisse Antiochenum *Hellenistam*. Si ergo *Hellenistæ* aliqui profelyti, ut testatur Lucas, & fatebatur tum vir ille doctissimus, cum de ea re differeremus, quid amplius afferri potest contra Salmasii interpretationem, quominus vera videatur? Aliud opponebat argumentum. Si, inquit, *Ἑλλωσις* non dicitur nisi is, qui cum Græcus non sit origine, Græca tamen utitur lingua, multo minus de profelyto Græco id nomen fuerit accipiendum. Conuersus enim è superstitione Græca ad Iudaismum, non esset vocandus *Hellenista*, sed potius *Iudaista*. E contrario si quis, à religione Iudaica transiret ad Græcam *Ἑρησείων*, dici deberet *Ἑλλωσις*. Facilis & in promptu responsio. *Ἑλλωσις* non semper nomen religionis est, sed fac-

pius

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 349
pius de lingua sumitur. Sic *Ἑλλωσιμὸς* de religione non tantum dicitur, sed etiam, idque frequentius, de sermone. Per *Ἑλλωσιν* apud Lucam intelligendum esse *Ἑλλωσιν* profelytum, patet. Qui absolute *Ἑλλωσις* vocatur, ut distinguatur ab aliarum linguarum & gentium profelytis. Et cum ipsi contendant, *Ἑλλωσις* de Iudæis accipi debere, quo iure negabunt, de profelytis sumi posse? Si *Ἑλλωσις* ipsis Iudæus est, qui Græce loquitur, quid verat & *Ἑλλωσιν* appellari profelytum qui Græcum sermonem usurpat? Cum omnis qui Græce scit vocari possit *Ἑλλωσις*, cur profelytus Græce gnarus non erit *Ἑλληνιστής*, si Iudæus *Ἑλλωσιζων* ita vocatur? Fateor, Iudæum, qui relicto Iudaismo capesseret religionem Græcorum, id est, *Ἑλλωσιμὸν*, appellari posse *Ἑλλωσιν*. Sed tunc *Ἑλλωσις τῆς Ἑρησείων* intelligendus foret, non *Ἑλλωσις γλώσση*. Asserant, si possunt, nomen *Ἑλλωσις* in libro Actuum accipi debere de huiusmodi Iudæis, religionis suæ desertoribus, & Græcæ sectatoribus; tum licebit illis dicere quod tunc obiciebat vir ille doctissimus, Salmasium contrariam huic nomini notionem attribueri naturaliter eius ac propriæ significationi. Quocumque se vertant, illud fateri cogentur, *Ἑλλω-*

σις

νισήν in Actis, aut Iudæum designare Græce loquentem, aut profelytum; nullo certe modo posse sumi de Iudæo desertore, & Ἑλλωισμόν, id est, religionem Græcanicam sive gentilem amplexo. Ipsi Hellenistam de Iudæo Ἑλλωίζοντι, id est, Græce perito, accipiunt, Salmasius de profelyto qui Græce loquitur. Utri veriora? Certe Salmasius. Nam ipse Lucas duobus locis Iudæos & Hellenistas discrevit, aut Ebræos & Hellenistas. Ergo illi Hellenistæ, nec Iudæi fuere origine, nec Ebræi sermone. Profelyti ergo, id est, religione Iudæi, & sermone Græci. Nec alieniorem Salmasius huic voci significationem adfinxit, dum de profelytis Græcissantibus eam explicat, quam ipsi, qui de Iudæis Græce loquentibus eam interpretantur. Si nihil est, quod prohibeat, eundem Iudæum esse, & Ἑλληνονισήν, quis vetabit, ne idem sit Ἰσραηλιτῆς, & Ἑλληνονιστής? Ἰσραηλιτῆς religione, Ἑλληνονιστής sermone: Cum de religione agitur, Ἑλληνονιστής sæpe & Ἑλλω confunduntur, ut alterum pro altero sumatur. Ita ergo & Ἑλληνονιστής, cum de sermone res est, interdum etiam eum comprehendit qui verus est Ἑλλω. Et hanc rationem attulit Salmasius, cur profelyti Græce loquentes, vel etiam Græci, Ἑλληνονιστῆς potius à Luca in Actis vocati sint, quam

quam Ἑλληνονιστῆς. Quia hæc vox Ἑλληνονιστῆς in Novo Testamento pro omni gentili accipitur, & pro quocunque qui superstitionem Græcorum, id est, do olarrum, sequitur, quæ Ἑλληνονισμῶ nomine ab auctoribus nuncupatur. Ita enim scripsit in præfatione Usuraria; *Nunquam aliter hæc vox Ἑλληνονιστῆς in N. T. accipitur, quam generatim pro incircumcisiss, & idololatriis.* Hoc verum esse, negabat in illa nostra altercatione familiari vir amicissimus. Ecce enim, inquit, Titus, qui cum Paulo fuit, non erat gentilis, & idololatra, & tamen Ἑλλω ab eo vocatur. Sic enim scribit in Epistola ad Galatas cap. 1: 1: Ἀλλ' ὁ δὲ Τίτος ὁ ὦν ἐμὸς, Ἑλληνονιστῆς ἦν, ὡς ἀποστόλος ἐπελάττειν αὐτὸν. Immo vel ex his verbis liquet, Titum, qui Ἑλληνονιστῆς hic vocatur, gentilem non solum fuisse, sed etiam Ἑλληνονιστῆς appellari generali appellatione, quod gentilis esset & incircumcisus, non quod natione Græcus. Non erat, inquit, gentilis tum, cum Pauli comes fuit & administer. Hoc quidem verum: sed neque significat Paulus, eo tempore, quo cum ipso fuit, Ἑλληνονιστῆς fuisse. Hunc enim habent sensum eius verba: *Sed neque Titus, qui nunc mecum est, cum gentilis esset, id est, cum mecum esse cœpit, coactus est circumcidi.* Et sic recte accepit vetus interpretes, ac vertit: *Sed neque Titus, qui mecum erat,*

erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi. Apparet, Paulum ἢ περιτομῶ, hoc est, Iudaismum, τῷ Ἐλληνισμῷ opponere, cum dicit, Ἐλλῶ ὧν, ὅτε ἠγαγὰς περὶ μὴ θῆναι. Cum gentilis esset, id est, in circumcisus, non coactus est circumcidi. Nec vero, quia Græcus natione fuerit, hac tamen generali notione de gentili quocunque id nomen posuit Paulus. Afferebat & alium locum ex Iohanne xi. xx. quo fidem faceret, non semper dictionem Ἐλλῶ pro gentili in Evangelio accipi. Eum locum iam supra contra Heinsum explicavimus, & docuimus, de gentilibus, non de Græcis profelytis esse accipiendum. Nec aliter vetus interpres Latinus intellexit, qui optime ita vertit: *Erant autem quidam gentiles ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo.* Cum igitur nusquam Ἐλλῶ, in Novo Testamento usurpetur nisi de gentili, non potuit Lucas Ἐλλῶας appellare qui facti erant Christiani ex Græcis profelytis. Vox Ἐλλῶ gentilem tantum in novo Fædere significat: At hic Ἐλληνιστῆς Græcus est, vel Græce loquens Christianus, ex Græco Iudaizante factus. Non poterat etiam assentiri homo Græce & Ebraice peritissimus, cum de gentilibus agitur in Novo Testamento, semper per Ἐλλῶας intelli-

gi

gi oportet gentiles cuiuscunque nationis. Allegabat Paulus, distinguentem inter Ἐλλῶας, & Σκύθας ac Ἑσπεράους. Hebeti murene retusum hoc argumentum, & testimonia Pauli, nihil ad rem faciunt. Is in Epistola ad Romanos cap. 1. vers. xiv. ita scribit: ἵνα καρπὸν τινα χάριτος ἔν ὑμῖν, καθὼς ἔν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. Ἐδησίτε, ἔ Ἑσπεράοις, σφοδρῶς τε, ἔ ἀσωτέτοις, ὀφειλέτης εἰμί. *Sepe proposui venire ad vos, ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in ceteris gentibus. Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus, debitor sum.* Quid hæc faciunt quo minus vox Ἐλλῶν, in Novo Testamento accipi censeatur semper pro gentili? Numquid hic de religione sermo est? An gentilitas opponitur hoc in loco Iudaismo? Græci, cum de sapientia & eruditione humana quaestio erat, totum orbem in duo genera quasi partes dividebant, εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἢ τὸ Ἑσπεράον. Catam, doctam, politam orbis partem constare volebant in Græcis totam. Alteram ferocem, rudem, impolitam tam sermone quam moribus, in reliquibus consistere gentibus, quas omnes præter se Barbaras appellabant. Ne Romanos quidem excipiebant. Iudæi etiam in ea parte censebantur que Barbaros habebat. Hinc Phi-

Z

10

lo in vita Mosis lib. 11. duas universi generis hominum partes facit, τὸ Ἑλληνικόν, ἢ τὸ βαρβαρικόν, & in Barbarico collocat etiam τὸ Ἰσδαϊκόν. Sic enim scribit de translatione Græcanica Bibliorum : Δεινὸν ἡμῶν αἰώνων τινες, εἰ νόμοι παρὰ τῷ ἡμῖν τμήματι ἔανθρώπων γένος ἐξεσθῆσονται, μόνῳ τῷ βαρβαρικῷ, τὸ δὲ Ἑλληνικόν εἰς ἅπαν ἀμοιρήσει. Idem alio loco in Tractatu de confusione linguarum, duo tantum hominum genera in mundo agnoscit, Græcos & Barbaros : ἢ ὄνπερ τρεῖς, inquit, ἀνθρώπων Ἑλλῆνες μὲν Ἑλλῆσι, βαρβαροὶς ἢ εἰσβαρβαροὶ ὁμόγλωττοι ἀχέρονται. Hæc divisio apud eundem, & apud alios auctores Græcos, sæpe occurrat. Ita ergo & Paulus his verbis quæ supra citavimus, ut Ἑλλῆνας βαρβαροὶς ὀρπονit, ita σφῶς ἀζώετοις. Quasi Græci soli σφοὶ haberentur, Barbari omnes ἀζώετοι. At Iudæi, qui maiorem rationem & curam habuere divini cultus, & veræ religionis, quam prudentiæ civilis, & cultioris litteraturæ, alia divisione usi sunt. Nam genus humanum & ipsi secuerunt in duas partes, ut Græci, Græcisque ipsis alteram dederunt, alteram sibi assignarunt. Sic omnes homines in duo genera distinxerunt, in Græcos & Iudæos, Ἑλλῆνας

TE

περὶ Ἰσδαίως. Per Ἑλλῆνας omnes gentes, quæ idolorum cultum & Deorum multitudinem ponerent, intellexerunt. Inde & ἐθνικὰς eos, Gentiles, appellarunt, quia omnia ἔθνη quæ Ἑλλῶν nomine vocabantur, ei idololatriæ dedita. Cum alix gentes essent præter Græcas, quæ plures Deos statuerent, & venerationem idolis exhiberent, quia tamen Græci in eo errore præcipui, quasi eximium illorum nomen ei rei datum est, & Ἑλλῆνισμὸν appellarunt. Suo autem nomini vindicarunt Iudæi, omnes qui veri & unius Dei cultum profiterentur. Hac distinctione Ἑλλῶν ἢ Ἰσδαίων, quæ gentiles & paganos ab unius numinis cultoribus discerneret, multis locis usus est Paulus. in prima ad Corinthios, cap. 1. & XII. in Epistola ad Romanos cap. x. & alibi. nam & in Epistola ad Colossenses cap. III. Ἑλλῆνας & Ἰσδαίων sic opponit, ut περιτομῶν & ἀπροευσίαν. Omnis igitur qui præputium habet, Ἑλλῆν illis vocatur. Et vetus interpres recte gentilem reddidit qui Ἑλλῆν Paulo ibi dicitur. Vbi non est masculus & femina, Gentilis & Iudæus, circumciso & præputium, Barbarus & Scythæ, servus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Quod

addidit Paulus, Βαρβαροῦ, Σκυθῆς, non ita interpretandum est, quasi in præcedentibus Ἑλλῆνα vocaverit eum, qui natione Græcus est, quemque propterea separat ab eo qui Barbarus & Scytha ibidem, paulo post, appellatur. Plures eo loco adhibet diversas ac generales hominum distinctiones ac divisiones quæ ἁέσιν tantum inter se habent, non cum sequentibus aut præcedentibus. Ut in masculinum & fœminam ibi dividitur homo. Certe & Masculi & Fœminæ sunt tam in Iudæis quam in gentilibus. Alio igitur pertinet sequens divisio, quæ & ipsa generalis est, sed toto genere seiuncta est à præcedente, & aliud respicit, Ἑλλῆν καὶ Ἰσραῆλ, id est, Gentilis & Iudæus: plurium Deorum cultor, & unius: Idololatra, & sola mente Deum venerans. Sequitur, Πειραμὴ καὶ ἀποθεωσία. Circumcisio & præputium. Videretur nonnulli eadem esse ἁέσις, pariaque facere cum præcedente, & eam explicare. Nam gentilis omnis cum præputio, Iudæi omnes soli recutiti. Non ita est. Et aliud in hac ἁέσει quam in ea quæ præcedit, continetur. Præter Iudæos enim aliæ etiam gentes olim solitæ præputia sibi circumcidere, ut Aegyptii, ut Aethiopes, & Colchi, teste

Hero-

Herodoto. Sic Arabes etiam hodie circumciduntur, qui Iudæi non sunt, quamvis hac in parte Iudaizant. Subiungit Paulus: Βαρβαροῦ, Σκυθῆς. Ex his verbis colligi volebat vir doctissimus, Ἑλλῆν vocem, in hoc Pauli loco, quæ opponitur Ἰσραῆλ, pro Græco germano esse accipiendam, non pro gentili vel pagano. Græcos quippe, dicebat, hic Paulus distinguit à Barbaris, & Scythis. Hoc si ita esset, *servum, & liberum*, à Græcis separaret. Quod est ridiculum. Sic enim scribit: ὅτι οὗτοι ἐν Ἑλλῆν, καὶ Ἰσραῆλ, Πειραμὴ καὶ ἀποθεωσία, Σκυθῆς, Βαρβαροῦ, Ἰσραῆλ, ἐλθόντες. Liber, servus. Atqui liberi & servi, etiam apud Barbaros, etiam apud Iudæos, etiam apud Scythas ac Græcos, fuere. Circumcisio est non apud solos Iudæos, sed etiam aliæ gentes inguina mutilarunt. Diverso igitur respectu in illis Pauli verbis, Ἑλλῆν & Ἰσραῆλ, opponuntur, & Βαρβαροῦ καὶ Σκυθῆς. In priorē, religionis sit divisio in unius Dei cultum, quem profitebantur Iudæi, & plurium numinum adorationem, quæ Græcis familiaris. At cum in Epistola eiusdem Pauli, ad Romanos, Ἑλληνας καὶ Βαρβαροὶ contraversi ponuntur, Sapien-

Z. 3

tia

tia humana cum humana insipientia confertur. Nam Græci σοφοί, Barbari ὄμνες αἰσώεσι. Cum vero Iudæi & Græci comparantur, & invicem oppositi statuuntur, sapientia divina qua Iudæi præditi sunt, ex adverso statuitur sapientiæ humanæ, qua Græci pollebant. Sed hæc sapientia humana insipientia est apud Deum, & contra. Cum igitur varia in hoc loco Pauli proponantur opposita, quæ sunt ex diverso genere inter se contraria, non habent ἁέσιν cum aliis contrariis, similiter invicem sibi oppositis. Sic Ἑλλῶ, qui Iudæo opponitur, non ἁεπικῶς dicitur ad Barbari vel Scythæ appellationem, quæ duo nomina & ipsa sic sibi opposita sunt, ut nihil pertineant ad ἁέσιν Græci & Iudæi. Solus religionis intellectus Ἑλληνα contra Iudæum ibi consistere facit. Alio, ut dixi, respectu Ἑσάρων & Σκυθῶν in duobus posuit extremitatibus. Quærendum quid voluerit. Nam omnes hic interpretes non solum æstuant, sed errant. Potuisset Paulus, cum non unius generis oppositorum ἀντιμαχίας instruit, ubi de religionis divisione ageret, Ἑλληνα & Iudæum constituere frontibus adversis pugnantes. Hoc est, sapien-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 359
pientiam divinam cum insipientia rerum divinarum in oppositis lancibus collocare. Rursus ubi prudentiæ humanæ causam cum humanarum rerum inscitia configere facit, poterat nominare Ἑλλῶ καὶ Ἑσάρων, ut alio loco fecerat, & ut passim apud auctores τὸ Ἑλληνικόν, & βαρβαρικόν, invicem adversantia sibi ponuntur. Sed quoniam iam vox Ἑλλῶ, in causâ religionis Iudæo opposita, sedem occuparat, vitandæ ambiguitatis vel obscuritatis gratia, quæsivit inter barbaras gentes eam, quæ minime omnium esset barbara, & quæ sapientia ac prudentia humana cæteris præcelleret. Hæc est Scythica. Ideo Scytham cum Barbaro composuit, ut sapientem cum insipientem. Unus Herodotus testimonium dicit pro Scytharum σοφία, in Melpomene, his verbis: ὁ ἦ Πόντος, inquit, ὁ Εὐξείνου, ἐπ' ὃν ἔσρατῶετο Δαρῆϊ, χωρέων πασιῶν παρέχεται, παρὲν ἔ Σκυθικῆ, ἔθνεα ἀμαθέστατα. Pontus Euxinus, in quem expeditionem sumpsit Darius, gentes habet omnium maxime stolidas, præter Scythicam. Deinde addit: Οὐτε ἦ ἔθνη τῶν ἐντὸς ἔ Πόντου ἔδεν ἔχομεν παρῆκαλέσθαι σοφίης πέρι, ἔδὲ ἀνδραγ λόγον οἰδαμεν

οἰδαμὲν ἡρώμενον παρέειν ἔ Σκυθικῆ ἔθνεσσι,
καὶ Ἀναχάρσεισιν. Neque gentem ullam earum
quæ circa Pontum sunt proferre possumus
sapientia celebrem, neque ullum virum
novimus sapientem natum, præter nationem
Scythicam, & Anacharsim. Trogus Pompeius
apud Iustinum lib. 11. scribit: Quod Græci
longa sapientum doctrina, præceptisque
philosophorum, consequi nequeunt, hoc
Scythis naturam dedisse, cultosque Græcorum
mores inculte Barbariæ Scytharum collatione
superari. Cultiores ergo Græcis Scythæ,
quos natura tales finxit, non doctrina. Ex
his apparet, quid voluerit Paulus, cum
Scytham Barbaro opposuit. Idem prorsus
quod alio loco, cum Græcum Barbaro comparavit.
Nullum certe locum proferre ex Novo Testamento
possunt Hellenisticarii, ubi vox ἔλλησ, cum
de religione agitur, aliter sumatur quam
pro gentile, & idololatra. Quoscumque
attulerunt, non aliam recipiunt interpretationem.
Quo magis mirabar, tam confidenter
eruditissimum virum, in illo nostro colloquio,
negare, ἔλλησ appellacione, cum sermo
est de gentilibus, cuiuscunque nationis
gentiles intelligi. Vel
unicus

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 361
unicus locus à Salmasio in præfatione allatus
contrarium evincit, ex VII. Marci. Ibi
Mulier τῷ ἡρώι ΣυροΦοίνισσα, id est,
genere ac natione Syrophœnissa, non
Syro-græca, nec Syro-Macedonica, appellatur
ἔλλησις, à religione, non ab origine. ἢ ἡ
ἡρώι ἔλλησις, ΣυροΦοίνισσα τῷ ἡρώι.
Quidam libri antiquissimi legunt, Συρο
Φοίνισσα. Quod idem est: Ex Syria
Phenice oriunda, & pagana. Recte
Latinus interpres reddidit: Erat enim
mulier gentilis, genere Syrophœnissa. Unde
porro veteris Ecclesiæ Græci patres hanc
ἔλλησ vocem significare gentilem didicerunt,
nisi ex Novi Testamenti libris, in quibus
ita semper accipi solet? Et sic illi passim
eam hac notione usurpant. Unde ἔλλησις
pro paganismo, apud Epiphanium. Suidas
in voce Ἀμμόνιος, ἔλλησ posuit pro gentili,
his verbis; de eodem Ammonio loquens
qui Alexandrinus domo erat: Οὗτος δὲ
ἔλλησ γέγονεν ἔλλησ. Id est, pro Christiana
religione amplexus est Græcam. Ad
verbum: Ex Christiano factus est gentilis.
Citat Porphyrium, qui id dixerit. Sed
an Porphyrius dictionem ἔλλησ eo sensu
posuerat? Certe loqui voluit, ut
Z 5 noverat

noverat, Christianos vulgo loqui. Præterea nec abhorreere debuerunt ab hac loquutione Græci ipsi, quæ religionem suam, in quacunq[ue] natione esset, hoc nomine signaret. Nec in contumeliam hoc Græci nominis dictum poterant accipere, si quis Ἕλληνα vocaretur, qui de religione Græcus esset, etiamsi non esset natione. Ἑλληνιστὰς eos aliter vocarunt, id est, τῆ θρησκείᾳ Ἑλληνίζοντες, & Ἑλληνισμὸν profitentes. Infinitam liceret segetem exemplorum ex auctoribus demetere, & admetiri, quibus vox Ἕλληνα sic sumitur pro gentili, si res ignota pluribus testibus probari deberet. Photius de Synesio: ἡ ἔτι ἐξ Ἑλλήνων, τῆ φιλοσοφίας ἀπολάζων. Id est, ex gentilibus. Idem de Helladio: Ἕλληνα ὡν γεγενηται τῆ θρησκείαν. In vita Athanasii: Ἰβλιανὸς γένει πρὸ τῆς βασιλείας κατέτι λαβὼν τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐσώδαζον. Id est, gentilibus faciebat: Tam Romanis nimirum quam Græcis, qui gentiles erant. Plura parcam congerere. Aliam bene validam, & præne invincibilem rationem putabat esse vir doctissimus, quæ faceret ut Hellenistæ non esse deberent profelyti. Non fuisse, inquit, illos omnes profely-

profelytos, ex eo constat, quod unus ex numero septem Hellenistarum diaconorum profelytus Antiochenus nominatur. Ego idem telum validiore nisu in eum sic retorquebam. Hoc enim argumento certius probari aiebam, non omnes Hellenistas fuisse Iudæos, quandoquidem aliqui inter eos fuerint profelyti. Falso igitur ab his contendi, Hellenistas esse Iudæos. Satis mihi est, constare, aliquos extitisse profelytos, Hellenistarum nomine appellatos. Sic non ex toto falsa erit quam tueor opinio. Ipsi dicunt, Hellenistas, qui vocantur, fuisse Iudæos: ego aio, fuisse profelytos. An meam falsi convincent sententiam, cum diserte Lucas in septem Hellenistis diaconis unum numeret profelytum? Quid si placeret discidium componi? an renuere possent? Ut nimirum conveniret, Hellenistas partim fuisse Iudæos, partim profelytos? At nolo ego quod meum est, dividuum facere, totum volo. Verba Lucæ: καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματι ἀγίῳ, καὶ Φίλιππον, ἔ Προχορον, καὶ Νικανορα, ἡ Τίμωνα, ἔ Παρμήναν, ἡ Νικέλαον πρεσβύτερον Ἀντιόχεια. Et elegerunt Stephanum, virum fidei plenum,

& spiritus sancti, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmentam, & Nicolaum, profelytum Antiochenum. Cur, inquiebat vir ille doctus, nominatur hic Nicolaus profelytus Antiochenus, si omnes id fuere quod ipse erat? Nonne satis fuisset, eum appellare Antiochenum? Ego contra sic instabam. Si Antiochenum tantum nominasset hunc Nicolaum, ex eo colligeretur, reliquos sex non fuisse Antiochenos, sed Hierosolymitanos. Si vero appellasset eum tantum profelytum, ex eo intelligi daretur, reliquos sex non fuisse profelytos, sed veros & germanos Iudæos. Nemo certe negaverit, quin utrumvis horum sic positum eam, quam dixi, consequentiam colligat. At utrumque simul posuit Lucas, Nicolaum hunc vocans profelytum Antiochenum. Quid inde quæso sequitur, quam reliquos, quorum nomina præcessere, fuisse profelytos Hierosolymitanos? Sane & vox ipsa Ἑλληνιστῆς, profelytum sonat, Græca oratione utentem, cum Lucas Hellenistas eo loco ab Hebræis distinxerit, & Nicolaum cum reliquis sex diaconis ex corpore Hellenistarum electos esse scripserit. Duobus ite-
rum

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 365
rum locis à Iudæis eos separavit. Quis igitur iam amplius credere audeat, eos fuisse Iudæos? Profelytus quidam eorum expresse nominatur. Omnes in genere ab Hebræis & Iudæis discernuntur. Quis non inde rite concluderit, fuisse profelytos, quos origine Iudæos minime exitisse constet? Utebatur idem vir eruditus auctoritate Syriaci interpretis, quam & supra nobis obtendit Heinsius. Is cap. ix. Hellenistas, cum quibus disputasse Paulus dicitur, interpretatur Iudæos, qui noverant Ἑλληνιστῆς, sive, ut ipsi Syri dicunt, Ἰωνιστῆς. Ἰωνιστῆς ἑβραϊστικῶς. Huic tum respondebamus, quod & Heinsio supra; Iudæos apud Syrum intelligendos esse pro Iudaïstis. Nec enim magis mirum aut novum, Ἰουδαϊστικῶς, id est, profelytos Ἰουδαϊζοντας, vocari Iudæos, quam Ἑλληνιστῆς, id est, religione Ἑλληνίζοντας, sapius appellari Ἑβραϊστικῶς, ut passim ab Apostolis nominantur, & à Græcis patribus. Si Ἑβραϊστικῶς vocantur qui Græci non sunt, sed religionem tantum Græcam profitentur, qui verius sunt Ἑλληνιστῆς, quidni & Iudæos liceat dici qui Iudaïsmum colebant, & qui melius dicerentur Ἰουδαϊστικῶς? Non de Iudæis

dæis originariis posse intelligi illos Hellenistas cap. ix, ex eo liquet, quod eodem capite mentio fit separatim Iudæorum & Hellenistarum. Ex quo constat, alios fuisse à Iudæis Hellenistas. Paulus statim à conversione cum per manuum impositionem ab Anania in numerum & ordinem discipulorum receptus fuisset, prædicare Christum cœpit in Synagogis Iudæorum qui Damasci erant, eosque confundere. Versu xxii. eiusdem cap. ix: καὶ ζῶντες σὺν Ἰουδαίῃς, σὺν κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ. Hi Iudæi Damasceni, cum de eo occidendo consilium cepissent, cognitis eorum insidiis, discipuli Christi eum de nocte Damasco emiserunt, muro urbis per sportam delapsus. Deductus est inde ab iisdem discipulis Hierusalem, ubi cum esset, contulisse sermonem dicitur cum Hellenistis, in ea urbe scilicet consistentibus & habitantibus. Versu xxviii: Καὶ ἰὼ μετ' αὐτῶν εἰς πορδόμενον εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἔ παρεστάζοντο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Ἐλάλει τε, καὶ ζῶντες σὺν Ἑλληνοῖς, καὶ οὐκ ἐπέχειν αὐτὸν ἀνελεῖν. Interpres Latinus, hic etiam vertit *Græcos*, & pro gentilibus videtur accepisse: *Loquebatur quoque gentibus,*

bus, & disputabat cum Græcis. Illi autem quærebant occidere eum. Sed fallitur. fuere ex gentibus, sed non amplius erant. Et Græci sermone tum potius censebantur quam religione. Ideo Ἑλληνοῖς. De Iudæis Damasci similiter dixit, καὶ ζῶντες ἐκλεύσαντο αὐτὸν ἀνελεῖν. *Et consilio capto voluerunt eum occidere.* Cum hoc idem molirentur Hellenistæ Hierosolymitani, coacti sunt discipuli eum inde educere, & in tutum subducere. Quocirca Cæsaream eum deduxerunt, & inde Tarsum. Iudæi Damasci, si stamus sententiæ Hellenisticariorum, omnes fuere Hellenistæ. Nam quotquot Iudæorum alibi quam in Iudæa aut Hierosolymis ex dispersionis causa commorabantur, ii omnes Hellenistæ. Cur eos igitur Lucas Damascenos Iudæos non vocabat *Hellenistas*? Cur paucis post versiculis Iudæos Hierosolymitanos isto nomine Hellenistarum donavit? Nam certe illi Hellenistæ, cum quibus Paulus Hierosolymam ingressus colloquebatur ac differebat, in ea urbe commorabantur. An Iudæi aliqui exules Hierosolymis vixere? An in patria sua quis exul? An dispersi censebantur, aut in dispersione vivere, qui in loco natali, &

li & omnium Iudæorum metropoli civitate habitabant? Solvendum hunc nodum propono omnibus quotquot ubique terrarum sunt Hellenisticariis: Quem si expediunt, tūm de Hellenistica ipsis concedam. Quid? Non fuisse. Longe magis astuare, & se impeditum validius fateri videbatur vir sumus, in tertio loco Lucæ ubi mentio fit *Hellenistarum*. Concedebat enim, ibi Lucam *Hellenistas* Iudæis opponere, cap. xi. Actorum vers. xix. & xx. de discipulis post necem Stephani dispersis per varia loca orbis. Οἱ μὲν ἐν Διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θρήσκως τῆς ἡρωικῆς ἐπὶ Στεφάνῳ, διήλθον ἕως Φοινίκης, καὶ Κύπρου, καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλῶντες ἢ λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. Ἡσαν δὲ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι, καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες εἰσελθόντες εἰς Ἀντιοχείαν, ἐλάλωσαν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, διαγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Vetus interpres Latinus videtur legisse, *ἐλάλωσαν* καὶ πρὸς τοὺς Ἑλλήνας. Sic enim vertit: *Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Iesum.* Ex qua lectione longe etiam liquidius apparet, *Hellenistarum & Iudæorum*

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 369
deorum discrimen. Discipuli post eadem Stephani dissipati, & usque ad Antiochiam progressi, non prædicabant verbum nisi Iudæis solis. Quidam autem ex eis ingressi Antiochiam, non ad Iudæos tantum, sed etiam ad Hellenistas, loquebantur, & adnuntiabant iis Christum. Distinctio Iudæorum, & Hellenistarum, etiam ex vulgata clarescit. Palam ergo est, *Iudæos* Antiochenos ab *Hellenistas* Antiochenis à Luca discriminari. Sic Iudæos Hierosolymitanos, & Hellenistas Hierosolymitanos, capite vi. discrevit, ubi *Hellenistas* Hierosolymitanos commurmurasse tradidit adversus *Hebræos*. Ita vocavit Iudæos Hierosolymitanos. Existis porro Antiochenis Hellenistis fuit ille Nicolaus Hellenista, quem idem Lucas profelytum Antiochenum inter Diaconos fuisse dicit, cum cæteri nempe essent Hierosolymitani. Cum hic hæreret vir doctus, & animi æstum ob difficultatem solutionis haud dissimularet, non uno se tamen modo tentabat inde extricare. Iudæos hoc loco censebat eos solos intelligendos, qui in Iudæa nati, vernaculam habuere linguam Hebraicam, quos Casaubonus vocabat germanos &

γενήσεις Iudæos, eosque omnino esse quos *Hebraeos* appellavit Lucas cap. v. 1. Hæc prima eius solutio, quæ nec laxiorem reddit catenam qua tenebatur, multo minus abrumpit. Primum Iudæi illi de quibus ibi fit mentio non potuere esse veri & germani Iudæi, in Iudæa ipsa ut puta nati, & Hebraice à cunctis ipsis loquentes. Sermo quippe eo loci est, de Iudæis Syriæ Phœnices, Cyprii & Antiochenis. Sic enim scribitur; καὶ διήλθον ἕως Φοινίκης, καὶ Κύπρου, καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλῶντες τὸν λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. *Nemini loquentes verbum nisi solis Iudæis.* Id est, Iudæis Antiochiæ, Cypri, & Phœnices. Cum hic igitur Lucas Antiochenos Iudæos opponat Antiochenis Hellenistis, cessat illa ratio de Iudæis naturalibus, & Iudææ regionis vernaculis. Immo iacet. Certe nihil ad rem facit. Deinde falsum est, ullorum Iudæorum per ea tempora, ne Hierosolymitanos quidem excipio, vernaculam fuisse linguam Hebraicam. Eam ex Bibliis tunc huariebant, & à magistris discebant, non ab uberibus nutricis sugebant cum lacte. Quæ enim eo tempore mulier Hebraice sciebat? Ne viri qui-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 371
ri quidem, nisi legis doctores. Syriacum omnes idioma pro nativo idiomate excolebant. Nec aliam linguam, cum turbas alloqueretur, aut quando cum discipulis colloquebatur, usurpavit Christus. Postremo doceant, *Iudæorum* appellatione aliquando in sacra scriptura solos qui Iudæam incolebant designatos. Hoc nunquam ostendent. Nullibi quippe in Novo Testamento Iudæi dicuntur nisi de universa gente. Mentio fit in Actis, cap. xxi, τῶν ἀπὸ Ἀσίας Ἰουδαίων. Eodem capite vers. xxxix. se *Iudæum* appellat Paulus ipse, cum esset domo Tarsensis ex Cilicia: Ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι Ἰουδαῖος, Ταρσεύς, ἐκ Κιλικίας, ὅτι πόλις πόλεως πολίτης. Et cum idem passim in Epistolis Ἰουδαῖον, & Ἕλληνα, ex adverso componit, non intelligit solos Iudææ incolas, sed omnes per universum orbem dispersos Iudæos. Nec aliter ea voce utuntur scriptores Exotici, Græci Latinique. Ipsi Iudæi Ἑλληνίζοντες haud alio sensu Iudæos nominant, ut Philo & Iosephus. Adeo generalis hæc appellatio, ut in nomen religionis de universis eam profitentibus transferit. Hinc Ἰουδαϊσμός & Ἰουδαϊ-

Ἰεῖν, ut ante docebamus. Ergo Iudæi omnes docti, Iudaicæ religionis cultores, quam indigenæ, tuam advenæ, sive profelyti, non unius regionis, quæ Iudæa dicta est, incolæ. Nec enim vetus hæc huius terræ denominatio. Priusquam in captivitatem Babylonem deducerentur, non sic vocabatur. Iudæi ipsi non eam ita nuncupabant, sed *terram Canaan*, aut *terram Sanctam*, aut *terram Israël*. ארץ ישראל. Quam & à Syria distinguebant, quæ ipsis סוריא *Suria*. Præterea Iudæi non à Iudæa provincia nomen invenerunt, sed ipsa potius Iudæa sic à Iudæis nuncupata est. Iudæi autem à tribu Iudæ. Et stricta propriaque significatione illi Iudæi dicti sunt, quicumque de tribu Iudæ fuere. Constat autem, si Iosepho fides est, tum primum ita fuisse nominatos à tribu Iuda, & Iudæos, & Iudæam regionem, cum ex captivitate illi reversi sunt, ut ante notavimus. Anteriores Alexandro magno auctores, non Iudæos nominant. Et Herodotus; cui Ἰουδαῖοι ἐν Παλαιστίνῃ appellantur pro Iudæis. Chærilus poeta Alexandro Ἰουδαῖον & nec sub nomine hoc eorum meminit, sed describit ex habitu, lingua, Solymorum habitatione, & lacu lato, cuius accolæ eos facit.

Heca-

Hecataus, qui Alexandri temporibus vixit, & Ptolemæo Lago familiaris fuit, *Iudeos* nominatim appellavit. Antiquior eorum appellatio, & quidem generalior, reperitur in libro Estheræ, ubi & verbum Ἰουδαῖοῖς, de his qui sub imperio Assueri Iudaismum amplectebantur, positum est. Aetate porro Apostolorum Iudæorum nomen nusquam de solis Iudæam habitantibus usurpatum proprie occurrit in eorum scriptis. Nulla igitur ratione mihi videbatur vir ille doctus, ubi Lucas Hellenistas à Iudæis discernit, Iudæos accipere de illis qui Iudæam incolebant. Præsertim cum eo loco agatur de Hellenistis, & Iudæis, non Hierosolymitanis, sed Antiochenis. Quæ ratio eos invicem distinguendi, si Hellenistæ fuere Iudæi? Quid isti Hellenistæ Iudæi habuerunt speciale quo ab aliis Iudæis separari deberent? Utrique Israëlita, utrique de semine Abrahami. Poterat etiam fieri ut multi ex illis Hellenistis, quos volunt veros fuisse Iudæos, essent ex tribu Iudæ, cum tamen illi Iudæi, quos sic hoc nomine ab Hellenistis distinguunt, ex alia tribu fuerint. Nullofne tribus Iudæ habuit Hellenistas? Aliorum autem tribuum Israëlita, ut

A a 3

Benia-

Baniaminitidis, si Iudæi vocati sunt generali notione, cur hoc nomine distingui debuerint ab Hellenistis Iudæis, ita proprie nuncupatis quia essent ex tribu Iudæ? Hellenistæ illi quorum mentio capite VI Luca, quique opponuntur Hebræis, Hierosolymitani incolæ & cives erant. Si veri, ut volunt, fuere Iudæi, qua in re distabant ab reliquis Iudæis æque Hierosolymitanis? Non genere, non origine differebant, non religione, etiam fortasse nec tribu. Nomine solo distinguebantur. Quæ ratio huius nominalis differentiæ? An lingua? Ita videtur. Nam isti Hellenistæ vocabantur. Ergo omnes Iudæi, qui Græce sciebant, id nominis ferre debuerunt, sive tantum Græce scirent, sive etiam Hebraice. Atqui absurdum, & ridiculum, aliquos Iudæos Græce peritos propter linguæ Græcæ scientiam ad suam adiunctam, hoc discrimine quasi abruptos à reliquis Iudæis, etiam peculiari nomine fuisse notatos. Cur non & similiter Iudæi, Romani sermonis gnari, signati aliqua appellatione sunt quæ indicaret in illis Latinæ linguæ doctrinam qua alii carent? Sic aliqui debuerunt esse *Ῥωμαῖστοι* Iudæi, aliqui *Περσῖστοι*, aliqui *Συριαῖστοι*, aliqui

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 375
qui etiam *Ἰνδῖστοι*, & sic de omnibus linguis. Fateantur hic mecum viri, quibus sensus communis inest, tanti non esse unius dialecti cognitionem in Iudæo aliquo, ut propter eam à reliquis eiusdem nationis, regionis, civitatis, religionis hominibus, discerni debuerit ac separari. At qui hic eo modo Hellenistæ Iudæis opponuntur. Non ergo Hellenistæ Iudæi. Quid verius hac consequentia? Quid certius hac conclusione? Nec Iudæos hic mihi dixeris esse solius Iudææ incolas, cum & Antiocheni fuerint, haud minus quam Hellenistæ, quibus opponuntur. Cum & Hellenistas suos æque habuerit urbs Hierosolyma ut Antiochia. Non poterat tamen persuadeti vir præstantissimus, Iudæos hic accipiendos pro universa natione. Et tamen si prima illa interpretatio non procederet, alteram hanc quasi subsidiariam advocabat. Si, inquiebat, hic Iudæorum nomen significat totam gentem, quod vix credere se docebat, Lucas appellat Hellenistas, eos ex gentilibus, qui cum non essent Græci origine, linguam tamen & ritus Græcorum affectabant & æmulabantur. Et tales fuisse plurimos Antiochenos, eosque esse quorum isto loco memi-

376   OSSILEGIUM
nit Lucas. Videbat vir, iudicio & ingenio præstans, non posse apud Lucam recte Hellenistas à Iudæis dividi ac distingui, nisi aut Iudæi acciperentur de solis Iudææ incolis, aut per Hellenistas intelligerentur gentiles. Ridiculum quippe esse, Hellenistas Iudæos censere, & tamen à Iudæis eos hac peculiari appellatione discriminari. Ergo, inquit, aut ita distinguuntur à Iudæis, quatenus Iudæi dicuntur proprie qui Iudæam incolebant, Hellenistæ autem Iudæi vocabantur, quicumque in diaspora gentium habitabant. Sin autem Iudæos accipi ibi non placet solius Iudææ incolas, Hellenistas istos pro paganis intelligendos, qui Græcæ originis non erant, sed Græco sermone & moribus utebantur. Priorem interpretationem refutavimus, secundam flatu uno despuere possumus. Certum quippe est, per eos Hellenistas, quorum Lucas tribus meminit locis, nullo modo posse gentiles significari. Primo loco ex cap. vi. Ecclesia Christi, quæ nondum gentes admiserat, ex Hebræis & Hellenistis constabat, qui ex gentibus proinde non erant. Secundo loco ex cap. ix. Hellenistæ, cum quibus disseruit Paulus Hierosolymis, post con-
ver-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 377
versionem, cum à Damasco profugisset, fuere Hierosolymitani. Et ex istis ipsis Hierosolymitanis Hellenistis, fuere ad fidem Christi conversi Hellenistæ, illi qui Christi Ecclesiam Hierosolymis consistentem una cum Hebræis componebant. Gentiles porro non fuisse istos Hierosolymitanos Hellenistas, cum quibus sermones commutavit ac disputavit Paulus, ex eo liquet, quod nondum ad gentes missi tum fuerant Apostoli, verbum Evangelii eis prædicaturi. Præterea Syrus interpretis eo loco recte Εὐδαιστῆς, interpretatus est, *Iudæos Græce loquentes*, id est, Iudaizantes profelytos. Tertio loco ex cap. xi. Hellenistæ illi Antiocheni, quibus verbum loquebantur discipuli qui post necem Stephani Hierosolymis Antiochiam concesserant, non fuere ex gentibus, quibus Christi prædicandi mandatum nondum acceperant Apostoli. Nam quod narratur capite præcedenti de Cornelio à Petro baptizato, posterius accidisse, certum est, ut ex narratione perspicitur. Præterea ex Hellenistis illis Antiochenis fuisse omnino videtur ille Nicolaus Hellenista, qui inter septem diaconos adlectus, profelytus Antiochenus Luca appellatur.
Aa 5   tur.

78 OSSILEGIUM
tur. Cum *Hellenista* fuerit ille Nicolaus, & ex Hellenistarum corpore delectus, & præterea profelytus, ex eo clarum est, quosdam Hellenistas fuisse profelytos. Postremo, cum ex illis discipulis, qui post lapidatum Stephanum Hellenistam per varia loca dispersi fugiebant, & Antiochiam se contulerant, nemini nisi Iudæis verbum prædicantes, quidam etiam Hellenistis dicantur Christum adnuntiasse, Hellenistæ illi non erant gentiles, sed Syri, religione Ἰσραηλιζόντες, lingua Ἑλληνίζοντες. Si de gentilibus intellexisset Lucas, non dixisset, πρὸς τὰς Ἑλληνιστάς, sed, πρὸς τὰς Ἑλλήνας, aut, πρὸς τὰ ἔθνη, ut loqui consueverunt Apostoli. Cum vir præstantissimus non posset in omnibus illis Lucæ locis Hellenistas de gentilibus interpretari, sed in isto tertio sic accipiendum iudicaret, ex eo conclusit, duplicis generis fuisse Hellenistas, Iudæos nimirum & gentiles. Quidni placeat & tertium genus addi, profelytorum Hellenistarum? Si gentiles fuere Hellenistæ, nonne ex his fieri potuere profelyti? Ergo & isti *Hellenista*. • An minus commode Lucas explicari potest de Hellenistis profelytis, quam de Iudæis aut gentilibus Hellenistis? Ex Luca ipso discimus, fuisse aliquos

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 379
quos profelytos Hellenistas, qui in persona Nicolai diaconi id declaravit, *Hellenista* pariter & profelyti. Quis aut quæ res vetaret, omnes ita accipi? Certe Lucas non solum id patitur, sed etiam exigit. Si duo genera Hellenistarum in Syria, Iudæi & gentiles, ab eadem causa, utriusque nominati, quod Græcorum moribus & linguæ assuescerent, patrii sermonis & instituti immemores; an inde sequetur, quod idem volebat, recte linguam Hellenisticam ab hodiernis doctoribus esse nominatam? Duplex itaque etiam fuerit Hellenistica, gentilium nempe Hellenistarum, & Iudæorum. An eandem utrisque dialectum Græcam communem dicent fuisse? Vix hoc possit concedi. Gentiles Hellenistæ Syri magna ex parte mixtam ex Syriaca & Græcanica loquelam sibi fecerunt. Iudæi vero quid? An omnium gentium Iudæis idem linguæ Græcæ Character inolitus fuit ac Syris? Paulus Tarsensis eodem sermone, si quando Græce loqueretur, uti solebat ac Petrus Galilæus? Quid de Iosepho & Philone dicent, isto Alexandrino, illo Hierosolymitano? An eandem Hellenisticam repræsentant in scriptis suis quam Paulus & Petrus? Quam multos

380
OSSILEGIUM
multos remur fuisse similes Philoni & Iosepho in Syria Iudæos & Aegypto, qui tam bene atque illi duo, Græce scriberent ac loquerentur? Ergo & Hellenisticam illi suam habuerunt. Multi è Syria sophistæ ac Rhetores prodierunt, non solum egregii *Hellenistæ*, sed etiam *Atticistæ*. Quid de eorum Hellenistica dicendum, vel Atticistica, quæ in tantum dissimilis fuerit Hellenisticæ Apostolorum? Sic sane constabit, duo esse genera Hellenisticæ, ut iam supra docuimus, impurum & purum. Quæ impura est Hellenistica, si puræ hoc nomen convenit, frustra eam sibi appellationem vindicet. Sin vero id nominis magis impuræ competit, frustra sic voces eam quæ pura est. Nec sane illa ratio patitur, ut Hellenisticum proprie dicatur quod ἀνελληνιστον est, id est, Hellenisticæ contrarium. Immo *Hellenicæ* dicendum. Nulla quippe Hellenistica, neque pura, neque impura: non recta, nec vitiosa. His argumentis & rationibus, nec illis validis, nec istis solidis, vir præstantissimus conabatur causam defendere Hellenisticariorum, & opinionem Salmasii infirmare. Haud scio an aliquid omiserim. Quæ potuit memoria non fal-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 381
fallax suppeditare, omnia fideliter retuli. Ubi hoc scriptum prodierit, si nonnulla à me prætermissa, quæ alicuius sint momenti, in memoriam revocare dignabitur, & illa confutabuntur. Hic tamen mihi succurrebat, quod pæne oblitus fueram monere, ac refellere, ad argumentum Salmasii de nominibus septem diaconorum omnibus Græcanicis, ita eum occurrisse. Iudæos, scilicet Hebræos, Græcis etiam nominibus interdum appellatos esse, ut inter Apostolos Andream & Philip-pum. Ex nominibus itaque Græcis, quæ diaconis Hellenistis hæsisent, argui recte non posse, Hellenistas Græcos fuisse potius quam Iudæos. Addebat & de Cepha & Thoma, quorum hic Διδυμοῦ Græce, ille Πέτροῦ vocatus esset. Item Sauli nomen in Paulum mutatum. Iosephum nomine Romano *Flavium* appellatum. De Iosepho respondemus, nomen hoc eius proprium esse Hebræum. Causam habuisse, cur adscito Romano nomine, de suo cognomen faceret. Cum captus esset à Romanis, victus apud Titum & Vespasianum diu asservatus, tandemque liberatus, nomen Flavii assumpsit, ut sic Clientem Flavix gentis, & quasi libertum, fate-

382   OSSILEGIUM
fateretur. Sic enim de se scribit in primo contra Apionem: ἐξηγόμην ἢ ᾠδὴν Ῥωμαίοις συλληφθεὶς αἰχμάλωτος, καὶ μετὰ φυλακῆς Οὐεσσασιανὸς καὶ Τίτου ἔχοντες, αἰεὶ προσεδρόβην αὐτοῖς ὑπὸ ἀγκασάν, πῶτον μὲν δεδεμμένον, αὐθι ἢ λυθεὶς ζωπέμφθην ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας Τίτῳ πρὸς τὴν Ἱεροσολύμων πολιορκίαν. Ita enim liberi solebant nomina dominorum suis adiungere. Ita vocatus est *Flavius Sospater*, ut *Flavius Iosephus*. Quod ad Pauli Apostoli nomen attinet, Saulus proprie primo vocatus est, nomine Hebraico. Idque retinuit quamdiu Iudæus fuit: quamvis in Græcia natus esset. Postea quam adductus est ad fidem, in signum conversionis & missionis eius qua gentibus prædicare verbum iussus est, mutata una littera Paulus pro Saulo nominatur. Cum Σαῦλον appellat Lucas, ante conversionem, nomen Hebraicum paulatim inflexit ad Græcam formam. Nam Hebræum est, Σαῦλ. הַנָּשׁוּ. Cui si terminatio Græca daretur, trisyllabum exisset Σάυλος, non dissyllabum Σαῦλος. Cum manus ei imponeret in Baptisimum Ananias, Σαῦλ indigetavit, non Σαῦλον. cap. ix. Actorum, vers. xvi. Σαῦλ ἀδελφεί.

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 383
ἀδελφεί. Ex quo Σαῦλος fecerunt Græcificantes discipuli. Sic enim dum se accommodant formæ & inflexioni Græcicæ, Hebraicorum nominum terminationes mutarunt interpretes etiam Iudæi. Sic Ἐσαίας, Ἐζεκίας, Ἰερεμίας, septuaginta senioribus. Ἐσδραῖος etiam inserto delta dixere cum terminatione Græcica, qui ipsis est Ἐζρα. Iosepho Καῖς dicitur pro Καῖν, Ἡλῖς pro Ἡλεί. ἱγ. Sic Nicolao Damasceno Μόλις pro Μολιθ, γῆνιτωρ, genitor. Sic Venerem vocabant Babylonii genere masculino, quæ Herodoto Μυλιθια. Πέτρος autem & Ἀδύμῳ interpretationes sunt nominum Syriacorum, quibus ambo illi Apostoli etiam passim in Novo Testamento reperiuntur appellati, *Cephas* & *Thomas*. At nemo ex septem diaconis aliter invenitur dictus nisi Græco nomine. De Andrea & Philippo fateor Græcas eas esse appellationes discipulorum Hebræorum. Quibus etiam addi possunt Ἀλφάος, & Σίμων. Nam quamvis nonnulli hoc nomen ex Syriaco vel Hebræo deducant, Græcum etiam est, à Σιμός. Ut in proverbio, Οἶδα Σίμωνα, καὶ Σίμων ἔμει. Nec dubium est, quin Syris, & Iudæis, qui & ipsi Syri tum, lingua

lingua & provincia, ex Græcorum & Macedonum contubernio, qui provincias illas sub Alexandri magni successoribus regibus occuparant & infederant, nomina propria Græca multa adhæserint. Quædam etiam composita usurparunt, ex Syro, & Græco, ut *Bartholomæus*, id est, filius Ptolemæi, & *Bartimæus*, id est, filius Timæi. Et fallitur Hieronymus, qui corrupte sic legi putavit, & censuit, scribendum, *Barfemeus*, ὄρος Τιμαίης, Βαρτίμαιος apud Marcum. Nam Τιμαίος nomen Græcum. Nec Syros tantum, sed etiam Iudæos multos, in Historia Romana, & Græca, nominibus Græcis nuncupatos reperire est. Aetate Horatii Iudæus quidam Romæ notus erat nomine *Apellas*. Ἀπελλᾶς. Quod idem est ac Ἀπελλῆς. *Credat Iudæus Apella*. Heinsius, cum aliquot aliis eruditioribus, credunt, esse nomen Appellativum, & Iudæum recutitum ea voce significari, quasi sine pelle. Quod maximam prodit inscitiam. Ὀλιπόδεγμος, Latine huiusmodi compositione diceretur *impellis*, ut *investis*, *imberbis*, *implumis*. An *inpella* Latinum esset, aut *investa*? Præterea a privativa particula longa est, non brevis. Postremo in compositione non ponitur

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 385
nitur nuda, sed *Ab* pro ea dicitur, ut *abfimilis*, *abnormis*, non *afimilis*, nec *anormis*. Ita ergo dicendum foret *abpellis*, non *Apella*. Atque hæc obiter. *Theodorus* vocatur poëta Iudæus apud Martialem. Δοσίθεος nomen est viri Iudæi apud Iosephum, cui cum Onia Aulæ suæ præfecturam commisit Ptolemæus Philometor, totiusque regni administrationem. Philo Iudæus notus cum suo nomine Græco. Aristobulus Iudæus Peripateticus insignis, Philosophus etiam insignis. Iudæi reges & Tetrarchæ, etiam pontifices summi, Græca habuere nomina, Alexander, Aristobulus, Hyrcanus, Herodes, Agrippa, Philippus, Græce docti, plerique Iudæi: cum & Græcis faverent, Græcis etiam nominibus gavisi sunt, seu conversis ex Hebræo, significatione nominis expressa & retenta, sive ab origine Græca primitivis. Plerique etiam de plebe, ob affinitatem, vel amicitiam quam contraxerant cum Syris, vel Hellenistis proselytis, nomina eorum suis imposuerunt. Inde Andreas, Philippus, Alphæus, Simon. Qui enim connubia iungebant cum ἄλλοφύλοις, etsi id illis vetitum foret, multo magis cum Iudaizantibus Græcis & Syris conciliabantur.

386   OSSILEGIUM
tur. Vel amicitia sola id præstare poterat
& familiaritas. Hæc omnia quamvis ve-
ra, non tamen infirmant argumentum Sal-
masii de nominibus sumptum. Vix tria
aut quattuor ex toto Novo Testamento
producentur nomina Iudæorum Græca.
At in istis septem diaconis cum eorum
appellationes omnes sint puræ Græcani-
cæ, & nulla earum ex Hebraico translata
videatur, magnum signum est, Hellenistas
illos omnes Græcæ originis fuisse, nul-
lum Iudææ. In tot nominibus cum nul-
lum reperiat Hebræum, vel Syrum, præ-
fertim in hominibus plebeiis & illitera-
tis, quis possit credere Iudæos fuisse qui
Iudaica non haberent nomina? Vis Sal-
masiani argumenti in hoc solo reposita est,
quod non esset verisimile, electos ex gre-
ge Hellenistarum, qui essent Iudæi, septem
diaconos, nominibus omnes merè Græ-
cis fuisse nuncupatos. Si unica hac ra-
tione niteretur, posset videri imbecillior.
Sed cum tot aliæ eæque firmissimæ si-
mul cum ea militent, non est iam, quod
dubitetur de veritate huius assertionis.
Eam tamen adhuc impugnabat vir eru-
ditissimus alia sed valde imbelli ratiocina-
tione. Non temere recedendum esse
dicti-

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 387
dictitabat ab opinione quæ tam multos
haberet adstipulatores viros eruditione
summos. Causæ non bonæ male præsi-
dium quæritur ex numero, quæ defen-
di rationibus debet. Sed & turba pro
nobis est. Quis ante hos centum an-
nos scivit quid esset Hellenistica, aut
eam nominari audivit? Intra unum sæ-
culum conclusi sunt illi viri magni qui
Hellenisticam fecere. Excepto igitur u-
no, & quidem novissimo omnium sæcu-
lorum, eruditi nobis contra Hellenisticam
suffragantur, quibus nec illa nota fuit
nec nominata. Ne omnes quidem hu-
ius ultimi sæculi viri magni pro Helleni-
stica stant. Sux ætatis duo maximi viri
Scaliger & Casaubonus eam nesciunt.
Multi alii præstantissimi eam negant. To-
tius antiquitatis auctoritas eos adiuvat.
Primum eam nominavit Drusus, vir ut
in Hebraicis satis subactus, ita in Græ-
cis minus quam exercitatus. Sic enim scri-
bit in Acta. *Vulgus, inquit, litteratorum
ignorat, Apostolos & Evangelistas peculiarem
dialectum habuisse, quam Hellenisticam vo-
camus.* Quis eum docuit illam sic voca-
re? Quæ ratio sic vocandi? Nemo
ignorat, peculiarem Græcæ scribendi for-

388   OSSILEGIUM
mam habuisse Apostolos & Euangeli-
stas. Sed nec ea dialectus fuit peculi-
aris, neque si fuisset, Hellenistica nomine
nuncupari deberet. Drusii hariolationem
arripuit Heinsius, novitatis studio du-
ctus & ambitione, eamque in maius pro-
movit, ut videretur sapere solus, & ali-
quid scire quod alii ignorarent. Hein-
sium sequuti sunt qui maioribus auspiciis
gloriæ eius in altum provectæ velificaban-
tur, partim amici homines, partim adsen-
tatores. Abrepti sunt & nonnulli in eam
sententiam, pudore dissentendi à tam do-
ctis ac celebribus viris, aut ne videren-
tur ipsi nescire, quod tot homines doctri-
næ nomine famigerati se scire iactarent.
Isti natales sunt, hæc incrementa linguæ
Hellenisticæ, intra unius sæculi curriculum
nata, & si fortunanaverit cœptis nostris,
etiam denata. Speramus enim, emortua-
lem eius diem nos hac opera confecturo-
ros, & celebrandum deinceps posteritati
datturos. Ante hunc diem Græca, Roma-
na, Ebraica, Chaldaica, nihil conferre po-
terant ad intelligentiam Novi Testamenti.
Sola Hellenistica requirebatur quæ lu-
cem inferret tenebrosis eius locis. So-
lus Heinsius eam se habere iactabat: sibi
soli

LINGUÆ HELLENISTICÆ. 389
soli secreta eius patere, ac proinde nemi-
nem præter se posse interpretari sacram
Novi Fœderis scripturam. Vidimus iam
quid præstiterit, quale & quantû adiumen-
tum ei attulerit ad explicandos ac dissol-
vandos scripturæ nodos illa Hellenistica.
Fatebatur quidem vir ille summus, qui
tunc contra me pro Hellenistica advocatus
stabat, super eo fundamento Heinsium li-
gnum, scœnum, stipulam inædificasse. Quod
autem sæpius cespitasset, non inde sequi, om-
nes eius generis observationes, quæ ab
Hellenistica opem & auxilium petunt, in-
anes esse atque irritas. Ego contra dice-
bam, omnes esse nihili, quæ velut funda-
mento linguæ Hellenisticæ inniterentur.
Nullam quippe posse mihi monstrari in
tam vasto Opere, quæ ab Hellenisticæ dia-
lecti proprietate penderet, quam quis queat
veram probare. Me vero demonstraturum
esse nullo negotio, omnes esse falsas,
absurdas & ridiculas. Subiiciebat ibidem
vir ille doctissimus ac disertissimus, non
posse negari, quin lingua auctorum Novi
Testamenti multas haberet voces peculi-
ares, quæ in alia significatione ponerentur
quam apud alios scriptores Græcos. De
quibus posse confici, addebat, non exiguum

390 OSSIL. LING. HELLENIS.

Lexicon. Neque tum hoc à me negatum est, & nunc prorsus assentior, rem ita se habere. Non inde tamen colligi posse, nunc & clim affirmo, Hellenisticæ alicuius sic dictæ dialecti proprias eas esse dictiones. Herodotus, Thucydides, Demosthenes, aliique decem Rethores multis quoque vocibus sciant quæ propriæ eorum sunt, nec alibi reperiuntur. Unde & Grammaticis antiquis privata esse composita Lexica, quibus explicarent λέξεις Herodoti, Thucydidis, & Rhetorum Atticorum. Nec propterea posse dici & concludi, unumquemque illorum auctorum propriam ac peculiarem habuisse dialectum. Concludere igitur nunc iam licet cum Claudio Salmasio, insanam esse opinionem eorum, qui Hellenisticam pepererunt. Adderem ego, & stultos esse, qui ineptum illud commentum in sinu foverunt, nisi scirem, multos etiam prudentes & catos viros repertos hac ætate, quos usque ad insaniam effascinatedos dementavit ista fanaticorum hominum doctrina.

F I N I S.

Errata typographica sic corrigenda.

Pag. 16. lin. 15. *appellati*. p. 26. l. 21. *negabunt*. p. 30. l. 20. *exactam*. p. 33. l. 13. *profundos*. p. 55. l. 11. *Judaïsmum*. p. 59. l. 16. *vivunt*. p. 76. l. 25. *usos fuisse*. p. 89. l. 24. *Thesauro*. p. 101. l. 2. *se edoceri*. p. 120. l. 20. *condendo*. p. 156. l. 23. *senferit*. p. 166. l. 27. *illam*. p. 174. l. 17. *straminea*. p. 191. l. 18. *Masora*. p. 194. l. 11. *Synagogas*. p. 223. l. 20. *eisdem*. p. 225. l. 4. *πιηληκη*. p. 234. l. 27. *oleum*. p. 260. l. 4. *ιδιωμα*. p. 282. l. 21. *referemus*. p. 283. l. 29. *νήσος*. p. 284. l. 8. 9. *Hellenisticam illam*. p. 290. l. 17. 18. *non Hellenistica*. *Aut* p. 302. l. 27. *recte*. p. 304. l. 11. *ὀρθόπειρα*. p. 304. l. 27. *Hispaniensis*. p. 306. l. 9. *ιδιότηας*. p. 314. l. 12. *κλήσιν λαβείν*. p. 318. l. 6. *Nec videri*. p. 323. l. 17. *Ῥωμαίοις ὑπακχέσας*. p. 352. l. 9. 10. *Ioannis*. p. 353. l. 1. *oportere*. p. 368. l. 15. *Φινίκης*.

